

T.C.  
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİNDE İRLANDA İHTİLALİ  
(1920-1934)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan  
Meryem ASİLAZMAZ

Danışman  
Prof. Dr. Mehmet TEMEL

NİSAN, 2013  
MUĞLA

T.C.  
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TARİH ANABİLİM DALI


HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİNDE İRLANDA İHTİLALİ  
(1920-1934)

Hazırlayan  
Meryem ASILAZMAZ

Sosyal Bilimler Enstitüsünce  
“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 17.05.2013  
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 25.06.2013

  
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet TEMEL

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Melik COLAK

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Özgür YILDIZ

  
Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

Nisan, 2013

MUĞLA

## TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 8./6/2012 tarih ve 555/3 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6. maddesine göre, Tarık Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Meryem ASILAZMAZ'ın "Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde İrlanda İhtilali (1920 - 1934)" adlı tezini incelemiş ve aday 25/03/2013 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oy birliğiyle karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet TEMEL

Üye

Prof. Dr. Melek ÇOLAK

Üye

Yrd. Doç. Dr. Özgür YILDIZ

## YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde İrlanda İhtilali (1920 – 1934)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.



25 / 04 / 2013

Meryem ASILAZMAZ

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ**  
**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

**YAZARIN** **MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı : ASILAZMAZ

Adı : Meryem

Kayıt No:

**TEZİN ADI**

Türkçe : Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde İrlanda İhtilali (1920 – 1934)

Y. Dil : The Irish Revolution In The Hakimiyet-i Milliye Newspaper (1920 – 1934)

**TEZİN TÜRÜ:** Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

**TEZİN KABUL EDİLDİĞİ**

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

**TEZ YAYINLANMIŞSA**

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

**TEZ YÖNETİCİSİNİN**

Soyadı, Adı : TEMEL, Mehmet

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: x + 202

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. İrlanda İhtilali
2. Türkiye – İrlanda İlişkileri
3. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. İrlanda İhtilali
2. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi
3. Türkiye – İrlanda İlişkileri
4. İngiltere – İrlanda İlişkileri

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

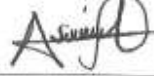
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. The Irish Revolution
2. Hakimiyet-i Milliye Newspaper
3. Relationship of Turkey - Ireland

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

- |   |   |
|---|---|
| 1- Tezinden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum                            | X |
| 2- Tezinden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir | O |
| 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir        | O |

Yazarın İmzası :



Tarih : 25/04/2013

## İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER .....	i
ÖNSÖZ .....	iv
ÖZET .....	viii
ABSTRACT .....	ix
KISALTMALAR .....	x

## GİRİŞ

I. KAYNAKLARIN TAHLİLİ .....	11
II. İRLANDA İHTİLALİ VE HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİ .....	13

## I. BÖLÜM

<b>İRLANDA İHTİLALİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ</b> .....	27
I. İHTİLALİN NEDENLERİ .....	27
A. Toprak Sorunu.....	28
B. Katolik-Protestan Düşmanlığı .....	31
C. Ekonomik Sorunlar ve Kıtlık .....	36
II. İHTİLALİN GELİŞİMİ .....	40
A. XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Avrupa ve Amerika'da Ortaya Çıkan Ekonomik, Siyasi ve Fikri Gelişmelerin İhtilalin Gelişmesine Etkileri....	40
B. İrlanda'da Örgütlemeler ve Büyük Köylü Ayaklanmaları .....	47

## II. BÖLÜM

<b>İRLANDA’NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI</b> .....	62
I. 1916 PASKALYA AYAKLANMASI .....	66
II. İRLANDA’NIN İKİYE AYRILMASI.....	72
III. İÇ SAVAŞ .....	84
A. Güney İrlanda’nın Bağımsızlığını Kazanması .....	87
B. Kuzey İrlanda’nın Durumu .....	109
IV. İHTİLAL SIRASINDA KURULAN ÖRGÜTLER .....	115
A. Orange Order .....	116
B. Irish Republican Brotherhood (IRB) .....	118
C. Irish Republican Army (IRA) .....	120

### **III. BÖLÜM**

<b>İHTİLALİN TÜRKİYE VE DÜNYADAKİ YANKILARI</b> .....	124
I. TÜRKİYE – İRLANDA İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE’NİN İRLANDA İHTİLALİNE BAKIŞI.....	126
II. İNGİLTERE’NİN İHTİLALE KARŞI UYGULADIĞI POLİTİKALARIN ANALİZİ .....	135
III. DİĞER DEVLETLERİN İHTİLALE YAKLAŞIMLARI .....	146
SONUÇ .....	153



KAYNAKLAR .....	157
EKLER.....	169

## ÖNSÖZ

XI. yüzyılda İngiltere hakimiyetine giren İrlanda, İngiltere'ye karşı 700 yıl sürdürdüğü mücadelenin ardından Türkiye Cumhuriyeti ile yaklaşık aynı dönemde bağımsızlığını kazanmıştır. Bu tarihten sonra Türk – İrlanda ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin kuruluş yıllarında oluşturulan dostane ilişkiler çerçevesinde gelişmeye devam etmiştir. Ancak iki ülke tarihi arasındaki bu benzerlik ve sonrasında yürütülen resmî ilişkilerle Türk – İrlanda bağının güçlendirilmesine karşın, Türkiye'de İrlanda tarihi ve İrlanda İhtilali ile ilgili herhangi bir akademik çalışmaya rastlanılamaması dikkat çekicidir. Tez çalışmasına İrlanda İhtilali'nin konu edilmesinin en temel sebebi de bu durumun özellikle uluslararası ilişkiler ve Avrupa tarihi alanlarında, ciddi bir eksiklik olarak görülmesidir. Bu sebeple İrlanda İhtilali'nin araştırılmasına karar verilmiştir. Ancak yaklaşık 750 yıllık bir sürece yayılmış olan İrlanda İhtilali'nin herhangi bir tarih sınırlandırması yapılmaksızın incelenmesi, doğru ve ayrıntılı bir akademik çalışma ortaya koymayı güçleştirmektedir.

Bu nedenle bir yandan uzun süren bu ihtilalin sonuçlarının ortaya çıktığı bir dönem olması, diğer yandan Türkiye'nin de bu dönemde İrlanda'dakine benzer bir mücadele ortaya koymuş olması nedeniyle, tez çalışması 1920 – 1934 yılları arasında sınırlandırılmıştır. Ancak tarih bilimine konu olan bir olayın öncesi ve sonrasında bağımsız bir şekilde aktarılması, olayın doğru anlaşılmasını engellediği gibi, çalışma sonucunda ortaya çıkan yargı ve yorumların da güvenilirliğini zedelemektedir. Bu nedenle, çalışmada İrlanda İhtilali'nin, 1920 – 1934 yılları arasındaki gelişmeler ağırlıklı olmakla birlikte, genel hatlarıyla tüm 750 yıllık sürecinin aktarılmasına karar verilmiştir.

Diğer taraftan çalışmaya Türkiye'nin ihtilale bakış açısı ve dönemin Türk – İrlanda ilişkilerinin Türkiye'de o dönemde yaşanan süreç açısından değerlendirilebilmesi için gazetelerin birincil kaynak olarak kullanılması uygun görülmüştür. Bu çerçevede öncelikle belirlenen tarihlerde Türkiye'de yayın yapmakta olan çeşitli gazeteler incelenmeye başlanmıştır. İncelenen gazeteler

arasında, Atatürk tarafından ve onun denetiminde çıkarılan, sürdürülmekte olan Milli Mücadele'nin fikirlerini yansıtan ve kısa süre içerisinde ülkenin resmi yayın organı niteliğine bürünen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi öne çıkmıştır. Ardından gazetenin, belirlenen tarih aralığı olan 1920 – 1934 yıllarında çıkan nüshaları incelenmiş ve İrlanda İhtilali, İngiltere – İrlanda ilişkileri, Türkiye'nin İrlanda'ya bakışı gibi konularda 119 adet metin bulunduğu tespit edilmiştir. İhtilal ile ilgili olarak yeterli verinin var olduğunun anlaşılması üzerine, tez çalışmasının adı “Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde İrlanda İhtilali (1920 – 1934)” olarak belirlenmiştir.

Çalışmaya öncelikle Osmanlıca yazılmış olan metinlerin Latin alfabesine çevrilmesi ile başlanmış ve metinler günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

Diğer taraftan yalnızca gazete üzerinden yapılacak bir incelemenin, ihtilalin bir bütün olarak ve doğru şekilde anlaşılmasını olanaksız kılacağı düşüncesiyle, ihtilal ile ilgili çeşitli kaynaklardan yararlanılması gerektiğine karar verilmiştir. İrlanda İhtilali ile ilgili Türkiye'de yapılmış bir akademik çalışmaya ulaşılammış olması çalışma sırasında kaynak sıkıntısına neden olmuş, ancak bu sorun başta Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin zengin içeriği ve yanı sıra yapılan titiz çalışma ile yurtdışından getirilen kaynaklar yoluyla çözülmüştür.

Tez çalışmasının “Giriş” bölümünde, öncelikle kullanılan kaynakların kısa analizine yer verilmiştir. Ardından Milli Mücadele yılları arasında Türkiye'nin genel durumuna değinilmiş, bu dönemde Türk basınının nasıl bir tablo sergilediği aktarılmış, çalışmanın ana kaynağı olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi tanıtılmış, gazetenin yayın hayatına başlayışı, takip ettiği siyaset, yazı kadrosu ve haber kaynakları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yine bu bölümde Türkiye'nin işgal altında olduğu 1920'li yıllarda çıkarılmaya başlanan gazetenin karşılaştığı maddi sorunlar ve işgalci devletler tarafından uygulanan baskılara değinilerek, gazetenin hangi şartlar altında çıkarılmaya çalışıldığı vurgulanmıştır. Bu çerçevede önem arz eden nokta; bu zor şartlar, kısıtlı imkânlar ve baskılar arasında çıkarılan gazetenin, Türkiye'ye oldukça uzak mesafedeki İrlanda İhtilali ile nasıl yakından ilgilendiğinin

ortaya konulmasıdır. “Giriş” bölümü içinde ayrı bir başlık altında gazetenin ihtilale bu yakın ilgisinin nedenleri ve ihtilale bakış açısı ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

Çalışma “Giriş” bölümünün dışında, üç ana bölüme ayrılmıştır. “I. Bölüm”de, öncelikle İrlanda’nın İngiliz hakimiyetine girmesi ile adada başlayan sorunlar çeşitli başlıklar altında incelenmiş, bu yolla İrlanda İhtilalin en temel nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından başta küçük çaplı ayaklanmalarla başlayan ihtilalin, teşkilatlanmaya ve daha geniş kitlelere yayılmaya başladığı XVIII. ve XIX. yüzyıllar arasında özellikle Avrupa ve Amerika’da meydana gelen siyasi, fikrî ve ekonomik gelişmeler incelenmiştir. Bu gelişmelerin İrlanda İhtilali’ne yaptığı olumlu ve olumsuz etkiler de yine bu başlık altında değerlendirilmiştir. “I. Bölüm” içerisinde son olarak, ihtilalin ortaya çıkışından 1900’lü yıllara kadarki tüm gelişimi, dünyada yaşanan gelişmeler ve İngiltere’nin ihtilale karşı uyguladığı politikalar çerçevesinde ayrıntılı olarak aktarılmıştır.

Çalışmanın “II. Bölüm”ünde, İrlanda İhtilali’nin, çalışmanın temel tarih aralığı olan 1920 – 1923 yılları arası ağırlıklı olmakla birlikte, 1900’lü yıllardaki gelişimine yer verilmiştir. İrlanda’nın güney ve kuzey olarak ikiye ayrılması, yaşanan iç savaş, Güney İrlanda’nın bağımsızlığını kazanması, Kuzey İrlanda’nın IRA öncülüğünde var olan mücadeleyi sürdürme çabaları bölümün öne çıkan başlıklarıdır. Yine ihtilal sırasında kurulan örgütler, bu örgütlerin yapıları ve faaliyetleri bu bölüm içerisinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. “II. Bölüm”, tarih aralığı dolayısıyla “I. Bölüm”de yer verilemeyen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi metinlerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı bölümdür. Konunun bütünlüğünün bozulmaması amacıyla, içeriklerine göre tasnif edilen Hâkimiyet-i Milliye metinlerinin, çalışma içerisinde ayrı bir bölüm olarak verilmek yerine, ilgili yerlerde doğrudan aktarılmasına karar verilmiştir.

Tez çalışmasının “III. Bölüm”ü ise daha çok değerlendirmeye ayrılmıştır. Türkiye – İrlanda ilişkilerinin ihtilal sırasında ve sonrasında nasıl şekillendiği ve Türkiye’nin İrlanda İhtilali’ne bakışı bu bölüm içerisinde değerlendirilmiştir. Ardından ihtilalin bu kadar uzun bir sürece yayılmasının en temel etkeni olan İngiltere’nin gerek ülke içinde gerekse Avrupa’da meydana gelen değişimler

doğrultusunda sıkça revize ederek uyguladığı politikalar bu bölüm içinde ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek aktarılmıştır. Son olarak ise çalışma içinde konunun içeriği doğrultusunda yer verilmiş olan İrlanda – Avrupa ülkeleri ve Amerika ilişkileri bir bütün halinde sunularak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın “Ekler” kısmında ağırlıklı olarak Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanmış ve Türkiye – İrlanda ilişkilerini ayrıntılı olarak aktardığı bazı metinler örnek olarak yer almıştır.

Böylece meydana getirilen tez çalışmasında öncelikle büyük bir dikkat ve titizlikle çalışmayı takip ederek hiçbir zaman katkısını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Mehmet TEMEL’e, özverisi ve yol göstericiliği için teşekkür ediyorum.

Kaynak temini konusunda yardımlarını gördüğüm Muğla Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına; günlerce süren araştırmalarım sırasında güler yüzlerini ve yardımlarını esirgemeyen Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Birimi çalışanlarına; yoğun çalışmalarım sırasında bana hoşgörü ile yaklaşan saygıdeğer bölüm hocalarım ve Araştırma Görevlisi meslektaşlarıma teşekkür ediyorum.

Çalışmamda emeği geçen sevgili arkadaşlarım Banu ÖZKUL, Hanife ALKAN, Özgür TÜRKER ve Pınar YİĞİT TÜRKER’e ve fiziken yanımda olamasalar da kalben her zaman yanımda hissettiğim sevgili aileme verdikleri tüm destekler için teşekkür ediyorum.

25 / 04 / 2013

Meryem ASILAZMAZ

## ÖZET

1169 yılında İngiltere hakimiyetine giren İrlanda, İngiltere'nin bölgede uyguladığı baskıcı politikanın da etkisiyle, uzun bir sürece yayılmış olan bir bağımsızlık mücadelesine girişmiştir. Aslında İrlanda'daki ayaklanmalar yaklaşık 1850'li yıllara dek, bir bağımsızlık mücadelesinden ziyade, bölgedeki İngiliz baskısını azaltmak, adada daha adil bir siyasi ve ekonomik düzene kavuşmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak değişen dünya düzeni ve beraberinde getirdiği çeşitli fikir akımları İrlanda'yı da etkilemiş, bunun yanı sıra İngiltere'nin bölgede yaşanan tüm huzursuzluklara rağmen mevcut politikasından vazgeçmek istememesi, İrlanda'daki ayaklanmaları bir bağımsızlık mücadelesine dönüştürmüştür.

İrlanda İhtilali 1920'de İrlanda'nın güney ve kuzey olarak ikiye ayrılmasıyla boyut değiştirmiş, Güney İrlanda mücadelesini sürdürerek 1922 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Kuzey İrlanda'da ise nüfusun çoğunluğunun İngiltere hakimiyetinde kalmaktan yana olması, azınlıkta kalan ihtilalcilerin başarıya ulaşmalarını engellemiştir. Kuzey İrlanda 1998 yılına kadar IRA öncülüğünde pek çok çatışmaya sahne olmuş, bu tarihte ise bölgede nispeten bir barış sağlanabilmiştir.

Bu çalışma ile İrlanda İhtilali, Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk tarafından çıkarılmaya başlanan bir gazete olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi gözünden incelenmiştir. Bu yolla İrlanda'da yaşanan çatışmaların, 1920 – 1923 yılları ağırlıklı olarak üzere, Türk bakış açısı ile nasıl bir tablo sergilediği ortaya konulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** İrlanda Tarihi, İrlanda İhtilali, Türkiye – İrlanda İlişkileri, İrlanda – İngiltere İlişkileri. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Milli Mücadele Dönemi Türk Basını.

## ABSTRACT

Ireland, county that had been domineered by England in 1169, had a long term fight for independence under the effect of domineering political conducts of England. Actually, until 1850's, revolt in Ireland was not a independence war, it was effectuated for more so with the aim of reducing the English pressure and attaining to a equitable politic and economic systems. But changing of the world and new various doctrines had affected Ireland. Besides because of not to passing of England from its political conducts was changed the revolts in Ireland to a independence war.

The Irish Revolutions format had changed with bifurcation of Ireland as South and North. The South Ireland had won its independence in 1922. It had obstructed that succeeding of insurgents who were minority by most of people in North Ireland who wanted to English domination. Battles are leaded by IRA have been continued until 1998 in North Ireland. Since this date the region have had peace.

In this study, The Irish Revolution evaluated in the light of the Hakimiyet-i Milliye that was a newspaper published by Ataturk in the years of the Turkish War of Independence. In this way, it has been tried to put it forward that the aspect of Turkey to revolts in Ireland.

**Keywords:** History of Ireland, The Irish Revolution, The relationship between Turkey and Ireland, The relationship between England and Ireland, Hâkimiyet-i Milliye Newspaper, Turkish press of the Turkish War of Independence.

## KISALTMALAR

<b>AAM</b>	: Atatürk Araştırma Merkezi
<b>a.g.e.</b>	: Adı geçen eser
<b>a.g.m.</b>	: Adı geçen makale
<b>a.g.t.</b>	: Adı geçen tez
<b>Bkz / bkz.</b>	: Bakınız
<b>C.</b>	: Cilt
<b>Çev.</b>	: Çeviren
<b>Der.</b>	: Derleyen
<b>Ed.</b>	: Editör
<b>S.</b>	: Sayı
<b>s.</b>	: Sayfa
<b>vd.</b>	: ve diğerleri



## GİRİŞ

### I. KAYNAKLARIN TAHLİLİ

Tez çalışmasının en temel kaynağı Hâkimiyet-i Milliye gazetesi olmuştur. Gazetenin 1920 – 1934 yılları arasındaki tüm nüshaları taranmış ve İrlanda ile ilgili 119 adet metin tespit edilmiştir. Ancak ihtilalin başlangıcı 1200’lü yıllara dayanmaktadır. Ayrıca gazetenin çıkarıldığı ortam ve şartlar dolayısıyla bir yazı dizisi şeklinde olayları aktarmaktan ziyade düzensiz bir sistem izlediği görülmektedir. Bu amaçla konu bütünlüğünü sağlaması ve gazeteden edinilen bilgilerin doğruluğunun test edilmesi amacıyla çeşitli araştırma eserlerinden de faydalanılmıştır.

1972 yılında Georg Kramer tarafından yazıldıktan sonra, 1973 yılında Mustafa Yavuz tarafından Türkçeye çevrilerek basılan *İrlanda Sorunu* adlı eser Türkçe kaynaklar arasında ihtilali bir bütün olarak incelemiş olması nedeniyle öne çıkmaktadır. Çalışmada yararlanılan bir diğer Türkçe kaynak, Levent Özçağatay tarafından 1998 yılında yazılan *Kuzey İrlanda ve IRA Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme* adlı eserdir. Güney İrlanda’nın bağımsızlığını kazanmasının ardından 1998’lere dek süren Kuzey İrlanda mücadelesini detaylı şekilde anlatan eser, çalışma içinde Kuzey İrlanda’nın bu süreçteki durumunun aktarıldığı ve ihtilal sırasında kurulan örgütler ile ilgili bilgiler verildiği kısımlarda oldukça faydalı olmuştur.

Çalışma için seçilen İngilizce kaynakların başında ise James Connolly’nin *Labour in Irish History* adlı eseri gelmektedir. İhtilalin lider kadrosunda önemli bir yeri olan Connolly’nin bu eseri, ihtilalin mücadele dönemini birebir yaşamış bir şahsın gözünden aktarılması dolayısıyla büyük önem arz etmektedir. Ancak bir İrlanda ihtilalcisi tarafından yazılmış olması nedeniyle, tarafsızlığından şüphe edilen eser, içinden alınan bilgilerin farklı kaynaklarla karşılaştırılarak değerlendirilmesinden sonra tez çalışması içinde yer alabilmiştir.

Eoinn MacNeill'in *Phases of Irish History*, William Butler'ın *Confiscation of Irish History*, Goldwin Smith'in *Irish History And The Irish Question* ve R. Barry O'Brien'in *Irish Memories* adlı eserleri ağırlıklı olarak ihtilalin ortaya çıktığı dönemleri incelemeleri nedeniyle çalışmanın özellikle "I. Bölüm"ünde kullanılmışlardır.

Patrick Fitzgerald ve Brian Lambkin'in *Migration in Irish History, 1607 – 2007* ile John Ranelagh'ın *A Short History of Ireland* adlı eserleri ihtilalin neredeyse tüm sürecini bir bütün halinde aktarıyor olmaları nedeniyle sıkça başvurulan kaynaklar olmuşlardır. Bunun yanı sıra pek çok tarihçinin makalelerinden derlenerek oluşturulan ve Oxford Üniversitesi Yayınları'ndan çıkmış olan *The Oxford History of Ireland* adlı eser güvenilirliği ve derleme olması dolayısıyla pek çok farklı yazarın görüşlerini barındırması açısından en değerli kaynaklar arasında sayılmaktadır.

Tüm bu kaynaklar ve Kaynaklar bölümünde yer alan diğer belge ve eserlerden yararlanılarak doğru, tarafsız ve bilimsel niteliklere sahip bir tez çalışması ortaya konmaya çalışılmıştır.

## II. İRLANDA İHTİLALİ VE HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİ

İrlanda, batısı Atlas Okyanusu, doğusu İrlanda Denizi ve İngiltere, güneydoğusu St. George's Kanalı, güneyi ise Kelt Denizi ile çevrili olan bir kuzeybatı Avrupa ülkesidir. Ada; Kuzey İrlanda ve Güney İrlanda olarak ikiye ayrılmadan önce, güneyde Munster, doğuda Leinster, batıda Connaught ve kuzeyde Ulster olmak üzere dört eyaletten oluşmaktaydı<sup>1</sup>. Günümüzde ise dokuz Ulster ilinin yalnızca üçü (Donegal, Cavan ve Monaghan) İrlanda Cumhuriyeti topraklarında yer almaktadır. Başkenti Dublin olan İrlanda Cumhuriyeti'nin İrlanda dilindeki adı Eire'dir.

Bronz devrinden beri var olan ada, dönem dönem Viking saldırılarına sahne olmuş, bunun üzerine yerli halk (Kelt/Gal), kendilerini bu saldırılardan korumaları için Normanları adaya davet etmiştir. 1100'lü yıllarda adadaki Norman gücü artmış, bu gücün aleyhine kullanılmasından çekinen İngiltere, adayı sahiplenmeye başlamıştır. Nitekim 1169 yılında tarihin ilk İngiliz Papası IV. Adrian dini bir belge (fetva) ile adayı İngiliz Kralı II. Henry'e hediye ettiğini duyurmuş, böylece İngiltere ilk kolonisini elde etmiştir<sup>2</sup>. 1541 yılına gelindiğinde dönemin İngiltere kralı VIII. Henry, İngiliz Parlamentosu'nda kendisini İrlanda kralı ilan ettirmiştir<sup>3</sup>. Bunun üzerine, adaya çok önceden beri gerçekleştirilmeye başlayan İngiliz göçleri, İngiltere tarafından bilinçli bir yerleştirme politikası hâlini almış ve bu durum bölgede yaklaşık 750 yıl sürecek bir ihtilal hareketinin başlamasına sebep olan bazı sorunları da beraberinde getirmiştir<sup>4</sup>.

İrlanda, ada üzerinde sömürgeci bir politika izleyen İngiltere'ye karşı yüzyıllarca süren bir bağımsızlık mücadelesine girişmiş; bu mücadeleler 1920-1923 yılları arasında doruk noktasına ulaşarak sonuçlarını vermeye başlamıştır. 1920 yılında İrlanda; kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmış ve Güney İrlanda'ya sınırlı bir bağımsızlık tanınmıştır. Çoğunluğunu İngiltere'den getirilen Protestan ailelerin

<sup>1</sup> İrlanda haritası için bkz. Ek 1.

<sup>2</sup> Levent Özçağatay, *Kuzey İrlanda ve İra Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme*, Papirüs Yayınları, İstanbul, 1998, s. 23-24; Georg Kramer, *İrlanda Sorunu*, Çev. Mustafa Yavuz, Yöntem Yayınları, İstanbul, 1973, s. 9.

<sup>3</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 11.

<sup>4</sup> "İrlanda Reis-i Cumhuriyetle Bir Mülakat", *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Mart 1921, No. 130, s. 1. Orijinal metin için bkz. Ek 2.

oluşturduğu Kuzey İrlanda bu bölünmeyi olumlu karşılarken, Güney İrlanda bir bütün olarak bağımsızlık kazanmak amacıyla ayaklanmaları sürdürmüştür. Bu dönemde Güney İrlanda'da bir yandan adayı ikiye bölen İngiliz kuvvetlerine karşı mücadele verilirken diğer yandan da bölgedeki tam bağımsızlıkçılarla bölünmeyi kabul eden İrlandalılar arasında bir iç savaş yaşanmıştır. Yaklaşık 1 yıl süren çatışmalar; İngiltere'nin Güney İrlanda'ya verdiği sınırlı bağımsızlık tam bağımsızlık olarak genişletmesi, İrlandalıların da adanın bölünmesini kabullenmeleri sonucunda, büyük oranda sona ermiştir. Ancak Kuzey İrlanda sınırları içinde bırakılan Katolik İrlandalılar ile bölgedeki Protestan İrlandalılar arasında 1990'lı yılların sonlarına dek süren bir çatışma dönemi yaşanmıştır. Bölgedeki Katolik halka ekonomik ve siyasi haklar kazandırmak amacıyla IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu-Irish Republican Army) tarafından organize edilen bu çatışmalar, dönemin İngiltere başbakanı Tony Blair'ın 10 Nisan 1998'de IRA temsilcileriyle imzaladığı Belfast Antlaşması ile son bulmuştur.

Güney İrlanda ise bağımsızlığını kazandıktan sonra İngiltere'nin yüzyıllardır uyguladığı ekonomik baskıların bir sonucu olarak geri kalmış ekonomisini geliştirme çabalarına girişmiştir. İrlanda 1959 – 77 yılları arasındaki başarılı hükümetler döneminde oldukça zenginleşmiş<sup>5</sup>, 1940'lardan sonra pek çok ülkelerarası ticari antlaşma imzalamış ve 1973'te Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmasıyla birlikte özellikle sanayi alanında hızlı bir gelişme göstermiştir<sup>6</sup>.

İrlanda'da yaklaşık 700 yıl süren çatışma ve ayaklanmalar, dünyada yaşanan siyasi gelişmeler ve düşünce akımlarına paralel olarak gelişmiş, dolayısıyla dünyanın pek çok ülkesi tarafından takip edildiği gibi, özellikle 1920 – 1923 yılları arasında benzer bir mücadele vermekte olan Türkiye tarafından da yakından izlenmiştir. Özellikle Türkiye'de sürdürülen Milli Mücadele'nin resmî yayın organı niteliğindeki Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin, İrlanda'daki gelişmelere geniş yer verdiği görülmektedir.

---

<sup>5</sup> “İrlanda'da İhracatın Himayesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.

<sup>6</sup> “İrlanda – İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3825, 18 Mart 1932, s. 1; “İrlanda'da İhracatın Himayesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.

Osmanlı Devleti 1918 yılında mağlup olarak çıktığı I. Dünya Savaşı'nın ardından, büyük devletlerin işgaline maruz kalmış ve bağımsızlığını yeniden kazanmak adına Mustafa Kemal önderliğinde millî bir direnişe başlamıştır.

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla başlayan direniş hareketi, yaklaşık altı ay sürecek olan kongreler, toplantılar ve gezilerin ardından neredeyse tüm yurda yayılmıştır<sup>7</sup>.

Mustafa Kemal'in bu gezilerdeki amacı, dönemin iletişim koşulları nedeniyle halkın neredeyse bihaber olduğu işgalin seyri ve örgütlenmeye başlayan direniş hareketi konusunda halkı bilgilendirmek ve şehirler arasında koordinasyon sağlayarak birlik ve bütünlük içinde hareket edilmesinin şartlarını oluşturmaktır. Mustafa Kemal'in kongreler ve geziler dışında, bu bütünlüğü ve iletişimi sağlayabilmek için en çok kullandığı ikinci yol, basındır. Mustafa Kemal, mücadelenin haklılığının tüm dünyaya duyurulması ve dünya da mücadeleyi destekleyen bir kamuoyu oluşturulması noktasında da basına büyük önem vermiş, içte ve dışta Türkiye ile ilgili olan tüm haberleri titizlikle takip ederek, gereken yerlerde gazeteler aracılığıyla cevap vermekten çekinmemiştir. Örneğin: Sivas Kongresi'nin yapıldığı günlerde Amerika'dan Sivas'a gelen Chicago Daily News Gazetesi muhabiri Louis E. Browne'a Millî Mücadele'nin haklılığı konusunda geniş bir demeç vermiştir<sup>8</sup>. Yine Fransız gazeteci Madame Berthe-Georges Gaulis de Anadolu'ya gelip Ankara'da Mustafa Kemal ile görüşerek, Millî Mücadele'nin haklılığını Fransız ve dünya kamuoyuna duyurmuştur<sup>9</sup>. Elbette ki basına bu derece önem veren Mustafa Kemal'in, yurt içi ve yurt dışında, birlik ve bütünlüğe bu derece ihtiyaç duyulan bir dönemde, kendi fikirlerini yayacak ve mücadelenin gidişatını en doğru ağızlardan halka duyuracak bir gazete çıkarmayı düşünmesi kaçınılmazdır.

---

<sup>7</sup> Orhan Doğan, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I-II*, FA Ajans, Kahramanmaraş, 2008, s. 170; Ayrıca bkz. Refik Turan vd., *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Okutman Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 94; Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009, s. 168-169.

<sup>8</sup> Mehmet Önder, "Millî Mücadele'nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VII, S. 20, (1991), s. 287.

<sup>9</sup> Yücel Özkaya, *Millî Mücadelede Atatürk ve Basın 1912-1921*, TTK Yayınları, Ankara, 1989, s. 25; Önder, *a.g.m.*, s. 287.

Millî Mücadele'nin teşkilatlanmaya başladığı sıralarda, İstanbul'da ulusal kurtuluştan yana olanlar, işbirlikçiler ve mandacılar (teslimiyetçiler ki bunlar sonradan ulusal kurtuluştan yana olanlara katılmışlardır) olmak üzere üçe ayrılmıştır<sup>10</sup>. Mustafa Kemal'in Millî Mücadele lehine bir kamuoyu oluşturmak adına yaptığı çalışmalar esnasında, özellikle İstanbul'da direniş karşıtı yazılar yayımlayan gazeteler, Anadolu içlerine sokulmaya çalışılmaktaydılar. Bu durumu fark eden Mustafa Kemal, kolordulara, Millî Mücadele'ye zararlı yayınlar yapan Peyam-ı Sabah, Serbesti, Alemdar, Bosfor, Entanet gazeteleriyle, aynı içerikte tüm Rumca ve Ermenice gazetelerin Anadolu'ya sokulmaması gerektiğini bildiren bir telgraf çekerek durumu kontrol altına almaya çalışmıştır<sup>11</sup>.

Telgrafın içeriğinde belirtilen gazetelerin yanı sıra o dönemde İstanbul, İrşad (Gâvurcu İrşad) ve Ferda gazeteleri de, Millî Mücadele karşıtı yayın yapan gazetelerin arasındaydı. Millî Mücadele yanlısı gazeteler ise İleri, Akşam, Yeni Gün, Vakit, Hukuk-u Beşer, Öğüt, Ses, Doğru Söz, İzmir'e Doğru, Yeni Adana, Açıksöz ve Babalık gazeteleri şeklindeydi<sup>12</sup>.

Anadolu hareketini destekleyen bu gazeteler, işgal kuvvetlerinin sıkı denetimi ve sansürü altında yayınlar yapmaya çalışılmaktaydılar. Hatta ciddi bir baskı altına alınan İzmir'deki Anadolu, Duygu ve Ahenk gazeteleri Yunan bildirimlerini yayımlamak zorunda bırakılmışlardır<sup>13</sup>. Bu durumun da etkisiyle Mustafa Kemal, iç ve dış baskılardan uzak, Millî Mücadele'nin bir nevi resmî yayın organı niteliğinde bir gazete çıkarılması gerekliliğini fark etmiş ve Sivas Kongresi'nde alınan bir kararla, İrade-i Milliye gazetesi doğmuştur. Gazete çıkarma imtiyazı, Sivas Kongresi üyelerinden Rasim Hoca'nın tavsiyesi üzerine, yirmi iki yaşındaki Sivaslı Selâhattin (Ulusalerk) adına alınmış, yazı işleri müdürlüğü ise Mazhar Müfit Kansu'ya verilmiştir<sup>14</sup>.

---

<sup>10</sup> Haluk Besen, *Türkiye'de Gazetecilik, Gazeteler ve Gazeteciler*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997, s. 19.

<sup>11</sup> Özkaya, *a.g.e.*, s. 30.

<sup>12</sup> M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 2002, s. 337-363.

<sup>13</sup> Önder, *a.g.m.*, s. 286.

<sup>14</sup> İnuğur, *a.g.e.*, s. 352; Özkaya, *a.g.e.*, s. 59.

İrade-i Milliye'nin tüm Anadolu'ya olduğu gibi özellikle de İstanbul'a gönderilmesi, böylece oradaki aydınların gazeteden yararlanması ve Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın safhaları hakkında bilgi edinmeleri istenmiş, ancak dönemin şartları ve İstanbul'un işgal altında olması nedeniyle bunu sağlamak kolay olmamıştır. Neticede gazete, Sivas Vilâyeti Baytar Dairesi'nin kaşesini taşıyan zarflar kullanılarak İstanbul'a gizlice gönderilmeye çalışılmıştır<sup>15</sup>.

Mustafa Kemal, gazetede çıkan yazıları titizlikle takip etmiş, yazıların birçoğu bizzat kendisinin direktifi ile yazılmıştır. Ancak onun 18 Aralık 1919'da Sivas'tan ayrılarak Ankara'ya geçmesiyle İrade-i Milliye Mustafa Kemal'in kontrolünden çıkmıştır<sup>16</sup>.

İrade-i Milliye gazetesi 1922 yılına kadar üç yıl Sivas'ta çıkmaya devam etmiş, ancak kadrosundaki değişmelerle beraber, bölücülüğe kayan ve aynı zamanda kişisel çekişmelere giren gruplardan birinin aleti olmuştur. Mes'ul Müdürü Halis Turgut iken, ilki 2,5 ay süreyle olmak üzere iki kez kapatılmış ve sonunda matbaasının yanması, yeni matbaa imkânının olmaması gibi nedenlerle, 138 sayı çıkarıldıktan sonra 1922 yılının başlarında tamamen kapanmıştır<sup>17</sup>.

Mustafa Kemal'in Sivas'tan Ankara'ya geldikten sonra verdiği ilk emir bir gazete çıkarılması olmuştur. Anadolu'da mücadelenin ilk adımını atan Mustafa Kemal; saltanata, itilafçılara ve Yunanlara karşı giriştiği topyekûn savaşta gazetenin büyük rol oynayacağına inanmıştır. Bu nedenle Sivas'ta İrade-i Milliye gazetesini çıkarmış hatta Sivas'tan Ankara'ya geçerken bu gazeteyi de Ankara'ya taşımak istemiştir. Fakat Sivas'ta bu gazeteyi teslim ettiği yazı işleri kadrosu, gazetenin Sivas'ta kalması konusunda ısrarcı olmuş, bunun üzerine Mustafa Kemal, başkent yapmayı aklına koyduğu Ankara'ya gelişinden bir hafta sonra etrafındakilere dönüp “*Burada yeni bir gazete çıkaracağız.*” demiştir<sup>18</sup>.

<sup>15</sup> Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi II*, Oral Yayınları, Ankara, 1970, s. 40; Özkaya, *a.g.e.*, s. 59.

<sup>16</sup> M. Nuri İnuğur, *Türk Basınında İz Bırakanlar*, Der Yayınları, İstanbul, 1999, s. 100.

<sup>17</sup> İsmail Özçelik, *Millî Mücadele'de Anadolu Basınında Güney Cephesi : (Adana, Antep, Maraş, Urfa) 1919-1921*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s. 25.

<sup>18</sup> Özçelik, *a.g.e.*, s. 14.

Yukarıda değinildiği gibi Mustafa Kemal'in denetiminden çıkan İrade-i Milliye gazetesi bir süre sonra tarafsızlığını yitirmiştir. Diğer taraftan işgal altındaki İstanbul ve İzmir gazeteleri de, maruz kaldıkları baskı nedeniyle haberleri tüm gerçeklikleriyle yazamadıkları gibi Anadolu'ya yeterli derecede sokulamamışlar, bu boşluğu da Millî Mücadele karşıtı gazeteler doldurmuşlardır<sup>19</sup>. Anadolu'da Millî Mücadele'nin sesi olacak bir yayın organına duyulan bu ihtiyaç, hiç vakit kaybedilmeden yeni bir gazetenin hazırlıklarına başlanmasını gerektirmiştir.

Mustafa Kemal, çıkaracağı gazetenin yönetimini Balkan Savaşları'na katılmış ve I. Dünya Savaşı'nda Sina Cephesi'nde savaşırken yaralanmış genç bir yedek subay olan Recep Zühtü'ye vermiştir<sup>20</sup>.

Sivas'ta olduğu gibi Ankara'da da gazetenin ismini bizzat kendisi koyan Mustafa Kemal: "*İrade-i Milliye'yi müessi ve faal bulundurmaktaki gayemiz nedir? Memlekette milletin hâkimiyetini tesis etmekten başka bir şey mi? O halde İrade-i Milliye yerine çıkaracağımız gazetenin adı Hâkimiyet-i Milliye olacak!*" demiştir<sup>21</sup>.

Bir matbaa kuruluncaya dek Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin Ankara Vilayet Matbaası'nda yayımlanması kararlaştırılmış, Ankara'nın Ulus Meydanı'nda ilk Büyük Millet Meclisi binasına yakın Veli Hanı'nın birinci katında iki oda kiralanarak yazı heyeti buraya yerleştirilmiştir<sup>22</sup>. Kolla çevrilen eski bir baskı makinesi ile basılan Hâkimiyet-i Milliye yetersiz şartlar altında 10 Ocak 1920 Cumartesi gününden itibaren haftada iki kez ve 4 sayfa olmak üzere yayın hayatına başlamıştır. 57 x 82 boyutlu kâğıdın ikiye katlanması ile 4 sütun hâlinde hazırlanan gazetenin ilk sayısında, üstte ortada büyük harflerle "*Hâkimiyet-i Milliye*" başlığı dizilmiş, altına: "*Mesleği: Milletın iradesini hâkim kılmaktır.*" yazılmıştır. Başlığın solunda: "*Umur-u tahririye için Heyet-i Tahririye'ye, umur-u idare için Müdür-ü Mes'ul'e müracaat olunur.*", bunun altında: "*Dercedilmeyen evrak iade edilemez. Nüshası 3 kuruştur.*" başlığın sağında: "*Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mes'ulü Recep Zühdü.*", altında:

---

<sup>19</sup> Özkaya, *a.g.e.*, s. 65-66.

<sup>20</sup> Özçelik, *a.g.e.*, s. 16.

<sup>21</sup> Özçelik, *a.g.e.*, s. 16.

<sup>22</sup> Önder, *a.g.m.*, s. 288; Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin yayın hayatına başlayışı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. II, Ankara, 1968, s. 503.



“Abone şartları: Seneliği üç yüz kuruştur. Altı aylığı yüz altmıştır.” ifadeleri yer almıştır. Bunların altında sağ tarafta gün, ortada “haftada iki defa neşr olunur” yazısı ve sol tarafta da tarih ile numara yazılmıştır<sup>23</sup>.

Gazetenin ilk başyazısı, Mustafa Kemal tarafından Hakkı Behiç’e not ettirilmiş olan “Hâkimiyet-i Milliye” başlıklı ve “Heyet-i Tahririye” imzalı yazıdır. Bu yazıda, Milli Mücadele’nin temel hedeflerinden birinin millet hâkimiyetini muhafaza etmek ve yükseltmek olduğu hatırlatılarak, gazeteye bu amaçla Hâkimiyet-i Milliye adının verildiği vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra otuz yıllık İstibdat Dönemi’nin ardından büyük umutlarla getirilen meşruti yönetimin olması gerektiği şekilde uygulanmaması ve bu nedenle halkın içine düşürüldüğü durum eleştirilmiştir. Yine Mondros Mütarekesi’nin ardından başa geçen hükümetlerin ülkeyi kurtarmak için gerekli olan fedakârlıkları yapamadıklarından bahsedilen yazıda Milli Mücadele’nin bu anlamdaki hedefleri ve kurtuluşun yalnızca Kuva-yı Milliye’yi harekete geçirmekle sağlanabileceği ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir<sup>24</sup>.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi yukarıda da değinildiği gibi, Vilayet Matbaası’nda çıkarılmaya başlanmış, ancak matbaanın imkânlarının bir gazete çıkarmak için yeterli olmayışı, gazetenin basımıyla ilgili pek çok zorlukla karşılaşılmasına neden olmuştur. Kâğıt sıkıntısı, gazetenin basılacağı makine ve kullanılacak mürekkep gibi konularda birçok sorun yaşanmış, bu sorunlar çevre illerden istenen yardımlarla çözülmeye çalışılmıştır<sup>25</sup>. Ancak zaman zaman Eskişehir, İstanbul gibi illerden sipariş edilen kâğıtların Ankara’ya ulaştırılamaması nedeniyle gazete, Ankara esnafından toplanan paket kâğıtlarına basılmak durumunda kalmıştır<sup>26</sup>.

Hâkimiyet-i Milliye’nin karşılaştığı maddî sıkıntıların yanı sıra, yurdun çeşitli bölgelerinden ve özellikle İstanbul’dan gelecek haberlerin işgal kuvvetleri ve yanlılarınca sansürlenmesi, Anadolu’ya haber aktarılmasını güçleştirmiş, aynı şekilde Anadolu’da yaşanan gelişmelerin İstanbul’a bildirilmesinde de zorluklarla

<sup>23</sup> Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin ilk nüshası için bkz. Ek 3.

<sup>24</sup> Heyet-i Tahririye, “Hâkimiyet-i Milliye”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Ocak 1920, No. 1, s. 1. Metnin tamamı için bkz. Ek 4.

<sup>25</sup> Özkaya, *a.g.e.*, s. 63.

<sup>26</sup> Önder, *a.g.e.*, s. 294.

karşılaşmıştır. Bir başka ciddi sorun ise mücadele karştı basın telgraf ve haber ağı vasıtasıyla Anadolu içlerine sokularak direnişe zarar verici faaliyet ve örgütlenmelerde bulunmalarıydı. Bu sorunlar, Anadolu’da bir ajans kurularak Millî Mücadele yanlısı bir haber dağıtım ağının oluşturulması ve telgraf şebekesinin kontrol altına alınması gibi gereklilikleri ortaya çıkarmıştır.

Telgraf şebekesi, hem dış dünyanın iyi izlenmesini hem de kendi bölgesi içinde gerçekleştirilen haber akışının Millî Mücadele’ye zarar vermeyecek nitelikte tutulmasını sağlayacak en önemli araçtı. Bunun yanı sıra telgraf şebekesi İstanbul’un Anadolu’daki gelişmeleri hızla haber almasını sağlayacağı gibi, İstanbul’daki gelişmelerin Ankara’ya aktarılacak Hâkimiyet-i Milliye’ce tüm yurda duyurulmasını kolaylaştırması açısından da önemli ve gereklidir<sup>27</sup>. Bu konuda yapılan çalışmalar kısa sürede telgraf ağının Millî Mücadelecilerin kontrolü altına alınmasını sağlamıştır. Yine aynı dönemde Millî Mücadele basınının haber kaynağı ihtiyacını gidermek amacıyla Anadolu Ajansı’nın kurulması çalışmalarına da başlanmıştır.

Millî Mücadele döneminde Osmanlı İmparatorluğu’ndaki en etkili ajans “Türkiye-Havas-Reuter” ajansıydı. Mondros Mütarekesi’nin ardından İstanbul’u fiilen işgal eden müttefikler ile Damat Ferit Paşa Hükümeti arasında varılan uzlaşma gereğince, yabancılara haber imtiyazı verilerek kurulan Türkiye-Havas-Reuter ajansı tarafsız bir tutum izlemekten çok uzaktı<sup>28</sup>. Bu nedenle Milli Mücadeleyi destekleyen bir haber kaynağının oluşturulması, mücadelenin fikrî yapısının ve yaşanan gelişmelerin en doğru şekliyle gazetelere aktarılmasını sağlayacağı gibi, yabancı basının takip edilerek ülke dışında yaşanan gelişmelerin izlenmesini kolaylaştıracak olması açısından da önemliydi. Böyle bir ajans kurma fikrini ortaya atanlar, 6 Mart 1920’de İstanbul’un resmen işgal edilmesinin ardından Anadolu’ya yönelen Yunus Nadi ve Halide Edip olmuştur. İstanbul’dan Anadolu’ya geçişleri esnasında karşılaştıkları iki aydın bu fikri görüşmüş ve hatta Halide Edip’in: “*Evvela kendini ve mümkünse bütün vatanı kurtaracak olan Anadolu’dur. O halde kararımızı vermiş olalım: Anadolu Ajansı...*” şeklindeki ifadesiyle kurulacak ajansın adı bile

<sup>27</sup> Orhan Koloğlu, *Türk Basını Kuvayı Milliye’den Günümüze (70. Yılında Cumhuriyet Basını)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s. 22.

<sup>28</sup> www.aa.com.tr/tarihce/ (24.11.2011); Ayrıca bkz. Yunus Nadi Abalıoğlu, *Ankara’nın İlk Günleri*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s. 78-79

belirlenmişti<sup>29</sup>. Yunus Nadi ve Halide Edip Ankara'ya ulaştıktan hemen sonra bu konuda çalışmalarına başlamışlar ve neticede 6 Nisan 1920 günü Anadolu Ajansı resmen kurulmuştur<sup>30</sup>.

Mustafa Kemal kurulan bu ajansın varlığını tüm yurda duyurmak için aynı gün bir genelge yayınlamış, ajansın vereceği haberlerin Millî Mücadele hakkındaki en gerçek haberler olduğunu ve bu nedenle tüm yurda yayılması için herkesin üzerine düşeni yapması gerektiğini vurgulamıştır<sup>31</sup>.

Böylece hızlı bir şekilde çalışmalarına başlayan Anadolu Ajansı, kısa sürede tüm yurtda etkinliğini arttırmış ve hatta yabancı bazı ajanslar ile işbirliği yaparak yurtdışındaki tüm gelişmelerin çok kısa sürelerde Türkiye'ye ulaşmasını sağlayacak bir haber ağı sistemi oluşturmuştur. Hâkimiyet-i Milliye gazetesine yurtdışından gelen diğer haberlerde olduğu gibi İrlanda İhtilali hakkındaki haberler de Anadolu Ajansı tarafından aktarılmıştır. Anadolu Ajansı'nın yurtdışında işbirliği yaptığı ajanslardan bazıları şunlardır: AP (Associated Press/Amerika), Reuters (İngiltere), AFP (Agence-France-Presse/Fransa), DPA (Deutsche Presse Agentur/Almanya), EFE (İspanya), ANSA (Agenzia Nazionale Stampa Associata/İtalya), XINHUA (Çin Halk Cumhuriyeti)<sup>32</sup>.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, 18 Temmuz 1920 tarihine gelindiğinde bir hamle yaparak 47. sayısından sonra haftada üç gün çıkarılmaya başlamıştır. O dönemde Çerkez Ethem tarafından Eskişehir'de çıkarılan ve Bolşeviklik propagandası yaptığı için Rusya'dan yardım gören Yeni Dünya gazetesi de yayını sürdürmekteydi. 1920 yılının Aralık ayında Yeni Dünya gazetesi Ankara'ya getirilmiş, Çerkez Ethem İsyanı'nın patlak vermesinden sonra ise gazeteye el konularak, dizgi kasaları ve makineleri Hâkimiyet-i Milliye gazetesine

---

<sup>29</sup> Abaloğlu, *a.g.e.*, s. 93-94.

<sup>30</sup> Halide Edip Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı II (İstiklal Savaşı Hatıraları)*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 13.

<sup>31</sup> Koloğlu, *a.g.e.*, s. 30.

<sup>32</sup> [www.aa.com.tr/tarihce/](http://www.aa.com.tr/tarihce/) (24.11.2011)

devredilmiştir. Böylece Hâkimiyet-i Milliye 6 Şubat 1921 tarihinden itibaren günlük olarak çıkarılmaya başlanmıştır<sup>33</sup>.

Milli Mücadele hareketinin yayın organı haline gelen Hakimiyet-i Milliye gazetesinin kadrosu şu kişilerden oluşuyordu<sup>34</sup>:

Yazı İşleri Müdürleri ve İmtiyaz Sahipleri:

Nizamettin Nazif (Yazı İşleri Müdürü)	Recep Zühdü
Hüseyin Ragıp (Yazı İşleri Müd. ve Baş Yz.)	Nafi Atuf (Kansu)
Mahmut Recep (İmtiyaz Sahibi)	Sait Bey (Sorumlu Müdür)
Hikmet Şevki (Sorumlu Müdür)	Ziya Gevher (Etili)
Falih Rıfkı (İmtiyaz Sahibi)	Naşit Hakkı (Yayın Müdürü)
Nasuhi Esat (Yazı İşleri Müdürü)	

Başyazarlar:

Hüseyin Ragıp	Ağaoğlu Ahmet	Ruşen Eşref Ünaydın
Mahmut Esat	Mahmut (Soydan)	Zeki Mesut
Falih Rıfkı (Atay)		

Aralıklı Olarak Yazanlar:

Yusuf Akçura	Hamdullah Suphi	Aka Gündüz
Ahmet Rasim	Şevket Süreyya	Yahya Kemal
Besim Atalay	Ali Nusret	Ali İhsan

<sup>33</sup> Özkaya, *a.g.e.* s. 64. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, 28 Kasım 1934'te 4794. sayıdan itibaren "Ulus" ismini almıştır. Zaman zaman basımına ara verilen gazete, günümüzde <http://www.hakimiyetimilliyе.org/> adresinden internet gazetesi olarak yayınına devam etmektedir.

<sup>34</sup> Özçelik, *a.g.e.*, s. 22.; Şengül Altınal, *Basının Kamuoyu Oluşturma İşlevine Örnek Olarak: Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 1920-1934*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 35 - 37 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Mehmet Muhsin	Müfide Ferit	Samih Rufat
Ahmet Muhtar	Dr. Fazıl Doğan	Kilisli Rıfat
Bedii Ziya	Hilmi Malik	İzzet Ulvi
Ali Nusret	Neşet Halil	Burhan Asaf
M. Mermi	Haşim Nihat	Reşit Saffet
Nizamettin Ali	Faruk Nafiz	Hilmi Malik
Mehmet Vehbi	Kaya Alp	Mehmet Akif
Cemil Sena	Ali Ekrem	İbrahim Necmi

#### Yurt İçi Haber Kaynakları:

Anadolu Ajansı	Kocaeli Muhabiri
İstanbul Basını	Orient News

#### Yurt Dışı Haber Kaynakları:

İzvestiya (Rusya)	Temps (Fransa)	Chicago Tribun (Amerika)
Times (İngiltere)	Daily (İngiltere)	Cronycle (İngiltere)
Daily Telgraf (İngiltere)	Daily News (Amerika)	Matin (Fransa)
Morning Post (İngiltere)	Manchester Guardian (İngiltere)	

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi hem ÷lke içindeki gazeteleri hem de yabancı basını ve dünyada yaşanan gelişmeleri dikkatle takip etmiştir. Özellikle de İtilaf Devletleri'ndeki gelişmeler ve bu devletleri etkileyen olaylara büyük önem vermiştir. Ayrıca Millî Mücadeleyi destekleyen ve Millî Mücadele'nin sözcüsü konumunda olan Hâkimiyet-i Milliye, dünyanın diğer ÷lkelerinde yaşanan bağımsızlık mücadelelerini ve ihtilalleri de hassasiyetle izlemiştir. İzlenen ihtilallerden biri de Avrupa ve dünya tarihinde önemli bir yer tutan İrlanda İhtilali'dir.

Bir devrim gazetesi olarak Hâkimiyet-i Milliye, dünyadaki tüm devrimlerle yakından ilgilenmiş, kendi mücadelesi ile bu mücadeleler arasında ilişki kurarak hem bu ülkelere destek olurken hem de kendi mücadelesinin haklılığını dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. Gazete, bağımsızlık savaşındaki ülkelere özellikle İngiliz egemenliğinde olanlara sayfalarında özel olarak yer vermiştir. Bunun en temel sebebi, İngiltere'nin Kurtuluş Savaşı'nda mücadele edilen en güçlü düşman ve dönemin en tehlikeli emperyalist ülkesi olmasıdır. Bu amaçla gazete, İngiltere'nin, sömürgesi altındaki ülkelere karşı uyguladığı yanlış politikaları gerek Türk halkını gerekse dünya kamuoyuna göstermek istemiş, bu nedenle İngiltere ile ilgili haberlere özel bir önem vermiştir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin İngiltere'ye karşı yürüttüğü bu politikanın bir diğer sebebi, ülke içinde İngiliz mandasını destekleyen bir kitlenin varlığıdır. Gazete İngiltere aleyhine başlattığı propaganda yoluyla, kurtuluşu İngiliz mandasında gören ve fikirlerini yayma amacıyla olan bu kitlenin, halk üzerindeki etkisini engellemeye çalışmıştır. İngiltere'nin kendi sömürgeleri ve Türkiye üzerinde yürüttüğü emperyalist politikaları ülke içindeki İngiliz destekçilerine ve dünya kamuoyuna gösterme çabasındaki gazete, İngiltere'yi yıpratarak dünya konjonktüründe yalnızlaştırmayı aynı zamanda ülke içinde bütünlüğü sağlamayı hedeflemiştir. Örneğin 21 Şubat 1920 tarihli bir yazıda, İngiltere'nin başka devletlerin himayesinde yaşayan azınlıkların haklarının korunması gerekçesiyle her türlü müdahalede bulunduğunu ancak kendi hakimiyeti altındaki azınlıklara aynı muameleyi yapmadığını, bu milletlerin bahsedilen hak ve hukuk kurullarından faydalandırılmadığını belirtmiştir<sup>35</sup>. Bu durumun Türkiye tarafından iyi analiz edilerek ders çıkarılması gerektiğini vurgulayan gazete, açıktır ki ülke içindeki İngiliz yanlılarına İngiltere'nin tamamıyla çıkar politikası götüğü belirtilmiştir.

Gazetede Irak, Suriye, Hindistan ve Mısır gibi Müslüman ülkelerdeki ayaklanmaların yanı sıra, İngiltere'ye hem etnik hem dini hem de kültürel açıdan daha yakın bir ülke olmasına karşın, İngiltere'nin sert müdahalelerine maruz kalan

---

<sup>35</sup> "İrlanda İhtilali", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

İrlanda İhtilali'ne de özellikle yer ayrılmıştır<sup>36</sup>. Bu sayede İngiltere'nin ister Müslüman ister Hristiyan olsun sömürgesi altındaki ülkelere karşı uyguladığı şiddet politikası gösterilmeye çalışılmış, Türkiye için de durumun bundan farklı olmayacağı vurgulanmak istenmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin İrlanda İhtilali ile yakından ilgilenmesinin ve sayılarında sık sık ihtilal hakkındaki yazılara yer vermiş olmasının sebeplerinden biri de aslında, tüm devrimlere olduğu gibi ortak düşmana karşı mücadele edilen bu devrime de ideolojik olarak destek vermek istemesidir. Hatta öyle ki 11 Şubat 1921 tarihinde gazetede yayımlanan, Müfide Ferit imzalı "İrlanda Kahramanları" adlı makalede iki ülke neredeyse kardeş sayılmıştır:

*"...Nihayet İngiltere'nin bütün kudretine, bütün haşmetine, bütün zulmüne rağmen İrlanda zafer yoluna girdi.*

*Gözleri hülya ile dolu, yumuşak, zayıf ve silahsız bir halk, dokuz başlı ejderi yeniyor!*

*Çünkü ne kadar zayıf ve küçük olsa da kahraman bir milletin istiklalini ve hakkını hiçbir kuvvet çalamaz.*

*Ve onun için değil mi ki, bu hakikati, bu imanı ruhunda onlar gibi taşıyan Türkler, memleketimizi müdafaa için dağlarımızın inine çıkan bizler, şimal denizlerinde geçen bu trajediyi bu kadar heyecanla takip ediyoruz.*

*Zaten bu meselede bütün şark, aynı zulmün, kıyamın bütün kurbanları, bedbaht İrlanda'nın bütün bedbaht yoldaşları, Mısırlılar, Iraklılar, Hindliler hepsi bu mukaddes kavgada kendilerini İrlanda'nın tabii bir müttefiki görüyorlar.*

*Fakat bilhassa biz Türkler, Sin Faynerlerin hakiki silah arkadaşları, İrlanda'nın insanüstü yiğitleri ile kendimizi kardeş duyuyoruz. Ve onların muvaffakiyetlerini bir ordumuzun muvaffakiyeti gibi temenni ediyoruz.*

---

<sup>36</sup> "İrlanda İhtilali", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4; Ahmed Emin, , "Hür İrlanda", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1. Metnin tamamı için bkz. Ek 5; "İrlanda Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

*Ve şüphesiz gün gelecek, Türkiye gibi İrlanda da bu günkü vukuatı tarih sahifelerinde okurken, İrlandalılar, kahramanlık numunesi olarak, çocuklarına, Anadolu'da bayraklarının pembe gölgesinde İngiliz istilasına yalnız kollarıyla set çeken Osmanoğullarını gösterecekler.*

*Biz de uzun gecelerde, birbirimize şimalin beyaz sisleri içindeki sarı adamların baş döndürücü cesaretini, efsanevi fedakârlıklarını anlatacağız!<sup>37</sup>”*

Bütün bu nedenlerle Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, özellikle Milli Mücadele'nin yaşandığı 1920-1923 yılları arasında İrlanda İhtilali hakkında hemen her gün yazılar yayımlamış ve böylece ihtilalle ilgili olarak Türkiye'de bilgi alınabilecek en önemli kaynaklardan biri hâline gelmiştir.

## I. BÖLÜM

### İRLANDA İHTİLALİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

---

<sup>37</sup> Müfide Ferit, “İrlanda Kahramanları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1921, No. 106, s.1. Metnin tamamı için bkz. Ek 6.



## I. İHTİLALİN NEDENLERİ

İrlanda İhtilali'nin nedenleri hakkında birçok fikir öne sürülmekle birlikte en kapsamlı açıklama, İrlandalı siyasetçilerden Benjamin Disraeli'nin 1844'te parlamentoda yaptığı şu konuşmadır: “*Sorun işlenebilir toprağın kaldıramayacağı, Çin'dekini bile geride bırakan bir aristokrasi, halkın tanımadığı resmi bir kilise ve dünyanın en zayıf yönetim kadrosudur. Yalnızca tarımsal üretime bağlı olmaları bu üretimin düşmesi durumunda felaket getirecektir*<sup>38</sup>.” Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere İrlanda İhtilali'ne neden olan sorunlar çok çeşitlidir.

Bu bölümde üç ana başlık altında toplanmaya çalışılan sorunların en başında toprak sorunu gelmektedir. İngiltere'nin, İrlanda'da var olan toprak sistemini feodal sisteme dönüştürmek adına uyguladığı politikaların halkta uyandırdığı huzursuzluklar ihtilalin ilk kıvılcımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mevcut sistemi değiştirmek adına uygulanan sert politikalar, insanların haksız şekilde topraklarından atılması, mülkiyetin belli kesimlere tanınan bir hak haline dönüştürülmesi gibi uygulamalar neticesinde halk, işlediği topraktan geçimini sağlayamaz duruma gelmiştir.

İhtilalin seyrine etki eden bir başka ciddi sorun, yerli halkı Katolik olan İrlanda'ya gerçekleştirilen Protestan göçlerinin ortaya çıkardığı çatışmadır ki bunun da altında aslında, İngiltere'nin Protestan yanlısı siyaseti yatmaktadır. Özellikle İngiltere'nin adada yaşayan Katolik halkın topraklarını haksız politikalarla ellerinden alarak bölgeye yerleştirilen Protestan göçmenlere dağıtması, Katolik-Protestan düşmanlığını derinleştirirken, yaşanan toprak sorunlarına da başka bir boyut eklemiştir.

İrlanda, ekonomisi tarıma dayalı bir devlettir. Ancak 1700'lerde dünyada yaşanan sanayileşme hareketleri, geç dönemlerde İrlanda'da da etkilerini göstermeye başlamış, bazı alanlarda gerçekleştirilmeye çalışılan sanayileşme İngiltere'nin çeşitli politikalarıyla engellenmiştir. Bu politikalar nedeniyle toprağa bağımlı hale gelen halk, ekonomik gelişimden yoksun kalmıştır. İşte bu dönemde Disraeli'nin ihtilalin

---

<sup>38</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 40.

nedenleri ile ilgili açıklamasında değindiği: “*Yalnızca tarımsal üretime bağlı olmaları bu üretimin düşmesi durumunda felaket getirecektir*”<sup>39</sup>.” vurgusu önem kazanmaktadır. Çünkü tam da düşünüldüğü gibi 1800’lerin ortalarında tarım ürünlerinde, ürünün henüz topraktayken çürümesine neden olan bir salgın baş göstermiş, ülkede tarım durma noktasına gelmiş ve bu durum İrlanda nüfusunun üçte birinin ölümüne ve bir o kadarının da ülkeyi terk etmesine sebep olan ciddi bir kıtlık felaketini ortaya çıkarmıştır<sup>40</sup>. Bu bölüm içinde üçüncü bir başlık altında incelenen kıtlığın, ihtilalin nedenlerinden birini teşkil etmesinin esas sebebi ise İngiltere’nin hâkimiyeti altındaki İrlanda Adası’nda yaşanan bu büyük soruna karşı kayıtsız kalmasıdır.

### A. Toprak Sorunu

İrlanda’da İngiliz egemenliğinden önceki toplum yapısı “klan” sistemine dayanmaktaydı. Başlarında bir şef bulunan klanlar, ortak mülkiyet temeli üzerinde, klan üyelerini karşılıklı sorumluluk esası ile birbirlerine bağlamışlardır. İrlanda şefleri Fransa, İspanya ve Roma mahkemeleri tarafından, hükümdarlık ve statü olarak Avrupa’daki prenslerle denk sayılmışlardır<sup>41</sup>. İrlanda’daki bu sistem İngiltere’nin adaya hâkim olmasından sonra değişmiş, İngiltere’den adaya gerçekleştirilen Anglo-Norman istilaları, klan sisteminin feodal sisteme dönüşmesi sürecini başlatmıştır. Ancak başlarda bu sistem kolayca oluşmamış, adaya göç eden Anglo-Norman istilacılar da bir süre sonra Gallileşmiş hatta İngiliz tahtının feodal sistemi tüm İrlanda’ya yayma çabalarına karşı, klanlarla birlikte mücadeleye girişmişlerdir. Ancak 1541 yılında İngiliz kralı kendisini aynı zamanda İrlanda kralı ilan ettirmiş ve bölgedeki İrlandalı ve Anglo-İrlandalı<sup>42</sup> klan şeflerine ekonomik güçlerini arttırmalarını sağlayacak çeşitli haklar tanımaya başlamıştır. Böylece bölgedeki klan şefleri, İrlanda halkı üzerinde politik ve ekonomik egemenliklerini ancak feodal sistemin bir parçası olarak koruyabileceklerini düşünmeye başlamışlar ve İngiltere’nin bölgedeki temsilcileri konumuna gelmişlerdir. Neticede İrlanda’da

---

<sup>39</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 40.

<sup>40</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>41</sup> James Connolly, *Labour in Irish History*, Mounsel and Co. Limited, Dublin, 1914, s. 3-4.

<sup>42</sup> İrlanda’nın İngiltere hâkimiyetine girmesinden sonra, adaya ilk göçleri gerçekleştiren fakat bir süre sonra kendi kimliklerini yitirerek Gallileşmiş olan Anglo-Norman istilacılar. Ayrıntılı bilgi için bkz; Alice Stopford Green, *Irish Nationality*, The University Press, Cambridge, 1911. s. 96-97.

klan sisteminin yerini feodal sistem, ortak mülkiyetin yerini özel mülkiyet, klan üyeleri ve klan şeflerinin yerini de ortakçılar ve toprak sahipleri almıştır<sup>43</sup>. Bu değişimler kısa sürede İrlanda İhtilali'nin en temel sebeplerinden birini teşkil eden önemli bir toprak sorununun baş göstermesine neden olmuştur.

James Connolly *Labour in Irish History* adlı eserinde bu durumu şöyle ifade etmiştir:

*“Hiç şüphe yok ki İrlanda bağımsız bir ülke olarak kalsaydı bile toprakta ortak mülkiyet, özel mülkiyet temeline dayanan kapitalist toprak sahipliği sistemi tarafından çözülecekti. Ancak bu sosyal değişimin iç ekonomik güçlerin gelişimi yerine, yabancı bir askeri güce teslimiyet yoluyla gerçekleşmesi, İrlanda halkının bu değişime haklı olarak şiddetle karşı koymasına yol açmıştır<sup>44</sup>.”* Anlaşılan o ki, İrlanda da temel sorun zaten değişecek olan bir sistemin, doğal seyrinde ve bu sistem elemanlarınca değil, dışarıdan ve baskı ile değiştirilmeye çalışılıyor olmasıdır.

XVI. yüzyılın sonlarında feodal sistem ülkenin neredeyse tamamına yayılmış, fakat bu kez, güçlenen feodal beyler, İngiliz egemenliğine karşı mücadele etmeye başlamışlardır. Yerli halkın da desteklediği çeşitli ayaklanmalar yaşanmış ancak bu ayaklanmalar İngiltere tarafından sert bir şekilde bastırılmıştır. Dahası İngiltere'nin müdahaleleri sonucu güçlerini yitiren feodal beyler bir süre sonra adayı tamamen terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu olaylardan sonra İngiltere, ayaklanma sırasında feodal beylere destek veren yerli halkın yeniden ayaklanması ihtimaline karşı çeşitli önlemler almıştır. İlk olarak Katolik çiftçi ve köylülerin topraklarına el konulmuş, bu topraklar İngiltere ve İskoçya'dan getirilen Protestan göçmenlere dağıtılmış, ayrıca bu Protestan göçmenlerin Katolik işçi çalıştırmaları yasaklanarak Protestan işçilerin adaya göçü teşvik edilmiştir. O dönemde ada nüfusunun % 75'inin Katolik olmasına karşın, işlenebilir toprağın % 80'i İngiliz kökenli büyük toprak sahiplerinin eline geçmiştir<sup>45</sup>.

---

<sup>43</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 11.

<sup>44</sup> Connolly, *a.g.e.*, s. 3.

<sup>45</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 40.

Toprak üzerindeki hakların dağıtımı konusunda büyük adaletsizliklerin yaşandığı İrlanda'da en büyük zorluğu çiftçiler yaşamıştır. Toprak az sayıdaki “absentees” denilen ve İngiltere’de yaşayan büyük toprak beylerinin elinde toplanmıştır ki bu beyler kâhyaları aracılığıyla topraklarını uzaktan yönetmiş, toprak küçük parçalar hâlinde ortakçılara verilmiştir<sup>46</sup>. “Ulster Custom” adlı kanunla Ülster<sup>47</sup>’deki ortakçılar korunup, çok uzun vadelerle toprağı işleme hakkı verilirken, diğer bölgelerdeki çiftçiler her an topraklarından atılabilecek, toprakları hiçbir gerekçe gösterilmeksizin ellerinden alınabilecek bir duruma gelmişlerdir. Protestanlara verilen bu ayrıcalıklar, köylüler kadar Katolik büyük toprak sahiplerini de rahatsız etmiş, bunun üzerine Katolik köylüler ile Katolik toprak sahipleri İngiltere’ye karşı birlikte mücadeleye girişmişlerdir.

XVII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, İngiltere’de kralı destekleyen toprak sahibi soylular ile parlamenter yönetimi savunan William of Orange’ı destekleyen kapitalist tüccar ve meta üreticileri arasında ciddi bir sınıf çatışması yaşanmıştır<sup>48</sup>. Bu sınıf çatışması nedeniyle İngiltere’de baş gösteren iç savaş sırasında, İrlanda, Katolik toprak sahiplerinin çıkarları doğrultusunda kralı desteklemek durumunda kalmıştır. Bu desteğine karşılık olarak ülkedeki toprak sorununun ortak mülkiyet yoluyla çözülmesini isteyen İrlanda ayrıca Katolikler üzerinde, özellikle Protestan göçmenlerin adaya yerleştirilmesiyle başlayan dinî baskının ortadan kaldırılmasını talep etmiştir. Ancak sonuç, İrlandalıların beklediği gibi olmamıştır. İngiltere’deki mücadelede Katolik kral James, William of Orange karşında yenilgiye uğramış ve bu durum İrlanda’nın yeni İngiliz parlamentosunun sert politikalarıyla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

İrlanda halkının büyük bir bölümü hain ilan edilip “Conneught” eyaletine sürülmüş, topraklarına el konulmuş, böylece İngiltere’nin yerleştirme politikası tamamlanarak, İrlanda’nın klan sistemi tümüyle ortadan kaldırılmıştır<sup>49</sup>. Bir süre

---

<sup>46</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 18.

<sup>47</sup> Ülster: İrlanda’nın Munster, Connacht, Leinster ve Ülster’den oluşan dört bölgesinden biridir. Nüfusunun %75’i Protestanlardan oluşan Ülster, İngiltere’nin İrlanda’daki ileri karakolu konumundadır. Ülster bölgesi ile İngiltere ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 26-27; Kramer, *a.g.e.*, s. 54-57.

<sup>48</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 26; Kramer, *a.g.e.*, s. 50.

<sup>49</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 12-13.

sonra İngiltere, Katolik toprak sahiplerinin yeniden toprak edinmelerine izin vermişse de köylülerin neredeyse tamamı bu haktan mahrum bırakılarak, ortakçı ya da kiracı konumuna düşürülmüşlerdir. Bu yenilgi İrlandalıların amaçlarına yalnızca ulusal bir ayaklanma ile ulaşabilecekleri gerçeğini iyice açığa çıkarması nedeniyle İrlanda İhtilali için çok önemli bir dönüm noktası niteliğindedir<sup>50</sup>.

Toprak sorunu ihtilalin her aşamasında geniş halk kitlelerinin harekete geçmesindeki en temel etken olarak yerini korumuştur. Çünkü ihtilalin ilerleyen safhalarında, ayaklanmalar siyasi kazanımlar sağlamak adına gerçekleştirildiyse de, ihtilalin başarılı olması için gerekli görülen geniş halk kitleleri, her zaman toprak sorunlarının gündeme getirilmesi ile harekete geçirilebilmiştir.

### **B. Katolik – Protestan Düşmanlığı**

Yerli halkını “Gal (Kelt)”lerin oluşturduğu İrlanda Adası’nın Hristiyanlıktan önceki inanının doğa tabanlı Pagan dini olduğu bilinmektedir. İrlandalıların Hristiyanlıkla tanışması, Asyalı göçmen ulusların saldırılarından kaçan din adamları ve Hristiyan tüccarlar vasıtasıyla İ.S. 400’lü yıllara dayanmaktadır<sup>51</sup>. Ancak adaya Hristiyanlığın yayılması, papaz olduktan sonra St. Patrick adını almış olan Maewyn Succat adlı misyonerin faaliyetleri sonucu gerçekleşmiştir. Eski İrlanda inancı ile Hristiyanlığı harmanlayan St. Patrick kısa sürede adanın büyük çoğunluğunun Hristiyanlık dinine geçmesini sağlamıştır<sup>52</sup>. Bu değişim hızlı fakat yüzeysel olmuştur. Değişimin tam olarak oturmasını sağlayan, dönemin güçlü imparatorluklarından biri olan Roma’nın, adaya bir piskopos tayin ederek İrlanda Katolizmini sistemleştirmesi olmuştur<sup>53</sup>. Daha sonraları Gotların, Hunların ve Germenlerin saldırılarıyla zayıflayan Roma İmparatorluğu’nun dinî hiyerarşisindeki üst düzey yüzlerce din adamının da adaya göç etmesiyle, İrlanda Hristiyanlığın merkezi konumuna yükselmiştir<sup>54</sup>. Kısa sürede Avrupa’daki diğer kiliseler gibi, toprak kazanmaya ve zenginleşmeye başlayan Katolik kilisesi, halkın üzerindeki en egemen güç olarak yönetenler safındaki tarihsel yerini almıştır.

<sup>50</sup> Connolly, *a.g.e.*, s. 50.

<sup>51</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 22.

<sup>52</sup> Eoin MacNeill, *Phases of Irish History*, M.H. Gill & Son Ltd., Dublin, 1920, s. 162-163.

<sup>53</sup> Goldwin Smith, *Irish History And The Irish Question*, McClure, Philips Co., Newyork, 1905, s. 8.

<sup>54</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 23.

1169 yılında İngiltere'nin İrlanda'yı hâkimiyeti altına almasıyla adaya çok sayıda Protestan'ın göç etmesi süreci başlamıştır. Esasında başlarda bu göçler adada ciddi bir soruna yol açmamış, sorunlar İngiltere'nin başlattığı Protestan reformasyonu ile adaya gerçekleştirilen Protestan göçlerinin, İngiltere'nin bilinçli bir yerleştirme politikası halini almasıyla ortaya çıkmıştır<sup>55</sup>. İrlanda'daki Katolik-Protestan düşmanlığının filizlenmesine sebep olan da yine bu reformasyon çerçevesinde İngiltere'nin, göç ettirilen Protestanlar ile Katolik yerli halka eşit muamele etmemesinden doğmuştur. Ancak bunun yanı sıra düşmanlığı derinleştiren bir diğer önemli etken, İngiltere'nin giderek güçlenmesinden rahatsız olan Katolik Avrupa devletlerinin (Almanya, Avusturya, Fransa, İspanya ve İtalya), İrlanda'yı İngiltere'ye karşı kışkırtmaya başlamalarıdır<sup>56</sup>. Bu durumun da etkisiyle İngiltere, bölgedeki Katolik halka ciddi dinî ve ekonomik baskılar uygulamaya başlamış, buna karşılık Protestanlar çeşitli yasalarla sürekli koruma altında tutulmuşlardır. Kraliçe I. Elizabeth'in tahta çıkmasıyla (1553-1603), İrlanda'da reform hareketini sürdürme adı altında Katolıklara karşı uygulanan politikalar daha da ağırlaşmıştır. Protestanlık mezhebine mensup olan kraliçenin, bölgede uyguladığı politikalar kısa sürede İrlandalı ve Anglo-İrlandalı toprak sahiplerinin gücünü kırarak, bölgede İngiltere'nin temsilcileri sayılan Protestan göçmenlerin güç kazanmasını sağlamıştır<sup>57</sup>. Katoliklerin topraklarının zorla ellerinden alınarak Protestan göçmenlere dağıtılması, yerli halkın İngiltere'ye ve bölgelerindeki Protestan halka karşı cephe almasına sebep olmuştur<sup>58</sup>.

1600'lü yılların ortalarına gelindiğinde İngiltere'de parlamentonun desteklediği burjuvazi sınıfı ile kralcılar arasında ciddi bir mücadele yaşanmıştır. İrlanda ise bu mücadelede kralcıların safında yer almış ve Katolik kralı parlamentoya karşı desteklemek adına adada bir takım eylemler yapmıştır. 1641 yılında bu eylemlerden en kanlı olanı gerçekleşmiş, yaklaşık on iki bin Protestan, İrlandalı Katolikler tarafından öldürülmüştür<sup>59</sup>. İngiliz yönetiminin ada üzerindeki adaletsiz politikalarına, yaşanan ekonomik sorunlara ve dini baskılara dayanamayan halkın,

---

<sup>55</sup> R. Barry O'Brien, *Irish Memories*, T. Fisher Unwin Paternoster Sqyare, London, 1904, s. 220.

<sup>56</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 24-25.

<sup>57</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 37-38.

<sup>58</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 12.

<sup>59</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 26.

feodal beylerin örgütlemesi ile gerçekleştirdikleri bu hareket, adanın en kanlı olaylarından biri olarak tarihe geçmiş, ayrıca Protestan halkta nesiller boyu sürecek olan “*Kuşatılmışlık Kompleksi*”ni doğurmuştur<sup>60</sup>. Bu olay tek başına bile, Protestan-Katolik halk arasında kapanması çok zor bir uçurum oluşturmak için yeterliyken, İngiltere’de krala karşı başarı sağlayan Oliver Cromwell’in bu olay üzerine İrlanda’ya yönelmesi ve yaklaşık 750.000 Katolik İrlandalının ölümüne neden olacak olayları başlatması uçurumu daha da derinleştirmiştir<sup>61</sup>. Bu iki kanlı olay İrlanda’daki Katolikler ile Protestanların çok uzun bir müddet bir araya gelememelerinin en temel etkenidir. Ardından 1689’da İngiltere’de, bu kez Katolik Kral II. James ile damadı Protestan William taht kavgasına tutuşmuş, kralın Fransızların yardımıyla İrlanda Adası’na çıkarak Katolik halka vaatlerde bulunmasıyla, halk yine kralı desteklemiş ve karşılığında ülkedeki dinsel baskının sona ermesini istemiştir<sup>62</sup>. Ancak İngiltere’deki bu mücadelenin neticesi, yine İrlandalıların aleyhine noktalanmış, tahta geçen William, hiç vakit kaybetmeden, İrlandalı Katoliklere oldukça ağır yasaklar getiren bir cezalandırma yasasını yürürlüğe koymuştur. Katolik İrlandalıların oy kullanma, eğitim kurumları açma, işliklerinde iki çırıktan fazlasını çalıştırma haklarını ellerinden alan bu yasa, aynı zamanda Katolik kültürünü asimile etmeyi hedefleyen bir yapıya sahiptir.

Getirilen bu yasaklar her ne kadar ülkedeki Katoliklerin sindirilmesi ve Katolik kültürünün yok edilerek, Protestanlığın adada yayılmasının sağlanması amacıyla gerçekleştirilmişse de, tam aksine Katoliklerin dinlerine daha çok bağlanmaları ve İngiltere’ye karşı çıkışın Katolikliğe bağlılıkla gerçekleştirileceği inancını doğurmuştur. İlginçtir ki, her ne kadar bir dönem, İrlanda Katolizmin merkezi konumunda olsa da, esasında Kral VIII. Henry Dönemi’ne kadar ülkede din olgusu zayıflamış, körelmiş durumdaydı<sup>63</sup>. Yani, İrlanda’da Katolikliğin canlanarak, halk arasında bağlayıcı bir role bürünmesini sağlayan da daha sonra onu asimile etmeye çalışan da İngilizlerin adada uyguladıkları din politikalarıdır.

---

<sup>60</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 27.

<sup>61</sup> F.T. William Butler, *Confiscation In Irish History*, The Fisher Unwin Ltd., London, 1918, s. 117; Kramer, *a.g.e.*, s. 13.

<sup>62</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>63</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 31-32.



Neticede tüm bu yaşananlar İrlanda'da Katolik-Protestan halk arasındaki düşmanlığı uzlaşmaz noktaya ulaştırmış, ülkede “milliyet” ilkesi yok edilerek yerine bir dine mensup olma, Katolik ya da Protestan olma ayrımını getirmiştir. Bu ayrılık ihtilalin seyrini önemli ölçüde etkilemiş ve hatta ihtilalin bu kadar uzun bir sürece yayılmasının da en temel etkenini oluşturmuştur. Bu düşmanlık, Katolik İrlanda burjuvazisinin yürüttüğü parlamenter “*Catholic Emancipation*”<sup>64</sup> ve Protestan burjuvazisinin Ülster'de yürüttüğü “*Protestant Ascendancy*”<sup>65</sup> hareketleriyle iyice derinleşmiştir<sup>66</sup>.

Katolik-Protestan düşmanlığının en keskin örneği ise 1800'lü yılların sonuna gelindiğinde yaşanmıştır. 1874'te Katolik lider Parnell tarafından kurulan Parlamento Partisi, bağımsızlık adına İngiltere ile masaya oturmuş ve “Home Rule” olarak adlandırılan çeşitli hak ve özgürlükleri belirleyen bir takım önerilerde bulunmuştur. Fakat bağımsızlığa bu kadar yaklaşıldığı bir dönemde Ülster'de Protestan burjuvazi bu duruma ciddi tepki göstermiş, Protestan gönüllülerden “*Ulster Volunteer Force*”<sup>67</sup> adlı bir ordu oluşturularak, İngiltere'nin Home Rule'u kabul etmesi halinde bir iç savaş çıkarılacağı tehdidinde bulunulmuştur<sup>68</sup>. Yine 1920'lerde İrlanda hareketinin o dönemdeki lideri Eamon De Valera'nın, İrlanda'nın temsilcisi sıfatıyla İngiltere ile görüşmeler yaptığı bir sırada, Protestan kesimin lideri Sir James Frank, Ülster dışında kalan kısmın, İngiltere ile yapacakları hiçbir antlaşmanın kendilerini bağlamayacağını söylemiş ve İrlanda'nın bir bütün olarak kabul edilmediğini vurgulamıştır<sup>69</sup>. Elbette ki bu kutuplaşmadaki en temel etken yine ekonomiktir. Protestan halkın bağımsız ama Katolik bir İrlanda yerine İngiltere'ye bağlı bir sömürge devlet olarak kalmayı tercih etmeleri, İngiltere'den almış oldukları ekonomik ve siyasi ayrıcalıkları kaybetmek istememelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Protestan kesim uzlaşmaya Katolik kesimden daha olumsuz yaklaşmaktadır.

---

<sup>64</sup> Türkçeye “Katolik Özgürlüğü” şeklinde çevrilebilir.

<sup>65</sup> Türkçeye “Protestan Üstünlüğü” şeklinde çevrilebilir.

<sup>66</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 16-17.

<sup>67</sup> Türkçeye “Ülster Gönüllü Gücü” olarak çevrilebilir.

<sup>68</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 33.

<sup>69</sup> “İrlanda Ayrılmak Hususunda Musır”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Eylül 1921, No. 289, s. 2. Orijinal metin için bkz. Ek 7.



11 Mart 1921 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde, yabancı bir gazetenin muhabirinin, Eamon De Valera ile yaptığı röportajda, Katolik liderin Protestanlarla uzlaşma yanlısı olduğu şu sözlerinden anlaşılmaktadır:

*“ Muhabir: Sizce İrlanda meselesi nasıl çözülebilir? ”*

*De Valera: Benden kalbimden geçen her şeyi anlatmamı istiyorsunuz. Pekâlâ, işte size cevap veriyorum. İrlanda kendi yöneticisini kendisi seçmek, kendi kendisini idare etmek hakkını talep ediyor. Özgür olmak, hiçbir işgal ve baskıya tâbi olmamak istiyor.*

*Muhabir: Siz İrlanda dediniz fakat Ülster de var!*

*De Valera: Eğer İngiltere bizim hakkımızı kabul eder ve onaylarsa onunla hiçbir sorunumuz kalmayacaktır. Ve bizim Ülster’e karşı gösterdiğimiz önemsiz ihtilafımız da hemen ortadan kalkacaktır. Eğer Ülster, İrlanda Devleti’nden muhtariyet talep edecek olursa biz o muhtariyeti kendisine vermeye hazırız.*

*Muhabir: Fakat Ülster Protestan değil midir?*

*De Valera: İrlanda Cumhuriyeti, tüm vatandaşlarının dinî özgürlüğünü tanımaktadır, bu durumda aramızdaki bu mezhep farklılığı bizim için büyük bir sorun değildir<sup>70</sup>. ”*

Aslında De Valera’nın uzlaşmacı tavrı Katolikler ile Protestanlar arasındaki ilk yakınlaşma değildir. İhtilalin seyri boyunca iki taraf dönem dönem bazı örgütler altında toplanarak birlikte hareket etmiş ve çeşitli ayaklanmalar gerçekleştirmişlerdir. Ancak iki taraf arasındaki bu yakınlaşmalar hem İngiltere hem de Katolik-Protestan düşmanlığından kar sağlayan büyük toprak sahiplerince engellenmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ihtilalin gelişimi çerçevesinde Katolik-Protestan kesimler arasındaki mücadeleler ayrıntılı olarak incelenmektedir.

---

<sup>70</sup> “İrlanda Reis-i İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 882, 19 Ağustos 1923, s. 2.

### C. Ekonomik Sorunlar ve Kıtık

İngiltere, İrlanda'yı hâkimiyeti altına aldıktan kısa bir süre sonra, bölgedeki her tür silahlı kuvveti kendi denetimi altına almıştır. XIII. yüzyıldan beri var olan İrlanda parlamentosunu da kontrolü altına alan İngiltere, İrlanda'nın dinî, siyasî ve ekonomik sahalardaki gelişimini ve geleceğini de kendisi tayin eder konuma geçmiştir. 1700'lerin sonlarına doğru Büyük Britanya ve ardından Avrupa Kıtası'nın büyük çoğunluğunda görülmeye başlayan endüstriyel gelişim bir süre sonra İrlanda'ya da sıçramış, sömürgesi durumundaki bir ülkede meydana gelebilecek bir ekonomik gelişimin kendi çıkarlarını tehlikeye atacağını fark eden İngiltere, duruma müdahale etmekte gecikmemiştir.

İrlanda'da özellikle yün dokumacılığı sektöründeki gelişme kısa süre içinde yün dokumacılığı sanayiine dönüşebilecekken, İngiltere çıkarttığı çeşitli gümrük yasalarıyla bu gelişimi engellemiştir. İrlanda limanlarından kalkan gemilerin İngiliz kolonilerine yanaşmalarının yasaklanması, İrlandalı yün tüccarlarının İngiltere dışında hiçbir ülkeyle ticaret yapmalarına izin verilmemesi gibi bazı kanunlar çıkarılmış ve neticede kısa süre sonra adada yünlü kumaş üretimi azalmış, ihracatı ise tamamen durmuştur<sup>71</sup>. Bu yasaklamaların en temel sebebi İrlanda'da yaşayan İngiliz ve Anglo-İrlandalı büyük toprak sahiplerinin İrlanda'daki mülklerinden elde ettikleri geliri İngiliz manifaktür sanayiine aktarıyor olmalarıdır. Bu durumda İrlanda'da yaşanacak bir sanayileşme hareketi, İngiltere'nin bu önemli sermaye kaynaklarını kaybetmesine neden olacak nitelikteydi. Diğer taraftan İngiltere, sanayileşme sayesinde ekonomik olarak iyileşen ve toprağa bağımlılığı azalan İrlanda halkını, baskı ve hâkimiyet altında tutmakta zorlanacağını düşünüyordu. Bu endişeler İngiltere'nin, koruyucu gümrük duvarları ve çeşitli kısıtlamalar yoluyla, yeni doğmakta olan İrlanda yün dokumacılığını yıkarak, ulusal bir sanayi burjuvazisinin doğmasını engellemesine neden olmuştur<sup>72</sup>. Buna karşılık, İngiltere, Protestanların yoğunluklu olarak yaşadığı Ülster Bölgesi'nin özellikle keten bezi endüstrisinde gelişmesini desteklemiş ve böylece kısa süre içinde bölgede Protestan bir sanayi burjuvazisi oluşmuştur. Neticede XIX. yüzyılın ortalarında nüfusu 8 milyonu aşan

---

<sup>71</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 29.

<sup>72</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 18.

İrlanda'da, Ülster Bölgesi hariç hiçbir sanayileşme hareketi yaşanmamış ve hatta Ülster'in merkez şehri olan Belfast'ın % 25'ini oluşturan Katolikler işçi olarak dahi sanayi gelişiminin içine girememişlerdir<sup>73</sup>.

1841'deki nüfus sayımında belirlenen 8.175.124 İrlandalı zenginlik oranlarına göre 4 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar: Kendine ait mülkü ve 50 dönümden fazla arazisi olanlar, esnaf ve 5 ile 50 dönüm arasında arazisi olan çiftçiler, işçi ve ortalama 5 dönüm arazilik küçük çiftlik sahipleri ve geçimi başkalarına ait topraklarda çalışarak sağlayan köylülerdir ki kırsal kesimin yaklaşık yüzde sekseni bu son iki kategoriye girmektedir<sup>74</sup>.

Patates, yulaf, baklagiller, buğday ve sebze yetiştiriciliği yapılan adada, 1800'lerin ortalarında tarımsal üretimin değeri 36 milyon sterlin olmakla birlikte, bunun 10 milyonu kira olarak toprak sahiplerine, 20 milyonu adadaki tüccar, banker ve tefecilere, 1 milyonu da kiliseye giderken, üreticiye bu pastadan ancak 5 milyon sterlinlik bir pay düşmektedir<sup>75</sup>. Üstelik İrlanda, patates hariç tüm tarımsal üretimini İngiltere'ye ihraç etmektedir ki bu durum ülkenin tek tip gıdaya mahkûm olması anlamına gelmektedir. Kaldı ki çok kısa bir süre sonra, böyle bir durumda yaşanabilecek en kötü senaryo gerçekleşmiş, önceki yıllarda Amerika'da ve Kanada'da patatese musallat olan bir salgın 1845 Ağustosunda İrlanda'ya sıçrayıp o yıl üretimin büyük bir kısmını yok etmiştir. Bu durumla birlikte İrlanda'da baş gösteren açlık çok daha ciddi bir kıtlık felaketinin ilk sinyalinin vermiştir. Bu dönemde İngiltere ve Avrupa'da uygulanan ortak ekonomik politika, devletin özel sektöre müdahalesinin engellenmesi ve pazar koşullarının her durumda sabit tutulması yönündedir<sup>76</sup>. Ancak dönemin İrlanda başbakanı Robert Peel, kötü gidişatı önlemek adına, bu ekonomik politikaya aykırı davranmış ve bir dizi önlem ile durumu kontrol altına almaya çalışmıştır.

Peel hükümeti ilk iş olarak, çeşitli yardım komiteleri kurmuş, gıda fiyatlarını kontrol altında tutabilmek amacıyla yurtdışından mısır gibi bazı gıda maddeleri ithal

---

<sup>73</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 40.

<sup>74</sup> John Ranelagh, *A Short History Of Ireland*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 110.

<sup>75</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 40.

<sup>76</sup> Ranelagh, *a.g.e.*, s. 112.

ederek düşük fiyatlarla halka sunmuştur. Ancak Peel'in bir sonraki adımı olan ihracatı durdurma girişimi önce ülke içindeki serbest piyasacıların ve sonra gıda maddelerinin büyük kısmını en ucuz ve en bol şekilde İrlanda'dan ithal eden İngiltere'nin sert tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu durum Peel'in koltuğunu kaybetmesine neden olurken, yeni kurulan hükümetin bu büyük sorunla ilgili düşüncesi: *“Fiyatlara müdahale edemeyiz. Her bir gıda maddesinin pazar fiyatı ödenmeli ve bu prensiple ithali yapılmalıdır. Bunun dışındaki her çizgi bizi ölümcül sonuçlara götürebilir”*<sup>77</sup>.” şeklinde idi.

1846 yılında devam eden salgının patates üretimini durma noktasına getirmesi ancak bu duruma rağmen ihracatın durdurulmaması korkulan büyük kıtlık felaketinin yaşanmasına yol açmıştır. Bu dönemde İngiltere'nin İrlanda'ya uyguladığı politika J. Connolly'nin eserinde şöyle ifade edilmektedir:

*“1846 yılında, o tarihe kadar koruyucu bir politika izleyen İngiltere; görünüşte açlığın egemen olduğu İrlanda'ya ucuz tahıl girmesini sağlamak amacıyla, serbest ticaret ilkesini yürürlüğe soktu. Oysaki İrlanda, tahıl ihraç eden bir ülkedir. (Yani yapılması gereken dışarıdan ürün ithal edilmesini kolaylaştırmak değil, mevcut üretimin ihracatını durdurmaktır.) İngiltere'nin bu politikası, kıta Avrupası'nın tarım ürünlerinin İngiltere'de, İrlanda ürünleri ile rekabete girmesine ve ürün fiyatlarının düşmesine yol açtı. Bu ise, İrlanda halkının sefaletini yoğunlaştırdı. Bu politikanın esas nedeni, İngiltere'nin bir sanayi ülkesi olarak ucuz yiyecek maddelerine ihtiyacı olmasıydı. Gerçekten de serbest ticaretin ilk sonucu, İngiliz sanayi proleteriyasının ücretlerinde büyük düşüşler oldu. İngiliz kapitalist sınıfı her zamanki “sahte aziz” görünüşüyle, İrlanda halkının sefaletini, büyük toprak sahiplerinin tahıl ithalinin serbest bırakılmasına karşı direnişlerini kırmak için bir fırsat olarak kullandı”*<sup>78</sup>.

Nüfus sayımı komisyonunun tahminlerine göre 1841 – 1851 yılları arasında 1.383.350 İrlandalı açlık ve kolera yüzünden hayatını kaybederken, aynı dönemde 1.445.587 kişi de İrlanda'yı terk etmek zorunda kalmıştır. Bu on yıllık süreç içinde

---

<sup>77</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 41.

<sup>78</sup> Connolly, *a.g.e.*, s. 111; Kramer, *a.g.e.*, s. 28-29.

İrlanda'nın toplam nüfusu üçte bir oranında, kırsal nüfusu ise yarı yarıya azalmıştır<sup>79</sup>. İrlandalılar açlıktan ölmek için Kuzey Amerika, Kanada ve Avustralya'ya göç ederlerken, İngilizlerin bu duruma karşı takındıkları tavır hâlâ çok sertti<sup>80</sup>. Öyle ki İngiltere'nin İrlanda'da yaşanan bu felakete karşı kayıtsız kalması, İrlanda'yı başka devletlerden yardım istemek mecburiyetinde bırakmış, dönemin güçlü devletlerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu bu yardım talebini geri çevirmeyerek İrlanda'ya çeşitli gıda ve nakit yardımı yapılmasını sağlamıştır. Bu yardımdan ötürü İrlanda ileri gelenlerinin dönemin Osmanlı padişahı Abdülmecid Han'a yolladıkları teşekkür mektubunda yer alan ifadeler İrlanda'nın o dönemde ne denli zor durumda olduğunun en açık göstergesiydi. Mektupta kıtlığın İrlanda halkı üzerindeki yıkıcı etkisinden, İrlanda halkının açlıktan ölmek için son çare olarak yabancı devletlerden yardım istemek mecburiyetinde kaldığından ve Osmanlı'dan gelen bu yardımın İrlanda için ne kadar değerli olduğundan bahsedilmekteydi. Bunun yanı sıra Osmanlı'nın yardımının diğer Avrupa ülkelerine örnek teşkil etmesi temennisinde bulunularak, esasında Avrupa'nın İrlanda'daki bu felakete ne denli ilgisiz olduğunun sinyalleri verilmiştir<sup>81</sup>.

İrlanda'nın o dönemdeki kötü durumuyla ilgili olarak Müfide Ferit'in yıllar sonra Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde kaleme aldığı makalesindeki şu cümleler dikkat çekicidir: “İrlanda'yı baştanbasa işgal edenler İrlandalıları malikânelerinde esir gibi kırbaçla çalıştırıyor, elleriyle yetiştirdikleri mahsuller ortasında aç bırakıyor, sefil bırakıyor ve sonra “isyan ediyorsunuz” diyerek boyunlarındaki düğümü biraz daha daraltıyor, biraz daha boğuyor. Altı asırdır İrlanda işte bu cehennemde yaşıyor<sup>82</sup>.”

İrlanda İhtilali'ne bakıldığında, kıtlık yıllarında İrlanda'nın bütün çabasının ve ayaklanmalarının esasında bağımsız bir İrlanda talebinden çok, ülkedeki açlık ve sefaletin giderilmesi amaçlı olduğu görülmektedir. Bu durumu en iyi açıklayan söz

<sup>79</sup> Ranelagh, *a.g.e.*, s. 110-112; Kramer, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>80</sup> Yazarı (?), *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, C. 2, Çev. ve Der. Sabiha Bozdağlı, Yirminci Yüzyıl Yayınları, İstanbul, 1966, s. 65; Patrick Fitzgerald and Brian Lambkin, *Migration in Irish History 1607-2007*, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s. 202.

<sup>81</sup> BOA, Milli Evraktan Devralınan Belgeler, No. 12; *Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak*, Ed. Cevat Ekici, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2006, s. 321. Mektubun orijinali için bkz. Ek 8; Ayrıca metnin tamamı için bkz. Ek 9.

<sup>82</sup> Müfide Ferit, “İrlanda Kahramanları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1921, No. 106, s.1.

Fransız filozof Albert Camus'un: "*Ateşten ve yiyecekten yoksun bir insan için özgürlük, çok da acelesi olmayan bir lükstür.*" sözü olmalıdır. Gerçekten bu sancılı dönemin atlatılmasından sonra İrlanda İhtilali daha ideolojik temellere oturmaya başlamıştır. Çünkü diğer tüm sorunların yanı sıra, İngiltere'nin kıtlık yıllarında İrlanda'ya karşı sergilediği kayıtsız tavır, İrlandalıların İngiltere'ye karşı olan öfke ve nefretini arttırmış ve hiçbir suretle İngiltere boyunduruğu altında yaşamamak adına gerçekleştirilen ayaklanmalar daha ciddi bir boyut kazanmıştır.

Kısacası İrlanda İhtilali'nin en temel sebebinin toprakta ortak mülkiyetten özel mülkiyete geçiş aşamasında İngiltere tarafından uygulanan adaletsiz ve baskıcı politika olduğu söylenebilir. Bunun ardından yine İngiltere'nin sömürgeci politikası çerçevesinde adanın tüm ekonomik kaynaklarını kendi eline ya da kendisinin temsilcileri olan Protestan burjuvazisinin kontrolüne alma girişimlerinin halkta yarattığı tepki gelmektedir. Son olarak ise ihtilalin doğrudan sebeplerinden biri olmamakla birlikte, ihtilalin seyrinde büyük önem taşıyan, Katolik - Protestan düşmanlığını saymak yerinde olur. Fakat tüm bu etkenlerin yanı sıra özellikle 1700-1800'lü yıllarda Avrupa'da ve Amerika'da meydana gelen ekonomik, siyasî ve fikrî gelişmeler ve yenileşmeler, İrlanda'ya da yansımış ve ihtilalin gelişiminde olumlu-olumsuz önemli rol oynamışlardır.

## **II. İHTİLALİN GELİŞİMİ**

### **A. XVIII. VE XIX. YÜZYILLARDA AVRUPA VE AMERİKA'DA ORTAYA ÇIKAN EKONOMİK, SİYASİ VE FİKRÎ GELİŞMELERİN İHTİLALİN GELİŞMESİNE ETKİLERİ**

XVIII. yüzyıl başlarından itibaren özellikle Büyük Britanya'da meydana gelen bir dizi yenilik ve bunların beraberinde getirdiği Sanayi Devrimi, kendi döneminden çok XIX. ve XX. yüzyıl dünyasının siyasi ve ekonomik güç dengesini belirlemiştir. Dönemi temsil eden en önemli gelişme, buhar gücünün ve özellikle de James Watt tarafından 1765-1785 yılları arasında aşama aşama yaratılan buhar

makinesinin sanayide kullanılmaya başlamasıdır<sup>83</sup>. Hammaddeyi ucuza işleyerek bol ve ucuz ürün elde edebilmeyi, yani fabrikalaşmayı başarabilen ülkeler zaman içinde güçlenen ekonomileri sayesinde dünyanın ekonomik ve siyasi merkezine oturmuşlardır. XVIII. yüzyılda Avrupa, Çin ve Hindistan'da kişi başına düşen endüstriyel üretim oranı aşağı yukarı eşit ve Birleşik Devletler'de de üretim bu oranın yaklaşık yarısı kadardır. Ancak XIX. yüzyılın sonlarına doğru dünya ekonomisine, dünya endüstri üretiminin yaklaşık dörtte üçünden fazlasını üreten Batı Avrupa'daki birkaç ekonomi (Britanya, Almanya, Fransa) ve Birleşik Devletler egemen hale gelmiştir<sup>84</sup>. Sanayileşmemiş devletler, Sanayi Devrimi'yle hızlanan sömürgecilik faaliyetleri neticesinde, Almanya, Fransa ve Britanya gibi giderek güçlenen devletlerin hem hammadde rezervi, hem de bu devletlerin ürettikleri malların satılacağı pazar haline gelmişlerdir. Gereken ekonomik sıçramayı gerçekleştiremeyen bu devletler, yalnız ekonomik değil siyasi bağımsızlıklarını da yitirmişlerdir. Bu durum özellikle Britanya, Almanya ve Fransa arasında, çatışmaları da beraberinde getirecek bir sömürge elde etme yarışını başlatmıştır.

Dünyanın ekonomik yapısı artık tümüyle Avrupa'nın siyasi gücüne paralel olarak gelişmekte, XIX. yüzyılın sonlarında dünya nüfusunun neredeyse yarısı yabancılar tarafından yönetilmektedir. 350 milyon kişiyi egemenliği altına almış olan Britanya İmparatorluğu, her açıdan dünyanın en güçlü devleti konumundadır. Fransa İmparatorluğu, yaklaşık 50 milyon kişilik tebaasıyla dünyanın ikinci büyük devletiyken, Almanya 1880'lerden sonra katıldığı sömürgecilik yarışında geride kalmıştır<sup>85</sup>. O dönemde Avrupa'nın kontrolüne girmeyen büyük devletlerse yalnızca Osmanlı İmparatorluğu ve Çin'dir. Ancak her iki ülkede de dış baskıyı aratmayacak derecede önemli iç sorunlar yaşanmaktadır. Bu dönemde en hızlı yayılan devlet ise, her ne kadar emperyalist bir devlet olmadığını sıkça belirtse de, Amerika Birleşik Devletleri'dir<sup>86</sup>.

---

<sup>83</sup> İzzet Çıvgın, Remzi Yardımcı, *Çağdaş Dünya Tarihi*, Maya Akademi Yayınları, Ankara, 2008, s. 202.

<sup>84</sup> Clive Ponting, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2011, s. 698.

<sup>85</sup> Ponting, *a.g.e.*, s. 73.

<sup>86</sup> Çıvgın, *a.g.e.*, s. 247.

İngiltere'nin hâkimiyeti altındaki İrlanda'ya o döneme kadar uyguladığı politikalar, daha çok toprak paylaşımı üzerinde yoğunlaşmışken, bu dönemden sonra, İrlanda tüm kaynaklarıyla İngiltere'nin sömürgesi durumuna gelmiştir. İrlanda'nın bu dönemlerde gerçekleştirmeye çalıştığı ekonomik sıçrama, İngiltere tarafından engellenmiş ve neticede İrlanda giderek sanayileşen İngiltere'ye ucuz gıda maddeleri sağlayan bir tarım ülkesi olmaktan öteye gidememiştir<sup>87</sup>. Hızlanan sömürgecilik faaliyetleri bir yandan İrlanda'yı olumsuz anlamda etkilerken, diğer yandan Avrupa'da bu yarışın ortaya çıkardığı rekabet ve gerginlik, İngiltere'nin en ciddi rakipleri olan Almanya, İspanya ve Fransa'yı, İrlanda'ya yöneltmiştir. Neticede İrlanda'da hali hazırda başlamış olan ihtilal hareketleri, İngiltere'yi yıpratmak isteyen bu devletlerin İrlanda'ya çeşitli yardımlarda bulunmalarıyla güçlenmiştir. Böylece İrlanda, ileride de değinileceği gibi, özellikle Almanya ve Fransa'dan aldığı silah desteği ile ihtilalin silahlı çatışma safhalarında bazı başarılar kazanabilmiştir.

Sanayi Devrimi'nin dünyaya etkileri yalnızca ekonomik alanda olmamıştır. Devrimle birlikte kentleşme hız kazanmış; büyük fabrikaların kurulması, topraktan geçimini sağlamakta zorlanan köylü kesimini şehirlere çekmiş; bu da geniş işçi ve burjuvazi sınıflarının doğmasını sağlamıştır. Özellikle burjuvazi sınıfı, dünyada XVII. yüzyıldan beri gelişmekte olan kültürel ve fikrî hareketlerden etkilenmiş ve aynı zamanda bu hareketlerin geniş kitlelere yayılarak gelişmesinde de önemli rol oynamıştır. Bu durum, özellikle Avrupa'da bir aydınlanma çağını başlatmış ve ilerleyen yüzyıllarda dünya tarihini etkileyecek olan çeşitli siyasi ayaklanmaların zeminini oluşturmuştur. Bu ayaklanmalardan biri başarıyla sonuçlanmış olan Amerikan Bağımsızlık Savaşı'dır.

Amerika 1585 yılından bağımsızlığını kazandığı 1783 yılına dek bir İngiliz sömürgesi halinde kalmıştır. İngiltere 1763 yılında, Fransa ile girdiği Yedi Yıl Savaşları'ndan (1756-1763) galip ayrılmış, buna karşın ülke ekonomik anlamda oldukça yıpranmıştır. İngiltere, savaşın getirdiği mali yükü sömürgelerine paylaştırmak gibi bir politika izlemiş ve Amerika, İrlanda gibi sömürgelerinde vergileri arttırma yoluna gitmiştir. Bu durum, Amerika'da bir süredir var olan

---

<sup>87</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 25.



bağımsızlık düşüncelerinin hayata geçirilmesini sağlamış ve İngiliz yönetimine karşı ayaklanan Amerika, 1783 yılında bağımsızlığını kazanmıştır<sup>88</sup>. Esasında ayaklanan Amerikalıların temel amacı bağımsızlık değil, tıpkı İrlandalılar gibi içinde buldukları ekonomik durumun düzeltilmesine yönelikti. Ancak hem İngiltere'nin bu ayaklanmalara karşı geri adım atmayarak baskıcı bir politika izlemeyi sürdürmesi hem de Amerika Bağımsızlık Savaşı önderlerinin demokratik bir yönetim kurma yönündeki ısrarlı çabaları, bu hareketlerin bağımsızlıkla neticelenmesine sebep olmuştur<sup>89</sup>.

John Locke'un liberal ekonomi ve parlamentonun üstünlüğü konularındaki görüşlerinden hareketle, Thomas Jefferson tarafından bir bağımsızlık bildirgesi hazırlanmıştır. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, hem İngiliz sömürgesi altında yaşayan İrlanda gibi devletlerin hak arayışlarına örnek teşkil etmesi, hem de kısa bir süre sonra başlayacak olan Fransız İhtilali'nin fikrî zeminine katkıda bulunmuş olması nedeniyle oldukça önemli bir metindir<sup>90</sup>. Bildirgede temel olarak, halkların kendi yönetimlerini kendilerinin belirleme ve memnun olmadıkları yönetimi değiştirme hakkına sahip oldukları vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra halkların bağımsızlık taleplerinin diğer devletlerce olumlu karşılanması gerektiği ve insanların en temel haklarından biri olan bağımsızlık hakkına saygı gösterilmesinin bir mecburiyet olduğu ileri sürülmüştür<sup>91</sup>.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı her ne kadar İngiltere'ye karşı gerçekleştirilmiş olsa da, esasında fikrî temellerini yine İngiltere tarihinden almıştır. 1215 yılında İngiltere kralına kabul ettirilen Magna Carta, bu fikirlerin başlangıç noktasını teşkil ederken, 1648 ve 1688 yıllarında yine İngiliz asilerinin krala karşı ayaklanarak mutlak monarşiyi yıkmaları ve yerine meşruti yönetimi getirmeyi başarmaları,

---

<sup>88</sup> Amerikan Bağımsızlık Savaşı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Howard Zinn, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, Çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005, s. 67.

<sup>89</sup> Ponting, *a.g.e.*, s. 653; Çıvgın, *a.g.e.*, s. 138.

<sup>90</sup> M. Swearingen, "Amerikan İhtilaline Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 1, (1957), s. 70-71.

<sup>91</sup> *The Declaration of Independence*, Oxford University Press, Oxford, 1947, s. 1-7.

XVIII. yüzyıl içinde yönetime karşı gerçekleştirilecek hemen her hareketin ilham kaynağını oluşturmuştur<sup>92</sup>.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve sonucunda kabul edilen bağımsızlık bildirgesi, İrlanda'yı önemli ölçüde etkilemiş; hatta ihtilalin seyrine yön vermiştir. Amerika'nın, İrlanda'dakine benzer sorunlarla aynı ülkeye karşı başlatmış olduğu ayaklanmanın başarılı olması İrlanda'yı cesaretlendirmiş, aynı zamanda bu hareket Amerika ile İrlanda arasındaki siyasi ve manevi bağların güçlenmesini de sağlamıştır. Böylece İrlanda İhtilali'nin seyri boyunca Amerika, İrlanda'ya pek çok maddi yardımda bulunmuş, bunun yanı sıra ülkede İrlandalılara ait dernek, komisyon ve ihtilali destekleyen çeşitli gazetelerin kurulmasını da sağlamıştır<sup>93</sup>. Amerika'nın İrlanda'ya verdiği destek, 13 Aralık 1921 tarihinde Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanmış bir makaledeki, şu kısa cümleyle özetlenebilir:

*“(...) İrlandalıların misak-ı millilerinden en küçük bir fedakârlık yapmalarına imkân yoktur. Ve İrlanda'nın arkasında muzaffer bir kuvvet halinde duran Amerika, İrlandalıların vaziyetine göre İngiltere ile arasında bir ittifak zemini oluşturacaktır<sup>94</sup>.”* Amerika'nın ihtilalin seyri boyunca İrlanda'ya yaptığı yardımlar ve İrlanda-Amerika ilişkileri çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

XVIII. yüzyılda yönetim sistemleri ve insan hakları alanlarında ortaya çıkardığı düşüncelerle tüm dünyayı olduğu gibi İrlanda'yı da etkilemiş olan bir diğer önemli olay Fransız İhtilali'dir.

Fransa, 28 milyon kişilik tebaasıyla dönemin en büyük devletlerinden biridir. Monarşiyle yönetilen ülke: *ruhbanlar* ve *soylular* ile zanaatkârlar, işçiler ve çiftçileri içine alan *halk* olmak üzere üç gruba ayrılmıştı. Gruplar arasında ciddi bir ekonomik uçurumun var olmasının yanı sıra, hak ve özgürlükler açısından da adaletsiz bir yönetim ve yargı sistemi mevcuttu.

---

<sup>92</sup> Swearingen, *a.g.m.*, s. 71-72.

<sup>93</sup>“Amerikalılar ve İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 1.

<sup>94</sup> Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1.

Yönetimlerin yasal yetkilerini yalnızca yönetilenlerin rızalarından aldıkları ilkesi, Amerikalıların Britanya Kralı III. George'a başkaldırmalarıyla 1776'da bütün dünyaya duyurulmuştu<sup>95</sup>. Bu gelişme Fransa'da XVII. yüzyıldan beri gerçekleşmekte olan fikrî aydınlanma ve ilerlemeyi desteklemiştir. Descartes, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot ve Alman düşünür Kant gibi filozofların “yasa önünde eşitlik, vicdan ve fikir özgürlüğü, yasama erkinin halkı temsil eden vekiller aracılığıyla kullanılması, güçler ayrılığı, vahiy yerine akıl ve eleştirel düşüncenin kullanılması” gibi fikirlerinin giderek daha geniş kitlelere yayılması, Fransız İhtilali'nin fikrî zeminini hazırlamıştır<sup>96</sup>. Aynı dönemde ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar ve iflasın eşiğinde olan ülkenin ekonomisini toparlamak amacıyla yeniden vergileri yükseltmek istemesi, halkın isyan etmesine neden olmuştur. Fransız İhtilali, 14 Temmuz 1789'da Paris halkının Bastille Hapishanesi'ni basması ile başlamış ve aynı yıl içinde yaydığı sosyalizm, liberalizm ve nasyonalizm gibi düşünce akımlarıyla tüm dünyayı etkilemiş olan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin yayımlanmasıyla önemli bir yol kat etmiştir<sup>97</sup>.

Fransız İhtilali, ne 1640 ve 1688'lerde yaşanan İngiliz İhtilali gibi dinin gölgesinde kalmış ne de Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi toplumsal-devrimci yanını gölgeleyen bir ayrılıkçı (bağımsızlık) yapıya sahip olmuştur<sup>98</sup>. Bu nedenle bu ihtilallerin aksine Fransız İhtilali, tüm dünyaya yayılarak evrensel bir nitelik kazanmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında, aynı dönemde Avrupa'nın bir başka ülkesinde yaşanmakta olan bir ihtilalin Fransız İhtilali'nden etkilenmediğini düşünmek yanlış olur.

Fransız İhtilali'nin İrlanda İhtilali'ne etkileri, esasında Amerikan Bağımsızlık Savaşı'yla benzer niteliktedir. Yani Fransız İhtilali, İrlanda'yı yalnızca fikrî açıdan etkilemekle kalmamış, Fransa-İrlanda ilişkilerinin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Ayrıca; Fransa, kendi ihtilalinin öncesinde de İrlanda İhtilali ile

<sup>95</sup> MacNeill, *a.g.e.*, s. 598.

<sup>96</sup> Saffet Bilhan, “Büyük Fransız İhtilali ve Türk Devrim Hareketleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 1, (1981), s. 222; Çıvgın, *a.g.e.*, s. 166.

<sup>97</sup> Çıvgın, *a.g.e.*, s. 172. Fransız İhtilali ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789 – 1980*, Dost Yayınları, Ankara, 2010, s. 280-281; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2009, s. 92.

<sup>98</sup> Sina Akşin, “Fransız İhtilali'nin II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri Üzerine Bazı Görüşler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 49, S. 3, (1987), s. 23-24.

ilgilenmiş ve çeşitli yardımlarda bulunmuştur. Ancak bu yardımlar ideolojik olarak İrlanda'yı desteklemekten çok İngiltere'yi bu yolla yıpratmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Fransız İhtilali'nin gerçekleşmesinden sonra ise, Fransa İrlanda'ya yaptığı maddi yardımların yanı sıra, ortaya çıkardığı ve kısa sürede tüm dünyayı etkilen çeşitli ideolojiler sayesinde İrlanda İhtilali'ne fikrî anlamda da desteklemeye ve dolaylı olarak ihtilale yol göstericilik yapmaya başlamıştır.

XVIII. ve XIX. yüzyıllar dünyanın pek çok yerinde (Hindistan, Almanya, İtalya, Macaristan) benzer ayaklanmaların yaşandığı dönemlerdir. Bu ayaklanmaların hemen hepsinin temelinde ekonomik sorunlar yatmaktadır. Aydın kesimin hak, özgürlükler ve yönetime ilişkin beklentiler açısından bilinçlenmeye başlaması, hali hazırda ekonomik sıkıntılar çekmekte olan halkın ayaklandırılmasını ve neticesinde yönetsel değişikliklerin yaşanacağı büyük çapta ihtilallerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Almanya ve İtalya'da 1830, 1848-49 yıllarında yaşanan ayaklanmalar buna benzerdir. Her ne kadar bu ayaklanmalar monarşik sistemi yıkmak için yeterli olmamış ve başarısızlıkla sonuçlanmışsa da bir kez bilinçlenmiş olan halkın her fırsatta daha özgür bir yönetim sistemine olan talebini dile getirecek olması, dünya üzerindeki monarşik rejimin eninde sonunda değişmeye mahkûm olduğunu gösterir niteliktedir<sup>99</sup>. Özellikle Avrupa olmak üzere, tüm dünyada yaşanan bu yönetsel değişim, İngiltere'nin uzun bir süre şiddet kullanarak bastırdığı İrlanda İhtilali'ne yaklaşımını değiştirmesinde etkili olmuştur. Yani İngiltere'nin, İrlanda İhtilali'ni İrlanda'ya bağımsızlığını vererek ihtilali sonlandırmaya karar vermesi, uzun süren bu ihtilalin getirdiği ekonomik sıkıntılar ve toplumsal huzursuzlukların yanı sıra, değişen dünya düzenine ayak uydurmak zorunda kalmasıyla gerçekleşmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, bahsi geçen ayaklanmaların İrlanda İhtilali'nin başarıya ulaşmasındaki önemli etkileri daha açık görülebilir.

---

<sup>99</sup> MacNeill, *a.g.e.*, s. 604-605.

## B. İRLANDA'DA ÖRGÜTLEŞMELER VE BÜYÜK KÖYLÜ AYAKLANMALARI

İngiltere, İrlanda'yı 1169 yılında hâkimiyeti altına aldıktan sonra, yaklaşık 1550'lere kadar adada önemli bir kargaşa yaşanmamıştır. Bunun en temel sebebi, İrlanda'nın İngiltere hâkimiyetine girmesiyle birlikte, adaya göç eden kesimin bir süre sonra yerli halkla bütünleşmesi ve İngiltere'nin toprakta özel mülkiyete geçiş denemelerine, yerli halk ve klan şefleriyle birlikte karşı koymuş olmalarıdır<sup>100</sup>. Büyük toprak sahiplerinin tepkisini almak istemeyen İngiltere, nispeten daha yumuşak politikalarla, hem ada ekonomisi hem de halk üzerinde otoriter güç olan bu kişileri yanına çekmeye çalışmıştır. Neticede 1541 yılında İngiliz kralı VIII. Henry kendisini, aynı zamanda İrlanda kralı olarak ilan ettirmiş; ardından klan şefleri ve Anglo-İrlandalı toprak sahiplerine ekonomik güçlerini arttırmalarını sağlayan çeşitli haklar tanımaya başlamıştır. Bu durum, büyük toprak sahiplerini İngiltere tarafına çekerek zaten güçlü olan bu kesimin güçlerini daha da arttırmalarını sağlarken, İrlanda halkının ekonomik ve sosyal statüsünün giderek zayıflamasına neden olmuştur<sup>101</sup>. İrlanda'da klan sisteminin bozularak yerine feodal sistemin geçmesi, toprakta ortak mülkiyet esnasından özel mülkiyete geçişin hız kazanması ve klan şefleri ile klan üyelerinin yerini toprak sahiplerinin ve ortakçıların alması da böylece gerçekleşmiştir<sup>102</sup>. Bu değişimlerle birlikte adada başlayan huzursuzluklar, aynı dönemde kralın "Protestan Reformasyonu" adı altında bölgeye kitleler halinde Protestan göçünü başlatması ve adaya yerleştirilen bu göçmenlere yerli halka tanınmayan bazı ayrıcalıkların verilmesi ile artmaya başlamıştır.

VIII. Henry'den sonra tahta geçen Kraliçe I. Elizabeth, kralın Protestan Reformasyonu politikasını sürdürmenin yanı sıra, adada Protestanlığı daha yaygın hale getirmek adına Katolikleri asimile etmeye çalışmış, ülkede Katolik kültürünü simgeleyecek şekilde saç-sakal kesilmesini ve kılık-kıyafet giyilmesini

---

<sup>100</sup> Connolly, *a.g.e.*, s. 4.

<sup>101</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>102</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 10-11.

yasaklamıştır<sup>103</sup>. Uygulanan bu yasakların yanı sıra kraliçe, VIII. Henry'nin aksine bölgedeki mutlak İngiliz egemenliğini sağlamlaştırmak için, İrlandalı ve Anglo-İrlandalı feodal beylerin güçlerini sınırlama yoluna gitmiş, bu amaçla Katolik İrlandalıların toprakları ellerinden zorla alınarak bölgedeki Protestan göçmenlere dağıtılmıştır<sup>104</sup>. Halkın ve feodal beylerin tepkisini çeken kraliçenin bu politikası kısa süre sonra ülkede büyük bir ayaklanmanın baş göstermesine neden olmuştur. İngiliz yönetimine karşı gerçekleşmekte olan bu direniş hareketinin en büyük destekçisi ise o dönemde koloni elde etme yarışında İngiltere'nin en güçlü rakiplerinden biri olan İspanya'dır. İspanya'nın bölgedeki İrlandalı ve Anglo-İrlandalı toprak sahiplerine çeşitli politik ve dinî özgürlükler vaat etmesi neticesinde, adadaki en güçlü toprak beylerinden Hugh O'Neill liderliğinde bir ordu oluşturulmuş ve böylece bölgedeki İngiliz birlikleriyle çatışmalar başlamıştır<sup>105</sup>. Dokuz Yıl Savaşları (1594-1603) olarak adlandırılan bu çatışmalar, başlarda İrlandalıların bazı başarılarına sahne olmuşsa da İspanyol donanmasının adanın yanlış yerine çıkarma yapması, O'Neill'in birlikleriyle buluşamaması ve yaşanan koordinasyon eksiklikleri nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır<sup>106</sup>. Bu başarısızlığın ardından İngiltere'nin ülkedeki feodal beylere ve Katolik halka baskısı daha da artmış, neticede bu büyük toprak sahipleri adayı terk etmek durumunda kalmışlardır. Tarihe "Kontların Kaçışı" (1610) olarak geçen bu olay ile ülke tamamen İngiliz kontrolüne terk edilmiştir. Diğer taraftan artık Katolik halk üzerindeki tek otoritenin Katolik Kilisesi olması ve onun da esasında İngiltere hâkimiyeti altında bulunması, İrlanda halkının uzun bir süre, yeniden organize olarak ayaklanmaları sürdürmesini engellemiştir<sup>107</sup>.

1600'lerin ortalarına gelindiğinde, İngiltere'de ayak sesleri duyulmaya başlayan iç karışıklıklar İrlanda'ya da yansımış; İngiliz kralı ile parlamento arasında yaşanan çatışmalarda İrlandalı toprak sahipleri kralı desteklerken, halk ise İngiliz devrimci hareketinden yana tavır almıştır. Ancak İngiliz burjuvazisinin İrlanda köylüsüyle birlikte hareket etmesi, İngiliz devriminin başarıya ulaşmasını

---

<sup>103</sup> Thomas Mac Nevin, *The Confiscation of Ulster, In The Reign Of James The First, Commonly Called The Ulster Plantation*, Published By James Duffy, Dublin, 1846, s. 14; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 25.

<sup>104</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 12.

<sup>105</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 25.

<sup>106</sup> Hiram Morgan, *Tyrone's Rebellion*, The Boydell Press, London, 1993, s. 88.

<sup>107</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 26.

güçleştirmiştir. İrlanda halkı, kralı destekleyen İrlandalı büyük toprak sahiplerinden bağımsız hareket edebilecek ne ekonomik güce ne de örgütsel altyapıya sahipti. Bu sebeplerden ötürü, İngiliz burjuvazisi tüm İrlanda'yı kralcılar safında nitelendirerek dışlamış; İrlanda halkı da kralın birtakım toprak reformları yapacağı ümidiyle yavaş yavaş kralcılar safına geçmiştir<sup>108</sup>. Kralı desteklemek adına feodal beylerin örgütlemeleriyle başlayan hareket kısa sürede tüm adaya yayılmıştır<sup>109</sup>. Bu eylemler 1641 yılında binlerce Protestan'ın Katolikler tarafından öldürülmesiyle noktalanmıştır ki, bu katliam adanın günümüze kadar uzanacak çalkantılı tarihinin en kanlı olaylarından biri olmuştur<sup>110</sup>. İrlanda halkı, yıllardır gördüğü dinî baskının, toprağının zorla elinden alınarak göçmenlere dağıtılmasının ve ekonomik gücünün neredeyse yok edilmesinin sorumluluğunu, ülkedeki Protestan göçmenlere yüklemiş ve bu nefretle yaklaşık on iki bin Protestan'ı işkence ederek öldürmüştür. Ancak bu kanlı dönemi, çok daha kanlı bir dönem takip etmiş; İngiltere'deki mücadelede parlamentocuların lideri Oliver Cromwell kralcılara karşı başarı sağlamış ve ardından İrlanda'ya yönelmiştir. Askerleriyle birlikte adaya giden Cromwell, binlerce Katoliği öldürmüş, binlercesini ise adanın güneyine ve batısına sürmüştür.

1650 yılında 100.000 Katolik İrlandalı çeşitli ülkelere köle olarak satılmıştır. İngiltere ise *“köle ticaretinin; göçmenlere (Protestan) bela olması muhtemel bir nüfusun azaltılmasıyla İrlanda'ya, İngiliz ve Hıristiyanlara dönüştürülecek olmaları nedeni ile halka (kölelerin kendilerine), adam ve erkek çocuk (işgücü) ve bunlara eşlik edecek kadın ve kızlara ihtiyacı olan Batı Hint adalarındaki şeker plântasyonlarına yararı olacaktır*<sup>111</sup>.” diyerek bu köle ticaretini utandırıcı değil, aksine verimli bir gelişme olarak yansıtmaya çalışmıştır. Cromwell'in terörü sonucu ortadan kaybolan nüfusun 850.000 olduğu düşünülürse, 750.000 kişinin kılıçtan geçirildiği ya da adanın onları açlıktan öldürecek kadar verimsiz doğu bölgesine (Conneught) sürüldüğü ortaya çıkmaktadır<sup>112</sup>. Hayatta kalmayı başaran yaklaşık 850.000 kişilik ada halkının büyük bir bölümü, açlık ve sefalet içinde yaşamını sürdürmeye çalışırken, 34.000 erkeğin de Fransa ve İspanya'ya kaçtıkları

---

<sup>108</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 12-13.

<sup>109</sup> Butler, *a.g.e.*, s. 115.

<sup>110</sup> “Yeni İrlanda”, *Hakimiyet-i Milliye*, No. 1929, 20 Aralık 1926, s. 3; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 26.

<sup>111</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 27.

<sup>112</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 13.



bilinmektedir<sup>113</sup>. Ancak Cromwell'in İngiltere'de kurduğu cumhuriyet rejimi uzun sürmemiş, Cromwell'in kendisinin dahi kurulan rejime aykırı hareketlerde bulunması tüm dünya da tepki görmüştür. Örneğin Karl Marx 1867 yılında Almanya'da verdiği bir seminerde, bu durum için "*Cromwell, İrlanda'yı istila ederek İngiltere'de zorluklarla kurulmuş olan Cumhuriyet rejimini pencereden dışarı attı*" demiştir<sup>114</sup>. Neticede Cromwell kısa süre sonra İngiltere'deki gücünü kaybetmiş ve İngiltere yeniden krallık rejimine girmiştir. İngiltere'de ve İrlanda'da yaklaşık kırk yıl sürecek bir sükûnet döneminden sonra, 1689 yılında bu kez Katolik Kral II. James ile damadı Protestan William taht kavgasına tutuşmuş ve İrlanda yine taraf belirlemek durumunda kalmıştır. Mücadelede İrlandalılar Katolik Kral II. James'i, adadaki Protestan göçmenler ise William'ı desteklemişlerdir. Esasında mezhep açısından bakıldığında bu gruplaşma anlaşılır gibi görünse de, pek çok yazara göre Katolik İrlandalıların, Hollanda asıllı olması dolayısıyla William'ı, Protestan göçmenlerinse İngiliz asıllı olması dolayısıyla James'i desteklemeleri beklenmektedir. Bu örnek daha önce de değinildiği gibi, İrlanda'da mezhebin milliyetten daha önde olduğunu gösterir niteliktedir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, Katolikler ile Protestanların bu şekilde taraf almalarını sağlayan temel etken mezhep uyumundan ziyade, çıkar ilişkileridir. Örneğin, Katolikliğin lideri olan Papa'nın Katolik Kral James'i desteklemesi beklenirken, o dönemde Fransa'nın da James'i destekliyor olması, Fransa ile arasında çıkar çatışmaları bulunan Papa'yı William'ı desteklemeye yöneltmiştir<sup>115</sup>.

James bu dönemde Protestanların yoğunlukla yaşadığı şehirlerden biri olan Derry şehrini kuşatmış, ancak Protestanların ciddi bir direnişle kralı bastırmayı başarmışları sonucunda, William karşısında yenilgiye uğramıştır. Bu başarının ardından tıpkı Cromwell gibi İrlanda'ya yönelmiş olan William, ilk olarak Katolik İrlandalılara oldukça ağır yaptırımlar ve yasaklar getiren "Penal Code"<sup>116</sup> adlı bir yasalar dizisini yürürlüğe koymuştur. Bu yasalar ile Katoliklerin oy hakkı ellerinden alınmış, eğitim kurumları açmaları ve öğretim faaliyetlerinde bulunmaları, üniversite,

---

<sup>113</sup> Butler, *a.g.e.*, s. 117.

<sup>114</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>115</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>116</sup> Türkçeye "Cezalandırma Yasası" olarak çevrilebilir.



ordu ya da devlet kurumlarında görev almaları ve keten endüstrisi dışındaki işliklerinde iki çıraktan fazlasını çalıştırmaları yasaklanmıştır<sup>117</sup>. Dahası pek çok Katolik kilisesi kapatılmış, ülkede Katolikliği simgeleyen her şey ortadan kaldırılmış, Katolik-Protestan evlilikleri kesin olarak yasaklanmış, bu yasakları delenlerin ihbar edilmesi durumunda ihbarcılara ödül verilmesi vaat edilmiştir. Ayrıca her topluluğun yalnız bir Katolik rahibe sahip olmasını öngören yasa çerçevesinde Katolik piskoposlar da ülkeden çıkarılmıştır<sup>118</sup>.

İngiltere'nin İrlanda üzerinde uyguladığı bu politika bir taraftan ülke içindeki Katolik kesim ile Protestan kesimin bir araya gelmesini engellerken, diğer taraftan ekonomik olarak tıpkı İrlandalılar gibi sömürülen İngiliz işçi sınıfının İrlanda'ya destek vermesinin de önünü kesmiştir. Çünkü bu yasa ve yasaklar İrlanda'daki ayaklanmaların emperyalizme karşı gerçekleştirilen devrimci mücadele yönünü gölgede bırakarak olayların yalnızca din kaynaklı olduğu izlenimini vermektedir. Örneğin İrlanda'da, İngiltere'ye karşı gerçekleştirilen bu direnişi organize etmek amacıyla kurulmuş olan Catholic Emancipation örgütü, esasında farkında olmadan İngiltere'nin adadaki işini kolaylaştırmıştır. Çünkü yalnızca bu adı almış olması bile, direnişin ulusal devrimci niteliğini gölgeler mahiyetteydi<sup>119</sup>. Aynı şekilde Protestan burjuvazisinin Ülster'de kurduğu Protestant Ascendancy adlı örgüt, ideolojisiyle Katolik ve Protestan işçi sınıfları arasında düşmanlık yaratmakta ve böylece sınıf bilinci ve sınıf dayanışmasının doğmasını engellemekteydi. Diğer taraftan zaten İngiltere'nin İrlanda üzerinde uyguladığı sınırlayıcı ekonomik politikalar, İrlanda'nın güçlü bir sanayiye ve dolayısıyla geniş bir sanayi burjuvazisine sahip olmasını engellemiştir. Yani İrlanda'da halkın büyük çoğunluğu küçük çiftlik sahipleri ve ortakçılardan oluşmaktadır.

İngiltere'nin, İrlanda'ya uyguladığı baskıcı politika gün geçtikçe artmış, İrlanda müziğine, edebiyatına ve diline getirilen yasakların yanı sıra, İrlanda halkı ekonomik yönden zayıflatılmış, öyle ki 1700'lere gelindiğinde ülkede Katoliklere ait

---

<sup>117</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 16.

<sup>118</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 92-93.

<sup>119</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 16.

olan toprağın oranı % 5'e düşmüştür<sup>120</sup>. Bu noktada dikkati çeken husus, İngiltere'nin ülke içindeki Katolikler ile Protestanları birbirlerinden uzaklaştırmak adına gösterdiği tüm çabaya rağmen, Katoliklerin maruz kaldıkları bu sosyal ve ekonomik baskılara ilk tepkinin aydın Protestan kesimden gelmesidir. Protestan William Molyneux, George Berkeley ve Edmund Burke gibi aydınların yanı sıra özellikle Protestan din adamı Jonathan Swift'in Katolik İrlandalıların asimile edilmesine karşı çıkan görüşleri, adadaki yoksulluğun boyutlarına dikkat çekerek ekonomik kısıtlamaları eleştiren ve hatta İngiliz mallarının boycot edilmesi gerektiğini vurgulayan yazıları oldukça önemlidir<sup>121</sup>. Protestan aydınların bu yaklaşımı, Katolik-Protestan köylü kesimlerinin bir araya gelmeye başlamalarını sağlamış; sonuçta köylüler Ülster'deki "Oacboys" örgütü içinde bir araya gelerek büyük toprak sahiplerine karşı çoğunluğun onayladığı milis eylemlere girişmişlerdir<sup>122</sup>. Bu ortak isyan hayli uzun bir süre sonra ve ancak İngiliz ordusunun yardımıyla bastırılabilmiştir. A. Jones bir makalesinde "*Köylüler, İngiliz egemenliğinin esas yükünü çekmekle beraber, ulusal kurtuluş savaşını yürütebilecek yeteneğe sahip değillerdi. Devrimci mücadeleyi yönetebilmek için gerekli kararlılığa sahip olamayacak kadar bölünmüşlerdi. Bundan başka köylülerin sınıfsal araçları, toprağın dağıtılması vs. ..., bilimsel açıdan ütöpikti. Ancak sayısal ağırlıkları nedeniyle, hiçbir sınıf köylüler olmadan devrimi gerçekleştiremeyecekti. İşte bu nedenle, İrlanda tarihi, geniş ölçüde burjuvazinin çeşitli kesimlerinin, küçük burjuvazinin ya da proletaryanın kendi sınıfsal amaçlarını köylülerin mücadeleleri ile birleştirme çabalarının tarihidir*<sup>123</sup>." demektedir. Gerçekten de, bu dönemde dünyada yaşanan gelişmelerin etkisiyle yayılan fikirler, İrlanda'da aydın kesim arasında mevcut mücadeleyi, toprak mücadelesi ya da dinî özgürlükler adına gerçekleştirilen bir direniş kisvesinden çıkararak, ulusal bir bağımsızlık mücadelesine dönüştürme çabalarını başlatmıştır. Bu çerçevede 1700'lerin

---

<sup>120</sup> T.W. Moddy, F.X. Martin, *The Course Of Irish History*, Mercier Pres, Cork, 1994, s. 220.

<sup>121</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 30.

<sup>122</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 19.

<sup>123</sup> A. Jones, "Ireland: Background to 1916", *International*, Vol. 1, No. 5, s. 20; Kramer, *a.g.e.*, s. 19-20.

sonlarında Katolik ve Protestan burjuvazisinin ortak çalışmasıyla “United Irishmen”<sup>124</sup> adlı bir örgütün kurulması sağlanmıştır.

Belfast ve Dublin’de iki ayrı merkezi bulunan United Irishmen örgütü ilk olarak hedefini açıklayan şu bildiriye yayınlamıştır:

*“Yaşadığımız reform çağında, Avrupa’da hukuk dışı hükümetler teker teker devrilmekte, vicdanlar ve dinsel özgürlükler üzerindeki baskılar ortadan kalkmaktadır. İnsan hakları teoride kabul edilip, pratikte somutluk kazanmakta, eski çağlardan kalma gerici düşünceler artık insanların ortak çıkarlarına ve ortak bilinçlerine karşı, diktatörce görüşler ileri sürememektedir.*

*Her türlü iktidarın kaynağının halkta olduğunun kabul edildiği ve yönetimlerin, halkın çıkarlarını korumak ve refahını sağlamakla yükümlü sayıldığı çağımızda, bizim İrlandalılar olarak görevimiz, sorumluluğumuzun ne olduğunu ve bu sorumluluğumuzu nasıl yerine getireceğimizi saptamak olmalıdır.*

*Bizim milli bir hükümetimiz yoktur; İngiltere ve onun yordakçıları tarafından yönetilmekteyiz. Bunların yöntemleri rüşvetçiliktir; güçlerini ise İrlanda’nın güçsüzlüğünden alırlar. Ulusumuzun çıkarlarına aykırı bir politika izleyen, bize böylesine yabancı bir iktidara karşı, ancak halkımızın birliği, kararlılığı ve devrimci heyecanı ile mücadele edebiliriz. Bu birlik ise, İrlanda’nın özgürlüğü ve mutluluğu için vazgeçilmez bir araç olan parlamentoda bütün halkın eşit bir biçimde temsil edilmesi ile kurulabilir...<sup>125</sup>”*

Birliğin kurucusu Theobald Wolfe Tone adında Protestan bir avukattı<sup>126</sup>. Fransız İhtilali’nden etkilenen Tone, köylüleri örgütleyerek benzer bir ihtilali İrlanda’da gerçekleştirmek amacıyla hareket etmekte ve bu tür bir direnişin başarıya ulaşmasının tek yolunun köylüleri aynı çatı altında toplamaktan geçtiğini düşünüyordu. Tone; “Mülkiyet sahiplerinden destek gelmeyecektir. Mücadeleyi daha

<sup>124</sup> Türkçeye “Birleşmiş İrlandalılar” olarak çevrilebilir.

<sup>125</sup> Connolly, *a.g.e.*, s. 32.

<sup>126</sup> O’Brien, *a.g.e.*, s. 154.

*kalabalık ve daha saygın bir sınıf üzerine oturtmalıyız. Mülkiyetsizler sınıfı”* diyerek Katolik ve Protestan köylüleri bir araya toplamayı başarmıştır<sup>127</sup>.

Direnış hareketleri 1795’e kadar sürmüş ve neticede İngiltere ayaklanmaları sona erdirmek adına Penal Code’u kaldırdığını ilan etmiştir<sup>128</sup>. Ancak şunu belirtmek gerekir ki her ne kadar bu gelişme United Irishmen için ciddi bir zafer niteliğinde olsa da esasında İngiltere’yi bu karara götüren United Irishmen’in faaliyetlerinden çok o sırada ülke içinde yaşanmakta olan ekonomik sıkıntılar, iç huzursuzluklar ve kapıda beliren Fransa-İngiltere savaşı tehlikesi gibi etkenlerdir. Penal Code’un kaldırılmasından sonra yine United Irishmen tarafından hazırlanan “Catholic Relief Act”<sup>129</sup> İngiltere’ye kabul ettirilmiş ve böylece Katoliklere oy kullanma, ordu ya da devlet kurumlarında görev alma, daha özgürce ticaret yapabilme hakları geri kazandırılmıştır<sup>130</sup>. Ancak birliğin nihai hedefi Fransız İhtilali’nde olduğu gibi bağımsız bir İrlanda Cumhuriyeti’nin kurulmasını sağlamaktır ki bunun için genel oy hakkının elde edilmesi ve halkın yönetime birincil derecede etki edebilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle United Irishmen daha da geniş kitleleri içine almak suretiyle faaliyetlerini sürdürmüştür. 1789’da başlayan Fransız İhtilali’nin çalkantılı döneminin sona erdiği ve Napolyon’un tüm Avrupa’yı fethetmek üzere Hollanda ve İspanya gibi İngiltere’ye de savaş açtığı bu dönemde Tone, Avrupa’nın karışıklığından yararlanmak amacıyla Paris’e gitmiş ve İrlanda İhtilali için yardım talep etmiştir<sup>131</sup>. Bu faaliyetleri İngiliz istihbaratınca haber alınan Tone Amerika’ya sürgün edilmiş, fakat bir süre sonra yeniden Fransa’ya geçerek, İrlanda’daki United Irishmen’in silahlı koluyla bağlantı kurmayı başarmıştır<sup>132</sup>. Fransa’dan aldığı 14.000 kişilik donanma desteğiyle İrlanda’ya yönelen Tone, burada birlik askerleriyle birleşerek, adadaki İngiliz güçlerini yenilgiye uğratmayı planlamıştır. Ancak hava şartlarının elverişsizliği nedeniyle adaya çıkarma yapamayan Fransız donanması geri çekilmiş, Fransız desteğini alamayan United Irishmen isyanı ise İngiliz ordusu ve

---

<sup>127</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 34.

<sup>128</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 34-35.

<sup>129</sup> Türkçeye “Katoliklere Yardım Yasası” şeklinde çevrilebilir.

<sup>130</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 22.

<sup>131</sup> O’Brien, *a.g.e.*, s. 154-155; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 34-35.

<sup>132</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 35.

yine İngiltere'nin desteğiyle oluşturulmuş olan Protestan Orange Order birlikleri tarafından bastırılmıştır.

Orange Order, İrlanda'daki Protestan köylüler tarafından kurulan ve yine Protestan burjuva kesimi ile büyük toprak sahiplerince desteklenen bir örgüttü. Ancak bu örgüte en büyük desteği veren, United Irishmen'in İrlanda halkı üzerindeki bütünüleyici etkisinden rahatsız olan İngiltere'ydü. Başlarda sivil bir örgüt olarak kurulan Orange Order, İngiltere'nin United Irishmen'in faaliyetlerinin yalnızca Dublin'deki birliklerle bastırılmayacağını anlamasıyla silahlandırılmaya başlanmıştır.

T.A. Jackson'un *Ireland Her Own* adlı eserinde, İngiltere'nin Orange Order'ı desteklemesinin daha derin sebebi şu şekilde açıklanmıştır:

*“Orange Order bütün sosyal tabakaların en yozlaşmış kesimlerinin ihanet örgütü haline geldi. Bu örgüt aracılığı ile lumpen-proleterya; United Irishmen tarafından geliştirilen dayanışmayı bozmak ve savaşı dinsel kliklerin mücadelesi haline getirerek, demokratik gelişimi kırmak için kullanıldı... Orange Locaları, devrimci ve demokratik gelişim tarafından çıkarları tehdit edilen oligarşik kliğin yürüngesinde, halkın birliğini bozucu bir güç olarak görev yapıyorlardı<sup>133</sup>.”*

Orange Order kendisinden beklenen başarıyı sağlamış ve İrlanda'daki isyanın bastırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Diğer taraftan her ne kadar United Irishmen isyanı, beklenen başarıyı yakalayamamış olsa da, İrlanda'daki tüm sınıflar üzerinde ciddi bir etki yaratması, sonraki tüm devrimci hareketlerin dayanak noktası haline gelmesi ve İrlanda'daki bütün radikal hareketlerin ortak amacının “Cumhuriyet” ilkesi olmasını sağlaması açısından oldukça önemlidir.

United Irishmen hareketinin bastırılmasıyla İngiltere, “Act of Union”<sup>134</sup> ile özerk İrlanda parlamentosunu dağıtmış bunun yerine İrlanda'yı 650 kişilik İngiltere parlamentosunda 100 kişi ile temsil edilir getirmiştir. Catholic Relief Act'ı da

---

<sup>133</sup> T. A. Jackson, *Ireland Her Own*, Lawrence & Wishart, London, 1971, s. 145.

<sup>134</sup> Türkçeye “Birlik Yasası” olarak çevrilebilir. İrlanda'ya o dönemde kadar verilmiş olan bazı hakların geri çekilerek, İrlanda'nın yeniden İngiltere'nin mutlak hâkimiyeti altına girmesini ifade etmektedir.

fesheden İngiltere, İrlanda halkına yeniden ağır yaptırımlar ve kısıtlamalar getiren yasaları devreye sokmuştur. Sanayi ve ticaretin tamamen durdurulduğu bu dönemde İrlanda yalnızca çeşitli gıda maddeleri üretmekte ve bunların neredeyse tamamını çok ucuza İngiltere'ye ihraç edebilmektedir. Dahası ülkelerinde oldukça kötü şartlarda toprağa mahkûm edildikleri için İngiltere'ye göç ederek sanayide çalışmak isteyen İrlandalılar, bu kez de İngiltere'deki işçi pazarında bir rekabet yaratmış ve istemeden de olsa İngiltere'nin ucuz işçi çalıştırarak kâr etmesine yardımcı olmuşlardır.

1800'lerin ilk yılları İrlanda için silahsız mücadelenin başladığı dönemdir. İrlanda'nın ilk Katolik avukatlarından olan Daniel O'Connell öncülüğünde siyasi bir mücadele başlamış, silahlı mücadeleye inanmayan ve Protestan aydınların önderliğini reddeden O'Connell, T. Wolfe Tone'u ise suçlu ilan etmiştir<sup>135</sup>. Hızla faaliyetlerine başlayan O'Connell kısa süre içinde Katolik kilisesi dâhil ada halkının büyük çoğunluğunu etrafına toplamayı başarmıştır. 1829 seçimlerinde Katoliklerin milletvekili olması yasaklandığı halde O'Connell'in kendisini aday gösterdiği bölgelerde neredeyse tüm oyları almış olması, faaliyetlerinin ne denli geniş bir kitleye ulaştığının en açık göstergesidir. Dönemin İrlanda başbakanı Duke of Wellington, O'Connell'in eşitlik talebinin karşılanmaması halinde İrlandalıların yeniden silaha sarılmasından çekinerek, 1829'da Katolikler üzerindeki yasal kısıtlamaları kaldıran ve eşitliği sağlayan bir yasayı parlamentodan geçirmiştir<sup>136</sup>. Ancak diğer taraftan O'Connell'in bu faaliyetlerinden rahatsız olan Protestanlar, yığınlar halinde Orange Order'a katılmışlardır. Yine her ne kadar O'Connell'in o zamana kadarki çalışmaları eşitliği sağlamak yönünde olmuşsa da, United Irishmen ile sağlanmış olan birliğin bozulduğunu gören Katolik ve Protestan aydınlar bu birliği yeniden sağlamak adına Genç İrlandalılar adlı bir örgüt oluşturmuşlardır.

Daniel O'Connell'in faaliyetleri bir ölçüde başarı sağlamış, İngiltere, İrlanda halkına genel oy hakkını vermeyi kabul etmiş ancak bunun için belirli bir mülkiyete sahip olmak koşulunu öne sürmüştür. Bu durum oy hakkının yalnızca orta sınıf ve

---

<sup>135</sup> O'Brien, *a.g.e.*, s. 157; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 38.

<sup>136</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 39.

üstüne tanınması anlamına geliyordu<sup>137</sup>. Esasında O’Connell’ın temel hedefi Act of Union’ın kaldırılarak özerk İrlanda parlamentosunun yeniden açılmasını sağlanmaktaydı. Ancak İngiltere, o zamana kadar sert bir tepki göstermediği O’Connell’ı bu noktada durdurmuştur. İngiltere’nin bu tepkisinin nedeni, bir yandan İrlanda’daki bu hareketin giderek bir bağımsızlık mücadelesine dönüştüğünü fark etmesiyle diğer yandan İrlanda’daki bu hareketlerin İngiltere’de çeşitli taleplerle eyleme geçen İngiliz işçi sınıfının direncini arttıracığından çekinmesiydi. Bunun üzerine İngiliz hükümeti O’Connell’dan faaliyetlerini durdurmasını talep etmiş, aksi takdirde silahlı bir müdahalede bulunulacağı uyarısını yapmıştır. Böylece İngiltere’ye karşı başarılar kazanmaya başlayan tüm politik faaliyetler askıya alınmıştır<sup>138</sup>. Kimi araştırmacılara göre ise O’Connell’ın faaliyetlerini durdurmasının temel nedeni, İngiltere’den aldığı bu uyarıdan ziyade, o dönem İngiliz yönetiminde olan Whing (Liberal) Partisi ile işbirliği yaparak kendi sınıfının çıkarlarını korumak ve yeni çıkarlar elde etmekteydi<sup>139</sup>.

Friedrich Engels *“Brieft aus London”* adlı eserinde Daniel O’Connell’in bu hareketi ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

*“O’Connell, o büyük gücü ve ardındaki eli silah tutan milyonlarca İrlandalı ile ne yapmak istiyordu? Act of Union’un kaldırılmasını bile sağlayamadı; çünkü o bu hedefi hiçbir zaman ciddiyetle ele almamıştı. Onun asıl hedefi, kanı emilen İrlanda halkını bir araç gibi kullanarak, Tory<sup>140</sup>’lere zorluk çıkartmak ve böylece kendi dostlarını yeniden yönetime getirmektir. Eğer O’Connell halktan korkmayan, yeteri kadar cesur bir halk adamı; yani ikiyüzlü bir Whig değil, namuslu ve inanmış bir demokrat olsaydı; şimdiye kadar İrlanda’da bir tek İngiliz askeri ve bir tek Norman baronu, Katolik bölgelerde de bir tek Protestan rahip kalmazdı. Ama işte işin püf noktası da buradaydı. Eğer halk bir an için serbest bırakılsaydı, O’Connell ve onun aristokratları, kısa zamanda bütün güçlerini yitirirlerdi. Tıpkı, kendilerinin Tory’lere yapmak istedikleri gibi. O da, bir zamanlar Louis Philippe’nin {Orleans hanedanından Fransız Kralı (1830-1848)} sık sık Cumhuriyetçi kurumlardan söz*

<sup>137</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 26.

<sup>138</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 39.

<sup>139</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 169–170; Kramer, *a.g.e.*, s. 26.

<sup>140</sup> O dönem İngiliz yönetiminde olan muhafazakâr parti temsilcileri.



*edişi gibi, bol bol demokrasiden konuşuyordu. Ama İrlanda halkını politik bakımdan eğitecek hiçbir şeye yanaşmadı, çünkü bu, eninde sonunda herkesten çok onun için tehlikeli olurdu*<sup>141</sup>.”

Daniel O’Connell’ın faaliyetlerini sona erdirmesinden sonra İrlanda mücadelesinin ciddi bir kesintiye uğradığı görülmektedir. Bunun temel sebebi, o dönemde kontrolü eline alacak yeni bir liderin olmayışı değil, 1845-1846 yıllarında ülkede ortaya çıkan ciddi kıtlık felaketidir. Önceki başlıklar altında ayrıntılı olarak değinilen kıtlık felaketi, İrlanda’da 1845 – 1848 yılları arasında 1,3 milyon İrlandalının ölümüne ve bir o kadarının ülkeyi terk etmesine neden olmuştur<sup>142</sup>. Böylece on yıl içinde toplam nüfus üçte bir oranında, kırsal nüfus ise yarı yarıya azalmıştır<sup>143</sup>.

İngiltere’nin kıtlık yıllarında İrlanda’da uyguladığı serbest ticaret ilkesinin adadaki durumu daha da kötüleştirilmesi üzerine, İngiliz parlamentosu muhtaç durumdaki İrlandalılara maddi yardım sağlamayı öngören “Poor Relief Bill”<sup>144</sup>’i yürürlüğe koymuştur. Ancak bu yasadaki faydalanabilmek için, bir hektardan büyük toprağa sahip olmamak gerekmektedir. Bunun üzerine birçok İrlanda köylüsü toprağını terk etmiş, büyük toprak sahiplerine ise, topraklarını satmalarına yol açan özel yükümlülükler getirilmiştir. Böylece satılmaya başlayan geniş toprak parçaları İngiliz kapitalistleri ve sigorta şirketleri tarafından satın alınarak, otlak haline getirilmiştir<sup>145</sup>. İngiltere’deki geniş işçi sınıfını besleyecek olan hayvan yetiştiriciliğine hız verilmesi, İrlanda’da küçük çiftçilerin yaşam koşullarını giderek zorlaştırmış ve neticede İngiltere’nin bu politikaları, kıtlık nedeniyle kesintiye uğramış olan ihtilal hareketlerinin yeniden canlanmasına neden olmuştur. Genç İrlanda adı verilen hareketle ilk defa olarak işçiler ve köylüler birlikte hareket etmeye başlamış, ulusal kurtuluş savaşı ile mülkiyet ilişkilerinin değiştirilmesi hedefleri

---

<sup>141</sup> Friedrich Engels, *Briefe aus London*, MEW Bd. 1, Berlin, 1970, s. 479’dan Kramer, *a.g.e.*, s. 26-27.

<sup>142</sup> “Yeni İrlanda”, *Hakimiyet-i Milliye*, No. 1929, 20 Aralık 1926, s. 3.

<sup>143</sup> Fitzgerald, *a.g.e.*, s. 202; Connolly, *a.g.e.*, s. 111.

<sup>144</sup> Türkçeye “Yoksullara Yardım Yasası” şeklinde çevrilebilir.

<sup>145</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 29.



birleştirilmiş ve “Civil Disobedience”<sup>146</sup> yöntemi uygulanmıştır<sup>147</sup>. Fakat iyi organize edilip silahlı bir eyleme dönüştürülemediği için bu hareket de başarısız olmuştur. Genç İrlanda hareketi her ne kadar başarıya ulaşmamış olsa da tıpkı United Irishmen isyanında olduğu gibi halkta ciddi bir ideolojik etki yaratmıştır.

O dönemde İrlandalı sosyalist James Finton Lalor, *Irish Felon* dergisindeki yazısında, İrlandalıların izlemesi gereken yolu şu dört madde altında sıralamıştır:

*“1. İrlanda topraklarını işleyen köylüler, yaşayabilmek için her türlü kirayı ödemeyi reddetmeli ve gelecek bir yıl içinde kendi yaşamlarını sağlamak için tam anlamıyla yeterli olan ürünün dışında kalan ürün fazlasından başka, hiçbir şey ödememelidirler.*

*2. İngiliz “sürgün kanunu” uyarınca; dilenci, topraksız ya da vatansız sayılmayı reddetmelidirler.*

*3. Toprakların gerçek sahibi olan halk; ulusal bir kongre ya da kurultayla, hangi kiranın ödeneceği ve kimlere ödeneceği saptanıncaya kadar, toprak sahiplerine ilke olarak herhangi bir kira ödememelidirler.*

*4. Ekonomik ve politik nedenleri göz önüne alarak, halk, kiraları kendi kendine, yani halkın toplumsal çıkarları ve refahı için ödemeye karar vermelidir.*

*Halkın kanunlar yapma hakkı – bu dünya da henüz yeni yeni duyulan, ancak büyük etkiler yapmış ilk modern depremdir. Halkın toprakları işgal hakkı – bu ise gelecek depremin nedeni olacaktır<sup>148</sup>.”*

Her ne kadar bu öneriler tam olarak uygulanamadıysa da, 1800’lerin sonlarına doğru adadaki ayaklanma ve huzursuzluklar İrlanda dışına taşmaya başlamış, özellikle Amerika olmak üzere yabancı devletlerin ihtilale gösterdikleri tepki ve Avrupa kamuoyunda yavaş yavaş oluşmaya başlayan İrlanda yanlısı tutum, ihtilalin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan en önemli örgüt,

---

<sup>146</sup> Türkçeye “Sivil İtaatsizlik” olarak çevrilebilir. Vergi ve toprak rantı ödemeyi reddetmek anlamına gelmektedir.

<sup>147</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 30.

<sup>148</sup> Connolly, *a.g.e.*, s. 121.

Amerika’da yaşayan İrlandalılarından John O’Mahoney ve James Stephens tarafından kurulan “Fenian Brotherhood / Fenians” örgütüdür<sup>149</sup>. İhtilalin hem silahlı hem siyasi safhalarında önemli rol oynayan “Irish Republican Brotherhood (IRB)”<sup>150</sup> ve “Irish Republican Army (IRA)”<sup>151</sup> adlı gizli orduların oluşturulmasını sağlamış olan Fenians örgütü, İrlandalı ve İngiliz işçi ve köylülerinden büyük destek görmüş, ancak örgüt tarafından gerçekleştirilen ilk faaliyetler örgütün iç çelişkileri ve liderlerinin İngiliz polislerince yakalanmaları gibi nedenlerle başarısız olmuştur.

Fenians isyanının başarısız olması sonucunda, İrlanda sorununun yeniden parlamenter yollarla çözülmesi üzerinde durulmaya başlanmıştır. 1870 yılında Protestan bir avukat olan İsaat Butt, içişlerinde bağımsız, kendi parlamentosuna sahip ancak krallığın bir parçası olarak merkezî hükümete bağlı özerk bir İrlanda hedefiyle ortaya çıkmıştır. Karşısında ise yine Protestan bir avukat olan ve hedefini daha geniş çaplı bir özerklik olarak belirleyen Charles Parnell bulunmaktaydı<sup>152</sup>.

Parnell’in daha geniş kitleleri kucaklayan siyaseti ve politikadaki becerisi kısa sürede onu İrlanda’nın yeni lideri yapmıştır. Parnell liderliğinde kurulan ve halkın büyük kısmıyla birlikte Fenianların da çoğunluğunun desteğini almış olan Parlamento Partisi, 1874 seçimlerinde ezici bir zafer kazanarak İngiliz parlamentosunda önemli bir azınlık haline gelmiştir<sup>153</sup>. Parnell’in çabaları sayesinde bazı başarılar kazanılmıştır. İlk olarak tüm İrlanda’ya hitap etmesi gerekirken, tamamıyla Protestanlara yönelik hareket etmekte olan İrlanda kilisesi kapatılarak teoride dinî eşitlik sağlanmış; bunun yanı sıra, Dublin’de Katoliklerin gidebileceği bir üniversite açılmıştır. Kiracı çiftçilere 15 yıl gibi uzun vadelerle toprak kiralama hakkı verildiği gibi, toprak sahiplerinin çiftçiler üzerindeki yasal gücü de oluşturulan yeni toprak sistemi ile kısıtlanmıştır. Ayrıca kiralardan şikâyetçi olan çiftçilerin başvurabilecekleri bir mahkemenin kurulduğu İrlanda’da, seçimlerin de “gizli oy” yöntemine dönüşmesi sağlanarak toprak sahiplerinin çiftçiler üzerindeki denetimleri

---

<sup>149</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 67; Kramer, *a.g.e.*, s. 31.

<sup>150</sup> IRB – İrlandalı Cumhuriyetçi Kardeşler

<sup>151</sup> IRA – İrlandalı Cumhuriyet Ordusu

<sup>152</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 48-49.

<sup>153</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 66; Kramer, *a.g.e.*, s. 32.

ortadan kaldırılmıştır<sup>154</sup>. Ancak mücadelenin temel hedefi olan özerk İrlanda talebi, İngiliz parlamentosunda gündeme gelmeye başladığında, İngiltere'nin bu konuda ödün vermeyeceği anlaşılmıştır. Çünkü İngiltere, hem İrlanda'ya özerklik verilmesinin bağımsızlığa giden yolu açacağını düşünmüş hem de İngiltere'ye bağlı kalmak isteğinde olan Protestan İrlandalıların tepkisini almaktan çekinmiştir. Gerçekten de bu dönemde Protestanların Orange Order'a bağlı olarak oluşturdukları Ulster Volunteer Force, böyle bir olayın gerçekleşmesi halinde İrlanda'yı iç savaşa sürükleyeceğinin sinyalini vermiştir<sup>155</sup>. Protestan İrlandalıların bu tepkisi anlaşılır niteliktedir. Çünkü Ülster'in sanayisi tamamıyla İngiltere'ye bağlıydı. Ülster sanayiinin ihtiyacı olan kredi İskoçya bankalarından, kömür ise yine İskoçya madenlerinden sağlanmaktadır. Diğer taraftan Ülster'de üretilen malların satılacağı pazarlar da yine İngiltere tarafından sağlanmaktadır<sup>156</sup>.

İngiltere'nin, İrlanda'nın özerklik talebine sert bir tepki vermiş olması, İrlandalıları siyasi sahada gerçekleştirilen mücadeleden uzaklaştırmış ve İrlanda halkı 1900'lü yılların başlarından itibaren yeniden silahlı mücadeleye yönelmiştir.

---

<sup>154</sup> Özçağatay, *a.g.e.t.*, s. 50.

<sup>155</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 33.

<sup>156</sup> D.R. O'Connor Lysaght, *The Making of Northern Ireland*, Citizens Committee Publisher, Dublin, 1972, s. 13-14.

## II. BÖLÜM

### İRLANDA’NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI

İrlanda’da XIX. yüzyılda işçiler ile köylüler arasında kurulmuş olan ittifak XX. yüzyıl başlarında bozulmuş ve Parnell öncülüğündeki parlamenter mücadele de, İngiltere’nin ve İrlanda’daki Protestanların özerklik konusundaki sert tepkileri nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu durum İrlanda’nın bağımsızlığının yalnızca siyasi sahada gerçekleştirilen mücadele ile kazanılamayacağı, yeniden silahlı mücadeleye ağırlık verilmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. Aynı yüzyıl, tüm Avrupa’nın güç dengelerinin değişmeye başladığı bir dönemdir. Örneğin ihtilalin seyri boyunca İrlanda İhtilaline sürekli destek veren Fransa, bu dönemde İngiltere ile ilişkilerinin değişmeye başlaması nedeniyle İrlanda’ya olan yardımlarını kısıtlamaya başlamıştır. Ancak bu dönemde Avrupa’da giderek güçlenen Almanya ortaya çıkmış ve hem İrlanda’yı desteklemek hem de İngiltere’ye rakip olmak konusunda Fransa’nın yerini doldurmuştur. Avrupa’daki rekabet ve gerginlik ortamı, ülkelerin giderek silahlanmaları, özellikle kısa sürede büyük gelişme gösteren Almanya’nın saldırgan tavrı Avrupa’da her an ortaya çıkacak bir savaşın ayak sesleri niteliğindedir.

İrlanda’da ise parlamenter mücadeleden uzaklaşan halk, bu dönemde cumhuriyetçi bir lider olan Arthur Griffith tarafından parlamento dışında kurulan “Sinn Féin”<sup>157</sup> partisinin çevresinde örgütlenmekteydi<sup>158</sup>. Griffith çalışmalarına, “Birleşik İrlandalılar” adlı gazetede yayımladığı yazılar aracılığı ile İrlandalı milletvekillerin İngiliz parlamentosunda bulunmasını kınamakla başlamıştı. Çünkü Griffith İrlandalıları temsil etmek amacıyla seçilerek İngiliz parlamentosuna gönderilmiş olan bu vekillerin, artık İngiliz parlamentosundan ayrılarak Dublin’de bağımsız İrlanda Parlamentosunu kurmak amacıyla çalışmaları gerektiğini düşünmekteydi. Ardından Griffith aynı gazetede İngiliz mallarının boykot edilmesini ve İrlanda endüstrisini korumaya yönelik yüksek gümrük duvarı uygulamasının

---

<sup>157</sup> Türkçeye “Yalnız Biz”, “Yalnız Kendimiz”, “Kendi Başımıza” şeklinde çevrilebilir. Parti İrlandalıların kendi kendini yönetme hakkı ile ilgili taleplerini yansıtmaya açısından bu adı almıştır.

<sup>158</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 33-34.

getirilmesini savunan yazılar yayımlamaya başlamıştır<sup>159</sup>. Bu dönemde yeniden canlanmaya başlayan IRB'nin de desteğini almış olan parti, kısa süre sonra Ülster Volunteer Force'a karşı kendi gizli ordusu "Irish Volunteers"<sup>160</sup>ı, kurmuştur.

XX. yüzyıl başlarından itibaren tüm dünyaya hızla yayılmaya başlayan sosyalizm hareketi İrlanda'ya da yansımış, genç bir sosyalist olan James Connolly 1891 yılında İrlanda Cumhuriyetçi Sosyalist Partisi'ni kurarak adanın yeni liderliğine soyunmuştur. Connolly: "*Hemen yarın İngiliz ordusunu sürüp Dublin kalesine yeşil bayrağı çeksek bile, sosyalist cumhuriyeti kurmadysak bütün çabalarımız boşa gider. İngilizler bizi yönetmeye devam ederler. Bizi kapitalistleri, ağaları, finansörleri ve bu topraklara ekip şehitlerimizin kanı ve analarımızın gözyaşları ile suladıkları bir dizi ticari ve endüstriyel kurumları ile yönetmeye devam ederler.*" diyerek, gerçek bir kurtuluşun ancak sosyalist bir düzen oluşturulması ile sağlanabileceğini savunmaktadır<sup>161</sup>.

Connolly'nin izlediği politika İrlanda'da halkın milliyetçiler ve sosyalistler olarak ikiye ayrılmasına neden olmuşsa da, Connolly bu iki grubun birbirinin zıddı değil aksine birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu ileri sürerek geniş kitleleri sosyalist çatı altında birleştirmeyi hedeflemiştir. Ancak her dönemde dinin ön planda olduğu İrlanda'da, sosyalizm hareketi beklenen gelişmeyi sağlayamamıştır. Bunun üzerine adayı terk ederek Amerika'ya giden Connolly, burada sendikacılıkla tanışmış ve bu alandaki çalışmalarını yoğunlaştırarak 1903 yılında Dünya Sanayi İşçileri Birliği'ni kurmuştur<sup>162</sup>. Bu birlik çerçevesinde İrlanda'daki işçi sınıfını geniş çaplı grevler ve işgaller düzenlemek adına örgütlemeye başlayan Connolly, 1910 yılında kendisiyle aynı siyasi görüşü paylaşmakta olan James Larkin'in, İrlanda'da "Irish Transport and General Workers Union"<sup>163</sup>ı kurmasıyla yeniden adaya dönmeye karar vermiştir<sup>164</sup>. Mezhep farklılıklarının ikinci plana atılmasını sağlayan sendika hareketi, İrlanda'da kısa sürede çok geniş tabakaları etrafında toplamış; pek çok

---

<sup>159</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 54-55.

<sup>160</sup> Türkçeye "İrlanda Gönüllüleri" olarak çevrilebilir.

<sup>161</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 55.

<sup>162</sup> Clint Twist, *Dünya Tarihi İnsanlar, Tarihler, Olaylar*, Çev. Furkan Akderin, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 238.

<sup>163</sup> Türkçeye "İrlanda Ulaşım ve Genel İşçi Sendikası" olarak çevrilebilir.

<sup>164</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 34.

İngiliz ve İskoç sendikalarının da desteğini alarak büyük çaplı grevler düzenlemiştir. Bu dönemde Sinn Féin ise grevlerin ülke ekonomisini zayıflattığını, ekonomik bağımsızlığın kazanılması için işçilerin kapitalistlerle işbirliği içinde olması gerektiğini ileri sürerek grevlerin sona erdirilmesine yönelik çağrılarda bulunmuştur<sup>165</sup>.

En geniş çaplı grevlerden biri olan 1913 Dublin grevinin İngiliz ordusu tarafından kanlı bir şekilde sonlandırılması, İrlanda'daki sendika hareketine destek veren pek çok sendikanın yavaş yavaş geri çekilmeye başlaması ve halk üzerinde ciddi etkisi bulunan Sinn Féin'in grevlerin durdurulması yönündeki çabaları, sendikacılık hareketinin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Connolly, grevcileri, işverenler tarafından oluşturulmuş küçük silahlı çetelerin saldırılarından korumak amacıyla "Irish Citizen Army"<sup>166</sup>yi oluşturmuş, böylece en başından beri barış siyasetinden yana olan Connolly ilk kez silahlı mücadeleye girmek durumunda kalmıştır.

1910 – 1913 yılları arasında gerçekleştirilen grev ve boykotlar bir ölçüde başarılı olmuş, İngiltere hükümeti 1912 yılında İrlanda'ya özerklik veren bir yasa tasarısını kabul etmiştir. Ancak yaklaşan dünya savaşı ve dönemin siyasi dengelerinin küçük değişiklikleri dahi kaldıramayacak kadar hassas olması nedeniyle İngiltere kabul edilen tasarının uygulanmasını ertelemiştir. İngiltere'nin İrlanda'ya özerklik verilmesini öngören bu yasayı geciktirmek istemesinin bir diğer nedeni ise olası dünya savaşında İrlanda nüfusundan askerî anlamda faydalanmak niyetinde olmasıdır.

İngiltere'nin İrlanda'ya özerklik verilmesini öngören bu yasayı kabul etmesi, İngiltere'den kopmak fikrinden rahatsız olan Ülsterli Protestanları harekete geçirmiştir. Çünkü Ülsterli Protestanlar bu yasanın uygulanması halinde İrlanda'da tüm adayı temsil etmek üzere kurulacak olan Dublin parlamentosunda azınlık muamelesi göreceklerini ve İngiltere'den aldıkları ekonomik ayrıcalıkları kaybedeceklerini düşünmekteydiler. İlk olarak Sir Edward Carlson idaresinde

---

<sup>165</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 56.

<sup>166</sup> Türkçeye "İrlanda Yurttaş Ordusu" olarak çevrilebilir.

kurulmuş olan Ulster Volunteer Force'ü güçlendirmeye başlayan Ülsterli Protestanlar, bir yıl gibi kısa bir sürede birliğin 100.000 kişilik bir güce ulaşmasını sağlamışlardır<sup>167</sup>. Bunun üzerine Katolik İrlandalılar da IRB öncülüğünde Irish Volunteers'ı güçlendirmeye başlamışlar ve sonuçta kısa bir süre sonra adada birbirleriyle her an savaşmaya hazır iki güçlü ordu ortaya çıkmıştır<sup>168</sup>. İrlanda'da ortaya çıkan bu gergin ortam aslında en çok İngiltere'yi rahatsız etmiştir. Çünkü İngiltere bir taraftan bu iki ordu arasında patlak verecek bir savaşın ada ekonomisine yapabileceği olumsuz etkiyle, diğer taraftan olası dünya savaşında kendi lehine kullanılacak askeri gücün bir iç savaşla yitirilmesi tehlikesiyle karşı karşıyadır. İngiltere, güneye verdiği özerklik hakkını geri çekmesi halinde Katolik Irish Volunteers'ı, yasanın uygulamaya konması halinde ise Protestan Ulster Volunteer Force'ü karşısına almak durumunda kalacaktır. Gerçekten de bu dönemde İngiltere için asıl tehdit, Katolik İrlandalılardan çok, o güne kadar her koşulda İngiliz politikalarını desteklemiş olan ancak adaya özerklik verilmesi fikrini kabul etmeyen Protestan İrlandalılardır. Protestanlar, İngiltere'nin yasayı uygulaması halinde adada yalnız Katoliklere değil İngiliz askerlerine de saldıracaklarının sinyallerini vermişlerdir. Silah desteği sağlamak adına Almanya ile diyaloglarını güçlendiren Protestan İrlandalılar; "*Kıtanın en kudretli hükümdarlarından biri bizi ve davamızı desteklemeyi, gerekince ordusunu göndermeyi vaat etti. Şayet kralımız İrlanda'ya muhtariyet tanıyan tasarımı kanunlaştıracak olursa, İrlandalı Protestanlar, bu yabancı kurtarıcıya kucak açmakta tereddüt etmeyeceklerdir*"<sup>169</sup>." diyerek bu dönemde İngiltere'nin en güçlü düşmanı olan Almanya ile ittifak kurulabileceğini belirtmişlerdir. Ancak İngiltere bu dönemde ustaca bir politika izlemiş ve her iki tarafı da memnun etmek için yasanın yalnızca Katoliklerin çoğunlukta olduğu, güneydeki 26 kontluğu kapsamı, Protestanlara ait olan kuzeydeki vilayetlerin ise bir süre için özerkliğin dışında tutulması gibi bir çözüm önerisi sunmuştur<sup>170</sup>.

İrlanda'da gerginlik sürerken 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliaht prensi Arşidük Ferdinand bir Sırlı tarafından öldürülmüş ve böylece

---

<sup>167</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 71.

<sup>168</sup> MacNeill, *a.g.e.*, s. 610.

<sup>169</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 72-73.

<sup>170</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 57.

beklenen dünya savaşı patlak vermiştir. Kısa süre içinde Avrupa'nın neredeyse tamamına yayılan savaş, İrlanda'daki dengeleri tamamen değiştirmiştir. Örneğin kısa süre öncesine kadar, İngiltere'yi Alman yardımıyla adada bir iç savaş çıkarmakla tehdit eden Ulster Volunteer Force, savaş başlar başlamaz Almanya ile bağlarını koparmış hatta İngiliz üniforması ile Belçika sınırlarında Almanlara karşı savaşımaya başlamıştı<sup>171</sup>.

Irish Volunteers'a bağlı askerlerin büyük çoğunluğu da, parlamentodaki grupların özerkliğin bu şekilde kazanılacağı yönündeki teşvikleri sonucunda İngiliz ordusuna yazılmaya başlamışlardır. Ancak bu dönemde İngiltere'ye yardım etmek yerine, onun bu zayıf dönemini İrlanda lehine değerlendirmekten yana olan İrlandalılar da vardır. Bu fikri destekleyen Irish Volunteers birlikleri kısa süre içinde teşkilatlanarak 1916 yılında tarihe Paskalya Ayaklanması olarak geçen büyük bir isyan hareketini başlatmışlardır.

## I. 1916 PASKALYA AYAKLANMASI

Avrupa'da ortaya çıkan savaş, kısa sürede pek çok İrlandalının savaşmak üzere ülkeden ayrılmasına neden olurken yukarıda da değinildiği üzere Irish Volunteers'a bağlı birliklerden bazıları ülkede kalarak bu dönemi İrlanda lehine değerlendirmeye karar vermişlerdir. Bu amaçla aynı görüşü desteklemekte olan IRB ile birlikte bir isyan hazırlığına başlanmış, IRB'nin temsilcilerinden Roger David Casement isyana maddi yardım sağlamak amacıyla IRB'ye benzer bir yapılanmaya sahip olan Clan Na Gael ile temas kurmak üzere Amerika'ya gönderilmiştir<sup>172</sup>. Ancak Amerika bu dönemde İngiltere'yi karşısına alarak Dünya Savaşı'nın içine çekilmek riskine girmek istememiş ve İrlanda'ya destek veremeyeceğini belirtmiştir. Amerika'dan istediği desteği alamayan IRB, bu kez Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin en önemli rakibi olan Almanya ile görüşmelere başlamıştır.

XVIII. yüzyılda Fransa'dan beklenen yardımın bu kez Almanya'dan istenmesi dönem şartları çerçevesinde doğaldır çünkü o sırada Almanya İngiltere ile savaş halindedir. Ancak Fransa ve Amerika ideolojik ve siyasi anlamda da İrlanda'yı

<sup>171</sup> Peter Taylor, *Provos: The IRA & Sinn Féin*, Bloomsbury Publishing Plc, London, 1997, s. 4-5.

<sup>172</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 75.



destekleyebilecek bir yapıya sahipken Almanya demokratik anlamda İngiltere'den bile geride olan bir krallık rejimi ile yönetilmektedir. Hatta İngiltere'nin İrlanda'ya uyguladığı politikaları Almanya'da kendi sömürgelerine uygulamaktadır<sup>173</sup>. Buna rağmen hem İrlanda hem de Almanya siyasi çıkarlar doğrultusunda hareket etmiş ve dolayısıyla Almanya İrlanda'nın yardım talebini olumlu karşılamıştır. Gerekli askeri desteği sağlayacağını belirten Almanya, Paskalya haftasında adanın güneyinden İrlanda'ya çıkarma yapmayı ve bu sırada zeplinlerle İngiltere'yi oyalayarak isyancılara zaman kazandırmayı planlamıştır<sup>174</sup>.

Almanya'dan askeri destek güvencesini alan IRB'nin Askeri Konseyi<sup>175</sup> derhal bir hareket planı ve isyan tarihi belirlemiştir. Buna göre silahlı eğitim görmüş yaklaşık 3000 gönüllünün katılacağı hareket, temel olarak Dublin'deki önemli merkezlerin ve yol kavşaklarının tutulmasına dayanmaktadır. İsyanın yapılacağı noktaya en yakın İngiliz birliğindeki asker sayısı 2500 civarındadır. Diğer taraftan çevre garnizonlarda bulunan askerlerin bölgeye ulaşmalarının ise IRB'nin eyaletlerde toplu halde bulunan 13.000 kişilik yedek kuvvetlerince engellenmesi planlanmıştır<sup>176</sup>. Ancak gözden kaçırılan nokta şudur ki; İngiltere'nin birkaç yüz bin kişilik askeri kuvveti İrlanda'ya en fazla beş saatlik mesafede hazır halde beklemektedir. Bu nedenle Almanya'nın vaat ettiği desteğin devreye girmesi ve gönüllüler tarafından başlatılacak olan hareketin çok kısa sürede halka yayılması gerekmektedir. Fakat Casement dâhil pek çok kişi ihtimaller üzerine kurulu olan bu planının başarıya ulaşma şansının düşük olduğunu ve yine isyan için belirlenen tarihin de uygun bir tarih olmadığını savunmaktadır<sup>177</sup>. Çünkü bu tarihte Dublin'de geleneksel at yarışı müsabakaları yapılmakta ve bu durum çevre garnizonlardaki pek çok İngiliz askerini şehre çekmektedir. IRB liderleri bu durumun isyanın başarısını tehlikeye atabileceğini fark etmiş ve ortak alınan bir kararla isyanın bir hafta sonraya ertelenmesine karar verilmiştir. Ardından bu değişikliği bildirmek ve Almanya tarafından İrlanda'ya gönderilecek olan denizaltının adaya varış tarihini değiştirmek

---

<sup>173</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 58.

<sup>174</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 76.

<sup>175</sup> IRB'nin askeri konseyi bir asker, bir işçi, bir müzisyen, bir gazeteci ve üç şairden oluşmaktadır ki yalnızca bu durum bile isyanın başarıya ulaşmasının zorluğunu ortaya koyar niteliktedir. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 77-78.

<sup>176</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 76.

<sup>177</sup> Peter and Fiona Somerset Fry, *A History of Ireland*, Routledge Inc., New York, 1993, s. 284.

üzere Almanya'ya elden bir mesaj gönderilmiştir. Ancak Alman denizaltısı bu mesaj henüz Almanya'ya ulaşmadan önce yola çıkmış ve daha kötüsü değişikliğin denizaltıya bildirilmesini sağlayacak telsiz sisteminin de var olmadığı anlaşılmıştır. Fakat buna rağmen IRB şefleri bu aksaklığı göz ardı ederek mesajın denizaltıya iletildiğini varsaymış ve belirlenen plan doğrultusunda hareket etmeye devam etmişlerdir<sup>178</sup>.

Alman denizaltısı ilk belirlenen tarihte Kerry şehri kıyısına yanaşmış ancak denizaltıyı karşılayacak isyancıların orada olmadığı fark edilmiştir. Bunun üzerine denizaltıdan kıyıya sabaha kadar şifreli ışıklarla sinyal gönderilmiş fakat bir süre sonra İngiliz gemilerine yakalanmak tehlikesi göz önüne alınarak geri dönülmesine karar verilmiştir. Ancak bu sırada hem istihbarat ağı vasıtasıyla böyle bir çıkarmanın gerçekleşme olasılığından haberdar olan hem de kıyıdaki hareketliliği gören İngiliz filosu denizaltıyı fark etmiştir. Bunun üzerine denizaltı, amirali tarafından havaya uçurulmuş, denizaltıyla adaya dönmeye çalışan Casement ve birkaç IRB şefi de İngilizler tarafından yakalanmıştır. Böylece planlanan isyan Alman yardımından mahrum kaldığı gibi bölgedeki İngiliz subayları da durumu fark ederek alarma geçmişlerdir. Buna rağmen IRB liderleri isyan planında herhangi bir değişiklik yapmamış ve 1916 yılının Paskalya'sına rastlayan 24 Nisan Pazartesi günü 3000'in üzerinde gönüllünün katıldığı isyan başlamıştır<sup>179</sup>.

Dublin Merkez Postanesi'ni işgal etmiş ve tüm sokak girişlerini tutmuş olan isyancılar, postane önünde okudukları şu bildiri ile cumhuriyeti ilan etmiş ve geçici bir hükümetin kurulduğunu halka duyurmuşlardır:

*“İrlanda'nın İrlanda halkına ait olduğunu ve İrlanda halkının kaderini tayin etme özgürlüğünün ve hakkının mutlak ve feshedilemez olduğunu ilan ediyoruz. Bu hakkın uzun süredir yabancı bir hükümet tarafından gasp edilmiş olması bu hakkın olmadığına göstergesi değildir. Bu hak, İrlanda halkı toptan yok edilene kadar, var olacaktır. Bugün burada İrlanda Cumhuriyetini bağımsız bir devlet olarak ilan*

---

<sup>178</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 76-77.

<sup>179</sup> Somerset Fry, *a.g.e.*, s. 286; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 50.

*ediyoruz. Hayatlarımızı ve silahlarını kuşanmış olan yoldaşlarımızın hayatlarını onun özgürlüğü, refahı ve diğer milletler arasında yükselişine adıyoruz*<sup>180</sup>.”

İsyancılar bağımsızlık bildirisinin okunmasından sonra halkın kitleler halinde direnişe katılacağını düşünmüşlerdir. IRB liderlerine göre; halkın katılımıyla isyan hem ivme kazanacak hem de Avrupa'dan tepki almak istemeyen İngiltere isyana karşı sert bir müdahalede bulunmaktan kaçınacaktır. Diğer taraftan Dublin şehri için tarihsel öneme sahip olan binaları işgal eden isyancılar, İngiltere'nin tüm bu önemli binaları topa tutarak yıkmayı göze alamayacağını düşünmüşlerdir<sup>181</sup>. Ancak isyan, isyancıların beklediği şekilde gelişmemiştir. Büyük bir gizlilik içinde planlanmış ve hayata geçirilmiş olan hareket, tam da bu nedenle halka gerektiği kadar yayılamamıştır. Halk gerçekleştirilen harekete aşırı gizlilikten dolayı temkinli yaklaşmıştır. Diğer taraftan uzun yıllardır bitmek bilmeyen savaşlardan bıkmış olan İrlanda halkı, adada bir süredir sağlanmış olan sükûnet ortamının bozulmasını istememiş bu nedenle isyanı görmezden gelmeyi tercih etmiştir. İngiltere ise kısa süre içinde adaya gönderdiği takviye birliklerle bölgedeki gücünü arttırmış ve ilk olarak isyancıların işgal ettikleri binaları bombalamaya başlamıştır. İngiltere'nin Paskalya Ayaklanması'na müdahalesi oldukça sert olmuş isyan sonunda Dublin'deki yaklaşık 200 tarihi bina İngiliz askerlerince tahrip edilirken, bu altı gün içinde yaklaşık 3000 isyancı İngiliz birlikleri tarafından öldürülmüştür<sup>182</sup>.

Ayaklanmanın başarıya ulaşma şansı kalmadığını gören IRB liderleri, hayatta kalan isyancılarla birlikte 29 Nisan cumartesi günü, İngiliz birliklerine teslim olmuşlardır. Aslında ayaklanmacılar isyan boyunca hem kent merkezinde hem de kırsal kesimde İngiliz birliklerine karşı bazı başarılar elde etmişlerse de, İrlanda halkının isyana katılımının sağlanamaması, ayaklanmanın başarıya ulaşmasını engellemiştir.

İngiltere aslında, halkın katılımdan ve Alman yardımından mahrum kalmış olan Paskalya Ayaklanması'nı, bölgeye takviye güçler göndermeye bile gerek duymadan sonlandırabilecek güce sahipti. Fakat o dönemde Almanya, Avusturya-

<sup>180</sup> Somerset Fry, *a.g.e.*, s. 286-287.

<sup>181</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 59.

<sup>182</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 84.

Macaristan ve Osmanlı ile mücadele halinde olan İngiltere, isyanın birkaç gün içinde sona erdirilmesini istemiştir<sup>183</sup>. Ayrıca yine o dönemde pek çok İrlandalı, İngiliz ordusunun içinde Dünya Savaşı'na katılmış durumdadır. İngiltere bu ayaklanmanın büyüyüp dünyada yankı bulmasının, İngiliz ordusundaki İrlandalıları etkilemesinden ve orduda düzensizliğe yol açmasından çekinmekteydi. Bu nedenle İngiltere isyana çok daha sert bir müdahalede bulunmuş ve adadaki karışıklığı 6 gün gibi kısa bir sürede gidererek dikkatini yeniden dünya savaşına yöneltebilmiştir.

İngiltere Hükümeti isyan sona erdikten sonra, adada otoritenin yeniden sağlanması ve isyancıların cezalandırılması amacıyla acımasız ve sert uygulamaları ile bilinen General Maxwell'i İrlanda'ya yollamıştır<sup>184</sup>. Maxwell adaya varır varmaz isyana karışan pek çok kişiyi tutuklatmış ve hızlıca yargılanan bu isyancılar İrlanda halkının gözü önünde idam edilmeye başlamıştır. Ancak İngiltere'nin bu aceleci tavrı hem İrlanda halkından hem de Avrupa kamuoyundan tepki almıştır. Hatta idam kararlarını veren mahkeme başkanı General Blackadder dahi bu kararlardan memnun olmadığını belirtmiş, sonraki yıllarda yaptığı bir açıklamada: "*Hayatımda karşılaştığım en güzel karakterleri idama mahkûm ettim. Yanlıklık, bu insanları isyana sürükleyen ortamda olmalı.*" diyerek pişmanlığını dile getirmiştir<sup>185</sup>. Bu sırada İrlanda'da yargılamaların hukuka uygun olmadığı yönünde taştışmalar başlamış ve bu durum o güne kadar isyanla ilgilenmeyen İrlanda halkını isyancılara yöneltmeye başlamıştır.

İngiltere'nin bu aceleci tutumunun temel nedeni, İrlanda halkının neredeyse yarısının henüz yaşananları idrak edememiş olmasından faydalanarak, halktan herhangi bir tepki almadan olayı kapatmak istemesiydi. Ancak İngiltere'nin bu politikası tamamıyla ters tepmiş, cezaların hukuka aykırı olduğunun İrlanda halkı ve Avrupalı diğer devletler tarafından fark edilmesi, halkın isyancılara sempatiyle yaklaşması sonucunu doğurmuştur. Bunun yanı sıra İngiltere hükümeti tarafından Casement gibi bazı IRB liderleri hakkında basında küçük düşürücü haberler çıkarılması ve özellikle isyanla alakası olmayan kişilerin de isyana katılmak suçuyla

---

<sup>183</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 59.

<sup>184</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 84.

<sup>185</sup> Taylor, *a.g.e.*, s. 9-10.

tutuklanmaya başlanması İrlanda halkının tepkisinin giderek büyümesine neden olmuştur. Yine Connolly'nin idamından hemen önce “*İrlanda bir haftalığına da olsa özgürlüğü tattı*” diyerek ağlaması, halkta derin izler bırakmıştır<sup>186</sup>. Yani isyan, halk arasında istediği yankıyı, gerçekleşme şekliyle değil bitiş şekliyle uyandırabilmiştir<sup>187</sup>. Gerçekten bir yandan İrlanda halkının giderek artan tepkisi, diğer yandan Amerika ve Fransa ile bazı İngiliz sömürgelerinden yükselmeye başlayan tepkiler kısa sürede Dublin’de yankı bulmuş ve bunun üzerine İngiltere, tavrını değiştirmek zorunda kalmıştır. Sonuçta verilen 96 idam cezasından 19’u infaz edilmişken kalan 77’si İngiltere hükümetince değiştirilerek müebbet hapse çevrilmişti<sup>188</sup>. Ancak bu geri adım İrlanda halkını rahatlatmaya yetmemiş, isyancılarla duygusal bağlarını daha da güçlendiren İrlanda halkı için “*Kurşuna dizilen liderler şehit, hapsedilenler kahraman, ana postanede okunan bağımsızlık bildirgesi de İrlanda’nın Manga-Carta’sı*”<sup>189</sup> haline gelmeye başlamıştır.

Paskalya Ayaklanması’nın yalnız İrlanda halkında değil, pek çok Avrupa ülkesinde de İngiltere’ye karşı bir tepki doğurmayı başarmıştır. Bu durum, ihtilalin liderlerinden Tom Clarke’nin henüz isyan başlamadan önce söylediği “*İsyan başarısız dahi olsa İrlandalı genç kuşak ölümü pahasına hürriyetini istediğini tüm dünyaya duyurmuş olur ve bu durum nihayetinde İrlanda’nın bağımsızlığını kazanmasının yolunu muhakkak açacaktır*”<sup>190</sup> şeklindeki sözlerini haklı çıkarır niteliktedir.

Paskalya Ayaklanması nispeten küçük bir grubun düzenlediği ve İngiltere’nin müdahalesi ile kısa bir sürede başarısızlıkla sonuçlanmış bir ayaklanmadır. Bu ayaklanmayı İrlanda İhtilali için bir dönüm noktası haline getiren ise İngiltere’nin isyancılara karşı uyguladığı adaletsiz tutum olmuştur. Öyle ki İrlanda halkı yalnız bu dönemde değil çok sonrasında bile Paskalya Ayaklanması’nı unutmamış ve her yıl çok geniş çaplı katılımlarla isyanın yıldönümü etkinlikleri düzenlemiştir<sup>191</sup>. İngiliz

<sup>186</sup> Somerset Fry, *a.g.e.*, s. 289; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 60.

<sup>187</sup> “İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4344, 23 Ağustos 1933, s. 2.

<sup>188</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 86.

<sup>189</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 60.

<sup>190</sup> Taylor, *a.g.e.*, s. 12; *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 74.

<sup>191</sup> “İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4216, 17 Nisan 1933, s. 2; “İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4344, 23 Ağustos 1933, s. 2.

politikasına karşı halkta giderek artan hoşnutsuzluk Sinn Féin'in çabalarıyla kısa sürede politik bir harekete dönüştürülmüş ve böylece İrlanda İhtilali bir yandan çatışmalar bir yandan politik mücadeleler eşliğinde ilerlemiştir.

## II. İRLANDA'NIN İKİYE AYRILMASI

İrlanda halkının desteğini alan Sinn Féin kısa sürede güçlenmiş ve 1917 seçimlerinde dört milletvekili çıkararak İngiliz parlamentosunda İrlanda'nın temsil gücünü arttırmıştır<sup>192</sup>. Fakat Sinn Féin, ülke içinde gerçek gücünü, İngiltere'nin 1918 yılında İrlanda'da askerliği zorunlu hale getirecek bir yasa çıkarması ile kazanmıştır. Çünkü bu duruma hem halk hem de Katolik kilisesi tepki göstermiş, kilisenin desteği daha geniş kitleleri Sinn Féin'in tarafına çektiği gibi partinin malî sıkıntılarının aşılmasında da etkili olmuştur.

1918 yılı Dünya Savaşı'nın sona erdiği, büyük imparatorlukların çözülerek yeni ulus devletlerin kurulmaya başladığı bir dönemdir. Brest – Litovsk Antlaşması ile Sovyet delegasyonunun; “*siyasal bağımsızlığı olmayan gruplara bir referandum ile bağımsız devlet olma özgürlüğü verilmesi*” talebi ve benzer şekilde Amerikan başkanı Wilson'ın; “*Halklar sadece kendi rızaları ile egemenlik altına alınabilirler.*” şeklindeki ifadeleri cumhuriyetçiler için yeni dayanak noktaları olmuştur.

1916 Paskalya Ayaklanması'nın sonuçları da işte bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. 1918 yılı genel seçimlerinde Sinn Féin, yaklaşık yarısı o dönemde hapisanelerde olan 79 milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Ancak bu durum İngiltere hükümetini rahatsız etmiş, hükümet İrlandalı vekillerin İngiltere parlamentosuna geldikleri anda tutuklanmalarına karar vermiştir<sup>193</sup>. Haberi alan İrlandalı vekillerse İngiltere parlamentosuna katılmayı reddederek Dublin'de kendi meclislerini kurmuşlardır<sup>194</sup>.

Dublin Meclisi, 1916'da IRB tarafından ilân edilmiş olan cumhuriyetin geçici hükümetinin kurulduğunu ilan etmiş ardından meclis tarafından seçilen bir heyet, İrlanda'nın bağımsızlığını başta İngiltere olmak üzere tüm dünyaya kabul ettirmek

<sup>192</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 60.

<sup>193</sup> “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

<sup>194</sup> “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4; Kramer, *a.g.e.*, s. 51.

amacıyla Paris Barış Konferansı'na gönderilmiştir<sup>195</sup>. Ancak konferansta, değil İngiltere, “*Halklar, altında yaşamak istedikleri iktidarı seçme hakkına sahiptirler.*” fikrini ortaya atan Wilson dahi, İrlanda delegasyonunu desteklememiş; Paris'ten eli boş dönülmesi üzerine İrlanda'da biri IRA ve diğeri Sinn Féin olmak üzere iki kollu bir mücadele başlamıştır.

Parlamentele mücadelede yeni olan Sinn Féin'in başkanlığına Eamon De Valera getirilirken silahlı mücadeleyi savunan IRA'ya ise Michael Collins liderlik etmeye başlamıştır. De Valera'nın öncelikli politikası siyasi mücadele ile İngiltere'nin bölgedeki polis güçlerini etkisiz kılmaya yönelik olmuştur. Collins ise 1919 yılında 14 İngiliz polisinin öldürülmesiyle sonuçlanan daha saldırgan bir politika izlemiştir<sup>196</sup>.

Michael Collins IRA'yı 20-30 kişilik gerilla grupları halinde örgütlemiş ve mücadeleyi özellikle İngiliz polis merkezleri olmak üzere, önemli komuta merkezlerine yapılan saldırılar şeklinde yürütmüştür. Collins; “*Alay, tabur ve bölük örgütlenmesini tamamlayın. Bu yalnızca karargâhın ufak birimlerinin kontrolüne, subayların seçimine, disipline ve harp divanının işleyişine yardımcı olur. Fakat düzenli ordu birliklerini unutunuz. Düzenli hatlarda savaşan düzenli ordular kurmuyoruz. Bu bizim yenilgimiz olur*”<sup>197</sup>.” diyerek mücadelenin yalnızca gerilla grupları şeklinde yürütüleceğini belirtmiştir. Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlarında uygulanan mücadele şekline benzeyen bu savaş tarzı, İngiliz ordusunun sayı üstünlüğünü ortadan kaldırıyor olması nedeniyle, bölgede İrlanda açısından oldukça başarılı sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemde yayımlanan Omanite Gazetesi, İngiltere'nin İrlanda'da karşılaştığı direniş ve dünyadan aldığı tepkilerle ilgili olarak şunları söylemiştir:

“*Hiç şüphesiz Büyük Britanya'nın ufuklarında formaliteler uğuldamaya başlamıştır. Şarkta kızıl tehlike ve Hindistan'ın tehditleri: Mısır'ın bağımsızlık mücadelesi ve nihayet İrlanda İhtilali... İngiltere nihayet öğreniyor ki kendisine*

---

<sup>195</sup> Peter Bellesford Ellis, *Eyewitness to Irish History*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2004, s. 227; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 62.

<sup>196</sup> “İrlanda İhtilalcileri”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Haziran 1920, No. 37, s. 4; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 62.

<sup>197</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 63.



*rakip emperyalizm hareketlerini, hak ve adalet esaslarına karşı gelerek kırmaktan kendisi de cezasız kalmayacaktır<sup>198</sup>.”*

Omanite'nin bu sert eleştirilerine, Hâkimiyet-i Milliye gazetesi de destek vermiş ve aynı tarihte yayımladığı bir yazıda şu ifadeleri kullanmıştır:

*“Başka devletlerin himayesinde yaşayan azınlıklar için insaniyet prensiplerinden, bu küçük milletlerin haklarının korunmasından bahseden İngiltere, İrlanda gibi, Mısır gibi, Hint gibi aynı esaslara göre bir dakika bile İngiltere hakimiyetinde kalmayacağı şüphesiz olan koca insanlık kitlelerine verecek cevap bulamıyor. Bu dünyada şahıslar gibi devletler ve milletler de kullandıkları silahın bir gün kendilerine döneceğini bilmelidirler. Bütün bu mücadelelerden ise bizim ibret alacak çok büyük nedenlerimiz vardır<sup>199</sup>.”*

İngiliz hükümeti ise IRA liderlerini yakalamak ve öldürmek üzere adaya, Ortadoğu'da yetişmiş ve pek çok başarılı istihbarat faaliyetine imza atmış olan Kahire Çetesi'ni yollamıştır. Ancak çete, IRA'nın içine sızmayı başaramamış; diğer taraftan IRA, sağlam istihbarat ağı sayesinde Kahire Çetesi'nin her hareketini takip edebilmiştir. IRA, 21 Kasım 1920'ye geldiğinde, mücadelesi içindeki en başarılı operasyonu gerçekleştirerek bir gün içinde Kahire Çetesi'nin yönetim kadrosundaki 13 görevliyi öldürmüş ve böylece İngiltere'nin adadaki istihbarat ağını çökertmiştir<sup>200</sup>. İngiltere'nin bu olaya karşı tepkisi oldukça sert olmuş, İngiliz askerleri, 22 Kasım 1920 günü düzenlenen bir futbol maçı sırasında, üst düzey IRA mensuplarının stadyumda olduğu gerekçesiyle Croke Park Stadyumunu basmış ve halkın üzerine ateş açmışlardır<sup>201</sup>. Saldırı sonucunda 10 İrlanda ihtilalcisi öldürülürken 72 kişi de yaralanmış dahası pek çok kadın ve çocuk bu kargaşada ayaklar altında ezilmişlerdir<sup>202</sup>.

Tarihe Kanlı Pazar olarak geçen bu katliamın ardından kendilerine Sinn Féiner diyen Sinn Féin Partisi taraftarları ve IRA mensuplarının faaliyetleri artmış,

<sup>198</sup> “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

<sup>199</sup> Berresford Ellis, s. 238-239; “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

<sup>200</sup> “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

<sup>201</sup> Berresford Ellis, s. 238-239.

<sup>202</sup> “İrlanda Ne Halde?”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. , 25 Aralık 1920, s.



pek çok belediye binası basılmış ve yine pek çok İngiliz polis merkezine saldırılar düzenlenmiştir. Ayrıca örgütlenmesini neredeyse tamamlamış olan IRA, bölgedeki İngiliz generallerine karşı saldırılar düzenlemiş, yüksek rütbeli bazı İngiliz generaller Serbest İrlanda Devleti adına Sin Feinerlerce tutuklanmaya başlamışlardır<sup>203</sup>.

XX. yüzyıl başlarında İrlanda İhtilali İngiltere için giderek daha büyük bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Çünkü İngiltere bir taraftan yüzyıllardır devam eden İrlanda sorununu çözüme bağlayamamış olması nedeniyle neredeyse tüm dünyadan tepkiler almış ve bu durum İngiltere'nin dünya kamuoyunda giderek itibar kaybetmesine neden olmuştur. Diğer taraftan İngiltere her ne kadar dünya savaşından galip ayrılmışsa da, pek çok sömürgesini kaybetmiş olması ve savaş için harcanan maddi kaynaklar nedeniyle ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Bir an önce ekonomik sıkıntılarını gidermek ve dünya siyasi tablosundaki yerini sağlamlaştırmak isteyen İngiltere, bunu sağlamanın en temel yolunun İrlanda sorununu çözüme kavuşturmak olduğunu düşünmüştür.

İngiltere hükümetinin adadaki sorunları çözmeye yönelik ilk adımı, 1912 yılında kabul edilen ancak uygulamaya konulmayan “Government of Ireland Act<sup>204</sup>” adlı yasaı uygulamaya geçirmek olmuştur<sup>205</sup>. İrlanda'yı kuzey ve güney olarak ikiye bölmeyi ve güneye özerklik verilmesini öngören bu yasa ile her iki bölgede de belli konularda kanun koyma yetkisine sahip birer parlamento oluşturulmuştur. Kuzey ve Güney İrlanda parlamentoları tarım, kıyı ticareti, mahalli idareler, mahkemeler ve iç düzeni sağlayacak konularda kanun koyma hakkına sahipken, özellikle dış politika, savunma ve maliye politikası alanlarında kanun koyma yetkisi tamamen İngiltere'ye bırakılmıştır<sup>206</sup>. Antlaşmaya göre, kurulan bu iki parlamentonun yanı sıra Kuzey İrlanda ile Güney İrlanda'yı birbirine bağlayacak bir de konsey oluşturulması söz konusudur. Ancak İrlanda hem konseye katılacak vekillerin hem de konsey başkanının İngiltere tarafından seçilecek olmasından rahatsız olmuştur. Çünkü oluşturulan bu yeni sistemle İngiltere'nin ada üzerindeki hâkimiyeti azalmaksızın devam etmektedir. Kaldı ki, İrlanda'nın ikiye ayrılması, İrlanda için bir kazanç değil

<sup>203</sup> “İrlanda'da Bir Hadise”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 58, 23 Ağustos 1920, s. 4.

<sup>204</sup> Türkçeye “İrlanda Hükümeti Yasası” olarak çevrilebilir.

<sup>205</sup> “İrlanda'ya Dair”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 13, 3 Mart 1920, s. 3.

<sup>206</sup> “İrlanda'ya Dair”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 13, 3 Mart 1920, s. 3.; Kramer, *a.g.e.*, s. 53.

aksine İngiltere'nin bölgeyi yönetmesini kolaylaştıran bir durumdur. Gerçekten de İngiltere bu şekilde hem her iki tarafın da isteklerini karşılamış hem de onları denetleyecek bir olanak kazanmıştır.

Antlaşmanın uygulanması ile ilgili en önemli nokta ise Kuzey İrlanda ile Güney İrlanda arasındaki sınırın belirlenmesidir. Aslında 1500'lü yıllardan itibaren adaya gerçekleştirilen Protestan göçleri sırasında, göçmenler ada içine dağılmak yerine adanın kuzeyindeki 9 kontluk bir alanı kapsayan Ülster bölgesine yerleşmişlerdir. Bu durum göçmenlerin yerleştikleri bölgeler ile yerli halkın çoğunlukta olduğu bölgelerin giderek birbirinden ayrışmasına ve dolayısıyla adada resmi olmayan bir bölünmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Antlaşmaya göre; Kuzey İrlanda'nın sınırları kuzeydeki Ülster bölgesini oluşturan 9 kontluktan 6'sını kapsayacak şekilde çizilmiş, Güney İrlanda ise adanın geri kalan 26 kontluğunu sınırları içine almıştır. Her ne kadar Güney İrlanda daha geniş bir alana yayılmasından dolayı anlaşmadan kârlı çıkmış gibi görünse de aksine gelişmiş sanayi bölgelerinin tamamının Kuzey İrlanda toprağı olarak belirlenmesi Güney İrlanda'nın kendi bağımsız sanayiini kurmasını uzun bir süre için engellemiştir. Yani, sanayileşmiş Kuzey İrlanda'nın yarı özerk bir devlet olarak İngiltere'ye bağlı kalması aslında bütün İrlanda'nın ekonomik olarak İngiltere'ye bağımlılığının sürmesine yol açmaktadır<sup>207</sup>. Ancak bu noktada şunu belirtmek gerekir ki; bu sanayileşmiş bölgelerin tamamının Kuzey İrlanda sınırları içinde bırakılması hukukî açıdan yanlış değildir. Çünkü sanayileşmiş Ülster yoğun olarak Protestanların yaşadığı bir bölgedir ve sınır belirlemesi Katolik – Protestan nüfusun ada içindeki dağılımı doğrultusunda yapıldığından, bu bölgenin Protestanlara ait olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu durumda itiraz edilmesi gereken nokta, sanayi bölgelerinin Kuzey İrlanda'ya verilmesi değil, İngiltere'nin adada yalnız Protestan kesimin yaşadığı bölgelerde sanayi gelişimine izin vermiş olmasıdır.

Gerçekten İrlandalı Katolikler tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan her tür sanayileşme hareketi İngiltere tarafından engellenmiş, diğer taraftan Ülster sanayisi hızla geliştirilmiştir. Bu durum Ülsterli Protestanların kısa sürede güçlü bir sanayi

---

<sup>207</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 56.

sistemine sahip olmalarını sağlarken, Katoliklerin yaşadığı kesim ekonomisi tamamen dışa bağımlı, gelişmemiş bir tarım bölgesi olarak kalmıştır.

Sınırların belirlenmesi aşamasında dikkat çeken bir başka nokta, Kuzey İrlanda'yı oluşturan Ülster bölgesinin sınırları içindeki 3 kontluğun, bu bölgeden ayrılarak Güney İrlanda sınırlarına dâhil edilmesidir. Çünkü her ne kadar Ülster bölgesi Protestanların yoğun olarak yaşadıkları bir bölgeyse de, bu 3 kontlukta azımsanamayacak ölçüde Katolik nüfus yaşamaktadır. 1918 yılı seçim sonuçlarında bölgedeki bu yoğun Katolik nüfusu fark etmiş olan İngiltere, sınırların belirlenmesi aşamasında, bu grubu bölgeden ayırmıştır. Bunun en temel nedeni, bu 3 kontluktaki Katolik nüfusun Kuzey İrlanda Parlamentosu'nda Protestanların politik iktidarını tehlikeye düşürmesinden çekinmesidir.

Bu durumla ilgili olarak Kuzey İrlanda Başbakanı Craig 29 Mart 1920'de yaptığı bir konuşmada şu ifadelerde bulunmuştur:

*“Sınırlarımız dışında bırakılan 3 kontlukta yaklaşık olarak 700.000 Birlikçiye (İngiltere'ye bağlı kalmak isteyenler) karşı 260.000 milliyetçi ve Sinn Féin taraftarı vardır. Eğer bu büyük milliyetçi nüfusu da sınırlarımız içine dâhil etseydik, çoğunluğumuz hiçbir tecrübeli politikacının meclis kurmaya kalkamayacağı bir orana düşecekti. Diğer taraftan 9 kontluğu birden muhafaza etmemize imkân olmadığı çok açık bir gerçektir<sup>208</sup>.”*

İngiltere'nin Kuzey İrlanda sınırını belirlerken takip edeceği sistem 5 temel nokta ile tespit edilmiştir:

*“1. Halkının çoğunluğunun ulusal bağımsızlık için savaşımaya istekli ve hazır olduğu bir sömürge söz konusudur.*

*2. Sömürgenin tümü üzerinde askeri kontrolü sağlamak hemen hemen olanaksızdır.*

---

<sup>208</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 64.

3. Sömürgecinin sanayileşmiş bölgesini politik (ve ekonomik) bakımdan İngiltere'ye bağımlı kılmak yeterlidir. Sanayileşmemiş olan bölge, otomatik olarak İngiltere'ye bağımlı kalacaktır.

4. Sömürgecilerle işbirliği yapan grup, bütün sömürgecinin yalnızca 1/18'inde politik gücü elinde tutmaktadır. Yaşayabilecek bir devlet yaratabilmek için bu bölgeye, işbirlikçi kesimin politik iktidarını tehlikeye düşürmeden, mümkün olduğu kadar çok toprak ve nüfus eklenmelidir.

5. Elde edilen sonuç: Kuzey İrlanda'da Birlikçi Parti'nin, İrlanda'nın tümünde ise İngiliz sermayesinin egemenliği olacaktır<sup>209</sup>.”

Bu şekilde İngiltere bir yandan Protestan kesimin bölgedeki iktidarını sağlamlaştırırken, diğer yandan Kuzey İrlanda sınırları dışında kalan bölgenin İngiltere'ye ekonomik ve siyasi bağımlılığının sürmesini sağlamıştır.

Bu antlaşma sonucunda en büyük zararı görecektir olan kesim ise; Ülster bölgesinde dağınık halde bulunmalarından dolayı Güney İrlanda sınırlarına dâhil edilemeyen, bu nedenle Protestan Kuzey İrlanda'da azınlık olarak yaşamaya devam etmek zorunda kalan Katoliklerdir<sup>210</sup>.

İngiltere tarafından öne sürülen bu antlaşma Protestan İrlandalılarca hemen kabul edilirken, Katolik kesim antlaşmayı şiddetle reddetmiştir. Bunun üzerine İngiltere, Dünya Savaşı nedeniyle işsiz kalmış olan kalabalık grupları adaya göndermiş ve bu yolla İrlanda'ya antlaşmanın kabul edilmesi için baskı yapmaya başlamıştır. Buna karşılık IRA da bölgedeki faaliyetlerini arttırmış, İngiltere'nin gönderdiği Siyah-ten adı verilen bu gruplarla IRA birlikleri arasında kanlı çatışmalar yaşanmıştır.

IRA grupları bölünmeye karşı gelmek amacıyla karakolları, vergi dairelerini basmışlar, yüksek düzeyli devlet görevlilerine suikastler düzenlemişlerdir. Diğer taraftan yeniden boykot dönemine girilmiş, Kuzey İrlanda'nın birleşik bir İrlanda olmadan ticari yaşamını sürdüremeyeceğini göstermek amacıyla Belfast'ta

---

<sup>209</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 56-57.

<sup>210</sup> Taylor, *a.g.e.*, s. 15.

Protestanların elindeki pek çok firma boykot edilmiş hatta bir ara kara listeye alınıp boykot edilen firmaların sayısı 30.000'e çıkmıştır<sup>211</sup>. Yine işçi sınıfı da bu boykotları İngiltere firmalarına karşı gerçekleştirdikleri grevlerle desteklemiş, bazı madenlerde işçiler yönetime el koymuş hatta Limerick şehrinde işçiler bütün şehri ele geçirip kendi paralarını dahi basmışlardır<sup>212</sup>. Bu gelişmelerin İngiltere'yi en çok rahatsız eden yönü ise, Komünist eğilimli hareketlere kaymaya başlamalarıdır. Bir süre sonra barış için masaya oturulduğunda İngiltere mücadelenin bu yönünü öne çıkararak İrlanda'yı suçlamaya ve hareketin ulusal bağımsızlıkçı yönünü gölgede bırakmaya çalışmıştır. Hâkimiyet-i Milliye ise ihtilalcileri ikinci derecede sosyalist olarak tanımlamaktadır<sup>213</sup>.

İrlanda'da yaşanan çatışmalar tam anlamıyla misilleme savaşı niteliğindedir. Hâkimiyet-i Milliye'de yayımlanan bir yazı, bu dönemde ülkedeki savaşın şeklini en açık şekilde anlatmaktadır:

*“İrlanda'nın durumu gündün güne kötüleşerek, facialar ve kanlı çarpışmalar şeklinde ilerlemektedir. İngilizler ihtilâlcilere karşı yeni bir uygulama gerçekleştirmektedirler ki bu bir çeşit linç usulüdür. Misilleme savaşına dönüşen bu uygulamada, örneğin İngiliz polislerine karşı gerçekleştirilen en küçük saldırı, büyük bir taarruz ve tahrip ile karşılık görmektedir. İhtilalciler, mahkemeye sevk edilecekleri yerde süngülerle parçalanmakta, ülke yakılıp yıkılmaktadır. İrlanda şehirlerinden birinde sivil bir polis memurunun Sinn Féinerler tarafından öldürülmesi ve bir polisin de yaralanmasına yol açan çatışma karşılığında İngiliz polisleri şehrin tamamını kuşatmış, pek çok bina ateşe verilmiş ve pek çok insan öldürülmüştür<sup>214</sup>.”*

İngiltere'nin bölgedeki isyancılara karşı uyguladığı bu politika yalnız Türkiye ve Avrupa ülkelerinden değil, İngiltere'nin kendi içinden de tepki almaya başlamıştır. Örneğin Avam Kamarasında konuşma yapan bir İngiliz vekil adadaki

---

<sup>211</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 58.

<sup>212</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 64.

<sup>213</sup> “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4

<sup>214</sup> “İrlanda Ahvali”, *Hâkimiyet-i Milliye* No. 75, 13 Kasım 1920, s. 2

uygulamaların yanlışlığını ve ülkeye dünya kamuoyunda nasıl itibar kaybettirdiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

*“İrlanda’da yaşanan olaylar hem Avrupa karşısında ülkemizin itibarını sarsarken hem de dışarıda yaşayan nüfusumuzu zor duruma düşürmektedir. Örneğin geçen günlerde Dublin yakınlarındaki bir bölgede hafta tatili yapan sivil elbiseli bir İngiliz polisi sıradan bir meyhane kavgasında öldürülmüştür. Bunun üzerine bölgedeki İngiliz polislerinin kavgaya karışan kişileri tutuklayarak adli makamlara teslim etmesi gerekmektedir. Ancak polislerimiz bunun aksine kendi adaletlerini kendileri sağlamak yoluna gitmişler, şehir bütün gece kuşatılmış, iki kişi polislerimiz tarafından linç edilmiş ve şehrin büyük bölümü yakılıp yıkılmıştır.*

*Bu durum dışarıdaki düşmanlarımızın eline güzel bir fırsat vermiştir. Onlar bize “Siz Almanların Belçika’da, Türklerin Ermenistan’da düzeni korumak adına yaptıklarını eleştiriyordunuz, hâlbuki aynı durum karşısında siz de eleştirdiğiniz ülkelerden farklı davranmıyorsunuz.” demeye hak kazanmışlardır<sup>215</sup>.”*

İngiliz vekilin bu eleştirisinin yanı sıra yine pek çok İngiliz siyasetçi çeşitli gazetelere verdikleri röportajlarla durumu kınadıklarını, İngiltere’nin bu politikadan vazgeçmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Hatta West Minister adlı İngiliz gazetesinde yayınlanan bir röportajda *“İngiltere’nin bu politikasının tamamiyle İngiltere hükümetinin acizliğinden ve beceriksizliğinden kaynaklandığı”* şeklinde oldukça sert eleştiriler de yer almıştır<sup>216</sup>. Ancak görüldüğü gibi bu eleştiriler İrlanda halkının düştüğü kötü durumdan ziyade, İngiltere’nin Avrupa ve dünyadan alacağı tepkiler üzerine yoğunlaşmış durumdadır.

İngiltere’nin adada uyguladığı bu orantısız güç bir yandan her gün onlarca insanın ölümüne neden olurken, diğer yandan pek çok şehir ve kasabanın tahrip edilmesine yol açmıştır<sup>217</sup>. Özellikle Dublin yakınlarındaki Cork şehri, İngiliz askerlerince neredeyse tümüyle yok edilmiştir. Bu konuda bir araştırma yapan IRA Eylül 1919’dan Ekim 1920’ye kadar İngiliz asker ve polislerince 145 kasabanın

<sup>215</sup> “İrlanda Ahvalı”, *Hâkimiyet-i Milliye* No. 75, 13 Kasım 1920, s. 2

<sup>216</sup> “İrlanda Ahvalı”, *Hâkimiyet-i Milliye* No. 75, 13 Kasım 1920, s. 2

<sup>217</sup> “İrlanda’da Bomba”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 86, 15 Aralık 1920, s. 2 ; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 65.

tahrip edildiğini ortaya çıkarmıştır<sup>218</sup>. Ancak buna karşılık IRA mensupları da gün geçtikçe güçlenerek bölgedeki İngiliz birliklerini düzenledikleri saldırılarla dağıtmaya çalışmışlardır. Örneğin bir ay içinde IRA mensuplarınca 485 askeri nokta ve kışlaya suikast düzenlenmiş ve artık İngiliz askerleri sokakta ancak zırhlı araçlarla gezerek görevlerini yapabilecek duruma gelmişlerdir<sup>219</sup>. Aynı şekilde bölgedeki pek çok İngiliz askeri İrlanda ihitilalcileri tarafından tutuklanmış, tren yollarına konulan bombalar nedeniyle de İngiltere'nin bölgeye sevk ettiği askerleri taşıyan 16 tren yolda kalmıştır<sup>220</sup>.

IRA, adanın ikiye ayrılmasını reddetmek adına gerçekleştirilen bu mücadelelerin bir süre sonra Kuzey İrlanda'yı da etkileyeceğini ve her iki bölgenin birleşmiş ve bağımsız bir İrlanda adına birlikte mücadele edeceğini düşünmüştür. Ancak kuzeydeki Protestanlar güneye destek vermek bir yana bölgelerindeki isyan hareketlerinin bastırılmasında İngiliz askerleriyle birlikte hareket etmiş, Kuzey İrlanda da yaşayan pek çok Katolik işçi dövülerek işlerinden atılmış, evleri yakılmış ve bir yıl içinde yaklaşık 500 Katolik öldürülmüştür<sup>221</sup>.

İrlanda'da yaşanan olaylar bir ölçüde İngiltere'ye de sıçramaya başlamıştır. Özellikle Londra hapishanelerindeki cumhuriyetçilerin açlık grevine başlamaları ve yine İngiliz işçi sınıfının İrlanda işçilerine sempati duymaya başlaması, adada yaşanan grev ve boykot hareketlerinin kendi ülkesine yansımından çekinen İngiltere'yi tedirgin etmiştir. Bunun yanı sıra yukarıda da değinildiği üzere İngiliz polislerinin bölgede uyguladıkları yöntemlerin hem İngiltere halkı hem de Avam Kamarası'ndaki bazı İngiliz vekillerce eleştirilmesi, hatta kamarada İrlanda'daki isyancılara karşı daha hoşgörülü bir siyaset takip edilmesi gerektiğini savunan bir kesimin oluşmaya başlaması, İngiliz Hükümeti'ni bu konuda harekete geçmek zorunda bırakmıştır<sup>222</sup>.

<sup>218</sup> “İngilizler İrlanda'yı Harap Ediyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 90, 28 Aralık 1920, s. 1.

<sup>219</sup> “İngiltere Emperyalizmine Karşı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 45, 12 Temmuz 1920, s. 2.

<sup>220</sup> “İrlanda Ne Halde?”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 86, 15 Aralık 1920, s. 2; “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 88, 20 Aralık 1920, s. 2.

<sup>221</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 65.

<sup>222</sup> “İrlanda Vekayii”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.

İngiltere hükümeti ilk olarak açlık grevine giren mahkûmları tahliye etmeye başlamış, ardından konunun Lordlar Kamarası'nda görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Görüşmeler sonucunda usta bir politikacı olan Başbakan Lloyd George başkanlığında bir heyet oluşturularak barışın sağlanması için bölgedeki IRA liderleriyle masaya oturulmasına karar verilmiştir. Bu kararın adaya iletilmesinin ardından İrlanda'da da Collins'in başkanlık ettiği bir İrlanda heyeti oluşturulmuş ve böylece İngiltere-İrlanda görüşmeleri başlamıştır.

İlk görüşmelerde Lloyd George Sinn Féin taraftarları arasında çok sayıda Bolşevik yanlısı olduğunu ve bu durumun ihtilali farklı yönlere kaydırıldığını ileri sürmüştür. Diğer taraftan İrlanda dilinde cumhuriyet kelimesinin bir karşılığının dahi olmadığını belirten İngiltere başbakanı İrlanda temsilcilerini özerk bir Güney İrlanda teklifini kabul etmeye davet etmiştir. Lloyd George'un teklifine göre; İngiltere güneyde kurulmuş olan devleti tanımayacak, karşılığında Kuzey İrlanda'nın varlığı ve sınırları Güney İrlanda tarafından kabul edilecek, adanın limanlarının kraliyet donanması tarafından kullanılabilmesini ve Dublin parlamentosundaki yemin törenlerinde kraliyete sadakatin yemini de yer alacaktır<sup>223</sup>.

İngiltere'nin öne sürdüğü bu antlaşma, daha önce teklif edilen ve IRA tarafından reddedilen Government of Ireland Act ile hemen hemen aynı özelliklere sahip bir antlaşmadır. Yeni antlaşmanın tek farkı güneye verilmiş olan özerkliğin sınırlarının bir miktar daha genişletilmiş olmasıdır. Yapılan görüşmeler sonucunda Collins liderliğindeki İrlanda heyeti antlaşmayı kabul etmeye karar vermiştir. Heyetin antlaşmayı kabul etmesinin en temel nedeni, adada IRA ile İngiliz askerleri arasındaki mücadeleler uzun bir süre daha devam ettirilse bile, İngiltere'den istenen bağımsızlık hakkını elde etmekte yeterli olmayacağını düşünmeleridir. Kaldı ki IRA'nın aylardır sürdürülen bu gerilla savaşını bir bu kadar daha devam ettirebilecek maddi gücü kalmamıştır. Bu durumda yapılması gereken İrlanda'yı bağımsızlığa bir adım yaklaştıracak olan bu özerkliğin kabul edilmesidir. Ayrıca Collins'e göre; antlaşmanın kabul edilmesi ile İngiliz birliklerinin adadan çekilecek olması gelinen noktada elde edilebilecek en iyi sonuçtur.

---

<sup>223</sup> Berresford Ellis, *a.g.e.*, s. 250.



Heyetin antlaşmayı kabul etmesinin bir diğer önemli nedeni, İrlanda'da cumhuriyetçiler arasında giderek artan bir komünist eğilimin ortaya çıkmış olmasıdır<sup>224</sup>. Bu hareketin bir süre sonra ihtilalin liderliğini Sinn Féin'in elinden alabileceğinden çekinen heyet, bu durumda İrlanda'nın İngiltere'den elde ettiği özerkliği de kaybedeceğini düşünmektedir. Sonuçta tüm bu etkenler Collins'i İngiltere'nin önerdiği antlaşmayı kabul etmeye yöneltmiş, ancak kendisi dahi verdiği karardan memnun olmayan Collins: *“Bu antlaşmayı imzalamakla kendi ölüm fermanımı imzaladım.”* diyerek antlaşmanın adadaki olayları yatıştırmayacağını sinyali vermiştir<sup>225</sup>.

Collins tarafından İngiltere'de imzalanan antlaşmanın İrlanda'da görüşülmeye başlaması Dublin parlamentosundaki cumhuriyetçilerin ikiye bölünmesine neden olmuştur. Bir taraf tıpkı Collins gibi antlaşmanın olumlu bir adım olduğunu düşünürken Eamon De Valera liderliğindeki diğer grup ise, bu antlaşmanın o güne kadar sürdürülen mücadelenin başarısızlıkla sonuçlanması anlamına geldiğini ileri sürerek antlaşmayı reddetmişlerdir. De Valera İngiltere'nin önerdiği bu antlaşmayı reddetme gerekçelerini bir gazeteye verdiği röportajda şöyle ifade etmiştir:

*“Bu antlaşma İrlanda'ya dominyon statüsü vermektedir. Normal şartlarda dominyonlar bağımsız birer devlettirler. Bu devletler çıkarları örtüştüğü sürece İngiliz İmparatorluğu'nda serbestçe kalırlar. Ancak eğer arzu ederlerse bu devletten ayrılmak hakkına sahiptirler. İngiltere, bu noktayı dikkate alır ve kendi çıkarları ile onların çıkarları arasında bir anlaşmazlık yaşanmasından çekinir.*

*Buna karşın İngiltere, İrlanda ile arasında bir anlaşmazlık ortaya çıktığında tereddüt etmeksizin silah gücüne başvurur. Yani İrlanda'nın İngiltere ile ilişkisi diğer dominyonları ile olan ilişkisinden çok farklıdır. Ayrıca Mösyö Lloyd George'un öne sürdüğü bu antlaşmanın bizim için bir geçerliliği yoktur. Çünkü Lloyd George bugün söylediğini eğer uyguladığı siyasete ters düşerse, yarın hiç çekinmeden inkâr edebilir.*

---

<sup>224</sup> Taylor, *a.g.e.*, s. 17; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 67.

<sup>225</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 67.

*İrlanda 750 seneden beri ızdırıp çekmekte ve beklemektedir. Gerçek bir bağımsızlığa sahip oluncaya kadar da beklemeye devam edecektir<sup>226</sup>.”*

İrlanda meclisinde antlaşmanın kabulü ile ilgili görüşmeler sürerken İrlanda'nın iki önemli silahlı gücü olan IRB ve IRA da antlaşma karşısındaki tutumlarını belirlemişlerdir. IRB verilen özerkliği kabul ederek Collins tarafında yer alırken, IRA ikiye bölünmüştür. IRA birliklerinin büyük çoğunluğu antlaşmayı kabul etmiş ve IRB gruplarıyla birlikte yeni kurulan serbest devletin düzenli ordusunu oluşturmuşlardır. De Valera liderliğinde birleşen tam bağımsızlıkçı IRA mensupları ise bu noktadan sonra yalnız İngiltere ile değil, İngiltere'nin işbirlikçileri olarak gördükleri Collins ve taraftarlarıyla da mücadele etmeye karar vermişlerdir. Antlaşma İrlanda'yı tam anlamıyla ikiye bölmüş ve dahası o zamana kadar İngiltere'ye karşı birlikte mücadele eden IRA birlikleri bu kez birbirlerine karşı mücadele etmeye başlamışlardır<sup>227</sup>. Çatışmalar kısa süre içinde büyümüş ve bir iç savaşa dönüşmüştür.

### III. İÇ SAVAŞ

Collins'in kurduğu hükümet kısa süre içinde IRA birliklerinden bir ordu ve polis teşkilatı oluşturmuştur. Collins'in ilk hedefi adada anlaşmayı reddeden De Valera önderliğindeki IRA birliklerinin çıkardığı çatışmaları sonlandırmaktır. Çünkü İngiltere ile yapılan antlaşma gereği, İngiliz birliklerinin adadan çekilmesi için bölgede sükûnetin sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla İrlanda düzenli ordusu, IRA merkezlerine baskınlar düzenlemiş ve pek çok IRA şefi tutuklanmıştır. IRA birlikleri ise bir yandan İrlanda ordusuna karşı mücadele verirken diğer yandan da bölgedeki İngiliz kuvvetlerine karşı düzenledikleri saldırılarını sürdürmüşlerdir. IRA'nın hedefi İngiltere'yi adadaki çatışmaların içine çekerek mücadeleyi yeniden bir İrlanda – İngiltere savaşına dönüştürmektir. Her ne kadar bu durum İngiltere tarafından fark edilmiş ve bu anlamda adadaki İngiliz birlikleri yaşanan çatışmalardan uzak tutulmaya çalışılmışsa da IRA'nın düzenlediği saldırılar nedeniyle İngiliz birlikleri ile IRA mensupları pek çok kez karşı karşıya gelmişlerdir. Örneğin 11 Şubat 1921'de

<sup>226</sup> “İrlanda Reis-i Cumhuriyetle Bir Mülakat”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Mart 1921, No. 130, s. 1.

<sup>227</sup> “İrlanda İhtilali Yeniden Canlandı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 119, 27 Şubat 1921, s. 2.

IRA birlikleri ile İngiliz askerleri arasında yaşanan bir çatışmada bir İngiliz komutanı, bir subay ve iki asker ölmüş, kısa süre sonra yine IRA birlikleri 50'yi aşkın İngiliz polisünün bulunduğu bir konvoyu saldırını düzenleyerek 20 İngiliz polisini ve bir İngiliz generalini öldürmüşlerdir<sup>228</sup>. Aynı şekilde birkaç gün sonra IRA birlikleri, İngiliz yanlısı olarak nitelendirdikleri Limerick şehri belediye başkanının evini basmış, saldırıda belediye başkanı öldürülürken eşi de yaralanmıştır<sup>229</sup>. Diğer taraftan İrlanda hükümet kuvvetlerine karşı da yürütülen mücadele 1921 yılının ilk dört ayında İrlanda'da ciddi kayıplar verilmesine neden olmuştur. Bu dört ay içinde İrlanda ordusundan 48, polis kuvvetlerinden 109 kişi öldürülürken toplam 337 kişi de IRA birliklerinin düzenlediği çeşitli saldırılarda yaralanmışlardır<sup>230</sup>. Buna rağmen ne Dublin hükümeti ne de İngiltere Hükümeti olaylar karşısında geri adım atmayacaklarını net bir şekilde vurgulamışlardır.

Dönemin İngiltere başbakanı Lloyd George verdiği bir nutukta; “ *Daha önceden onaylanan ve yakında uygulamaya konulacak olan Home Rule (Government of Ireland Act) kanunu, bunun aksini iddia eden pek çok kişiye rağmen, son derece liberal bir yapıya sahiptir. Fakat ne yapalım ki Sinn Féinerler bunu istemiyorlar. Onların maksadı bir İrlanda cumhuriyeti, bir İrlanda ordusu ve bir İrlanda donanmasıdır. Hâlbuki bunlara malik olamayacaklar*<sup>231</sup>.” diyerek, İrlanda'da yaşanan tüm bu çatışmalara rağmen İngiltere'nin herhangi bir tavizde bulunmayacağını vurgulamıştır. Kaldı ki kısa süre sonra da Home Rule kanunu resmen yürürlüğe konulmuştur<sup>232</sup>. Bunun üzerine IRA birlikleri de mücadeleden vazgeçmeyeceklerini belirten bir beyanname yayınlamışlardır. Beyannameye IRA'nın İrlanda halkı için mücadele eden bir ordu olduğundan, IRA askerlerinin cesaret ve fedakârlıklarından bahsedilmiş, tam bağımsızlık sağlanana kadar silah bırakılmayacağı belirtilmiştir<sup>233</sup>.

<sup>228</sup> “İrlanda İhtilali Büyüyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 131, 13 Mart 1921, s. 1; “İrlanda İhtilali Şiddetleniyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 135, 17 Mart 1921, s. 1.

<sup>229</sup> “İrlanda'da Yeniden Katller ve Müsademalar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 136, 18 Mart 1921, s. 1.

<sup>230</sup> “İrlanda'da İhtilal”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 214, 20 Haziran 1921, s. 1.

<sup>231</sup> “İrlanda İçin”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 140, 23 Mart 1921, s.1.

<sup>232</sup> “Home Rule Kanunu”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 1.

<sup>233</sup> “İrlandalıların Beyannameyi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 164, 20 Nisan 1921, s. 1; Somerset Fry, *a.g.e.*, s. 290.

IRA'nın beyannamesi bir yandan İngiltere ve Collins Hükümeti'ne IRA'nın geri çekilmeyeceğini göstermek amacıyla yayınlanmışsa da diğer yandan asıl amaç halkın mücadeleye ve IRA'ya desteğini sağlanmaktır. Bu nedenle beyanname tüm Dublin sokaklarına asılmıştır<sup>234</sup>. Ancak yüzyıllardır süren savaştan bıkmış olan halkın büyük çoğunluğu verilen sınırlı bağımsızlığın kabul edilmesinden yanadır. Halkın desteğini sağlayamayan IRA birlikleri buna rağmen saldırılarına devam ederlerken, İrlanda ordusu ve İngiliz birlikleri de olayları bastırmakta aynı kararlılığı göstermektedir. Örneğin, Dublin Gümrük Binasını işgal eden cumhuriyetçiler İngiliz askerlerinin mitralyöz atışına başlamaları sonucunda binayı boşaltarak kaçmak zorunda kalmışlardır. Bu olay sırasında 7 Sinn Féiner öldürülürken 11 isyancı da tutuklanmıştır<sup>235</sup>.

İrlanda'daki olayların günden güne artarak devam etmesi ve İrlanda ordusunun adadaki kargaşayı sona erdirmekte yetersiz kalması İngiltere'yi harekete geçirmiş, Avam Kamarası'ndaki görüşmeler sonucunda adaya önemli miktarda asker sevk edilmesine karar verilmiştir<sup>236</sup>. Ancak bu karar yalnız bölgedeki IRA birliklerini değil, anlaşma gereği İngiltere'nin bölgedeki kuvvetlerini çekmesini bekleyen Dublin hükümetini de rahatsız etmiştir. Diğer taraftan, anlaşma ile adada barışın sağlanacağını ve İngiliz birliklerinin çekileceğini düşünen İrlanda halkı da bu yeni asker sevkياتına tepki göstermiştir. Bu durum İrlanda halkını De Valera öncülüğünde yürütülen bağımsızlık mücadelesine sempati duymaya yöneltmiştir. 1921 yılının ortalarına gelindiğinde İrlanda halkı Collins'ten çok De Valera'yı lider olarak görmeye başlamıştır. Hatta o dönem gazetelerinin pek çoğunda De Valera İrlanda'nın cumhurbaşkanı statüsünde görünmektedir<sup>237</sup>. Diğer taraftan Collins'in İrlanda halkı üzerindeki yaptırım gücünün giderek azaldığını gören İngiltere hükümeti de, İrlanda'da barışın ve sükûnetin sağlanabilmesi için De Valera'yı ve dolayısıyla IRA'yı muhatap almaya başlamıştır. Ancak aynı dönem IRA için de mücadelenin sürdürülmesi ile ilgili sıkıntıların başladığı bir dönemdir. İngiliz birlikleri ve Dublin Hükümeti askerleri ile yapılan mücadelelerde pek çok üst düzey

<sup>234</sup> "İrlandalıların Beyannamesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 164, 20 Nisan 1921, s. 1.

<sup>235</sup> "İrlanda'da İhtilal", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 214, 20 Haziran 1921, s. 1.

<sup>236</sup> "İrlanda'ya Asker Sevki", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 233, 12 Temmuz 1921, s. 2.

<sup>237</sup> "İrlanda-İngiltere İtilafı", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 241, 21 Temmuz 1921, s. 2.

IRA mensubu yakalanmış ya da öldürülmüş, yanı sıra mücadele için gerekli silahların temin edilmesinde güçlükler yaşanmaya başlanmıştır. İrlanda İhtilali'ne dönem dönem büyük yardımlarda bulunan Almanya, Amerika, İspanya ve Fransa gibi ülkeler bu dönemde I. Dünya Savaşı nedeniyle yaşadıkları ekonomik sıkıntılar ve değişen dünya düzeninde İngiltere ile yeniden şekillenen ilişkileri doğrultusunda İrlanda'dan uzaklaşmaya başlamışlardır. Bu durum IRA'yı maddi açıdan büyük bir sıkıntıya düşürmüş ve dolayısıyla mücadelenin aynı kararlılıkta sürdürülmesini güçleştirmiştir. IRA'nın dış destek olmaksızın mücadeleyi uzun bir süre devam ettirmesi mümkün değildir.

Sonuçta tüm bu sıkıntılar De Valera'yı 1921 yılının Temmuz ayında IRA'ya silah bırakma çağrısında bulunmaya itmiştir. Ancak elbette De Valera'nın iç savaş bitirme kararının ardında, mücadelenin yaşadığı maddi sıkıntıların yanı sıra İngiltere'nin giderek uzlaşmacı bir politikaya yönelmesi ve İrlanda'yı memnun edici bir çözüm bulma noktasında Collins yerine artık De Valera'nın muhatap almaya başlaması da vardır.

Böylece 1921 yılı ortalarında yaklaşık bir yıl sürmüş olan iç savaş noktalanmış ve İngiltere başbakanı Lloyd George ile Eamon De Valera arasındaki müzakereler dönemi başlamıştır<sup>238</sup>. Ancak aşağıda ayrıntılı olarak değinilecek olan bu dönem her iki tarafın da taleplerinde ısrarcı olmaları nedeniyle oldukça uzun bir sürece yayılmış ve zaman zaman kesilen görüşmeler her iki tarafın da yeniden silah kuvvetine başvurmasına neden olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında aslında iç savaşın bitişinin 1921 yılı değil 1923 yılı sonları olarak tarihlendirilmesi daha doğru bir tespittir.

### **A. Güney İrlanda'nın Bağımsızlığını Kazanması**

İrlanda – İngiltere görüşmeleri, IRA'nın silah bırakmasının hemen ardından, İngiltere başbakanı Lloyd George'un De Valera'ya bir mektup yazarak müzakere teklifinde bulunmasıyla başlamıştır.

Mektubun içeriği şu şekildedir:

---

<sup>238</sup> "İrlanda", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 237, 17 Temmuz 1921, s. 2.

“İrlanda ile uzlaşmak için kral tarafından öne sürülen talep boş bir talep değildir ve Britanya hükümeti imkânlarının izin verdiği ölçüde bu barışın sağlanmasını samimi olarak istemektedir. İrlanda’da çatışmaların sona erdirilmesi için teklif edilen bu fırsatın geri çevrilerek, barış yollarının kapatılmaması gerekmektedir. Britanya hükümeti bu barışı sağlayabilmek adına Kuzey ve Güney İrlanda temsilcilerinin de katılacağı bir konferans düzenlenmek teklifini öne sürmeyi kendisine bir görev kabul etmektedir. Kuzey İrlanda başbakanına daha önceden yollanan bu daveti, Güney İrlanda halkının büyük çoğunluğu nezdinde İrlanda cumhurbaşkanı kabul edilmenizden dolayı size de yazıyorum.

1. Londra’da Kuzey İrlanda başbakanı Sir James’in de katılımıyla gerçekleştirilecek olan konferansa, İrlanda sorununun tamamıyla halledilmesini sağlayacak çözüm yollarını görüşmek üzere sizin de katılımınızı,

2. Bu hususta seçeceğiniz bilumum vekillerinizi de beraberinizde getirmenizi rica ederim.

Konferansa katılmak için tayin edilen tüm temsilcilere hükümet tarafından bir pusula verilecektir. Hükümet bu daveti asırlardan beri İngiltere ile İrlanda’yı birbirinden ayıran ve yaşanan olaylar neticesinde yalnız İngiltere’ye değil adada yaşayan tüm insanlar üzerinde de kötü etkiler yaratmış olan bu büyük savaşı sona erdirmek amacıyla yapmaktadır. Kral, bu barışın sağlanması için hiçbir fedakârlık ve gayretten kaçınılmamasını istemektedir. Kralın talep ve tavsiye ettiği barış zemininin sağlanması için sizin de konferansa katılarak bizimle birleşmenizi talep etmekteyiz<sup>239</sup>.”

İrlanda’daki sorunların çözülerek barış ortamının oluşturulması İrlandalılar kadar İngilizlerin de temel hedefidir. Çünkü yıllardır süren İngiltere – İrlanda mücadeleleri İngiltere’ye büyük maddi sıkıntılar getirmektedir. Kaldı ki, İngiltere her ne kadar galip ayrılmışsa da yaşanan Dünya Savaşı’nda büyük ekonomik yaralar almış ve bu durum İngiliz ekonomisinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur. İngiltere bu ekonomik açığını kapatmak için ilk olarak İngiltere-İrlanda

<sup>239</sup> “İrlanda-İngiltere İtilafı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 241, 21 Temmuz 1921, s. 2.

mücadelesinin yarattığı maddi yükten kurtulmak hedefindedir. Yine aynı dönemde İngiltere, Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan ancak bağımsızlığı için mücadeleye devam etme kararı alan Türkiye ile savaş halindedir. Her ne kadar İngiltere bu mücadelede birebir savaşmayarak Yunanistan'ı devreye sokmuş olsa da her tür savaş giderinin İngiltere tarafından karşılanması İngiliz ekonomisini büyük ölçüde yıpratmaktadır. Bozulmuş ekonomisini toparlamak hedefindeki İngiltere'nin, kendisine ciddi masraflar çıkaran ve yüzyıllardır sonlandırılmayan İngiltere-İrlanda mücadelesini bir an önce barışla noktalamak yönünde adımlar atması, bu çerçeveden bakıldığında oldukça anlaşılır niteliktedir.

Diğer taraftan dünya üzerinde yaşanan pek çok siyasi ve fikrî gelişme özellikle XX. yüzyıl başlarından itibaren İngiltere'nin İrlanda İhtilali'ne yaklaşımını değiştirmiş, her ne kadar İngiltere bu amaçla adım atarak İrlanda'yı ikiye bölmüş ve güneye sınırlı bir bağımsızlık tanımışsa da verilen bu taviz İrlanda için yeterli olmamıştır. Adada mutlak surette barışın sağlanması konusunda kararlı olan İngiltere, bu durumda antlaşma şartlarını yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Ayrıca İngiltere'nin bu kararlılığının ardında Avrupa ve İngiltere kamuoyundan aldığı tepkiler de yatmaktadır.

1921 yılı ortalarında dünya kamuoyunun İrlanda sorununa bakışını İrlanda lehine güçlendirecek önemli bir gelişme yaşanmıştır. Dünya Savaşı boyunca İrlanda sorununa karşı çekimser bir tavır izleyen Amerika, savaşın noktalanmasının ardından yeniden İrlanda ile bağlarını güçlendirmiş ve ilk olarak Amerikalı vekil, rahip ve valilerden seçilen bir heyet oluşturarak İrlanda'ya göndermiştir. Amerikan heyetinin amacı İrlanda'da yaşanan olayları inceleyip bölgede gözlemlerde bulunarak İrlanda'da yaşanan olaylarla ilgili bir rapor oluşturmaktır.

Amerikan heyeti birkaç haftalık bir çalışmanın ardından hazırladığı raporu kamuoyuna sunmuştur. Raporda İrlanda'da yaşanan suikast, yağma ve çatışmaların bütün sorumlusunun İngiltere Hükümeti olduğu belirtilmiş ve IRA'nın mücadelesinde haklı olduğu noktasına vurgu yapılmıştır<sup>240</sup>. İngiltere aleyhine çıkan bu sonuç tüm dünya gibi İngiliz avam kamarasında da büyük yankı bulmuş ancak

---

<sup>240</sup> "İrlanda-İngiltere İtilafı", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 241, 21 Temmuz 1921, s. 2.



heyetin tamamının Amerikalılardan oluşması İngiliz vekillerce eleştirilmiştir. Avam kamarasında söz alarak konuyu değerlendiren İngiliz siyasetçi Neville Chamberlain var olan heyetin resmi bir nitelik taşımadığını, yabancı bir devletin temsilcileri tarafından oluşturulan bu raporun İngiltere nezdinde dikkate alınmaması gerektiğini vurgulamıştır. Chamberlain'a göre İrlanda'daki olayların sona erdirilmesi ancak bölgeye yeni takviye güçler sevk edilmesi ile mümkün olacaktır<sup>241</sup>.

Chamberlain'ın görüşleri her ne kadar avam kamarasında kendine destekçi bulmuşsa da genel yargının İrlanda ile uzlaşmacı bir politika izlenmesi yönünde olması ve bu dönemde De Valera'nın Lloyd George'un davetini kabul etmesi, Lloyd George, De Valera ve Kuzey İrlanda başbakanı arasındaki üçlü görüşmelerin başlamasını sağlamıştır.

İlk görüşme çoğunlukla De Valera'nın taleplerinin dinlenmesi ile geçmiş ancak herhangi bir netice alınmaksızın kısa sürede sona ermiştir. Londra'da yayımlanmakta olan Le Jurnal gazetesinin haberine göre görüşmelerden sonra gazeteye röportaj veren De Valera: “*Ben Büyük Britanya hükümetinden yalnız bir tek talepte bulundum ki buna hakkım olduğu açıktır. Bu talebim İrlanda'nın kendi kaderini kendisinin belirlemesi hakkının tanınmasıdır.*” demiş ve bu talep üzerinde herhangi bir pazarlık yapılmasının mümkün olmadığını belirtmiştir<sup>242</sup>. Yine De Valera'nın yeniden görüşme tekliflerine açık olduğu ancak bir sonraki görüşmede Kuzey İrlanda başbakanının bulunmasını istemediği gazeteden alınan haberler arasındadır.

Ağustos ayının ortalarında De Valera ile Lloyd George'un yeniden görüşme masasına oturmaları söz konusu olduğunda, De Valera görüşmenin bu kez İngiltere'de değil İrlanda toprağında yapılmasını talep etmiştir ki İngiltere'nin bu teklifi kabul etmesi dünya kamuoyunda İngiliz Hükümeti'nin zafiyet göstermesi şeklinde yorumlanmıştır<sup>243</sup>. Aslında yalnızca bu durum bile İngiltere'nin artık İngiltere-İrlanda barışını sağlamak konusunda ne kadar ciddi ve istekli olduğunu gösterir niteliktedir.

<sup>241</sup> “İrlanda-İngiltere İtilafı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 241, 21 Temmuz 1921, s. 2.

<sup>242</sup> “İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 258, 8 Ağustos 1921, s. 2.

<sup>243</sup> “İrlanda'da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 266, 19 Ağustos 1921, s. 1.



İngiltere-İrlanda görüşmeleri Dublin ve Londra parlamentoları tarafından da gün be gün takip edilmekte ve bu meclislerde ortaya çıkan fikirler görüşme heyetlerine iletilmektedir<sup>244</sup>. Bu noktada İngiltere heyetinin izlediği yol Londra parlamentosunca olumlu karşılanıp desteklenirken, Dublin parlamentosu aynı birlikteliği göstermemektedir. İngiltere'ye yöneltilen bağımsızlık talebinin mevcut özerklik hakkını da ellerinden alacağından çekinen bazı İrlanda vekilleri, De Valera'ya teklifinde ısrarcı olmaması konusunda baskı yapmaktadırlar. De Valera ise tüm meclis üyelerine verdiği bir nutukta İrlanda İhtilali'nin geldiği noktanın bu güne kadar erişilen en uç nokta olduğunu ve asla bu noktadan geriye çekilmenin mümkün olmadığını belirterek bağımsızlık taleplerinden vazgeçmeyeceklerini vurgulamıştır<sup>245</sup>. Ancak bu nutuk İrlanda meclisinde giderek yoğunlaşan “İngiltere’yi kızdırarak yeniden savaşa sürüklenmek” korkusunu aşmaya yetmemiştir. Örneğin 1921 yılı içinde yaşanan bir olay Dublin parlamentosunun tedirginliğini gösterir niteliktedir. 1921 yılı Ağustos’unda bağımsız İrlanda mahkemesi İrlanda’daki birkaç İngiliz generalini savaş suçu ve görevi kötüye kullanma gibi suçlardan yargılamış ve mahkûm etmiştir. Ancak bu noktada İrlanda Meclisi devreye girmiş ve kararın geri çekilmesi konusunda mahkemeye baskı yapmıştır<sup>246</sup>. Bu durum daha demokratik ve adil bir yönetime kavuşmak için İngiltere ile mücadele eden İrlanda’nın kendi içinde dahi bu ilkelere uygun hareket etmediği şeklinde eleştirilmiş ve İngiltere’yi memnun etmek için bağımsız yargıya yapılan bu müdahalenin aslında İrlanda’yı İngiltere karşısında zayıf gösterdiği düşünülmüştür.

İngiltere-İrlanda arasındaki ikinci müzakere 1921 yılı Ağustos ayında gerçekleşmiştir. Bu görüşmede Lloyd George ilk müzakerede taleplerini dinlediği De Valera'ya İngiltere'nin teklifini iletmiştir. Teklife göre; İrlanda İngiltere'ye bağlı kalacak ancak daha önceden verilen özerkliğin sınırları genişletilerek özellikle yerel yönetimlerin yetkileri arttırılacak, ancak diğer taraftan İrlanda'nın savunmasının İngiliz donanması tarafından sağlanması konusunda herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır<sup>247</sup>. Bu teklif elbette De Valera'nın öne sürdüğü talepleri yansıtır

---

<sup>244</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 270, 23 Ağustos 1921, s. 1.

<sup>245</sup> “İrlanda Mücadelesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 273, 26 Ağustos 1921, s. 1.

<sup>246</sup> “İngiltere-İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 270, 23 Ağustos 1921, s. 1.

<sup>247</sup> “İngiltere İrlanda İtilafi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 275, 28 Ağustos 1921, s. 2.

nitelikte değildir ve sonuçta De Valera İrlanda'nın kayıtsız şartsız egemenlik isteğini yineleyerek Lloyd George'un teklifini reddetmiştir.

Teklifin reddedilmesi İngiltere-İrlanda görüşmelerini kesintiye uğrattırken, önerisini İrlanda'ya kabul ettirmek isteyen İngiltere adaya baskı uygulamaya başlamıştır. Bu amaçla ilk olarak İrlanda limanları İngiltere tarafından abluka altına almıştır<sup>248</sup>. Buna rağmen İrlanda'nın bağımsızlık talebinden vazgeçmeyeceğini belirtmesi üzerine İngiltere hükümeti bu kez baskıyı daha da arttırmış ve İrlanda'da sıkıyönetim ilan etmiştir<sup>249</sup>. Ardından İngiltere'nin bölgedeki askeri kuvvetlerini takviye etmesi ve bunun üzerine IRA birliklerinin de yeniden silahlanmaya başlaması adada bir süredir durmuş olan çatışmaların tekrar başlamasına neden olmuştur.

Kuzey İrlanda ise adadaki gelişmelere kayıtsız kalmakla beraber öne sürülen anlaşmanın kabul edilmesi yönünde fikir belirtmektedir. Zaten Kuzey İrlanda'nın görüşmelerdeki tek talebi her koşulda İngiltere'ye bağlı kalmak şeklindedir.

İrlanda'da kontrolü tam anlamıyla eline alan İngiltere, İrlanda Meclisi'nin toplanarak Lloyd George'un teklifini görüşmesini istemekte hatta bu toplantıya İrlanda'daki tüm vekillerin katılması konusunda kesin talimatlar vermektedir. Hatta o sırada hapisanede bulunan bazı İrlandalı vekillerin de toplantıya katılabilmesi için özel izinler çıkarılmıştır<sup>250</sup>. Ancak toplantının Dublin Meclis binasında değil Dublin belediye binasının toplantı salonlarından birinde yapılması uygun görülmüştür.

1921 yılı Eylül ayı başlarında İngiltere'nin talebiyle gerçekleştirilen toplantıdan İngiltere'nin istediği sonuç çıkmamış aksine İrlanda toplantıda alınan kararla bağımsızlığını ilan etmiş ve Eamon De Valera'yı İrlanda cumhurbaşkanı seçmiştir<sup>251</sup>. İrlanda'nın bağımsızlığını ilan etmesi İngiltere tarafından hukuk

---

<sup>248</sup> "İrlanda Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 278, 31 Ağustos 1921, s. 1; "İrlanda'da Tekrar İdare-i Örfiye", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 276, 29 Ağustos 1921, s. 2.

<sup>249</sup> "İrlanda'da Tekrar İdare-i Örfiye", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 276, 29 Ağustos 1921, s. 2.

<sup>250</sup> "İrlanda'da Tekrar İdare-i Örfiye", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 276, 29 Ağustos 1921, s. 2.

<sup>251</sup> "İrlanda'da", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 279, 1 Eylül 1921, s. 1.

kurallarına aykırı bir karar olarak nitelendirilmiş ve bu kararı tanımadığını belirten İngiltere bölgedeki askeri güçlerini takviye etmeye başlamıştır<sup>252</sup>.

İrlanda bir taraftan silahlı mücadeleye yeniden başlayarak bölgedeki İngiliz birliklerine saldırılar düzenlerken, bir taraftan da barışın savaşıyla sağlanamayacağı düşüncesinden hareketle, İngiltere ile görüşme yollarını aramaya başlamıştır. Bu amaçla De Valera tarafından İngiltere hükümetine bir mektup gönderilmiş ve Londra'da İngiliz kabine üyeleriyle bir toplantı düzenlenmesi talebinde bulunulmuştur<sup>253</sup>. Bunun üzerine o sırada seyahatte olan Lloyd George İngiltere'ye dönmüş, De Valera'nın mektubuna İrlanda lehine olumlu ifadeler içeren bir cevap yazmıştır<sup>254</sup>. Buna göre; İrlanda'da kurulan hükümetin İngiltere tarafından tanınabileceği ancak bunun dışındaki konularla ilgili her iki tarafın da çıkarları göz önüne alınarak karar verilmesi gerektiği vurgulanmıştır<sup>255</sup>. Böylece yeniden başlayan görüşmeler yine iki tarafın bazı noktalarda geri adım atmamaktaki kararlılığı nedeniyle sonuçsuz kalmıştır<sup>256</sup>. Neredeyse tüm dünyada dikkatle takip edilen görüşmelerle ilgili olarak o dönemde Gazette de Lausanne'da İrlanda sorununun geleceği ile ilgili olarak yayımlanan bir makale dikkat çekicidir. Makaledeki; *“İrlanda ile İngiltere arasındaki görüşmelerin nasıl sonuçlanacağı aşağı yukarı bellidir. Bu durumda İngiltere meseleyi Cemiyet-i Akvam'a mı götürecektir?”*

*Cemiyet-i Akvam'ın çalışmaları her ne kadar uluslararası meselelerde faydalı sonuçlar ortaya koymuş olsa da İrlanda sorunu gibi, bir milletin direnişini ve yaşanan çatışmaları sona erdirebilecek güce sahip midir? Üstelik Cemiyet-i Akvam'dan İngiltere lehine bir sonuç çıksa dahi, İrlanda'daki Sinn Féinerlerin bu kararı uygulayacakları düşünülebilir mi? O halde ne olacak?*

*İrlanda kahraman olmakla birlikte ihtiyatsızdır. Sonuçta İngiltere yeniden silaha sarılıp İrlanda üzerine gidecek ve bu sorun büyük bir savaşla İrlandalı ihtilalcilerin yok edilmesi ile sonuçlanacaktır<sup>257</sup>.”* şeklindeki ifadeler, iki tarafın

<sup>252</sup> “Müstakil İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 337, 29 Ekim 1921, s. 2

<sup>253</sup> “İrlanda'da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 286, 8 Eylül 1921, s. 1.

<sup>254</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 282, 4 Eylül 1921, s. 2.

<sup>255</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 326, 18 Ekim 1921, s. 2.

<sup>256</sup> “İrlanda'da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 285, 7 Eylül 1921, s. 1.

<sup>257</sup> “İrlanda Ayrılmak Hususunda Musır”, *Hâkimiyet-i Milliye*, , 11 Eylül 1921, No. 289, s. 2.

ortak bir noktada buluşamaması halinde yaşanacakları en açık şekilde ifade eder niteliktedir. Makalede de vurgulandığı gibi mücadele yeniden sahaya dökülürse İrlanda'nın silahlı mücadele ile bağımsızlığını kazanma olasılığı düşüktür. Aslında askeri kuvvet açısından İngiltere'nin İrlanda'dan üstün olduğu İrlanda ihtilalcileri tarafından da bilinmektedir. Ancak bu ihtilalcilerin taleplerinde ısrarcı olmalarını sağlayan, Avrupa ülkelerinin İrlanda'ya sahip çıkacakları ve neredeyse tüm dünyada kabul edilen self-determination ilkesinin İrlanda için de uygulanması konusunda İngiltere'ye baskı yapacakları düşüncesidir<sup>258</sup>. Kaldı ki İngiltere dahi bu ilkeyi savunmakta hatta Osmanlı Devleti gibi savaşta düşmanı olan ülkelerde ilkenin uygulanması konusunda her tür baskıyı yapmaktadır. Ancak İngiltere ilkenin İrlanda'da da uygulanması konusunu hiçbir zaman gündeme getirmemiştir.

İngiltere-İrlanda görüşmelerinin bir türlü sonuca bağlanamamasının bir diğer temel nedeni Güney İrlanda ile Kuzey İrlanda arasındaki fikir çatışmalarıdır. Aslında İngiltere-İrlanda görüşmelerinin büyük bir kısmı İrlanda'nın iki bölgesini uzlaştırma çalışmalarıyla geçmektedir. Hatta yalnız Lloyd George değil, dönemin Amerikan başkanı Wilson da hem De Valera hem de Kuzey İrlanda başbakanına birer mektup yazmış ve iki tarafı uzlaştırmaya çalışmıştır<sup>259</sup>. Ancak bunu sağlamak mümkün olmamıştır. Çünkü kuzey ile güney arasındaki anlaşmazlık çok temel bir noktada ortaya çıkmaktadır. Güney İrlanda adanın bir bütün olarak kalması ve bağımsızlığın bu şekilde kazanılması ancak eğer istenirse daha sonra Kuzey İrlanda'ya özerklik tanınabileceğini belirtmektedir<sup>260</sup>. Diğer taraftan Kuzey İrlanda ise hiçbir surette İngiltere'den kopmak fikrini kabul etmeyeceğini açıkça ifade etmiştir. Hatta Kuzey İrlanda başbakanı "*Başbakanı olduğum Ülster bölgesinin dışında kalan İrlanda adası ile yapılacak bir itilaf yalnızca Mösyö Dö Valera ile İngiltere hükümetine aittir*"<sup>261</sup>.” diyerek, Güney İrlanda ile yeniden birleşmenin söz konusu olmayacağını da vurgulamıştır.

---

<sup>258</sup> “İrlanda Ayrılmak Hususunda Musır”, *Hâkimiyet-i Milliye*, , 11 Eylül 1921, No. 289, s. 2.

<sup>259</sup> “İrlanda İşleri”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 364, 28 Kasım 1921, s. 1; “İrlanda Ayrılmak Hususunda Musır”, *Hâkimiyet-i Milliye*, , 11 Eylül 1921, No. 289, s. 2.

<sup>260</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 314, 6 Ekim 1921, s. 2.

<sup>261</sup> “İrlanda-İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 321, 13 Ekim 1921, s. 2; “İrlanda Ayrılmak Hususunda Musır”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 289, 11 Eylül 1921, s. 2.

İrlanda sorununun hala çözülememesi Avam Kamarasında da tartışmalara ve tepkilere neden olmuştur. Bunun üzerine bu çözümsüzlükten sorumlu tutulan Lloyd George kamaradan güvenoyu talep etmiştir. Yapılan oylamada 43 hayır oyuna karşı 439 evet oyu alan İngiltere başbakanı kesilen İngiltere-İrlanda müzakerelerinin yeniden başlaması için çalışmalarını hızlandırmıştır<sup>262</sup>. Diğer taraftan Avam Kamarası'ndaki bir başka görüş, İrlanda sorununun kısa bir süre içinde çözülememesi halinde, İngiltere kralına müracaat edilerek İrlanda parlamentosunun feshinin talep edilmesi şeklindedir<sup>263</sup>. Ancak bu görüş, iki ülke arasındaki görüşmeleri tamamen koparacağı için kamarada kabul görmemiştir. Bu dönemde bazı Londra gazetelerinde, İrlanda sorununun yine çözümsüz kalacağı, görüşmeler boyunca önemli bir gelişme kaydedilemediği ve büyük olasılıkla görüşmelerin bu şekilde sona ererek yeniden silahlı mücadeleye girişileceği yönünde yazılar yayımlanmaya başlamıştır<sup>264</sup>. Bu durum İngiltere halkını ve dolayısıyla İngiliz hükümetini rahatsız etmiştir. Aynı gazetelerde görüşmelerin tıkanmasına Kuzey İrlanda'nın tutumunun neden olduğu, Kuzey İrlanda başbakanının ne İngiltere ne de Güney İrlanda'nın önerilerini kabul ettiği, bu durumun çözümsüzlüğe neden olduğu vurgulanmıştır<sup>265</sup>. 1921 yılının Aralık ayı başlarında ise Lloyd George geri adım atarak tekliflerinde bir takım değişiklikler yapabileceğini, fakat sorunun gerçek anlamda çözülmesi için Kuzey İrlanda'nın uzlaşmacı bir politikaya yönelmesi gerektiğini belirtmiştir<sup>266</sup>. Hatta bu dönemde Lloyd George ile Kuzey İrlanda başbakanının ikili görüşmelerde bulunması, basında George'un başbakanı ikna etmeye çalıştığı şeklinde yorumlanmıştır.

12 Aralık 1921'e gelindiğinde İrlanda-İngiltere görüşmeleri bir sonuca bağlanmış ve İngiltere büyük bir adım atarak De Valera'nın taleplerini kabul eden bir antlaşma imzalamaya karar vermiştir. Antlaşma Avrupa'nın pek çok ülkesinde memnuniyetle karşılanmış ve hem barışın mimarı sayılan Lloyd George hem de İrlanda sorununun çözüme bağlanmasını istediğini sıkça dile getiren İngiltere kralı

<sup>262</sup> "İrlanda Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 344, 5 Kasım 1921, s. 2.

<sup>263</sup> "İrlanda Meselesi Müşkül Bir Safhaya Girdi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 347, 8 Kasım 1921, s. 1; "İngiltere-İrlanda", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 360, 23 Kasım 1921, s. 2.

<sup>264</sup> "İrlanda Meselesi ve İngiltere'nin Endişesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 355, 17 Kasım 1921, s. 1.

<sup>265</sup> "İrlanda Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 363, 27 Kasım 1921, s. 2.

<sup>266</sup> "İrlanda Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 367, 1 Aralık 1921, s. 1; "İrlanda İşleri", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 364, 28 Kasım 1921, s. 1.

büyük övgüler almışlardır<sup>267</sup>. Antlaşma neredeyse tüm Avrupa’da İrlanda’nın zaferi şeklinde yorumlamıştır. Pek çok gazetede İrlanda’nın talep ettiği tam bağımsızlığı kazandığı yönünde haberler yayımlanmıştır. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi yazarlarından Ahmed Emin de İrlanda’nın bu başarısı ile ilgili dikkate değer bir yazı kaleme almıştır. “Hür İrlanda” başlıklı makalede anlaşmanın içeriği henüz tam olarak bilinmiyorsa da İngiliz gazetelerinde dahi İrlanda’dan “Hür İrlanda Hükümeti” şeklinde bahsediliyor olması ve görüşmelerin en başından beri De Valera’nın hiçbir surette misak-ı millisinden taviz vermemekte kararlı oluşu göz önüne alınarak, İrlanda’nın tüm taleplerinin İngiltere tarafından karşılanmış olduğu öngörülmektedir. Bunun yanı sıra İrlanda’nın bu zaferinin her ne kadar iki ülke arasında herhangi bir münasebet olmasa da Türkiye’yi ne denli mutlu ettiği yer almıştır. Makalede barışın sağlanabilmesi için İrlandalıların uzun yıllardır sürdürdükleri mücadelelerin yanı sıra Avrupa ve Amerika’nın İrlanda sorununa yaklaşımına da değinilmiş, İngiltere’nin uyguladığı yanlış politikalar nedeniyle hem dünya kamuoyunda hem de kendi vatandaşları gözünde nasıl eleştirildiği ve itibar kaybettiğine yer verilmiştir.

Ahmed Emin makalesinde antlaşmayı hazırlayan Lloyd George’un bir kahraman, anlaşmanın bir zafer olarak nitelendirilmesine tepki göstermiştir. Emin, İngiltere’yi: “*İngiltere’nin bu anlaşmayı bir zafer olarak kabul etmesi, düne kadar İrlanda’ya ciddi bir baskı ve şiddet siyaseti takip eden kişiden hesap sorulması gerekirken, üstelik de İngiltere’nin taleplerinden vazgeçerek imzalandığı bu anlaşma için ona şükran duyması ancak bir şekilde açıklanabilir. O da İngiliz halkının başarısız siyasetler, acı tecrübeler, buhranlar ve içine düşürüldükleri kötü durumlar karşısında mutlak surette barış taraftarı kesilmiş olmalarıdır. Kaldı ki İngiltere-İrlanda görüşmelerinin son safhalarında Londra halkı barışın sağlanması için sokaklarda diz çöküp dualar etmeye başlamışlardır. Neticede İngiltere geç de olsa en baştan beri atması gereken adımı böylece atmak mecburiyetinde kalmıştır*<sup>268</sup>.” sözleriyle eleştirmiştir.

<sup>267</sup> “İrlanda Hürriyetini Elde Etmeye Muvaffak Oldu”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 376, 12 Aralık 1921, s. 1; Metnin tamamı için bkz. Ek 10.

<sup>268</sup> Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1.

Birkaç gün içinde İngiltere – İrlanda Antlaşması hem Avam kamarasında hem de İrlanda Meclisinde görüşülmeye başlanmıştır ve ilk olarak İngiltere kralı anlaşmayı imzalayarak onaylamıştır<sup>269</sup>. 14 Aralık 1921’de Dublin Parlamentosunda başlayan görüşmelerde ise bazı karşıt fikirler ortaya çıkmıştır. Öne sürülen anlaşma İrlanda’ya kayıtsız şartsız bağımsızlık vermekte fakat De Valera’nın ikinci önemli şartı olan İrlanda’nın bir bütün olarak kalması talebini içermemektedir. İngiltere-İrlanda Antlaşmasına göre; İrlanda kuzey ve güney olarak ikiye bölünecek, Güney İrlanda bağımsız bir devlet olarak kabul edilirken, Kuzey İrlanda İngiltere’ye bağlı özerk bir devlet olarak kalacaktır. Bu durum antlaşmanın aşırı kanattaki bazı vekillerce reddedilmesine neden olmuştur. De Valera ise her ne kadar anlaşmanın reddedilmesinden yana olduğunu belirtse de eğer çoğunluk anlaşmayı kabul ederse kendisinin de kabul edeceğini beyan etmiştir<sup>270</sup>. Diğer taraftan Paris gazetelerinden alınan haberlere göre anlaşmanın kabul edilmesi halinde De Valera’nın istifa edeceği düşünülmektedir.

Avam Kamarasındaki görüşmeler ise İrlanda Meclisi’ndekinden daha olumlu bir havada geçmektedir. İngiltere kralının anlaşmayı imzalaması ve kamarada bir nutukta bulunarak imzalanan anlaşmanın yüzyıllardır süren İrlanda sorununu nihayet çözmüş olmasından duyduğu mutluluğu dile getirmesi ve hiçbir suretle anlaşmanın reddedilmemesi gerektiğini vurgulayan sözleri vekiller üzerinde etkili olmuştur<sup>271</sup>. Ardından söz alan Lloyd George, anlaşmanın Versailles Antlaşması sayılmazsa İngiltere’nin bu güne kadar imzaladığı en tarihi anlaşma olduğunu vurgulamıştır<sup>272</sup>. Her ne kadar İrlanda’ya bağımsızlık verilmiş olsa da İrlanda’dan İngiltere’nin gerek hukukuna gerekse sorumluluklarına katılacağı konusunda söz aldığını belirten Lloyd George uzun yüzyıllardır süren anlaşmazlığın artık tam anlamıyla çözüme kavuşturulmasından duyduğu mutluluğu dile getirmiştir<sup>273</sup>.

<sup>269</sup> “İngiltere İrlanda Arasında İlk Adım”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 378, 14 Aralık 1921, s. 1.

<sup>270</sup> “İrlanda’da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 382, 19 Aralık 1921, s. 2.

<sup>271</sup> “İrlanda Meselesi Avam Kamarasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 383, 20 Aralık 1921, s. 1; “İrlanda’da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 382, 19 Aralık 1921, s. 2.

<sup>272</sup> “İrlanda Meselesi Avam Kamarasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 383, 20 Aralık 1921, s. 1; “İrlanda’da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 382, 19 Aralık 1921, s. 2.

<sup>273</sup> “İrlanda Meselesi Avam Kamarasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 383, 20 Aralık 1921, s. 1



İngiltere-İrlanda Anlaşması 19 Aralık 1921 günü Avam Kamarasında 58 hayır oyuna karşı 111 evet oyu ve Lordlar Kamarasında 47 Hayır oyuna karşı 166 evet oyu ile kabul edilmiştir<sup>274</sup>. Aynı günlerde İrlanda Parlamentosu da anlaşmanın kabul edilmesine karar vermiş, bu karardan sonra parlamentoda konuşma yapan De Valera aslında anlaşmanın tam olarak beklediği şekilde gerçekleşmediğini yeniden vurgulamış. Ancak vekillerin büyük çoğunluğunun anlaşmayı onayladığı için kendisinin de onayladığını belirtmiştir. Diğer taraftan De Valera anlaşmayı onaylamış olsa da bu şartlar altında görevine devam etmesinin imkânı olmadığını söyleyerek istifa etmiştir. Böylece İrlanda 700 yıldır süren bağımsızlık mücadelesini kazanmış öte yandan İrlanda'nın ikiye bölünmesini kabul etmeyen De Valera öncülüğündeki bazı uç gruplar ve Kuzey İrlanda sınırları içinde Protestan İrlandalıların baskısına maruz kalan Katolik İrlandalılar mücadeleye devam etme kararı almışlardır. De Valera birliklerini yeniden toplayarak bölgedeki İngiliz güçlerine saldırılar düzenlenmeye başlamıştır<sup>275</sup>. Adada olayların yeniden başlamasından rahatsız olan İngiltere ilk olarak yedi İrlanda alayının terhis edilmesini emretmiştir<sup>276</sup>. İngiltere'nin, bağımsızlık hakkı vermiş olmasına karşın İrlanda'nın iç işlerine hala müdahale ettiğini gösteren bu durum, aslında De Valera'yı mücadeleye devam etmek konusunda haklı çıkarır niteliktedir. Diğer taraftan İngiltere'nin bu emri vermesinin altında yatan bir diğer sebep, İrlanda'da De Valera öncülüğünde yeniden canlanan hareketin İrlanda hükümeti ve ordusunu da etkileyeceğinden çekinilmesidir. İngiltere bu endişe nedeniyle, bölgede mümkün olduğunca az silahlı İrlandalı bulunmasını sağlamaya çalışmıştır. Diğer taraftan İrlanda yeniden iç savaş yıllarına dönmüş, hükümet askerleri ile De Valera öncülüğündeki IRA birlikleri arasında yaşanan çatışmalar hız kazanmıştır<sup>277</sup>. Örneğin Ülster'de 21 Temmuz 1920'den 28 Mayıs 1922'ye kadar gerçekleşen siyasi karışıklıklarda toplum 393 kişi ölmüş, 1280 kişi yaralanmış, neredeyse 8000 işçi

<sup>274</sup> "İrlanda Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No.384, 21 Aralık 1921, s. 1.

<sup>275</sup> "İrlanda'da Harb", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 490, 24 Nisan 1922, s. 2.

<sup>276</sup> "İrlanda'da", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 435, 19 Şubat 1922, s. 2.

<sup>277</sup> "Bütün İrlanda Ateş İçinde Yanıyor", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 552, 9 Temmuz 1922, s. 2.



çalıştıkları fabrikalardan kovulmuş ve çıkan olaylar nedeniyle binlerce erkek, kadın ve çocuk yaşadıkları yerleri terk etmek mecburiyetinde kalmışlardır<sup>278</sup>.

İrlanda'da bir yandan bu çatışmalar sürerken, bir yandan da yeni kurulan devletin diğer iç meseleleri çözülmeye çalışılmaktadır. 1922 yılı başlarında Griffith'in liderliğinde kurulan hükümetin önündeki en büyük sorun yıllardır süren savaşın ve sömürünün getirdiği ekonomik sıkıntılar ve işsizliktir<sup>279</sup>. Ülkede işsiz sayısının yaklaşık 130.000'e ulaşmış olması hükümeti harekete geçirmiş ve bu önemli sorunun çözümü için çalışacak bir komisyon oluşturulmuştur<sup>280</sup>. Yıllardır düşük ücretlerle ağır şartlar altında çalışan İrlanda işçileri de, çalışma şartlarının düzenlenmesi için hükümete baskı yapmaya başlamışlardır. İrlanda işçileri dönem dönem İngiltere'ye karşı uyguladıkları bir direnişi, grev yöntemini bu kez yeni hükümete karşı kullanmaya başlamışlardır. Özellikle tren yolu işçilerinin yaptıkları grevler çoğu kez Dublin ve Belfast arasındaki ulaşım ve nakliyatı tamamen durma noktasına getirmiştir<sup>281</sup>. Bu durum İrlanda'nın her iki bölgesi için de önemli bir ekonomik kayba neden olmaktadır. Bir yandan bu sorunlara çözüm üretmeye çalışan Griffith hükümeti diğer yandan savaşın adadaki izlerini silmek istemiş, bu amaçla ilk olarak bir genel af ile hapisanede bulunan siyasi suçluları tahliye etmiştir<sup>282</sup>.

De Valera öncülüğünde adada başlatılan mücadele halk üzerinde belli bir etki yaratarak İrlanda halkının çatışmalara katılmasını sağlamışsa da bu durum uzun süreli olmamış, kısa süre sonra halk silahlı mücadeleden uzaklaşarak adanın iç sorunlarının çözümüne odaklanmıştır<sup>283</sup>. İrlanda Amele Partisi'nin de desteğini alan De Valera, başlarda mücadelenin başarılı olacağını düşünmüş, İrlanda İhtilali'ni gerçek bir başarıyla noktalanmasının yakın olduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur<sup>284</sup>. Ancak IRA birlikleri tarafından bölgedeki İngiliz askerlerine karşı düzenlenen küçük çaplı saldırılar halkın desteğinden yoksun kalmış, bir süre sonra Amele partisinin de IRA'dan uzaklaşması üzerine, bu yolla başarı sağlayamayacağını

<sup>278</sup> "İrlanda Faciasının İç Yüzü", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 556, 13 Temmuz 1922, s. 2.

<sup>279</sup> "İrlanda Reisi Cumhuriyeti ve Kabine", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 409, 19 Ocak 1922, s. 1.

<sup>280</sup> "İrlanda Amelesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 409, 19 Ocak 1922, s. 2.

<sup>281</sup> "İrlanda'da Grev", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 410, 20 Ocak 1922, s. 1.

<sup>282</sup> "İrlanda Mücrimin-i Siyasiyesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 410, 20 Ocak 1922, s. 1.

<sup>283</sup> "İrlanda Faciası", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 552, 9 Temmuz 1922, s. 2.

<sup>284</sup> "İrlanda İhtilali", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 491, 25 Nisan 1922, s. 1;

anlayan De Valera çatışmaları noktalama kararı almıştır<sup>285</sup>. Böylece 28 Mayıs 1923 tarihinde De Valera tarafından yayınlanan emirle IRA birlikleri silahlarını bırakmışlardır<sup>286</sup>.

Hâkimiyet-i Milliye'nin haberine göre silah bırakma emrinin verilmesinden kısa bir süre sonra De Valera yakalanmış ancak halkın tepkisinden çekinen İngiltere, De Valera'yı sürgüne yollamamış, IRA liderinin ülke içinde belli bir yerde ikamet ettirilerek göz hapsinde tutulmasına karar vermiştir<sup>287</sup>. Bu karardan sonra De Valera yaklaşık 2 yıl göz hapsinde tutulmuş ve herhangi bir faaliyette bulunamamıştır.

1925 yılına gelindiğinde De Valera yeniden siyasi sahaya dönmüş ve "Fianna Fail" adlı bir parti kurmuştur. De Valera'nın hemen her dönem halk tarafından sevilen ve desteklenen bir lider olması ve yine IRA'nın da partiyi desteklemesi Fianna Fail'in kısa süre içinde güçlenerek seçmen sayısını arttırmasını sağlamıştır<sup>288</sup>. Buna rağmen 1930 seçimlerinde De Valera rakipleri Cosgrave ve O'Cannel karşısında çoğunluğu sağlayamamış, İrlanda meclisi Cosgrave'i başbakan olarak seçmiştir<sup>289</sup>. Cosgrave hükümeti ilk olarak İrlanda ekonomisini canlandırmak ve İngiliz sermayesinin adadaki gücünü kırmak adına çalışmalara başlamıştır. Bu amaçla başta şeker ve petrol olmak üzere ithal edilen bazı ürünler üzerindeki vergi oranını arttırma kararı almıştır<sup>290</sup>. Bu sayede yerli üretimin canlandırılması hedeflenmiştir.

Bu dönemde De Valera ve İrlanda'nın ikiye ayrılmasını kabullenemeyen bazı aşırı kesimler adada karışıklıklar çıkarmaya devam etmişlerdir. Bunun üzerine Cosgrave hükümeti, halkı kışkırtma ve ayaklandırma girişiminde bulunan kişi ve kurumların askeri mahkemelerce yargılanmasını öngören bir yasa teklifinde bulunmuşlardır. İrlanda meclisinde oylanan yasa, 63 hayır oyuna karşı 82 evet

---

<sup>285</sup> "İrlanda'da İhtilal Yeniden Başladı", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 455, 14 Mart 1922, s. 1.

<sup>286</sup> "İrlanda Ahvalı", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 802, 31 Mayıs 1923, s. 2; "Yeni İrlanda", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 1929, 20 Aralık 1926, s. 3.

<sup>287</sup> "İrlanda Reis-i İhtilali", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 905, 19 Ağustos 1923, s. 2.

<sup>288</sup> "İrlanda Parlamentosunda Fırka Münakaşaları", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 2158, 17 Ağustos 1927, s. 2; "İrlanda Meclisinde", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 2162, 21 Ağustos 1927, s. 2;

<sup>289</sup> "İrlanda Meclisi İcra Komitesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3135, 4 Nisan 1930, s. 3.

<sup>290</sup> "İrlanda Bütçesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3524, 10 Mayıs 1931, s. 2.

oyuyla kabul edilmiştir<sup>291</sup>. Oy oranlarının birbirine yakın oluşu Cosgrave hükümetinin meclis içinde ezici çoğunluğa sahip olmadığını göstermektedir ki bu durum hem halkın hem de vekillerin İngiltere ile sağlanan barışı ve hükümetinin bu anlamdaki çalışmalarını tam anlamıyla benimsemediği şeklinde yorumlanabilir.

1932 yılı başlarında İrlanda’da erken seçime gidilmiş, çoğunluğun oylarını alan Fianna Fail tek başına iktidar olurken De Valera’da İrlanda’nın yeni başbakanı olarak seçilmiştir<sup>292</sup>.

Yeni hükümet ilk toplantıda İrlanda – İngiltere ilişkilerini etkileyecek oldukça önemli kararlar almıştır. Alınan kararlarla ilgili gazetecilere açıklamada bulunan De Valera, Asayiş-i Umumiye Kanunu’nun kaldırılacağını, İngiltere – İrlanda Antlaşması gereğince, İrlanda toprağını ve içinde bulunan emlakın İngiltere’den geri alınması karşılığında ödenen borcun artık ödenmeyeceğini belirtmiştir<sup>293</sup>. Çünkü Valera’ya göre bahsedilen bu borcun ödenmesinin hukuki bir mecburiyeti yoktur, hatta Valera o güne kadar ödenen yaklaşık 30 milyon sterlinin de geri ödenmesini talep edeceğini bildirmiştir<sup>294</sup>. Ayrıca Kuzey İrlanda ile Güney İrlanda arasında çizilmiş olan sınırın bir gün muhakkak kaldırılacağına inandığı belirten Valera, 1922 antlaşması ile iki taraf arasındaki ilişkileri düzenlemek adına kurulmuş olan İngiltere denetimindeki Genel Valilik kurumunun da yakın zamanda İrlanda Cumhuriyeti’ne devredileceğini düşündüğünü eklemiştir<sup>295</sup>. Ancak bu noktada İngiltere – İrlanda ilişkilerini en çok etkileyen hareket, Valera’nın 1922 antlaşmasıyla kabul edilerek anayasaya eklenen kraliyete sadakat yeminini anayasadan çıkarmak yönündeki girişimi olmuştur<sup>296</sup>.

De Valera hükümetinin ilk oturumda aldığı kararlar İngiltere’de büyük yankı uyandırmış, Birmingham’da verdiği bir nutukta bu duruma değinen İngiltere Maliye Bakanı Newille Chamberlain, tüm dünyada İrlanda – İngiltere mücadelesinin yeniden başlayacağı yönünde endişe uyandıran şu açıklamada bulunmuştur:

---

<sup>291</sup> “İrlanda’da Tahrikatçılara Karşı Tedabir”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3688, 20 Eylül 1931, s. 3.

<sup>292</sup> “İrlanda Parlamentosu”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3827, 10 Mart 1932, s. 3;

<sup>293</sup> “İrlanda Vaziyeti”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4336, 15 Ağustos 1932, s. 2.

<sup>294</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 77; “İrlanda – İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3825, 18 Mart 1932, s. 1.

<sup>295</sup> “İrlanda – İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3825, 18 Mart 1932, s. 1.

<sup>296</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 77.

“Britanya hükümeti, İrlanda’nın kraliyete sadakat yemini bozacağı ve artık İngiltere’ye vergi ödemeyeceği şeklindeki kararlarla ilgili olarak resmi bir tebliğ almamıştır. Fakat De Valera’nın böyle bir harekette bulunduğundan zerre kadar şüphemiz yoktur. İrlanda ile Büyük Britanya arasında imzalanan antlaşmanın bir tarafça feshedilmesi o taraf için oldukça vahim endişeler doğuracaktır. Ve bu fikirler ciddi bir şekilde takip edilirse ebediyen bittiği zannedilen anlaşmazlık ve çatışmaların yeniden uyanacağına şüphe yoktur<sup>297</sup>.” Kaldı ki bu açıklamadan üç gün sonra Valera hükümetinin aldığı bu kararlar ile ilgili olarak İngiltere’ye resmi bir tebliğ gönderilmiştir<sup>298</sup>. Chamberlain İrlanda’nın İngiltere’ye ödediği borç ile ilgili olarak Valera’nın belirttiği rakamların doğru olmadığını, İrlanda’nın İngiltere’ye toplam borcunun 89 milyon sterlin olarak hesaplandığını, o güne kadar ödenen miktarın ise 13 milyon sterlin civarında olduğunu belirtmiştir<sup>299</sup>.

Tebliği alan İngiltere Dominyonlar Bakanı J. H. Thomas, adadaki durumla ilgili olarak İngiltere’nin İrlanda Yüksek Komiseri Dulanty’dan bir açıklama talep etmiştir. İrlanda komiseri bakana; “Devletlerarası mevcut anlaşmalar dikkate alındığında İrlanda’nın kraliyete sadakat yemininde durması zorunlu değildir. İrlanda, milletin arzu ettiği şekilde anayasada değişiklikler yapmak konusunda özgürdür. Bu tamamıyla İrlanda’nın iç işleri ile ilgilidir ve ülkenin bağımsızlığını gösterir. Bu durum bir tarafa, İrlanda hükümetinin bu kararını kesin ve haklı çıkaracak bir diğer husus, son seçimlerinde İrlanda halkının, kraliyete sadakat yemininin kaldırılması yönünde oy vermiş olmasıdır. İrlanda milleti sadakat yeminini tahammül edilemez bir yük olarak görmektedir. Ancak bununla beraber yeni İrlanda hükümeti İngiltere ile dostane ilişkilerini muhafaza etmek istemektedir<sup>300</sup>.” şeklinde İrlanda’nın tutumunu destekleyici bir cevap vermiştir.

İngiltere hükümeti İrlanda’dan gönderilen tebliğe sert bir cevap yazarak, sadakat yemini ve senelik ödemelerin üzerinde pazarlık edilemeyecek konular olduğunu, bu taleplerde ısrarcı olmanın İngiltere – İrlanda barış ilişkilerine zarar vereceğini vurgulamıştır. İngiltere’nin bu cevabının görüşülmesi amacıyla Dublin

<sup>297</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3837, 20 Mart 1932, s. 1.

<sup>298</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3840, 23 Mart 1932, s. 3.

<sup>299</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3841, 24 Mart 1932, s. 1.

<sup>300</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3841, 24 Mart 1932, s. 1.

meclisinde toplanan kabine, görüşmeler sonucunda bahse konu sadakat yemininin, İngiltere – İrlanda Antlaşması'nda belirtilen kraliyete sadakat yemini değil, Cosgrave hükümeti tarafından anayasaya eklenmiş olan bir yemin olduğu belirtilmiştir<sup>301</sup>. Fakat diğer taraftan, İrlanda tarafından senelik 3 bin sterlinlik taksitler halinde ödenen borç konusunda geri adım atılmamış, İngiltere'nin Kuzey İrlanda'yı bu borçtan muaf tuttuğu, bu durumda Güney İrlanda'nın da aynı muameleye tabii tutulması gerektiği vurgulanmıştır<sup>302</sup>.

Kabinenin bir sonraki oturumunda De Valera'nın İngiltere'ye vereceği cevap görüşülerek onaylanmış ancak bu cevabın İngiltere'yi tatmin etmeyeceği ve İrlanda'ya yeni bir nota göndereceği düşünülmektedir<sup>303</sup>. Meclisteki muhalefet partileri ve Fianna Fail'in bazı vekilleri bu taleplerde ısrarcı olmanın İrlanda'yı yeniden çatışma dönemine döndüreceğini düşünmekte bu nedenle De Valera'ya taleplerinden vazgeçmesi yönünde baskı yapmaya başlamışlardır<sup>304</sup>. Ancak meclisteki çoğunluk, İrlanda halkının talebi doğrultusunda bu girişimde bulunmanın gerekli olduğu düşüncesini savunmuşlardır<sup>305</sup>. Neticede De Valera kabinede alınan kararı İngiltere'ye iletmiş, İngiltere ise İrlanda'yı taleplerinden vazgeçirmek için bir çeşit ambargo uygulamasına girmiştir. Avam Kamarası'nda oylanarak kabul edilen yasaya göre İrlanda'dan İngiltere'ye gelen tüm mallara yüksek bir gümrük vergisi konulacak ancak eğer İrlanda daha önceden İmparatorluk Hakem Mahkemesi tarafından belirlenen kurallara riayet edeceğini belirtirse gümrük yasası hükümsüz kalacaktır<sup>306</sup>. Ancak İrlanda bu teklifi kabul etmemiş dahası Cosgrave hükümeti döneminde İngiltere'ye karşı başlatılan ekonomik tedbirleri arttırarak sürdürmüştür. Öncelikle İngiltere'den gelen bazı ziraat makinalarına yüzde 3 ve tıbbi makinalara ise yüzde 25 gümrük vergisi uygulanmasına karar verilmiştir<sup>307</sup>. Ayrıca İrlanda'nın

---

<sup>301</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3843, 26 Mart 1932, s. 1-2.

<sup>302</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3843, 26 Mart 1932, s. 1-2.

<sup>303</sup> “İrlanda – İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3849, 31 Mart 1932, s. 3.

<sup>304</sup> “İrlanda İle İngiltere Arasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3973, 7 Ağustos 1932, s. 1. Metnin tamamı için bkz. Ek 11.

<sup>305</sup> “İrlanda – İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3849, 31 Mart 1932, s. 3.

<sup>306</sup> “İrlanda Muvaredatına Fevkalade Gümrük Resmi Kanunu”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3944, 9 Temmuz 1932, s. 4.

<sup>307</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3843, 26 Mart 1932, s. 1-2; “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3951, 16 Temmuz 1932, s. 3.

Limerick belediyesi de İngiliz – İrlanda iktisadi mücadelesi süresince bütün İngiliz mallarını boykot etme kararı almıştır<sup>308</sup>.

De Valera İngiltere'ye karşı yürütülen bu iktisadi mücadele için bütçeden 2 milyon sterlinlik bir ödenek talep etmiş, mecliste oylanana talep 43 hayır oyuna karşı 58 evet oyu ile kabul edilmiştir. Ancak De Valera'nın giderek sertleşen İngiliz siyaseti mecliste eleştirilere de maruz kalmış, eski Ziraat Bakanı Hogan, De Valera'nın bu saldırgan politikayı sürdürmesinin İngiltere ile sadakat yemini ve İrlanda borcunun affedilmesi konularında bir anlaşmaya varma olasılığını ortadan kaldırdığını iddia etmiştir. Yine bu ödeneğin nasıl kullanılacağı ve İngiltere ile girilecek bu iktisadi mücadelenin nelere mal olacağı ile ilgili sorular üzerine söz alan De Valera; *“Hali hazırda İngiliz piyasalarının yerini doldurabilecek bir piyasa oluşturmak şuan için söz konusu olamayacaktır. Fakat bunu sağlamak için azami surette çalışmak zahmete değer bir iştir. Eğer yarın genel bir çatışma olsaydı, bazı faydalara sahip ancak bir o kadar da zararları olan bir birliğe dâhil olmaktansa Danimarka ve İsviçre gibi tam bir istiklal için şansımı denemeyi tercih ederdim<sup>309</sup>.”* demiştir. Ancak bu dönemde bir yandan iktisadi savaş sürerken bir yandan da iki ülke arasındaki sorunun çözümü için görüşmeler başlatılmıştır.

De Valera, İngiltere başbakanı Mc Donald ve bazı İngiliz bakanlarının katılımıyla Londra'da başlayan görüşmeler, temel olarak İrlanda'nın İngiltere'ye olan borcunun ödenip ödenmeyeceği konusunda yoğunlaşmıştır. 15 – 16 Temmuz 1932 tarihlerinde gerçekleştirilen ilk görüşmelerden herhangi bir sonuç çıkmamış, bununla ilgili olarak basına açıklama yapan İngiltere başbakanı Mc Donald İrlanda'ya tarafsız bir hakeme müracaat etmeyi teklif ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca İrlanda'nın şerefine azami surette gözetileceğini vurgulayarak çeşitli çözüm önerilerinde bulunduğu ancak tekliflerinin hiç birinin İrlanda heyeti tarafından kabul edilmediğini ifade etmiştir<sup>310</sup>. Ardından İngiliz hükümeti resmi bir açıklamada bulunarak İngiltere hükümetinin ihtilaf karşısındaki tutumunu şu şekilde açıklamıştır:

<sup>308</sup> “İrlanda İle İngiltere Arasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3973, 7 Ağustos 1932, s. 1.

<sup>309</sup> “İrlanda İle İngiltere Arasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3973, 7 Ağustos 1932, s. 1.

<sup>310</sup> “İngiltere – İrlanda İhtilafı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3952, 17 Temmuz 1932, s. 3.

“Sorunun bir neticeye bağlanmasını şiddetle arzu eden İngiliz hükümeti ister özel bir hakem heyeti oluşturularak çözüme gidilsin ister görüşmelere devam edilsin her ikisini de kabul etmeye hazır. İngiltere hükümeti verilecek karara bağlı olarak itiraz edilmekte olan ödemelere devam edilmesini ve bu ödemeler hakkında ayrıca verilecek kararların da uygulanmasını teklif etti. Hükümet görüşmelere ne şekilde devam edileceği ile ilgili bir karar verilmesi ve bu sırada da ödemelerin devam etmesi halinde son eklenen gümrük yasası da dahil tüm ekonomik tedbirlerin kaldırılacağını taahhüt etmiştir. İrlanda’dan bu şartlar dâhilinde gelecek her tür itilaf teklifini kabul etmeye hazırdır<sup>311</sup>.”

Görüşmelerin neticesiz kalması üzerine Dublin’e dönen De Valera ise burada yaptığı açıklamada görüşmelerden bir sonuç çıkması ihtimalinin çok düşük olduğunu vurgulamıştır. Görüşmelerin devamında İrlandalı temsilciler, İngiltere’nin artık İrlanda’nın durumunu tamamen kavradıklarını ve müzakerenin açıklıkla yapıldığını belirtmişler ancak bu gelişmeye rağmen yakın zamanda İrlanda’nın beklediği gibi bir çözümün sağlanacağını düşünmediklerini ifade etmişlerdir<sup>312</sup>. Yani İrlanda heyeti, İngiltere’nin her ne kadar İrlanda’nın taleplerinde bir ölçüde haklı olduğunu kabullenmiş de olsa kendi çıkarlarını hiçbir zaman ikinci plana atmayacağını düşünmektedir. Aynı şekilde İrlanda’nın da kendi talep ve çıkarlarından vazgeçmeyecek olması görüşmeleri tıkanma noktasına getirmiş, bunun üzerine İrlanda yeni bir iktisadi önlem devreye sokmuş buna göre; bazı İrlanda limanlarında İngiltere’den gelen vapurların lehine olarak uygulanan tonilato farkı muamelesinin kaldırılmasına karar vermiştir<sup>313</sup>. Bunun yanı sıra İrlanda Meclisi İngiltere kralına müracaat ederek, İngiltere kontrolündeki Umumi İrlanda Valiliği’nin İrlanda devletinin kontrolüne bırakılmasını ve vali Mc Neill’in görevinden alınmasını talep etmişlerdir. Kral anayasaya uygun bulduğu bu talebi olumlu karşılamış ve derhal Mc Neill’i görevinden azletmiştir<sup>314</sup>. Bu durum özellikle İngiltere’de olmak üzere tüm Avrupa’da büyük yankı uyandırmış, azledilen valinin yerine İrlanda başbakanı De Valera’nın geçeceği düşünülürken, İrlanda meclisi bu durumun her ne kadar

<sup>311</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3953, 18 Temmuz 1932, s. 3.

<sup>312</sup> “İngiltere’de”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3897, 31 Ağustos 1932, s. 3.

<sup>313</sup> “İrlanda’da İngilizlere Karşı Tedbirler”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4014, 17 Eylül 1932, s. 5.

<sup>314</sup> “İrlanda Valisi Geri Çağırıldı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4032, 5 Ekim 1932, s. 5.



anayasaya aykırı olmasa da İngiltere – İrlanda Antlaşması ile ters düşeceğini düşünerek görevi İrlanda baş hâkimine vermeye karar vermiştir<sup>315</sup>. Ayrıca ilerde valilik makamının başbakanlığa devredilmesinin önüne geçmek için, İrlanda meclisi, umumi valilik ile baş hâkimlik görevlerinin birleştirilmesine karar vermiştir<sup>316</sup>.

İrlanda – İngiltere görüşmelerinde ise heyetlerin uzlaşmaya varamaması üzerine, müzakerenin İngiltere başbakanı De Valera, İrlanda maliye ve adalet bakanları ile İngiltere Dominyonlar Bakanı J. H. Thomas arasında sürdürülmesine karar verilmiştir<sup>317</sup>. Bu konuyla ilgili açıklama yapan De Valera, bakanla ikili görüşmelere başlanmasının sorunun çözümü için sadece ilk adım olabileceğini, kaldı ki iki ülkenin birbirine karşı uygulamaya koyduğu gümrük vergileri ile ilgili kararların İngiltere – İrlanda ihtilafının çözümü için uygun bir hava yaratılmasını engellediğini belirtmiştir<sup>318</sup>. Ancak şu durumda vergilerin kaldırılmasının ne İngiltere ne de İrlanda açısından söz konusu olamayacağını da vurgulamıştır. Kaldı ki yaklaşık on gün süren görüşmelerden herhangi bir sonuç çıkmaması üzerine, her iki taraf da yeniden ekonomik baskıları arttırma yoluna gitmişlerdir<sup>319</sup>.

İngiltere görüşmeler boyunca İrlanda'nın aksattığı taksitleri gerekçe göstererek, 9 Kasım'dan itibaren İrlanda'dan gelecek olan hayvanlardan kıymetleri ölçüsünde yüzde 40, tereyağı, yumurta, kaymak ve benzeri ürünlerden de yüzde 30 gümrük vergisi alınacağını, ayrıca 15 Kasım'dan itibaren de İrlanda'dan gelecek tüm ürünlerden yüzde 10 ek vergi alınacağını açıklamıştır<sup>320</sup>. Buna karşılık İrlanda ise İngiltere'den gelecek tüm ağaç mamulâtından alınacak gümrük vergisini yüzde 50'ye çıkardığını duyurmuştur<sup>321</sup>. Aynı şekilde İrlanda ihracatının canlandırılması amacıyla da bir takım düzenlemeler yapan Valera bu yolla İngiltere'ye, ekonomik anlamda İrlanda'nın artık kendi kendine yetebilen bir ülke konumuna yükseldiğini vurgulamak istemiştir<sup>322</sup>. Ancak bu son düzenlemeler İrlandalı vekillerce endişe

<sup>315</sup> “İrlanda Valisi Geri Çağırıldı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4032, 5 Ekim 1932, s. 5.

<sup>316</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4034, 7 Ekim 1932, s. 3.

<sup>317</sup> “İngiltere ile İrlanda Arasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3; “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4034, 7 Ekim 1932, s. 3.

<sup>318</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4034, 7 Ekim 1932, s. 3.

<sup>319</sup> “İngiltere’de”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4045, 18 Ekim 1932, s. 3.

<sup>320</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4064, 9 Kasım 1932, s. 2.

<sup>321</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4067, 12 Kasım 1932, s. 2.

<sup>322</sup> “İrlanda’da İhracatın Himayesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.



doğurmuş, özellikle Cosgrave'in bu vergiler İrlanda ekonomisinin harap olmasına yol açacağı şeklinde yorumlanarak eleştirilmiştir<sup>323</sup>. Yine aynı dönemde pek çok Avrupa gazetesinde iki ülke arasında girişilen bu iktisadi mücadelenin İrlanda için kötü sonuçlar doğuracağına dair yazıların artması, De Valera hükümetini harekete geçirmiş ve gümrük vergilerinin pek çoğununun düşürülmesini içeren yeni bir vergi düzenlemesine gidilmiştir.

Yeni gümrük vergileri düzenlemesine göre; 29 Ocak 1933'ten itibaren o güne kadar İngiltere ile Kuzey İrlanda'ya fotin, kundura, erkek ve çocuk elbisesi ve bazı demir-çelik maddeleri için uygulanan tercihle vergi tamamen kaldırılmıştır. Otomobiller için uygulanan genel vergi tercihli vergi seviyesine düşürülmüş, kömür, çimento, şeker, sakarin ve şekerli maddeler için uygulanan vergiler değiştirilmiş, dikiş makinaları, 2 ve 3 tekerlekli bisiklet, tipografya, kumaş ve ayakkabı imalinde kullanılan makinalar ve tüm ziraat makinaları vergiden muaf tutulmuştur<sup>324</sup>. Ancak bu kanunla pek çok vergide indirimle gidilmişse de bu yeni düzenlemelerin, İrlanda'nın ticari ilişkilerde bulunduğu diğer devletlere de avantaj kazandırmış olmasından dolayı, İngiltere – İrlanda ticari ilişkilerindeki sorunları arttırdığı düşünülmektedir<sup>325</sup>. Bu durum başta muhalefet partisi olmak üzere ülke içindeki Valera karşıtlarını harekete geçirmiş ve İrlanda meclisinde siyasi gerginlik tırmanmaya başlamıştır<sup>326</sup>.

İrlanda'da giderek artan siyasi çatışmalar tüm dünyanın dikkatini çekmiş, 14 Ağustos 1933 tarihli Temps gazetesi başyazısında bu konuya değinmiştir. Başyazı şu şekildedir:

*“Bu günlerde İrlanda'da gittikçe artmakta olan karışıklığın sebebi Valera hükümetinin İngiltere'ye karşı kullanmış olduğu siyasetin neticelerinden doğrudan doğruya doğan hoşnutsuzluktur.*

<sup>323</sup> “İrlanda'da Siyasi Mücadeleler”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4063, 8 Kasım 1932, s. 2.

<sup>324</sup> “İrlanda'da Yeni Gümrük Emirnamesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4110, 25 Aralık 1932, s. 2.

<sup>325</sup> “İrlanda'da Siyasi Gerginlik”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4329, 8 Ağustos 1933, s. 2.

<sup>326</sup> “İrlanda'da Siyasi Gerginlik”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4329, 8 Ağustos 1933, s. 2; “İrlanda'da Çetin Bir Halk Nümayişi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4378, 26 Eylül 1933, s. 2; “İrlanda'da Mevkuflar Lehine Bir Toplantı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4381, 29 Eylül 1933, s. 2.

*Valera hükümeti İngiltere'ye yapılan sadakat yeminini kaldırmak, İngiltere tarafından İrlanda'nın ziraat arazisini geri satın alabilmesi için verilen paraların senelik taksitlerini vermemek ve 1922'de İrlanda ile İngiltere arasında yapılan antlaşmanın hükümlerini bozarak Güney Katolik İrlanda ile İngiltere arasında mevcut son bağları da kırmak istemektedir.*

*Her ne kadar iki ülke de 1922 antlaşmasının değiştirilmesine razı olmadıklarını söylemişlerse de, İngiltere ve İrlanda gerçek bir ekonomik savaş anlamına gelen bu iktisadi tedbirleri yürürlüğe koyarak antlaşmaya karşı geldi. Bu durum zaten buhran içinde olan İrlanda'ya fayda sağlamak bir yana mevcut buhran iki misli artmıştır. İrlanda'nın iyi iktisadi münasebetlere ihtiyacı olduğu açıktır. Bu da ancak Dublin ile Londra arasında gerçek bir siyasi güven ortamı oluşturulabilirse gerçekleşecektir.*

*Üç defa Londra ile Dublin arasında görüşmelere başlanmak için girişimlerde bulunuldu. Fakat her defasında her iki taraf uzlaşmamak konusunda ısrarcı oldular. Bugün bile ve mücadele halinde bulunduğu siyasi ve iktisadi sıkıntılar içinde bulunan çiftçi sınıfının ısrarlarına rağmen, Valera hükümetinin vaziyetini değiştireceğine dair bir işaret yoktur. Çünkü Valera meclise İngiltere ile mevcut son bağları da kırarak İrlanda cumhuriyetinin ilanını hazırlayacak mahiyette üç teklifte bulunmuştur. Bu projelere göre; kralın temsilcisi olan Umumi Validen kredi verme hakkı alınarak bu hak serbest İrlanda hükümetine verilecek, kral adına hareket eden Umumi Validen veto hakkı alınacak ve son olarak krallığın 'dava mahkemelerinin verdiği kararı bozma – istinaf' hakkı kaldırılacaktır<sup>327</sup>.*"

Valera'nın bu saldırgan tavrı hem Avrupa ülkelerinden hem de İrlanda'dan sert tepkiler almış olsa da, başbakanın mecliste hala çoğunluğa sahip olması iktidarının tehlikeye düşmesini önlemiştir. Temps gazetesinin bahsettiği 3 yeni yasa teklifi 10 Eylül 1933'te Dublin meclisinde oylanarak kabul edilmiştir. Buna göre;

*"1. Umumi Valinin kredi açılması kanunlarına karşı sahip olduğu veto hakkı elinden alınmıştır.*

---

<sup>327</sup> "İrlanda Vaziyeti", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4336, 15 Ağustos 1933, s. 2.

2. *Kralın İrlanda meclisince kabul edilen herhangi bir kanun teklifini reddetme hakkı kaldırılmıştır.*

3. *İrlanda ile ilgili olarak Londra meclisinin elinde bulunan tüm haklar Serbest İrlanda Devleti'ne geçmiştir<sup>328</sup>.”*

Valera tarafından gerçekleştirilen bu son düzenlemeler her ne kadar İngiltere – İrlanda ilişkilerini daha da çıkmaza sokmuşsa da, İngiltere'nin İrlanda'ya karşı giderek artan hoşgörülü siyaseti yeni bir İrlanda – İngiltere çatışmasını önlemiştir.

1937 yılına gelindiğinde ise Valera'nın partisi Fianna Fail yeniden iktidar partisi olarak seçilmiş ve Valera başbakanlık görevini sürdürmüştür. Hükümet ilk olarak yeni bir anayasa hazırlamış ve bu anayasada İrlanda'yı bağımsız, egemen ve demokratik bir devlet olarak tanımlamıştır. İrlandalılara göre ada bağımsızlığını gerçek anlamda bu anayasa ile kazanmıştır. Ancak yeni anayasanın en dikkat çekici maddesi, devletin coğrafi bölgesini adanın bütünü olarak tanımlayan ikinci maddedir. Bu durum bölünmenin üzerinden 14 yıl geçmiş olmasına rağmen De Valera ve partisinin Kuzey İrlanda'yı Güney İrlanda'dan ayrılmış olarak görmeyi reddettiklerini göstermektedir<sup>329</sup>. Güney İrlanda'nın Kuzey İrlanda ile yeniden birleşmesi düşüncesini destekleyen temel etken ise, kuzeydeki yoğun Katolik nüfusun varlığını sürdürüyor olmasıdır. Ancak kuzeydeki Katolik nüfusun ve Valera'nın bu anlamdaki çabaları sonuçsuz kalmış, Güney İrlanda ile Kuzey İrlanda'nın yeniden tek devlet olarak birleşmeleri bugüne kadar gerçekleşmemiştir.

## **B. Kuzey İrlanda'nın Durumu**

İrlanda, 1920 yılında yürürlüğe konan Government of Ireland Act ile ikiye bölünmüş ve Kuzey İrlanda'nın sınırları Ülster bölgesinin 6 kontluğunu kapsayacak şekilde çizilmiştir.

Sınırların belirlenmesinden sonra İngiltere hükümeti Kuzey İrlanda sınırları içinde kalan Katolik İrlandalıların yönetime katılımlarını en aza indirecek bir diğer uygulamayı devreye sokmuştur. “Gerrymander” sistemi adı verilen yöntemle,

<sup>328</sup> “İrlanda'da Kanunlar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4363, 11 Eylül 1933, s. 2.

<sup>329</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 77.

çoğunluğun Birlikçi olduğu bölgelerde seçim çevreleri, olabileceği kadar büyük bir milliyetçi azınlığı kapsayacak biçimde saptanmaktayken, milliyetçilerin çoğunlukta olduğu bölgelerde ise, seçim çevrelerinin sınırları birlikçi azınlık çok küçük kalacak şekilde çizilmiştir<sup>330</sup>. Bu şekilde birlikçilerin oylarının bir teki bile kaybolmadan değerlendirilirken, milliyetçilere ait olan oylar boşa gitmektedir. Bu sistem, 1924 yılında yapılan seçimlerde Katolikler 36.660 oyla yalnızca 37 temsilcilik kazanırken, Protestanların 22.180 oyla 60 temsilcilik elde etmesini sağlamıştır<sup>331</sup>. Seçim çevrelerinin ayarlanması işlemi bölgedeki Katolik nüfusun artmasına bağlı olarak sonraki yıllarda birkaç kez daha ayarlanmıştır. Böylece yönetime katılımları en aza indirilen Katolik halk bunun yanı sıra işe almada, mülk edinmede ve suça karşılık uygulanan cezalandırma sisteminde de ayrımcı bir muameleye tabi tutularak sindirilmiştir. Katolik halka karşı uygulanan bu sosyal ve ekonomik ayrımcılığın tek amacı ise bölgedeki büyük toprak sahipleri ve burjuvazinin oluşturduğu Protestan oligarşinin egemenliğini sürekli kılmaktır.

Seçim çevrelerinin ayarlanmasından sonra İngiliz hükümeti bölgede güçlü bir güvenlik sistemi oluşturma işine girişmiş, böylece 1922’de İngiliz polisinin aksine bölgeler arası örgütlendirilen ve ateşli silahlarla donatılan “Royal Ulster Constabulary<sup>332</sup> (RUC)”nin temeli atılmıştır. RUC 1920 yılında İngiltere Hükümeti tarafından kurulan ve sonra Kuzey İrlanda Hükümetinin emrine verilen B-Specials (Ulster Special Constabulary<sup>333</sup> - USC) adlı düzensiz bir polis gücüyle de desteklenmiştir. USC 1920-1922 yılları arasında yaşanan iç savaş sırasında aktif rol oynamış ve Kuzey İrlanda’da çoğu Belfast’ta olmak üzere 300 Katoligi öldürmüştür. İç savaş sonrasında Kuzey İrlanda Hükümeti bölgede iç güvenliği ve düzeni sağlamak amacıyla İçişleri Bakanlığı’na ve RUC-USC’ye neredeyse sınırsız yetkiler veren bir “Özel Yetkiler Yasası” çıkartmıştır. Yasanın bazı maddeleri şöyledir:

*“1. Bir RUC görevlisi, herhangi bir bina, ev ya da benzerinin; huzur ve düzeni bozma amaçlı kullanıldığı, kullanılabileceğini, bu amaçla inşa edildiğini ya*

---

<sup>330</sup> Berresford Ellis, *a.g.e.*, s. 20.

<sup>331</sup> Somerset Fry, *a.g.e.*, s. 292; Kramer, *a.g.e.*, s. 68.

<sup>332</sup> Türkçeye “Ulster Kraliyet Polis Örgütü” şeklinde çevrilebilir.

<sup>333</sup> Türkçeye “Ulster Özel Polis Örgütü” şeklinde çevrilebilir.

da kiralandığını düşünürse, o mülke girme, girmek için zor kullanma ve arama izni olmaksızın her mülkü arama yetkisine sahiptir.

2. Her polis memuru huzur ve düzenin bozulmasına neden olduğunu ya da olacağını düşündüğü her taşıtı durdurabilir ve el koyabilir.

3. Her polis memuru, huzur ve düzenin korunması amacıyla, herhangi bir kişiyi, tutuklama kararı olmaksızın 48 saat için tutuklayabilir<sup>334</sup>.”

Kuzey İrlanda silahlı gücü RUC ve USC'ye neredeyse sınırsız yetkiler tanıyan bu yasanın en önemli maddesi gözaltına almalarla ilgili olanıdır. Gözaltına alma yetkisi her ne kadar yasada 48 saat olarak belirtilse de; bu şekilde uygulanmamış, özellikle Katolikler üzerinde uygulanan bu yasa herhangi bir suçlama olmaksızın pek çok Katoliğin aylarca gözaltında tutulmasına yol açmıştır.

Kuzey İrlanda'da Katolikler aleyhine uygulanan bu politikalar kısa süre sonra pek çok Katoliğin Güney İrlanda başta olmak üzere başka ülkelere göç etmesine yol açmıştır. Diğer taraftan Sinn Féin ve IRA çatısı altında örgütlenen Katolikler 1920'lerden itibaren adanın ikiye bölünmesini engellemek amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Yaşanan sokak mücadelelerine karşı bölgedeki polis güçlerinin yetersiz kalması üzerine İngiltere'nin Belfast'a takviye asker göndermek zorunda kaldığı o dönem gazetelerinden alınan haberler arasındadır<sup>335</sup>. Ancak her ne kadar İngiliz güçleri bölgeye sevk edilmişse de Kuzey İrlanda'dan alınan haberler incelendiğinde çatışmaların İngiliz askerlerinden çok, yerel polis güçleri ve Belfast hükümeti ordusu ile yapıldığı dikkat çekmektedir. Yine bu dönemde bölgeden gelen haberlere göre, RUC ve USC isyancılara karşı oldukça sert müdahalelerde bulunmakta, diğer taraftan Ülster polis örgütü bu baskıyı yalnız isyancılara karşı değil, sivil halka karşı da uygulamaktadır. Hatta en ufak bir asayişsizlikte Ülster polisleri tarafından halkın üzerine mitralyözle ateş açılmakta, Katoliklere ait pek çok ev ve iş yeri ateşe verilmektedir<sup>336</sup>.

<sup>334</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 87.

<sup>335</sup> “İrlanda'da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 435, 19 Şubat 1922, s. 2.; “İrlanda'da İhtilal Yeniden Başladı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 455, 14 Mart 1922, s. 1.

<sup>336</sup> “İrlanda'da Harb”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 490, 24 Nisan 1922, s. 2.

Kuzey İrlanda'da yaşanan çatışmalar İngiltere tarafından takip edilmekle birlikte, İngiltere'nin bölgede Katoliklere karşı uygulanan politikalar konusunda herhangi bir müdahalesi olmamıştır. Hatta 24 Nisan 1922'de İrlanda Katolik Komitesi, İngiltere'ye ve dönemin Amerikan başkanı Warren Gamaliel Harding'e birer telgraf yollamış, pek çok masum insanın Kuzey İrlanda asker ve polislerince katledildiğini bildirerek bölgedeki Katoliklere uygulanan baskı ve şiddetin sona erdirilmesini talep etmiştir<sup>337</sup>. Komite, İngiltere ve Amerika'dan, Kuzey İrlanda silahlı güçlerinin Katolik halka karşı takındıkları bu düşmanca tavra müdahale etmelerini istemiştir. Ancak bu yardım talebine ne İngiltere'den ne de Amerika'dan olumlu bir yanıt alınabilmiştir.

IRA birlikleri de bölgedeki RUC ve USC birliklerine karşı düzenledikleri saldırılarla mücadelelerine devam etmişlerdir. IRA'nın bölgede yürüttüğü mücadelenin temel hedefi Kuzey İrlanda'daki Katoliklerin Belfast Parlamentosu'ndaki temsil güçlerinin arttırılmasıdır. IRA'ya göre, Katoliklerin yönetime katılımı arttıkça hem bölgede maruz kaldıkları baskı azalacak, hem de ilerleyen dönemde Güney İrlanda ile Kuzey İrlanda'nın yeniden birleşmesi ihtimali söz konusu olacaktır<sup>338</sup>. Ancak IRA'nın faaliyetleri güçlü polis örgütü karşısında herhangi bir başarı sağlayamamıştır<sup>339</sup>. Dahası bu eylemler bölgede Katoliklere uygulanan baskının daha da artmasına neden olmuş, pek çok Katolik işlerinden ve evlerinden atılmış ya da öldürülmüştür. İrlanda ihtilalcileri İngiliz halkının huzursuz ederek bu durumu İngiltere hükümetine baskı yapmak için kullanmak amacıyla olayları İngiltere'ye de taşımışlardır. Fakat kısa süre sonra İngiltere'de faaliyet gösteren pek çok ihtilalci, krala ve İngiltere hükümetine suikast hazırladıklarına dair planlarla birlikte yakalanmışlardır<sup>340</sup>. Aynı şekilde ihtilalcilerin İrlanda'daki faaliyetlerinin de ard arda başarısızlıklarla sonuçlanması, 30 Nisan 1922'ye gelindiğinde De Valera'yı silah bırakma kararı almaya yöneltmiştir<sup>341</sup>. Ancak

---

<sup>337</sup> “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 491, 25 Nisan 1922, s. 1.

<sup>338</sup> “İrlanda – İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3835, 18 Mart 1932, s. 1.

<sup>339</sup> “İngiltere’de Vaziyet”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 720, 11 Mart 1923, s. 2.

<sup>340</sup> “İngiltere’de”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 724, 14 Mart 1923, s. 2.

<sup>341</sup> “Son İrlanda Mücahitleri”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 763, 23 Nisan 1923, s. 2; “İrlanda’da Tatil-i Harekât”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 770, 30 Nisan 1923, s. 3.

çatışmalar hemen noktalanamamış, bölgedeki ufak çaplı kargaşalıklar mayıs ayı sonlarına kadar sürmüştür<sup>342</sup>.

28 Mayıs 1923'te ise IRA lideri De Valera, Kuzey İrlanda'daki IRA birliklerinin bölgedeki faaliyetlerinin İrlanda halkını korumak bir yana, durumun Katolik halka uygulanan baskıyı daha da arttırdığını yönündeki açıklamaları IRA birliklerinin tamamen silah bırakarak bölgeden çekilmelerini sağlamıştır<sup>343</sup>. Fakat bunun karşılığında De Valera bölgedeki Katoliklerin korunması ve adil bir muameleyle tabii tutulması konusunda Belfast Hükümeti ile bir anlaşma yapmıştır<sup>344</sup>.

Ancak Belfast Hükümeti anlaşmayı uygulamamış, IRA'nın çekilmesiyle birlikte bölgedeki Katoliklerin sorumluluğu RUC'a verilmiştir. Bu durum Katoliklerin 1990'lara dek sürecek olan sindirme ve yıldırma politikalarına karşı tamamen savunmasız kalacakları anlamına gelmektedir. Kaldı ki IRA'nın bölgeden çekilmesiyle birlikte bölgedeki Katoliklerin düzenledikleri ufak çaplı ayaklanmalar da tamamıyla sona ermiştir. Bölgedeki Katolik – Protestan halk bir süre sonra karşı karşıya kalınan ekonomik sorunlar ve işsizliğe karşı birlikte hareket etmeye başlamışlardır.

12 Ekim 1933'te Belfast'ta Katolik ve Protestan işsiz kesim bir araya gelerek bölgenin ekonomik sorunlarının çözülmesi ve İngiltere'deki işsizlere yapılan çeşitli yardımların Kuzey İrlanda işsizlerine de yapılması için büyük çaplı bir isyan başlatmıştır<sup>345</sup>. Sayıları yaklaşık olarak yüz bin civarında tahmin edilen işsizlerin ortaya çıkardığı ve 3-4 gün boyunca devam eden bu isyan, pek çok isyancı ve polisin yaralanmasına ve şehrin büyük bölümünün tahrip edilmesine neden olmuştur<sup>346</sup>. Bölgeye asker ve polis sevkiyatında bulunan İngiltere hükümeti, olayları kontrol altına alabilmek için bir çeşit sıkıyönetim uygulamaya başlamış, bu doğrultuda gece sokağa çıkmak yasaklanmış ayrıca şehre giriş çıkışlar da tamamen

---

<sup>342</sup> “İrlanda’da Yeni Baştan Kıyam”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 781, 10 Mayıs 1923, s. 3.

<sup>343</sup> “İrlanda Ahvali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 802, 31 Mayıs 1923, s. 2.

<sup>344</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 74.

<sup>345</sup> “Belfast İşçileri Ayaklandı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4040, 13 Ekim 1932, s. 1-3. Metnin tamamı için bkz. Ek 12; “Belfast’ta Karışıklıklar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4041, 14 Ekim 1932, s. 3.

<sup>346</sup> “Belfast’ta Karışıklıklar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4041, 14 Ekim 1932, s. 3.



durdurulmuştur<sup>347</sup>. İngiltere hükümeti ise çoğunluk olarak Katoliklerin katılımıyla ortaya çıkarılan isyanın asıl amacının ekonomik sorunların çözümü değil bölgede komünist propagandası yapmak olduğunu düşünmektedir<sup>348</sup>. Her ne kadar bölgede sonraki yıllarda da komünist oluşumlar ortaya çıkmışsa da İngiltere ve Belfast hükümetlerinin aldığı tedbirlerin de etkisiyle, Kuzey İrlanda'da geniş çaplı bir komünist hareket yaşanmamıştır. Diğer taraftan bu isyan, dini ayrılıkların ikinci plana atılarak bölgedeki ekonomik sorunlara ağırlık verildiğini ve bu çerçevede Katolik ve Protestan kesimin İngiltere ve Belfast hükümetlerine karşı birlikte hareket etmeye başladıklarını göstermesi açısından dikkate değerdir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki 1960'lı yıllara kadar bölgedeki Katoliklerin ne ekonomik ne de siyasi anlamda önemli bir isyan faaliyeti olmamıştır.

1960'lara gelindiğinde İngiltere kalan son kolonileri de elden çıkarmak zorunda kalmış, 1947'de Hindistan, 1948'de Burma ve Seylan (Sri-Lanka), 1957'de Malaya ve Gana bağımsızlıklarını ilan etmiş, bunları Nijerya, Uganda, Kenya gibi devletler izlemiştir<sup>349</sup>. İngiltere kolonilerinde gerçekleşen bu bağımsızlık hareketleri IRA'yı da etkilemiş ve canlandırmıştır. Böylece bölgede çatışmalar yeniden başlamış, fakat bu kez hem İngiltere ve hem de Belfast hükümeti isyanlara karşı daha sert bir tutum sergilemişlerdir. Bu dönemde IRA tarafından gerçekleştirilen hareketler "terörist eylemler", IRA mensupları ise "terörist" olarak nitelendirilmiştir. Ancak 1980'lere gelindiğinde bir yandan değişen yönetimler ve devlet adamlarının diğer yandan Avrupa ve dünyadan alınan tepkilerin etkisiyle Belfast Hükümeti ile IRA arasında ilk somut adım atılmıştır. Yapılan görüşmeler sonunda 1983 yılında İngiliz-İrlanda Konseyi'nin kurulması sağlanmış, bunu İngiliz-İrlanda Anlaşması (1985), karşılıklı çıkarları korumaya yönelik bir hükümetler arası konferans, iki taraf arasında bir Ortak Bildirge (1993) ve Anlaşma İçin Yeni Çerçeve (1995)'nin kabulü izlemiştir<sup>350</sup>.

Bu gelişmeler adadaki çatışmaları ve kargaşayı azaltmakla birlikte silahların susmasında en önemli adım dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair'ın çabaları

<sup>347</sup> "Belfast İşçileri Ayaklandı", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4040, 13 Ekim 1932, s. 1-3.

<sup>348</sup> "Belfast İşçileri Ayaklandı", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4040, 13 Ekim 1932, s. 1-3.

<sup>349</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 86.

<sup>350</sup> Taylor, *a.g.e.*, s. 21; Kramer, *a.g.e.*, 189-192.



sonucunda 10 Nisan 1998’de kabul edilen Belfast Antlaşması’dır. Bu anlaşma ile Katolik İrlandalıların yönetime katılımı sağlanmış, hapishanelerde tutulan pek çok IRA mensubu tahliye edilmiş hatta bazıları milletvekili olarak meclise girmişlerdir.

Belfast Antlaşmasıyla Kuzey İrlanda’da sükûnetin sağlanması beraberinde ekonomik kalkınmayı getirmiş, adil yönetim ve eşit paylaşım kısa sürede Katolik halkın temel sorunları olan işsizlik ve haksız yere cezalandırılma gibi problemlerin aşılmasını sağlamıştır. Böylece 1100’lü yıllardan beri devam eden kargaşa, çatışma, açlık ve asayişsizlik gibi sorunlar nispeten sona erdirilmiş ve adada barış sağlanmıştır.

#### IV. İHTİLAL SIRASINDA KURULAN ÖRGÜTLER

İrlanda İhtilali dünya tarihindeki en uzun süreli ihtilallerden biridir. Başlangıcı 1100’lü yıllara dayanan ihtilal uzun bir süre küçük köylü ayaklanmaları ve yine küçük çaplı çarpışmalar şeklinde ilerlemiştir. Diğer taraftan adada dönem dönem büyük çaplı ayaklanmalar yaşanmışsa da, bu hareketler İngiltere’ye karşı gerçekleştirilen bir mücadele şeklinde değil, İngiltere’de yaşanan taht mücadelelerinin adaya yansısı doğrultusunda olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında İrlanda’nın gerçek anlamda kendi hak ve özgürlüğü için örgütlenerek mücadele etmeye başlaması ancak 1800’lü yıllarda gerçekleşmiştir.

İrlanda’da ihtilal boyunca irili ufaklı pek çok örgüt kurulmuş, bazıları uzun süreli olup bugün bile varlığını korurken, çoğunluğu bir dönem halkı hareketlendirdikten sonra ortadan kaybolmuştur.

İhtilal sırasında Protestanlar tarafından kurulan ve ihtilal boyunca Protestan İrlandalıları etrafında toplayarak yönlendirme konusunda etkili olan en güçlü örgüt Orange Order’dır. Diğer taraftan Katoliklere ait örgütlerin hemen hepsi, İrlanda’da 1500’lerde ortaya çıkmaya başlayan Genç İrlandalılar Cemiyeti tarafından kurulmuştur<sup>351</sup>. Cemiyet kendi başına silahlı bir yapıya sahip olmamakla birlikte, Katolikler tarafından pek çok silahlı örgütün kurulmasını sağlamıştır. Katolikler tarafından kurulan en güçlü silahlı örgütler; biri bugün hala varlığını sürdüren Irish

---

<sup>351</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 40 – 50.

Republican Army, diğeri 1922’de Güney İrlanda’nın bağımsızlığını kazanması ile birlikleri Güney İrlanda düzenli ordusuna dönüşen ve böylece ortadan kaybolan Irish Republican Brotherhood’tur. Ancak esasında bu iki örgütün de çekirdeğini oluşturan 1858 yılında Genç İrlandalılar cemiyetinin radikal kesimi tarafından kurulmuş olan Fenian Brotherhood örgütüdür. New York ve Dublin’de iki şube halinde açılan örgüt, savaşçı bir komutan olarak İrlanda mitolojisinde önemli bir yere sahip olan Fionn Mac Cumhaill ve ordusunu çağrıştırması açısından Fenian adı almıştır. Örgütün bu özelliği kısa süre içinde halkın da sempatisini kazanmasını sağlamış ve Fenian hareketi ilerleyen yıllarda pek çok saldırgan eylemde bulunmuştur. Radikal ve kanlı saldırılarıyla bilinen Fenianlar, bu yönleri nedeniyle hem bölgedeki Protestanlar hem de İngiltere tarafından en tehlikeli düşman olarak nitelendirilmişlerdir<sup>352</sup>. Özellikle IRB’nin kuruluşunda etkili olmuş olan Fenian hareketi, saldırılarının İrlanda halkı tarafından da eleştirilmiş olması nedeniyle kısa bir süre sonra faaliyetlerini durdurmuştur. Ancak Fenian hareketi hiçbir zaman tam olarak ortadan kalkmamış, özellikle İrlanda İhtilali’nin şiddetlendiği dönemlerde, kendilerine Fenian diyen çeşitli gruplar ortaya çıkarak saldırgan eylemleri sürdürmüşlerdir.

Bunların yanı sıra her iki tarafı bir araya getirmek amacıyla ortak olarak kurulmuş ve kuruldukları dönemlerde halkın büyük çoğunluğunu etraflarında toplamayı başarmış olan Oacboys ve United Irishmen, ihtilalin diğer önemli örgütleridir. Ancak kaynaklarda bu iki örgüt ile ilgili detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.

### **A. Orange Order**

1795 yılında Protestan Peep-O-Day Boys adlı grubun 48 Katoliği öldürdüğü bir saldırının ardından yine bu grup tarafından kurulduğu ilan edilen Orange Order locası, Protestanlar tarafından oluşturulmuş ve 200 yıldan fazla bir süre özellikle Kuzey İrlanda’da yönetim ve halk üzerinde etkili olmuş en güçlü örgüttür. Katoliklerin katılımının kesinlikle yasak olduğu örgütün, bu özelliğini de vurgulayan, yemini şu şekildedir:

---

<sup>352</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 45 – 46.

“Katolik ve cumhuriyetçi değilim. Hiçbir zaman olmadım. Protestanların üstünlüğünü tanıdığı müddetçe Kral III. George ve onun yerini alacak olan krallara sadık kalacağıma yemin ederim<sup>353</sup>.” Görüldüğü üzere esasında Loca İngiltere’ye de bir gözdağı niteliğindedir ve İngiltere’nin Katolik İrlandalılara verdiği her yeni hak ve özgürlük örgüt tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Orange Order daha kurulduğu yıl 90 şube açarak bölgedeki Protestanları kitleler halinde etrafında toplamayı başarmıştır. Ayrıca başlarda Katoliklerin yanında yer alan hatta United Irishmen’in kurulmasında önemli rol oynayan bölgedeki Presbiteryen<sup>354</sup> toplum da kısa süre içinde Orange Order’a kaydırılmıştır. Bu durum örgütün daha da güçlenmesini sağlamıştır.

Orange Order, adada yaşanan karışıklıkları İngiltere lehine değerlendirmek, Katolikler ile Protestanlar arasındaki düşmanlığı derinleştirmek ve Kuzey İrlanda’daki Katolikleri baskı altında tutmak için İngiltere tarafından da sürekli desteklenmiştir.

Orange Order’ın İngiltere için bölgedeki işlev ve önemini İngiliz generallerinden Knox’un; “İrlanda’nın birleşik olarak kalmasından yana olanlar ile loca arasındaki düşmanlığı körükleyen tedbirleri almış bulunuyorum. Kuzey İrlanda’nın güvenliği bu düşmanlığa bağlıdır<sup>355</sup>.” şeklindeki sözlerinden anlamak mümkündür.

Orange Order’ın Katolik halka karşı beslediği düşmanlık, ihtilalin her döneminde canlı tutulmuş, iç savaş yıllarında Kuzey İrlanda’da kurulan polis teşkilatı kadrolarının neredeyse tamamı Orange Order mensuplarına verilmiştir. Orange Order’ın politikasının İngiliz politikasından daha uç ve daha saldırgan olduğunu ifade etmek mümkündür. Örneğin 1990’larda İngiltere ile Kuzey İrlanda’daki Katolik Komitesi temsilcileri arasında barış görüşmeleri başladığında, buna ilk tepki Orange Order’dan gelmiştir.

---

<sup>353</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 37.

<sup>354</sup> Presbiteryen: Piskoposluğu reddeden, “İhtiyar Meclisi” tarafından yönetilen, Kalvinist Sistem Protestanlarının yer aldığı Reform Kilisesi mensuplarına verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Bıyık, *Presbiteryenlik ve Türk Presbiteryenler*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006, s. 30.

<sup>355</sup> Liam De Paor, *Divided Ulster*, Penguin, London, 1977, s. 27.

Orange Order bugün de canlılığını koruyan bir örgüttür. Her yıl 12 Temmuz'da Protestan Kral William'ın, 1690 yılında Katolik kral II. James'i Boyne Savaşı'nda yenmesi şerefine yürüyüş düzenleyen Orange Order, bu yürüyüşlerin özellikle Katolik mahallelerden geçirilmesi konusundaki ısrarları nedeniyle, bölgede dönem dönem iki taraf arasında çeşitli çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.

## **B. Irish Republican Brotherhood (IRB)**

Irish Republican Brotherhood, 1850'li yıllarda Genç İrlandalılar cemiyetinin, Fenian Brotherhood'u oluşturan radikal kesimine oranla, daha ılımlı bir kolu tarafından kurulmuştur. Örgütü hem Protestan hem de Katolik diğer örgütlerden ayıran en temel nitelik, ilk kez çiftçi ya da köylülerin değil Katolik işçilerin hedef alındığı sosyalist çizgiye yakın bir oluşum olmasıdır. Her ne kadar IRB mücadelesinin sosyalizmle ilgili olmadığını, asıl amacın adadaki İngiliz yönetimini ortadan kaldırarak İrlanda'ya bağımsızlığını kazandırmak olduğunu belirtse de, örgütün sosyalist yönü daha çok ilgi çekmiştir<sup>356</sup>. Bu sayede Avrupa'daki işçi kitlelerinin ve sosyalist hareketi destekleyen kesimlerin desteğini alan IRB özellikle Amerika'ya yerleşmiş olan İrlandalıların katılımları ve çabalarıyla kısa süre içinde güçlenmiştir. Ancak örgütün giderek komünist bir dil kullanması, kadrolarını komünist hücre modeline göre örgütlemesi ve Papalığın onaylamadığı bir yapılanma olan Karbonari<sup>357</sup> çetelerine benzer özellikler kazanmaya başlaması, Katolik kilisesinin IRB'ye cephe almasına neden olmuştur<sup>358</sup>.

Bu durum İrlanda halkının bir süre için örgütten uzaklaşmasına neden olmuşsa da, IRB'nin bölgedeki İngiliz birliklerine karşı gerçekleştirdiği başarılı eylemler halkın yeniden örgüt etrafında toplanmasını sağlamıştır.

IRB'nin asıl güçlü kolu ise Amerika'da örgütlenmiştir. 1850'li yıllarda yaşanan Amerikan İç Savaşı'nda Kuzey Amerika saflarında savaşan IRB birlikleri bu sayede hem savaş tecrübesi kazanmış hem de Amerika – İrlanda bağlarının

<sup>356</sup> Peter Hadden, *Beyond the Troubles*, London, 1994, s. 13.

<sup>357</sup> Karbonari, XIX. Yüzyılın başlarında İtalyan milliyetçi Mazzini tarafından kurulan, gizlilik ve dayanışma prensipleriyle İttihat ve Terakki gibi yapılanmalar da dâhil çağdaşı olan pek çok örgütü etkilemiş güçlü bir İtalyan örgütüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s. 59-64.

<sup>358</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 46.

güçlenmesini sağlamışlardır. Bu yolla Amerika'nın desteğini kazanan IRB 1863 yılında Chicago'da bir sürgün hükümeti kurduğunu ilan etmiş ve ardından bölgeden İrlanda'ya silah ve gönüllü göndermeye başlamıştır<sup>359</sup>. Ancak kısa süre sonra İngiltere güçlü istihbarat ağı sayesinde Amerika'daki IRB yapılanmasını tespit etmiş, gerçekleştirilecek ayaklanmaların, saldırı planlarının ve toplantıların İngiltere tarafından önceden haber alınıp önlenmesi bölgedeki IRB birliklerinin işlerini zorlaştırmıştır. 1870'lerde ise IRB'nin üye sayısının 200.000'i geçtiği ve kısa süre içinde güçlü bir ordu oluşturarak Kanada'daki İngiliz topraklarına saldıracağı yönündeki istihbarat haberleri İngiltere'yi harekete geçirmiş, bunun üzerine İngiltere İrlanda'da ve İrlanda kıyılarına yanaşan gemilerde pek çok tutuklama yapmıştır<sup>360</sup>. Bunun üzerine IRB İrlanda'daki İngiliz birliklerine karşı gerçekleştirilen saldırıları bu kez İngiltere'ye taşımıştır. İngiltere sokaklarında pek çok bombalı eylem yapan IRB bu yolla İngiliz halkını ürkütmeyi ve dolayısıyla İngiltere'den İrlanda adına bazı haklar elde etmeyi amaçlamıştır. Ancak tam aksine bu eylemler İngiltere'nin hem İrlanda'da hem de İngiltere'de güvenlik kuvvetlerini arttırmasına yol açmıştır. Fakat daha önemlisi IRB'nin düzenlediği bombalı eylemlerde sivil halkın da zarar görmesi Avrupa ve dünya kamuoyunda hem IRB'ye hem de İrlanda İhtilaline itibar kaybettirmiştir.

IRB'ye gerçek anlamda güç kaybettiren ise; bağımsızlık savaşı nedeniyle İngiltere ile zayıflayan ilişkilerini yeniden güçlendirmek isteyen Amerika'nın, IRB'ye olan desteğini çekmeye başlamasıdır<sup>361</sup>. Bu durum IRB'nin Amerika'daki kolunun tamamen yok olmasına neden olurken, IRB'nin İrlanda'daki kolu faaliyetlerine bir süre daha devam etmiştir.

1922 yılına gelindiğinde, İrlanda'nın bağımsızlığını kazanmasıyla IRB birlikleri, yeni kurulan devletin düzenli ordusuna katılmış ve böylece örgüt tamamen ortadan kalkmıştır.

---

<sup>359</sup> Hadden, *a.g.e.*, s. 18.

<sup>360</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 47.

<sup>361</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 47.

### C. Irish Republican Army (IRA)

İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu, 1916 Paskalya Ayaklanması'nı gerçekleştiren Irish Volunteers ve IRB mensuplarının oluşturduğu birliğin bir devamı niteliğindedir. Örgüt gerçek anlamda 1918 yılında Collins liderliğindeki Sinn Féin Partisi'nin silahlı kolu olarak ortaya çıkmış, gerçek bir ordu yapılanmasına sahip olması dolayısıyla da Irish Republican Army adını almıştır.

İngiltere'nin Paskalya Ayaklanması'ndaki isyancılara karşı uyguladığı adaletsiz tutumdan dolayı tepkili olan İrlanda halkı, Collins ve diğer partililerin de çalışmaları sonucunda IRA'ya yönlendirilmişlerdir. Diğer taraftan İrlanda İhtilali'nin şiddetlendiği dönemlerde ortaya çıkarak, Fenian hareketi adına saldırılarda bulunan pek çok grup yine bu çabalar doğrultusunda IRA kadrolarına dâhil edilmişlerdir<sup>362</sup>. Böylece halkın neredeyse her kesiminden katılımın sağlandığı örgüt, Collins liderliğinde kısa süre içinde teşkilatlandırılmış 1920'lerde 200.000 kişilik bir mevcuda ulaşmıştır<sup>363</sup>.

Irish Republican Army, bir taraftan gerçek bir ordu teşkilatlanmasına giderek alay, tabur, bölük gibi birimlere ayrılmışsa da, saldırılarını 20 – 30 kişilik gerilla gruplar halinde yürütmüştür. Collins'in askeri stratejist olarak tarihe geçmesini sağlayacak bu mücadele şekli, pek çok ülke gibi Sovyetlerin de ilgisini çekmiş; hatta daha sonraları IRA tarzı mücadele Sovyet Gizli Servisi KGB'nin ders kitaplarına dahi girmiştir<sup>364</sup>.

1920 yılında İngiltere'nin İrlanda'ya önerdiği antlaşmanın, Collins liderliğindeki İrlanda heyeti tarafından kabul edilmesi IRA'yı ikiye bölmüş, antlaşmanın kabulünden yana olan IRA mensupları yeni kurulan devletin düzenli ordusuna katılırken, antlaşmayı reddeden kesim De Valera liderliğinde ayrı bir yapılanma içine girmiştir. IRA birliklerinin büyük çoğunluğunun düzenli orduya katılması ve savaştan bıkmış olan İrlanda halkının barış yanlısı tutumu, IRA'nın mevcudunun ve kaynaklarının giderek azalmasına neden olmuştur. Bunun üzerine

<sup>362</sup> De Paor, *a.g.e.*, s. 29; Kramer, *a.g.e.*, s.

<sup>363</sup> "İrlanda Vekayii", *Hâkimiyet-i Millîye*, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.

<sup>364</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 63.

IRA, örgütün hedef ve niteliğini belirten bir beyanname yayınlarak, İrlanda halkının IRA'ya olan desteğini arttırmak yoluna gitmiştir. IRA'nın beyannamesi şu şekildedir:

“ 1. İrlanda Cumhuriyet Ordusu İrlandalıların hürriyetini kazanmak ve korumak amacıyla oluşturulmuştur.

2. Bütün milliyetperverler, İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun askerlerinin şimdiye kadar gösterdikleri kahramanlıkları bilmektedirler ve bununla gurur duyabilirler.

3. Büyük ve zalim bir imparatorluğa karşı benzeri görülmemiş bir mücadele ortaya koyan askerlerimiz dünyanın en kahraman askerleri ile aynı mevkide bulunmaktadırlar.

4. Cesur ve fedakâr askerlerimizin ülkelerinin hak ve hukuku korumak için gösterdikleri mücadeleleri ve her tür tehlikeye göğüs gererek korkusuzca düşmanla çarpışmalarını takdir ediyor ve onları destekliyoruz<sup>365</sup>. ”

Böylece ülke içinde yeniden mücadeleyi başlatan IRA, bu kez yalnız İngiliz birliklerine karşı değil, aynı zamanda İrlanda ordusuna karşı da savaşımaya başlamıştır. Sonuçta iç savaş 1922'de Güney İrlanda'ya bağımsızlık verilmesini öngören İngiltere-İrlanda Antlaşması ile noktalanmıştır. Fakat antlaşmanın İrlanda'yı ikiye bölmeyi öngören maddeleri, IRA içinde fikir ayrılıklarının doğmasına neden olmuş ve böylece IRA yeniden bölünmüştür<sup>366</sup>. İrlanda'nın ikiye ayrılmasını kabul etmeyen radikal kesim, IRA adı altında mücadeleye devam etme kararı almışsa da, bu dönemde IRA'nın yeni bir mücadeleye girebilecek güce sahip olmaması nedeniyle, örgüt uzun bir süre suskun kalmıştır<sup>367</sup>.

1950'lere gelindiğinde Güney İrlanda Serbest İrlanda Devleti olan adını İrlanda Cumhuriyeti olarak değiştirmiş ve İngiliz Uluslar Topluluğu'ndan ayrıldığını ilan etmiştir. Bunun üzerine İngiltere'nin, bölgenin bağımsızlığını tanımadığını belirten bir önergeyi kabul etmesi, IRA'yı yeniden canlandırmıştır. Böylece IRA

<sup>365</sup> “İrlandalıların Beyannamesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 164, 20 Nisan 1921, s. 1.

<sup>366</sup> “İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4344, 23 Ağustos 1933, s. 2.

<sup>367</sup> “İrlanda'da Hadiseler”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 12 Kasım 1932, s.2; “İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4344, 23 Ağustos 1933, s. 2.

hem Kuzey İrlanda hükümetine ve İngiltere'ye karşı yeni bir takım eylemler düzenlemeye başlamış ancak bu eylemler büyük çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanmıştır. IRA'nın bu başarısızlıklarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan toplantıda örgütün o dönemdeki durumu IRA liderlerinden biri tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Kesin olan bir şey vardır; İrlanda Cumhuriyet Ordusu kendini halktan koparmıştır. Halk IRA'nın varlığını saygıyla karşılamakta, onu alkışlamaktadır. Ama buna rağmen halk, temelde cumhuriyetçi hareketin bir parçası değil, yalnızca seyircisi durumundadır. IRA'nın her askeri kampanyası topyekûn bir yanlış olmuştur; çünkü her kampanya sonunda İrlandalılar her zamankinden daha az ulus niteliğine sahip olmuşlardır. Bu tür yenilgilere daha uzun süre katlanamayız. Başarıya ulaşmak için, kurtuluş savaşının halkın savaşı niteliğini kazanması gereklidir. IRA'nın rolü ise, bu kurtuluş savaşında halka yardımcı olmaktır<sup>368</sup>.”*

1960'lı yıllardan itibaren merkezi neredeyse tamamen Kuzey İrlanda'ya kaymış olan IRA içinde cumhuriyetçi ve sosyalist olmak üzere iki grup oluşmuştur. IRA'nın en yüksek yürütme organı olan Ordu Konseyi 1930'lu yıllardan beri katı cumhuriyetçiler tarafından yönetilmekte ve bu cumhuriyetçilerin büyük çoğunluğu “İngiliz emperyalizmine karşı savaş” adı altında salt askeri bir stratejiyi savunmaktaydılar<sup>369</sup>. Diğer taraftan daha alt tabakalardaki sosyalist yöneticiler daha çok politik çalışmaya ağırlık vermekteydiler. Bu amaçla Kuzey İrlanda'da vatandaş haklarını savunan tarzda çalışmalar yürütülürken, Güney İrlanda'da da arsa rantına ve nehirlerin özel mülkiyet olmasına karşı eylemler düzenlenmekteydi. Ayrıca İrlanda işçilerinin sorunlarına eğilerek gerçekleştirilen grevleri de destekleyen sosyalist kesim, bu sayede örgüt içinde giderek güç kazanmaktaydı<sup>370</sup>.

1970'li yıllar örgüt içindeki bu bölünme daha da derinleşmiş ve sonuçta örgüt sosyalistler tarafından yönetilen “Real IRA” (Gerçek IRA – Official IRA - RIRA) ile cumhuriyetçiler tarafından yönetilen “Provisional IRA” (Geçici IRA - PIRA) isimleri

<sup>368</sup> Hadden, *a.g.e.*, s. 38-39; Kramer, *a.g.e.*, s. 176.

<sup>369</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 176 – 177.

<sup>370</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 173.



altında ikiye ayrılmıştır<sup>371</sup>. RIRA bu dönemde siyasi sahadaki mücadelesine ağırlık verirken, PIRA silahlı eylemlere başvurmuştur.

PIRA tarafından bölgedeki İngiliz birliklerine ve Kuzey İrlanda silahlı kuvvetlerine karşı gerçekleştirilen eylemler, İngiltere'nin ve Kuzey İrlanda hükümetinin buna karşılık bölgedeki Katolik halka uygulanan baskıyı arttırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, o zamana kadar RIRA öncülüğünde politik mücadeleyi sürdürme eğilimindeki Katolik İrlanda halkını, intikam duygusuyla silahlı mücadeleyi desteklemeye yöneltmiştir.

Ancak adını bir süre sonra yeniden IRA olarak değiştiren PIRA'nın bu eylemleri kısa süre sonra örgütün İngiltere ve pek çok Avrupa ülkesinde terör örgütü olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur. Gerçekten de IRA bu dönemden sonraki eylemleriyle pek çok sivilin hayatını kaybetmesine neden olduğu gibi, çatışmalar kırsal mücadeleden tamamen şehir eylemlerine dönüşmüştür.

IRA'nın bu dönemden sonraki en ses getiren eylemi 1984 yılında dönemin İngiltere başbakanına düzenlenen suikast olmuş, her ne kadar suikast başarılı olmamışsa da, IRA bu eylemle tüm Avrupa'nın dikkatini bölgeye çekmeyi başarmıştır.

Sonuçta 1998 yılında imzalanan barış anlaşmasının ardından 2005 yılında silah bırakan IRA günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

---

<sup>371</sup> De Paor, *a.g.e.*, s. 55.

### III. BÖLÜM

#### İHTİLALİN AVRUPA VE AMERİKA'DAKİ YANKILARI

1100'lü yıllarda başlayarak Güney İrlanda için 1923 yılına, Kuzey İrlanda için ise 2000'li yıllara dek süren İrlanda İhtilali, özellikle çok uzun bir sürece yayılması ve İngiltere'nin ihtilale karşı uyguladığı sert politikalar nedeniyle hemen her dönem dünya kamuoyunun gündeminde yer tutan bir konu olmuştur. Ancak İrlanda İhtilali gerçek anlamda ancak XX. yüzyıl başlarından itibaren dikkat çekmeye başlamıştır. Bunun en temel nedeni dünyanın değişen fikrî ve siyasi yapısı doğrultusunda, dünya kamuoyunun yaşanan bağımsızlık mücadelelerine karşı bakış açısının değişmeye başlamasıdır.

Uluslararası ilişkiler devletlerin birbirileri ile olan ittifakları ve çıkarları doğrultusunda şekillenmektedir. Ancak elbette bu ilişkiler; değişen dengeler, ortaya çıkan savaşlar, teknolojik ve fikirsel gelişme ve yenileşmeler doğrultusunda sıkça revize edilmektedir. Örneğin uzun yıllar sömürge elde etmek adına birbirleri ile savaşan İngiltere ve Fransa, I. Dünya Savaşı patlak verdiğinde çıkarlarının örtüşmesi nedeniyle birbirlerine müttefik olmuşlardır. Yine İngiltere 1800'lü yılların sonlarına dek Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunmasını amaçlayan bir politika izlerken, bu dönemden sonra Osmanlı'nın giderek zayıflamasını bölgedeki İngiliz çıkarlarına bir tehdit olarak algılamış ve imparatorluğun bölünüp paylaşılmasını öngören yeni bir politika geliştirmiştir. Büyük devletlerin birbirleri ile olan bu ilişkileri, aynı zamanda özellikle sömürgecilik döneminde dünya üzerindeki küçük devletlerin kaderlerini de belirleyen ana unsur olmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında özellikle Avrupa devletlerinin İrlanda ile ilişkileri de bu doğrultuda şekillenmiş, yani İngiltere ile ilişkileri kötü olan ülkeler İrlanda ihtilalini desteklerken, İngiltere'nin müttefiki konumundaki ülkeler yaşanan isyan hareketlerinin İngiltere lehine sonuçlanmasını destekleyen bir tavır sergilemişlerdir.

Avrupalı ülkelerin İrlanda İhtilali ile ilgilenmeye başlamalarını sağlayan bir diğer ana unsur, İngiltere'nin dünya üzerindeki ekonomik ve siyasi gücünün giderek artmasıdır. İngiltere XVIII. yüzyılla birlikte Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirerek hızla sömürge elde etmeye başlamış, İngiltere'nin bu gelişimi pek çok Avrupa ülkesini

rahatsız etmiştir. Sonuçta kendi ekonomik ve siyasi güçlerini korumak ve arttırmak isteyen bu Avrupalı ülkeler, İngiltere’yi yıpratma çalışmalarına başlamışlardır. Avrupalı ülkeler tarafından İngiltere’ye karşı kullanılan en temel yıpratma politikası ise, İngiltere’nin hem askeri hem de ekonomin gücünün bölünmesine yol açan İrlanda İhtilali’ni desteklemektir. İrlanda da sürdürdüğü bu mücadelede kendisine müttefik bulabilmek amacıyla Avrupalı devletler ve Amerika ile ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmiştir. Bu noktada İngiltere’nin, hızlı yükselişi nedeniyle pek çok Avrupa ülkesi ile ilişkilerinin bozulmuş olması, İrlanda’nın yaşanan bağımsızlık mücadelesini destekleyecek ülkeler bulmak konusunda işini kolaylaştırmıştır. Sonuçta İrlanda İhtilali dönem dönem İspanya, Fransa, Almanya ve Amerika gibi güçlü ülkelere maddi destekler almıştır. Fakat Fransa ve Amerika’nın İrlanda İhtilali’ne verdikleri destek, İspanya ve Almanya’dan sağlanan yardımlardan farklı nitelikler de taşımaktadır.

1800’lü yıllardan itibaren İrlanda’nın en büyük müttefiki olan Amerika yaptığı silah ve para yardımlarının yanı sıra, hem İngiltere hem de Avrupa kamuoyunda İrlanda İhtilali’nin haklılığını ortaya koyacak politik çalışmalarda da bulunmuştur<sup>372</sup>. Fransa ise, bilinçli olarak olmasa da ülkesinde gerçekleşen Fransız İhtilali’nin yaydığı fikirlerle, İrlanda İhtilali’nin ideolojik temelini oluşmasına büyük oranda katkıda bulunmuştur.

Türkiye - İrlanda ilişkileri ise 1900’lü yılların başlarına kadar, devletlerarası resmi ilişkiler şeklinde ilerlememiştir. Gerçek anlamda Türkiye – İrlanda ilişkileri ancak Türkiye’nin I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında İngiltere’ye karşı yürüttüğü mücadele doğrultusunda başlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin tarih boyunca nasıl şekillendiği aşağıda ayrıntılı olarak incelenmektedir.

---

<sup>372</sup> “İrlanda Reis-i Cumhuriyla Bir Mülakat”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Mart 1921, No. 130, s. 1.

## I. TÜRKİYE - İRLANDA İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE’NİN İRLANDA İHTİLALİNE BAKIŞI

Türk – İrlanda ilişkilerinin tarihi süreci, hakkında çok az bilgiye sahip olunan bir konudur. İki ülke arasında dönem dönem bazı münasebetler olmuşsa da, temelde Türk – İrlanda ilişkilerinin 1900’lü yıllarda başladığını söylemek mümkündür. Bu döneme kadarki ilişkileri ise daha çok Osmanlı – İngiltere ilişkileri çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

Osmanlı – İngiltere ilişkileri yoğun olarak 1500’lü yılların ortalarında, III. Murat döneminde başlamıştır. Bu dönemde dış politikasının sınırlarını Avrupa’ya kadar genişleten Osmanlı İmparatorluğu’nun bu bölgede güçlü bir müttefik arayışına girmesiyle Osmanlı – İngiltere ittifakı oluşmaya başlamıştır<sup>373</sup>. Hızla gelişen ilişkiler sonucunda, İngiltere’nin Osmanlı İmparatorluğu nezdinde atadığı ilk Büyükelçisi William Harborne 1583 yılında İstanbul’a gelmiş, Yusuf Ağâh Efendi de 1793 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun Londra Büyükelçisi olarak göreve başlamıştır<sup>374</sup>.

Osmanlı İmparatorluğu’nu bu dönemde İngiltere ile ittifak kurmaya yönelten en temel etken şüphesiz İngiltere’nin Avrupa’daki en güçlü devletlerden biri olmasıdır. Diğer taraftan, Akdeniz hakimiyetini ele geçirmek konusunda Osmanlı’nın en büyük rakibi durumunda olan İspanya, 1500’lü yıllarda İngiltere için de önemli bir düşman olarak görülmektedir. Bu durum ortak düşmana karşı mücadele eden iki devleti birbirine yakınlaştırmıştır. Ancak bunların yanı sıra Osmanlı’yı, Avrupa’daki diğer ülkelere karşı İngiltere ile ittifak kurmaya yönelten etken, İngiltere’nin Protestan inanca sahip olmasıdır<sup>375</sup>. Çünkü Osmanlı “puta tapanlar” olarak nitelendirdiği Katolik devletlerle işbirliği yapmak fikrine sıcak bakmamaktadır.

<sup>373</sup> Hüseyin Serdar Tabakoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı – İspanya İlişkileri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011, s. 6 – 7.

<sup>374</sup> Akdes Nimet Kurat, *Türk – İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553 – 1610)*, TTK Basımevi, Ankara, 1953, s. 145- 146.

<sup>375</sup> Feridun Emecen, “Osmanlı Devleti’nin Batı Politikası (14. ve 16. Yüzyıllar)”, *Türk Dış Politikası Osmanlı Dönemi*, C. 2, Ed. Mustafa Bıyıklı, Gökkuşbuca Yayınları, İstanbul, 2008, s. 21; Kurat, *a.g.e.*, s. 150.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu dönemde Avrupa'daki Katolik devletlere karşı olan bu yaklaşımı ve İngiltere ile giderek güçlenen dostluk ve işbirliği ilişkileri, imparatorluğun İrlanda İhtilaline bakışını da bir ölçüde gösterir niteliktedir. Osmanlı, İngiltere ile kurulan bu ilişkinin zedelenmesini istemediği gibi, aynı dönemde İspanya'nın İrlanda ile müttefik konumunda olması nedeniyle de İrlanda İhtilali'ne ilgi göstermemiştir.

Osmanlı'nın İrlanda'ya karşı olumsuz bir tavır geliştirmediği de bilinmektedir. Örneğin XVI. yüzyılın sonlarına doğru, bir İrlanda ticaret gemisi Akdeniz'e açılmış ve burada korsanların eline geçmiştir. Bu dönemde özellikle Akdeniz'de önemli bir güce sahip olan Osmanlı, bu İrlanda gemisini kurtararak İrlanda'ya iade etmiştir<sup>376</sup>. Türkiye ile İrlanda arasında bilinen ilk münasebet olan bu olay, Türk – İrlanda ilişkilerinin dostluk zemininde başladığını göstermesi açısından önemlidir. Ancak Türk – İrlanda ilişkilerinin gerçek anlamda başladığı dönem 1800'lü yılların ortalarıdır. Osmanlı İmparatorluğu bu dönemde ciddi bir kıtlık felaketi yaşayan ve yakınındaki Avrupalı devletlerden talep ettiği yardımın karşılığını bulamayan İrlanda'ya büyük bir yardımda bulunmuştur.

Sultan Abdülmecit'in başlangıçta İrlanda'ya 10 bin Pound para yardımında bulunmak istediği, ancak dönemin İngiltere Kraliçesi Victoria'nın bu miktarı fazla bulması üzerine para yardımının bin Pound'a indirildiği ve bunu telafi etmek amacıyla adaya ayrıca tahıl ve gıda maddesi yüklü gemiler gönderildiği bilinmektedir<sup>377</sup>. Ancak İngiltere, İstanbul'dan yola çıkan Osmanlı gemilerinin Dublin limanına girmelerine izin vermemiş, bunun üzerine gemiler yüklerini Dublin'e 70 km. mesafedeki Drogheda limanına boşaltmak durumunda kalmışlardır.

Bu yardım üzerine İrlanda ileri gelenleri tarafından Sultan Abdülmecit'e bir teşekkür mektubu yazılmıştır. Mektupta, Osmanlı padişahına gösterilen hürmet dikkat çekerken, o dönemde teşekkür mektubunu yazanların sonraki yıllarda İrlanda'nın yönetiminde etkili isimler haline gelecek olmaları da Türk – İrlanda ilişkilerinin hangi doğrultuda ilerleyeceğini gösterir niteliktedir. Öyle ki, İrlanda'nın

---

<sup>376</sup> <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irlanda-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (11. 05. 2012)

<sup>377</sup> BOA, Milli Evrakatın Devralınan Belgeler, No. 12.

tarihi şehirlerinden olan Drogheda'nın kuruluşunun 800, büyük kıtlığın ise 150. yıldönümleri münasebetiyle 2 Mayıs 1995 yılında düzenlenen kutlamalar sırasında, Osmanlı'nın yardımı unutulmamış ve dönemin belediye binasına, yapılan yardımın anısına bir şükran plaketi asılmıştır<sup>378</sup>. Yine Mart 2010 tarihinde Türkiye'yi resmen ziyaret eden İrlanda Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Marry McAleese, verdiği röportajda Osmanlı yardımının Türk – İrlanda dostluğundaki önemini gözler önüne seren şu ifadeleri kullanmıştır:

*“İrlanda halkı bu eşine az rastlanır bonkörlüğü asla unutmadı ve bunun sonucunda sizin bayrağınızdaki semboller, bu güzel yıldız ve hilali bölgenin sembolü haline getirdiler. Hatta futbol takımının formalarının üzerinde de bu güzel Türk sembollerini görüyoruz. Önümüzdeki Cumartesi günü eğer Drogheda'ya ziyaret edecek olursanız Türk milli takımının sahada futbol oynadığını düşünebilirsiniz<sup>379</sup>.”*

Osmanlı Devleti'nin İrlanda İhtilaline uzun bir süre kayıtsız kaldığı bilinmektedir. Bunun temel nedeni yukarıda da ifade edildiği gibi Osmanlı'nın kurulan Osmanlı – İngiltere ittifakının zedelenmesini istememesidir. Ayrıca İrlanda'nın Osmanlı'ya olan uzaklığı, imparatorluğun İrlanda İhtilali ile Avrupa ülkeleri kadar yakından ilgilenmesini engellemiştir. Kaldı ki, Avrupa ülkelerinin İrlanda ihtilaline yaklaşımlarının temel nedeni İngiltere'yi sömürgecilik yarışında yıpratmaktır. Dolayısıyla Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirememiş ve sömürgecilik yarışına girememiş olan Osmanlı Devleti'nin İngiltere ile olan ilişkisinin, İngiltere'nin diğer Avrupa ülkeleriyle olan ilişkileri ile aynı doğrultuda şekillenmediği açıktır.

Türk – İrlanda ilişkilerinin en sıkı olduğu dönem ise Türkiye'nin de İngiltere'ye karşı mücadele içinde olduğu 1920-1923 yılları arasındaki dönemdir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi üzerinden takip edildiği üzere iki devlet arasında ortak düşmana karşı benzer mücadeleler vermek olgusundan doğan bir bağ oluşmuştur.

---

<sup>378</sup> Plaket için bkz. Ek 13.

<sup>379</sup> <http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/03/23/irlanda.takiminda.neden.ay.yildiz.var.iste.cevap/568938.0/index.html> (11. 05. 2012)

Gazetede İrlanda'da yaşanan hemen her gelişmeye yer verildiği gibi, ihtilale ideolojik ve manevi destek niteliğinde olan pek çok makale de yer almıştır<sup>380</sup>.

Örneğin; 13 Aralık 1921 tarihinde Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan Ahmed Emin imzalı “Hür İrlanda” adlı yazı, Türkiye – İrlanda ilişkilerini ve Türkiye'nin İrlanda İhtilali'ne bakışını en açık şekilde ifade etmektedir. Makalenin bir kısmı şöyledir:

*“İrlanda misak-ı millisini savunmamak elimizde değildir. Bizimle İrlanda arasında hiçbir münasebet ve temas bulunmamakla beraber arada aynı amaçlar için çarpışmaktan doğan bir silah arkadaşlığı bulunduğunu her iki taraf uzaktan uzağa hissediyordu. Biz nasıl İrlanda meselesine önem veriyorsak İrlandalılar da bizim varlığımızı muhafaza etmek ve bağımsızlığımızı korumak adına açtığımız büyük mücadeleyi derin bir alaka ile takip ediyorlardı. Hatta bu alakanın özel ve şahsi şekiller aldığı da bilinmekteydi. Amerika'da çıkan İrlanda gazetelerinden en önemlisi olan Gaellic American'ın başyazarı, ezeli bir Türk dostudur. 1293 (1877 – 1878) savaşında gönüllü olarak Türk saflarında savaşmıştır. Gaellic American'ın içinde Türk bağımsızlık savaşını savunan hararetli bir makalenin bulunmadığı tek bir dahi nüshası yoktur. Bizimle İrlanda arasında amaç itibariyle var olan silah arkadaşlığımı, bu zat pek çok defalar canlı kelimeler ile izah ve ispat etmiştir.*

*Dolayısıyla İrlandalıların istiklal mücadelelerinde gösterdikleri büyüklüklerin ve fedakârlıkların, Türkler gibi asker bir milletin kalbinde böyle özel bir yere sahip olması son derece doğaldır<sup>381</sup>.”*

Aynı şekilde 11 Mart 1921 tarihinde yayımlanan “İrlanda Kahramanları” adlı makalede yer alan şu ifadeler de Türkiye ile İrlanda arasında kurulan manevi bağları gözler önüne sermesi açısından önemlidir:

*“Gözleri hülya ile dolu, yumuşak, zayıf ve silahsız bir halk, dokuz başlı ejderi yeniyor! Çünkü ne kadar zayıf ve küçük olsa da kahraman bir milletin istiklalini ve hakkını hiçbir kuvvet çalamaz.*

<sup>380</sup> Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde İrlanda İhtilali ile ilgili yayımlanmış haber ve makalelerin tam listesi için bkz. Ek 14.

<sup>381</sup> Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1.

*Onun için değil mi ki, bu gerçeği, bu imanı ruhunda onlar gibi taşıyan Türkler, memleketimizi müdafaa için dağlarımızın inine çıkan bizler, kuzey denizlerinde geçen bu trajediyi bu kadar heyecanla takip ediyoruz.*

*Zaten bu meselede bütün doğu devletleri, aynı zulmün ve kıyamın bütün kurbanları bedbaht İrlanda'nın bütün bedbaht yoldaşları, Mısırlılar, Iraklılar, Hintliler, hepsi bu mukaddes mücadelede kendilerini İrlanda'nın doğal birer müttefiki olarak görüyorlar.*

*Fakat özellikle biz Türkler, Sinn Féinerlerin gerçek silah arkadaşları, İrlanda'nın insanüstü yiğitleri ile kendimizi kardeş duyuyoruz ve onların zaferlerini bir ordumuzun zaferi gibi temenni ediyoruz.*

*Hayır, temenni ediyoruz değil, iman ve inançla bekliyoruz<sup>382</sup>.”*

Müfide Ferit tarafından kaleme alınmış olan bu makale, ihtilal ile ilgili olarak yazılan diğer yazılara oranla çok daha duygusal bir dile sahiptir. Şüphesiz bu duygusal ifadeler Türk halkını etkilemiş ve ülkede İrlanda İhtilali'ne gösterilen saygı ve desteği de arttırmıştır.

6 Şubat 1920 tarihli bir yazıda yer alan “*Küçük milletlerin hakları için savaşan ve milletleri uygarlık seviyelerine göre taltif veya mahkûm edecek adalet vasfını kendisinde gören devlet yöneticilerini tehlikeli bir savaş sırasında güvenliğini tehlikeye attıkları için ceza görmüş olan Ermenilere insaniyet namına en büyük mevki'-i müdafayı ihzar iden İngiltere, İrlandalıları senelerden beri katledip dururken bilir misiniz ne yapıyor? Sadece vazifesini!*<sup>383</sup>” şeklindeki ifadeler, Türkiye'nin İrlanda İhtilali'ne yaklaşımında Türkiye – İngiltere ilişkilerinin etkin bir rol oynadığını gösterir niteliktedir. Yine gazetede yazılar üzerinden sıkça İngiltere'nin, Wilson prensiplerini gerekçe göstererek Türkiye'nin sınırları içindeki azınlıkların haklarına müdahale ettiği ancak kendi himayesindeki azınlıklara aynı

<sup>382</sup> Müfide Ferit, “İrlanda Kahramanları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1921, No. 106, s.1.

<sup>383</sup> “İrlanda'da İhtilal”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 6 Şubat 1920, No. 7, s. 2.



muameleyi yapmadığı vurgulanmıştır<sup>384</sup>. Türkiye bu tarz yazılar aracılığıyla bir yandan İrlanda'nın davasını haklı bulup ideolojik olarak destek verdiğini belli ederken, bir yandan da ülke içindeki İngiliz yanlılarını İngiltere'den soğutmak şeklindeki hedefini gerçekleştirmek amacındadır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin bu yazılar aracılığı ile Türkiye'de İrlanda İhtilali'ni destekleyen bir kamuoyu oluşturmak noktasında büyük bir başarı sağladığını söylemek mümkündür. Diğer taraftan Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin bu dönemde Türkiye'nin resmi yayın organı niteliğinde olduğu göz önüne alındığında, gazete üzerinden kurulan bu bağın Türk – İrlanda ilişkilerinin çerçevesini de çizdiği açıktır.

Ahmed Emin'in makalesinden de anlaşıldığı gibi, Türkiye'nin İrlanda ihtilaline gösterdiği bu yakın ilgi ve destek İrlanda'da da aynı şekilde yankı bulmuş ve İrlanda basını da Türk Kurtuluş Savaşı'nın haklılığını İrlanda halkına duyurmuştur<sup>385</sup>. Fakat bunun yanı sıra İrlanda gazetelerinin büyük çoğunluğunun Amerika'da çıkarıldığı göz önüne alındığında, İrlanda'nın, Türk Kurtuluş Savaşı'nın Amerikan halkı tarafından tanınmasında da büyük bir etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır<sup>386</sup>.

Birbirlerinin bağımsızlık mücadelelerini başlarda basın yoluyla destekleyen Türkiye ve İrlanda, kısa süre sonra oluşan bu gayrı resmi ittifakın etkisiyle, katıldıkları tüm uluslararası platformlarda birbirilerini destekleyen bir politika izlemişlerdir.

Örneğin; 1923 yılında Amerika'da faaliyet gösteren etkili bir İrlanda cemiyetinin başkanı tarafından Mustafa Kemal'e bir mektup gönderilmiş ve yakınlarda toplanacak olan Lozan Konferans'ında Türkiye'nin İrlanda'yı desteklemesi istenmiştir.

---

<sup>384</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1; “İrlanda Ayrılmak Hususunda Musır”, *Hâkimiyet-i Milliye*, , 11 Eylül 1921, No. 289, s. 2; “İrlanda'da İhtilal”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 6 Şubat 1920, No. 7, s. 2.

<sup>385</sup> Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1

<sup>386</sup> “İrlandalılar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 710, 11 Ocak 1923, s. 3 Metnin tamamı için bkz Ek 15; Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1

Mektup şu şekildedir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi reisi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine

Muhterem reis hazretleri:

*Lozan’da düzenlenecek olan konferansta Ankara’dan gönderilecek temsilcilerin İrlanda Cumhuriyeti’ne destekte bulunmasını rica etmek üzere tarafınıza müracaat etmeye karar verilmiştir. Yaptığımız milli mücadele ile iki dünyanın da saygısını kazanan Türkiye’nin aynı mücadeleyi vermekte olan İrlanda’ya yardım etmeyi esirgemeyeceğine eminim. Türkiye’nin cumhurbaşkanı olan zatı âlilerinin de yardımını istirham ile arz-ı hürmet eylerim efendim.*

26 Aralık 1922

*William Deery*<sup>387</sup>,

Gönderilen bu mektup İrlanda’nın Türkiye’ye duyduğu saygı ve güveni temsil ettiği gibi, iki ülkenin bağımsızlık mücadeleleri sırasında basın yoluyla oluşturulmuş olan manevi bağlarının ilk kez resmi bir ittifaka dönüşmeye başladığını göstermesi açısından da önemlidir. Yine aynı mektubun devamında yer alan “*İrlanda Cumhuriyeti ve İrlanda halkını Hristiyan (!) İngiltere’nin vahşetinden ve İngiltere’ye satılan serbest hükümetin İrlandalı katillerinden kurtarmanızı istirham ederiz*<sup>388</sup>” şeklindeki sözler İrlanda’nın Türkiye’ye bakışını ve güvenini temsil etmesi açısından önemlidir.

İrlanda’nın bu talebi Türkiye tarafından olumlu karşılanmış, İsmet Paşa başkanlığında Lozan’a gönderilen Ankara heyetinden özellikle Dr. Rıza Nur müzakerelerde İrlanda sorununu sıkça dile getirmiştir<sup>389</sup>. Aynı şekilde İrlanda heyetinin de Türkiye’nin taleplerini destekler nitelikte bir politika izlemesi Türkiye – İrlanda ittifakının hayata geçirilmesini sağlamıştır.

<sup>387</sup> “İrlandalılar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 710, 11 Ocak 1923, s. 3.

<sup>388</sup> “İrlandalılar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 710, 11 Ocak 1923, s. 3.

<sup>389</sup> *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Ed. Baskın Oran, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 98; Lozan Konferansı’ndaki görüşmelerle ilgili olarak bkz. Rıza Nur, *Hayat ve Hatıralarım*, C. 3, Altındağ Yayınevi, İstanbul, 1968. s. 1063.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, iki ülkenin birbirlerini bu derece desteklemelerinin bir diğer nedeni, sürdürülen bu bağımsızlık mücadelelerinin her iki ülkenin de ulusal çıkarlarıyla paralellik gösteriyor olmasıdır. Yani Türkiye ve İrlanda benzer durumdaki tüm ülkeler gibi, kendi mücadelelerine meşruiyet kazandırmak için benzer nitelikteki tüm mücadeleleri destekleyen bir politika izlemişlerdir. Çünkü bu noktada aynı amaç için mücadele eden ülkelere birinin başarı kazanması hem diğer ülkelere manevi anlamda güç kazandıracak hem de bu ülkenin uluslararası platformda kazanacağı haklar diğer devletler için de emsal teşkil edecektir. Fransız İhtilali sonunda kazanılan haklar ve yayılan fikirlerin diğer devletlerin mücadeleleri üzerindeki etkisi bu duruma en uygun örneklerden biridir.

Türkiye ve İrlanda'nın birbirlerini her platformda desteklemeyi öngören bu politikayı takip etmelerinin bir diğer nedeni ise İngiltere'yi uluslararası camiada yalnızlaştırarak yıllardır askeri sahada sürdürdükleri mücadelelerin meyvelerini siyasi sahada da toplamak istemeleridir. Kaldı ki bu politika başarılı olmuş, İngiltere, hem değişen dünya düzenine ayak uydurmak mecburiyeti hem de Avrupalı ülkelere aldıkları tepkiler nedeniyle özellikle İrlanda'ya karşı geri adım atmak durumunda kalmıştır. Diğer taraftan Türkiye ile İrlanda'nın birbirlerine verdikleri bu destek, iki ülkenin de ekonomik anlamda büyük sıkıntılar içinde olmaları nedeniyle manevi ve siyasi boyutta kalmıştır. Ancak son yıllarda, Türkiye'nin maddi anlamda da İrlanda'yı desteklediği, hatta Irish Republican Army'nin kuruluşunda Türkiye'nin önemli rol oynadığı iddia edilmeye başlamıştır. Doğu-Batı Araştırmaları Enstitüsü Başkanı ve Türkiye Diplomatik Dergisi yönetmeni Ömer Özkaya, Takvim gazetesine verdiği bir röportajda, bu iddialar ile ilgili şu ifadelerde bulunmuştur:

*“Sultan II. Abdülhamit döneminde, Kuşçubaşı Eşref, Teşkilatı Mahsusa'nın Arap Yarımadası'ndan sorumlu başkanı olarak görev yaptı ve bu sırada düzenlenen Süveyş Kanal Harekâtı'nda (1916) öncü birliklere komutanlık etti. Hayber'de Teşkilat-ı Mahsusa birliği savaşıırken, yaralı olarak ele geçirilen Eşref'in yakalandıktan sonra Arap Lawrence olarak bilinen İngiliz ajanına şöyle söylediği belirtilmektedir:*

“Lawrence, kazandığını sanıyorsun. Fakat henüz hiçbir şey bitmedi. Hükümetinin başına öyle sıkıntılar salacağız ki, iki asır uğraşsanız bitiremeyeceksiniz.”

*Kuşçubaşı'nın bu sözleri, Teşkilatı Mahsusa'nın İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun yapılanmasını örgütlemiş ve maddi anlamda da desteklemiş olmasına işaret olarak kabul edilmektedir<sup>390</sup>.*”

Türkiye'nin IRA'nın kuruluşunda önemli bir rol oynadığını ileri süren bu görüşün yanı sıra, Zafer Toprak'ın *Toplumsal Tarih* adlı dergide yayımlanan bir makalesinde yer verdiği, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin I. Dünya Savaşı sırasında İrlandalı ihtilalcilere 50.000 liralık bir para yardımında bulunduğu iddiasıdır<sup>391</sup>. Fakat Toprak bu iddianın kesin olmadığını, Fransız gizli arşiv belgeleri üzerinden elde edilen bu bilginin ancak İrlanda arşivlerinde yapılacak bir araştırmayla kanıtlanabileceğini belirtmektedir.

Türkiye – İrlanda arasında kurulan ilişkiler, bağımsızlık mücadeleleri sırasında ülkelerin birbirlerine verdikleri destek ile sınırlı kalmamıştır. Başlarda her iki ülke de bağımsızlık mücadelelerini tamamlayıp yıllardır süren mücadelenin getirdiği iç sorunlara yöneldiklerinden kesintiye uğrayan ilişkiler, 1970'li yıllardan sonra yeniden gelişmeye başlamıştır.

İrlanda'da Türk Büyükelçiliği ilk olarak 11 Aralık 1972 tarihinde Türkiye'nin Paris Büyükelçiliğine bağlı bir büroyla faaliyete geçmiş, ardından 10 Aralık 1973'te Türkiye'nin Dublin Büyükelçiliği açılmıştır. İrlanda'nın Ankara Büyükelçiliği ise 1998 yılında faaliyete girmiş ve kısa sürede hem ekonomik hem de siyasi sahada iki ülke arasındaki ilişkiler yoğunlaşarak sürmüştür.

---

<sup>390</sup> Bülent Erandaç, “IRA'nın Kuruluşu ve Türkler”, *Takvim*, 11 Mart 2012, S. 6245, s. 11.

<sup>391</sup> Zafer Toprak, “ Bolşevik İttihatçılar ve İslam Komiterni İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı (İttihad-ı Selamet-i İslam)”, *Toplumsal Tarih*, S. 48, (Temmuz 1997), s. 6 – 13.

## II. İNGİLTERE'NİN İHTİLALE KARŞI UYGULADIĞI POLİTİKALARIN ANALİZİ

İrlanda İhtihali'nin yaklaşık 750 yıl gibi uzun bir sürece yayılmış olmasının en temel nedeni, İngiltere'nin ihtilale karşı uyguladığı politikalarıdır. İngiltere ne bölgedeki ayaklanmaları tamamen bastırıp sonlandırarak derece kararlı bir baskı uygulamış ne de İrlandalı ihtilalcilerin taleplerini kabule yanaşmıştır.

İngiltere'nin 1100'lü yıllarda hakimiyeti altına aldığı İrlanda'ya uyguladığı ilk politika, Osmanlı'daki İskan politikasına bir ölçüde benzetilebilecek olan bir yerleştirme politikasıdır. Buna göre; İngiltere ve İskoçya'dan pek çok Protestan aile İrlanda'ya göç ettirilmiş ve bu sayede bölgede İngiliz nüfusunun yayılması sağlanmıştır. Ancak ilk göçler İngiltere'nin istediği etkiyi yaratmamış, bölgeye göç ettirilen aileler kısa süre sonra asimile olarak Gallileşmiştir. Bunun üzerine ikinci bir göç dalgasını başlatan İngiltere, bu kez asimilasyonu önlemek için Kilkeny Yasaları (1367) adı verilen bir dizi kısıtlamalar getirmiştir<sup>392</sup>. Buna göre bölgeye göç ettirilen Anglo-Normanların adanın yerel halkı ile evlenmesi, çocuklarına İrlanda isimleri vermeleri, İrlandalılar gibi giyinmeleri ve onların törelerini benimsemeleri yasaklanmıştır. İngiltere bu yolla ilk olarak adaya göç ettirilenlerin İrlandalılaşmasını engellemiş, bir sonraki adım olarak ise adada yürürlüğe koyduğu yeni yasalarla, İrlanda kültürünü tahrip etmeye başlamıştır. Amaç bu şekilde bölgenin yerel halkını kendi kültür ve törelerinden uzaklaştırarak adada İngiliz kültürünün yayılmasını sağlamaktır. Ancak sonuç İngiltere'nin hedeflediğinden farklı gelişmiştir. İrlanda halkı tüm baskılara rağmen kültürüne, dinine ve töresine sıkı sıkıya bağlanmış ve bu durum kısa sürede adanın yerli halkı ile göçmenler arasında büyük bir uçurum oluşmasına neden olmuştur.

İrlanda'da Katolikler ile Protestanlar arasında ortaya çıkan bu uçurum, ihtilal sırasında yaşanan çatışmalar ve İngiltere'nin iki kesimi sıkça karşı karşıya getiren politikaları nedeniyle daha da derinleşmiştir. Bu durum İrlanda İhtilalinin barışla noktalanmasını geciktiren bir diğer temel etkendir. Diğer taraftan İngiltere başta hedeflendiğinden daha farklı bir şekilde gelişen bu yeni durumu, kendi lehine

---

<sup>392</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 24.

kullanmak için, neredeyse ihtilalin son safhalarına kadar uygulayacağı yeni bir politika geliştirmiştir. Bu dönemden sonra İngiltere'nin temel hedefi adadaki yerli halk ile göçmenler arasındaki düşmanlığın bilinçli bir şekilde arttırılması yönündedir. İrlanda'daki bir İngiliz yöneticinin “*İrlanda idaresi olanaksız bir ülkedir. Sarılabileceğimiz tek yöntem tarafları birbirine düşürmek ve taraflardan birini desteklemektir*”<sup>393</sup>.” şeklindeki sözleri İngiltere'nin bölgedeki bu temel politikasını kanıtlar niteliktedir.

İngiltere bu amaçla, bölgeye yerleştirilen göçmenlere hem kanunlar önünde, hem ekonomik anlamda, hem de sosyal imkânların kullanılması anlamında yerli halktan ayrı muamele etmeye başlamıştır. Ayrıca yerli halkın toprakları zorla ellerinden alınarak göçmenlere dağıtılmış, İngiltere hem ekonomik hem de siyasi alanlarda göçmenleri koruyucu bir politika izlerken yerli halkı baskı altında tutmaya başlamıştır.

İngiltere kralı VIII. Henry tarafından 1500'lerde başlatılan ve ardından kraliçe Elizabeth tarafından Katolikler aleyhine daha da yoğunlaştırılarak sürdürülen Protestan Reformasyonu ise bu düşmanlığın uzlaşmaz boyutlara ulaşmasına neden olan en önemli uygulamadır<sup>394</sup>.

Protestan Reformasyonu, bölgeye göç ettirilen Protestan halka, Katoliklere tanınmayan pek çok hakkı tanınmasının yanı sıra, Katoliklerin o döneme kadar maruz kaldıkları baskıları daha da arttırarak sistemleştirmesi nedeniyle İrlanda halkından büyük tepki görmüştür<sup>395</sup>. Ancak İrlanda İhtilali 1800'lü yıllara kadar örgütlü bir harekete dönüşmemiş, daha çok küçük çaplı köylü hareketleri şeklinde ilerlemiştir. Bu durum İrlanda halkının kendisini bu baskıya maruz bırakan İngiltere'ye karşı büyük çaplı ve etkili bir ayaklanma gerçekleştirememesi sonucunu doğurmuştur. Bu durumda toprağı elinden alınan İrlanda köylüsü ilk tepkisini İngiltere'ye değil, toprağının yeni sahibi olan göçmenlere göstermiştir. Her ne kadar bu dönemde

---

<sup>393</sup> Poul Johnson, *Ireland A Concise History from the Twelfth Century to the Present Day*, Blackstone Inc., London, 1981, s. 135.

<sup>394</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 37.

<sup>395</sup> O'Brien, *a.g.e.*, s. 43-46.

bölgedeki İngiliz askerleri de çeşitli saldırılara uğramışlarsa da, uzun bir dönem çatışmalar çoğunlukla Protestan ve Katolik halk arasında gerçekleşmiştir.

Böylece Protestanlara uygulanan bu koruyucu politikalarla bölgedeki Protestanların İngiltere'ye bağlılıkları güçlendirilirken, Katolikler baskı altında tutulmuş ve sonuçta adada olası bir Katolik – Protestan ittifakı engellenmiştir.

Ancak 1850'lerden itibaren dünyada hızla yayılan bazı fikir akımları İrlanda'ya da yansımış ve bu fikirlerden etkilenen bölgedeki aydın Protestan kesim, her ne kadar İngiltere'ye bağlı olmakla pek çok avantaj elde etmiş olsalar da, bağımsız bir İrlanda fikrine sıcak bakmaya başlamışlardır. Hatta Katoliklerin maruz kaldıkları baskıya karşı gelmek ve bölgedeki ayaklanmaları sistemli hale getirmek için kurulan ilk örgüt, bu Protestan aydınlar tarafından oluşturulmuştur<sup>396</sup>. Fakat İrlanda İhtilalinin tarihsel süreci içinde Katolikler ile Protestanlar arasında yaşanan büyük çaplı çatışmalar, iki tarafın süreç boyunca birbirlerine verdikleri zararlar, Protestan kesimin büyük çoğunluğunun İngiltere tarafından sağlanan ekonomik avantajları kaybetmek istememesi, adada uzun süreli ve sağlam bir Katolik – Protestan ittifakını engellemiştir.

İki taraf arasındaki bu düşmanlık, ihtilalin sonuçlarını vermeye başladığı 1920'li yıllarda da kendisini göstermiştir. Protestan kesimin hiçbir şartla Katolikler ile anlaşmaya yanaşmaması adada barışın sağlanmasını geciktirirken, İrlanda'nın ikiye bölünmesi de Katolik kesimin tüm uzlaşmacı tavrına karşın, Protestanların İngiltere'ye bağlı kalmakta diretmeleri neticesinde gerçekleşmiştir. Ancak bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, Protestanların İngiltere'ye bağlı kalma konusundaki bu ısrarları adada var olan Katolik – Protestan çatışmasından çok Protestanların İngiltere'den aldıkları ekonomik desteği sürdürmek istemeleri nedeniyledir. Gerçekten de İngiltere, bölgedeki Protestanların hem toprak üzerindeki haklarını ve kazançlarını arttırmalarını sağlamış hem de Protestanların yoğun olarak yaşadıkları Ülster bölgesinin sanayi gelişimini desteklemiştir. Böylece İrlanda'daki göçmenler kısa sürede hem toprağın büyük bölümüne hem de gelişmiş bir sanayi sistemine sahip olurlarken, Katolik kesim bu haklardan mahrum bırakılmıştır. Bu

---

<sup>396</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 19; Connolly, *a.g.e.*, s. 32; O'Brien, *a.g.e.*, s. 154.

durum İrlanda'nın ikiye bölünmesinden sonra bile Katolik Güney İrlanda'nın ekonomik anlamda Kuzey İrlanda'ya ve dolayısıyla İngiltere'ye bağımlılığının sürmesine neden olmuştur.

İngiltere'nin bölgede uyguladığı bir diğer temel politika, toprak sistemi üzerindeki değişikliktir. İngiltere adanın mevcut yapısını değiştirerek ortak mülkiyeti özel mülkiyete, klan sistemini ise feodal sisteme dönüştürmeyi amaçlamıştır. Klan sistemi temelde eşitlik ve adalet ilkeleri üzerine oturtulmuş, halkın işlediği topraktan emeği oranında kazanç elde etmesini sağlayan ve klan üyelerinin rızası ile seçilen klan şeflerine, klan üyelerinin geçim ve güvenliğini sağlamak gibi bazı sorumluluklar yükleyen bir sistemdir. Ancak bu sistem İngiltere kralı VIII. Henry'nin 1540'larda başlattığı bir politika ile değişmeye başlamıştır. VIII. Henry klan şefleri ve Anglo-İrlandalı toprak sahiplerine ekonomik güçlerini arttırmalarını sağlayan çeşitli haklar tanımaya başlamıştır. Bu durum, büyük toprak sahiplerini İngiltere tarafına çekerek zaten güçlü olan bu kesimin güçlerini daha da arttırmalarını sağlarken, İrlanda halkının ekonomik ve sosyal statüsünün giderek zayıflamasına neden olmuştur<sup>397</sup>. İrlanda'da klan sisteminin bozularak yerine feodal sistemin geçmesi, toprakta ortak mülkiyet esasından özel mülkiyete geçişin hız kazanması ve klan şefleri ile klan üyelerinin yerini toprak sahipleri ve ortakçıların alması da böylece gerçekleşmiştir<sup>398</sup>. Henry'nin bu güçlü toprak beylerini kendi tarafına çekmek istemesinin temel nedeni, toprak beylerinin desteği olmadan büyük çaplı bir ayaklanma ortaya koyamayacak olan İrlanda köylüsünü kontrol altında tutmaktır. Ancak VIII. Henry'den sonra tahta çıkan kraliçe I. Elizabeth (1558 – 1603), bu politikayı klan şefleri aleyhine değiştirmeye başlamıştır<sup>399</sup>.

Elizabeth, Henry'nin aksine İrlandalı klan şeflerinin gücünü, İngiltere'nin adadaki hakimiyetine bir tehdit olarak görmüş, bu nedenle bu ekonomik ve politik gücü adadaki Protestan göçmenlere kaydırmıştır. Ancak bu noktada VIII. Henry'nin öngörüsü gerçekleşmiş, kraliçenin uygulamaları ile gücünü kaybetmeye başlayan

---

<sup>397</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>398</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 10-11.

<sup>399</sup> Smith, *a.g.e.*, s. 37 – 38.



İrlandalı toprak sahipleri İngiltere'ye karşı cephe almaya başlamışlardır. Adada büyük çaplı ayaklanmaların ortaya çıkışı da bu dönemde olmuştur.

İrlandalı toprak sahipleri o döneme kadar köylülerin gerçekleştirdiği ayaklanmaları desteklemek bir yana, bu ayaklanmaları bastırmak için İngiliz birlikleri ile ortak hareket ederken, feodal sistemle sağladıkları gücün ellerinden alınması üzerine bu kez köylülerle işbirliği yaparak büyük ayaklanmalar düzenlemeye başlamışlardır. Ancak şüphesiz VIII. Henry ile başlatılan ve Elizabeth ile yoğunlaştırılarak sürdürülen bu politika, en büyük zararı bölgedeki köylü ve küçük çiftlik sahiplerine vermiştir. Köylülerin ellerinden alınan topraklar İngiliz kökenli göçmenlere ve büyük toprak sahiplerine dağıtılmış, köylü kendi toprağı üzerinde kiracı konumuna düşmüş ve ödemek zorunda kaldığı vergi ve kiralardan dolayı topraktan geçimini sağlayamaz duruma gelmiştir. 1600'lü yıllarda ada nüfusunun % 75'i Katolik yerli halktan oluşmasına karşın, işlenebilir toprağın % 80'i İngiliz kökenli büyük toprak sahipleri ve bölgedeki Protestan göçmenlerin eline geçmiştir<sup>400</sup>.

Ortak mülkiyetten özel mülkiyete geçişte uygulanan adaletsiz dağıtım nedeniyle ortaya çıkan bu tablo, İngiltere'nin bu dönemde yürürlüğe koyduğu Ulster Custom kanunuyla Katolik köylüler için daha da kötüleşmiştir<sup>401</sup>. Bu kanun; kiracı konumundaki Protestan göçmenleri koruyarak uzun vadelerle toprağı işleme hakkı vermenin yanı sıra, belli kira ve vergilerden de muaf tutulmalarını sağlamıştır. Ancak diğer taraftan Katolik İrlanda köylü ve çiftçilerinin toprak üzerindeki tüm hakları ellerinden alınmıştır. İrlanda köylüleri toprağı ancak kısa vadelerle ve yüksek kiralarda işleyebilmiş, yasa önünde işlediği toprak üzerinde herhangi bir hak iddia edemeyen bu köylüler, istenildiği an hiçbir gerekçe gösterilmeksizin topraklarından atılabilecek konuma düşürülmüşlerdir. İrlanda İhtilalinin en temel nedeni de toprak üzerinde uygulanan bu adaletsiz politikadır. İhtilal, ilerleyen dönemlerde dünyadaki değişime paralel olarak çeşitli ideolojik nedenlere oturtulmuşsa da, İrlanda köylüsünü harekete geçiren temel nokta her dönemde toprak üzerindeki hakların paylaşımı olmuştur.

---

<sup>400</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 40.

<sup>401</sup> Kramer, *a.g.e.*, s. 18.

İngiltere'nin İrlanda'ya uyguladığı politika, bu iki temel noktanın haricinde çoğunlukla İngiltere'nin iç siyasi dengeleri çerçevesinde gelişmiştir<sup>402</sup>. İngiltere'de dönem dönem yaşanan taht mücadeleleri, İrlanda'ya da yansımış ve bölgede yaşanan ihtilal sürecini etkileyen ana unsurlardan biri olmuştur. İrlanda, İngiltere'de yaşanan ikili mücadelelerde bir taraf belirlemek durumunda kalmış ve bu yolla adada yaşanan sorunları ve İngiliz baskısını azaltmayı hedeflemiştir. Çünkü İngiltere'deki mücadelelerde taraflar İrlanda'nın genç nüfusundan yararlanmak için adayı yanlarına çekmek istemiş ve bu amaçla İrlanda halkına çeşitli vaatlerde bulunmuşlardır. Bu vaatlerin ağırlıklı olarak Katoliklere uygulanan dini baskıyı ve toprak üzerindeki adaletsiz dağıtımını ortadan kaldırmaya yönelik oluşu, aslında İngiltere'nin uyguladığı baskıcı politikayı da açığa çıkarmaktadır. Fakat aslında İrlanda köylüsünün İngiltere'deki bu mücadelelerde yer alacağı taraf, verilen bu vaatlerden çok İrlandalı büyük toprak sahiplerinin tercihleri doğrultusunda gelişmiştir. 1600'lü yılların ortalarında İngiltere'de kral ile parlamentocu Cromwell arasında yaşanan mücadelede, İrlanda, adadaki büyük toprak sahiplerinin isteği ve baskısı sonucunda kralı desteklemiş ve bu amaçla İrlanda'daki Cromwell yanlısı Protestanlar ile oldukça kanlı çatışmalar yaşanmıştır<sup>403</sup>.

Cromwell'ın krala karşı başarı sağlaması, İrlanda'nın daha adil bir yönetim umudunu yitirmesine yol açmış, hatta Cromwell bölgedeki Katoliklere karşı çok daha sert ve kanlı bir politika izlemiştir. Yine 1689 yılında İngiltere'de, Katolik kral James ile Protestan William arasındaki mücadelede, İrlanda, kralın çeşitli vaatleri ve kendisi de Katolik inanca sahip olduğu için adadaki dini baskıyı sona erdireceği düşüncesiyle kralı desteklemişlerdir. Ancak İngiltere'deki mücadele William'ın başarısıyla sonuçlanmış, kralı destekleyen Katolik İrlandalılar ise yeni İngiliz parlamentosunun sert politikalarıyla karşı karşıya kalmışlardır<sup>404</sup>. Kısacası İngiltere'de yaşanan mücadeleler, İrlanda'daki baskının giderek artmasına neden

---

<sup>402</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

<sup>403</sup> Morgan, *a.g.e.*, s. 88 – 89; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 26.

<sup>404</sup> Butler, *a.g.e.*, s. 115; Morgan, *a.g.e.*, s. 91.

olmuş, fakat diğer taraftan bu baskılar İrlandalıların amaçlarına yalnızca ulusal bir ayaklanma ile ulaşabilecekleri gerçeğini de açığa çıkarmıştır<sup>405</sup>.

İngiltere'nin adada uyguladığı politikalar kendi iç siyasi dinamikleri kadar, dünyanın siyasi gelişim ve değişiminden de etkilenmiştir. Özellikle Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız İhtilali ile dünyaya yayılan fikir akımları, feodal sistemin yavaş yavaş çözülmeye başlaması, yaşanan I. Dünya Savaşı ve dünyadaki güç dengelerinin değişimi İngiltere'nin İrlanda'ya uyguladığı politikaları değiştirmesine neden olmuştur<sup>406</sup>. 1800'lü yıllara kadar temelde adadaki adaletsiz uygulamaları, yaşanan ekonomik sıkıntıları ve dini baskıları protesto ederek bunların giderilmesi amacıyla hareket eden İrlandalılar da bu fikir akımlarından etkilenmiş ve kısa süre içinde örgütlenerek, İrlanda İhtilali'nin yeni hedefini tam bağımsız bir İrlanda Cumhuriyeti olarak belirlemişlerdir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki ortaya çıkan bu fikir akımlarının İrlanda'yı etkilemiş biçimi ile İngiltere üzerindeki etkisi birbirinden çok farklıdır.

İrlanda, milliyetçilik, liberalizm, eşit hak ve özgürlükler, demokratik yönetim şekilleri gibi fikirlerden ideolojik anlamda etkilenip bu fikirleri benimserken, İngiltere bu fikirlerden, ortaya çıkardıkları yenedünya düzenine uymak mecburiyetinde kalmak şeklinde etkilenmiştir. Çünkü oluşan bu yeni düzen İngiltere'nin İrlanda'ya karşı uyguladığı politikalardan dolayı özellikle Avrupa devletlerinden tepkiler almaya başlamasına neden olmuş, hızla gelişen yeni devletler, yaşanan savaşlar ve kaybedilen sömürgeler nedeniyle ekonomik gücü zayıflamaya başlayan İngiltere, dünya üzerindeki siyasi güç ve otoritesini de kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle XX. yüzyıl başlarıyla beraber Avrupa'nın İrlanda sorununa yaklaşımının değişmeye başladığını gören İngiltere, politikalarını yumuşatma yoluna gitmiştir. Kaldı ki İngiltere bu dönemde yalnız Avrupa'dan değil, kendi içinden de tepkiler almaya başlamıştır. Avam Kamarası'nda

---

<sup>405</sup> Connolly, *a.g.e.*, s. 50.

<sup>406</sup> "İrlanda Vekayii", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.

yaşanan tartışmalar, İrlanda sorununun bir an önce çözüme kavuşturulması ve İrlanda'ya daha demokratik bir yaklaşımda bulunulması yönündedir<sup>407</sup>.

Örneğin; 3 Haziran 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan “İrlanda Vekayii” adlı makalede İngiliz İşçi Partisi ve İngiliz Liberal Partisi'nin İrlanda'ya muhtariyet verilmesi ve genel bir İrlanda parlamentosu kurulması yönünde tekliflerde buldukları ifade edilmektedir<sup>408</sup>. Yine aynı günlerde Lordlar kamarasındaki görüşmelerde İrlanda'ya karşı hoş görülmesi bir siyaset takip edilmesi teklif edildiği gibi ihtilalciler ile doğrudan doğruya anlaşmanın gerekliliği ilk defa olarak tartışılmıştır<sup>409</sup>.

İngiltere'nin İrlanda sorununa karşı giderek uzlaşmacı bir tutum içine girmesinin nedeni, bir yandan yüzyıllardır süren kargaşalıklar nedeniyle İngiltere'nin Avrupa kamuoyunda giderek itibar kaybetmesi, bir diğer temel neden I. Dünya Savaşı'ndaki galibiyeti kesinleşmiş olan İngiltere'nin İrlanda'ya muhtariyet verilmesinde artık ciddi bir tehlike görmüyor olmasıdır<sup>410</sup>. Diğer taraftan İngiltere bu dönemde özellikle ülkedeki işçi ayaklanmaları ve düzenlenen büyük çaplı grevler gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İngiliz halkı bu dönemde ülkede yaşanan ekonomik sorunların nedenlerinden biri olarak İrlanda sorununu görmekte ve bu sorunun çözümü için İngiliz Hükümeti'ne baskı yapmaktadır. Öyle ki İngiliz Parlamentosu'nun Kasım 1920'deki oturumunda hükümet, ülkedeki işçi sorununa ve İrlanda meselesine dair pek çok soru ve sorunla karşı karşıya kalmış, İngiliz halkı parlamento binasının etrafını kuşatarak ülkedeki ve İrlanda'daki sorunların çözümü için ciddi bir eylem başlatmışlardır<sup>411</sup>. Aynı şekilde İngiliz vekilleri arasında da İrlanda sorununun çözüme kavuşturulması yanlısı bir tutum oluşmaya başlamıştır.

---

<sup>407</sup> “İrlanda Ahvalı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 802, 31 Mayıs 1923, s. 2.; “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

<sup>408</sup> “İrlanda Vekayii”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.; “İrlanda Ahvalı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 802, 31 Mayıs 1923, s. 2.

<sup>409</sup> “İrlanda Vekayii”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.

<sup>410</sup> “İrlanda İhtilalcileri”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 37, 10 Haziran 1920, s. 4; “İrlanda Vekayii”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.

<sup>411</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1; Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1.

Avam Kamarasında konuşma yapan bir İngiliz vekil adadaki uygulamaların yanlışlığını ve ülkeye dünya kamuoyunda nasıl itibar kaybettirdiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

*“İrlanda’da yaşanan olaylar hem Avrupa karşısında ülkemizin itibarını sarsarken hem de dışarıda yaşayan nüfusumuzu zor duruma düşürmektedir. Bu durum dışarıdaki düşmanlarımızın eline güzel bir fırsat vermiştir. Onlar bize “Siz Almanların Belçika’da, Türklerin Ermenistan’da düzeni korumak adına yaptıklarını eleştiriyordunuz, hâlbuki aynı durum karşısında siz de eleştirdiğiniz ülkelerden farklı davranmıyorsunuz.” demeye hak kazanmışlardır<sup>412</sup>.”*

Avam Kamarasının nüfuzlu vekillerinden bir diğerrinin bu konudaki eleştirisi ise şöyledir:

*“Leuven şehrini yaktıkları için Almanlara karşı savaş ilan etmiştik. Şimdi Leuven mezaliminden daha feci şeyleri kendimiz yapıyoruz. Bunu nasıl te’vil edeceğiz?”*

*Amerika İrlanda meselesi hakkında tahkikat yapmak üzere bir encümen teşkil etmiştir. İrlanda’ya tahkik memurları gönderildiği gibi Washington’da da şahitler ve çeşitli belgeler toplanmaktadır. Bir zamanlar yalnız Türkiye’ye karşı böyle muameleler yapılırdı. Şimdi bize yapılıyor. Ne raddelere kadar sükûta uğradık<sup>413</sup>!”*

Yine 23 Kasım 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan “İrlanda Meselesi” adlı makalede İrlanda İhtilali ile ilgili olarak parlamentoda yaşanan tartışmalar şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Avam Kamarası’nda mühim bir münakaşa.*

*Avam Kamarası’nın ilk oturumunda Amele Partisi ve Liberal Parti adına söz alan Mister Arthur Anderson İrlanda meselesinde hükümetin uyguladığı politikaya değinmiş ve İrlanda’ya uygulanmakta olan askeri şiddet siyaseti hakkında, İngiliz*

---

<sup>412</sup> “İrlanda Ahvali”, *Hâkimiyet-i Milliye* No. 75, 13 Kasım 1920, s. 2

<sup>413</sup> Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1

*halkı arasında bir anket düzenlenmesini talep etmiştir. Mister Anderson bu konuşmasına şu şekilde devam etmiştir:*

*‘İrlanda da uygulanmakta olan şiddet siyaseti oldukça ağır sonuçlara neden olmakta, diğer taraftan bu siyaset yalnız demokrasiye bir darbe vurmakla kalmayıp aynı zamanda İngiltere’nin kendisinin öne sürdüğü ilkeleri de çiğnemektedir. Diğer taraftan İngiltere, İngiliz halkının da karşı çıktığı bu siyaseti haklı göstermek için İrlandalıların düzenledikleri saldırıların bir tahrik unsuru olduğunu ve bu siyasete İrlanda’nın bu faaliyetlerinin neden olduğunu ileri sürmektedir. Aslında tam aksine, adada tahrik unsurunu oluşturan bizzat İngiltere’nin uyguladığı bu siyasettir. Adada uygulanan politikalar İrlanda halkının İngiltere’ye büyük bir nefret duymasına neden olmaktadır. Yapılması gereken, İrlanda’daki sorunun barış yolu ile çözülmesini sağlamaktır ki İngiliz hükümeti uyguladığı bu şiddet siyasetine son vermeden bu çözümü tesis etmek mümkün değildir. İşte bunun için bu konu ile ilgili derhal bir anket açılmasını istiyoruz.’<sup>414</sup>.*”

Anderson’ın bu konuşması Avam Kamarası’nda büyük yankı bulmuş, parlamentodaki özgürlükçü kesim Anderson’ı desteklerken, muhafazakâr kesim vekili şiddetle eleştirmiştir. Ancak bu eleştirilerden en önemlisi, Avam Kamarası’ndaki İrlanda Bakanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bakan, İrlanda’nın Britanya İmparatorluğu’na zarar vermek, ülkeyi yıpratmak amacıyla hareket ettiğini, Mrs. Anderson’un ise aralarında katiller bulunan İrlanda Cumhuriyet Ordusu karargâhından aldığı haberleri meclise naklettiğini ileri sürmüştür.

Bakan sözlerine; *“İngiliz polis ve askerlerince İrlanda halkına karşı uygulanan bu eylemler üzüntü verici olmakla beraber, bölgedeki İngiliz polis ve askeri meşru müdafaa halindedir. Eğer İngiltere’nin uyguladığı bu şiddet siyasetine son verilmek isteniyorsa yapılması gereken İrlandalılar tarafından, İrlanda’daki asker ve polislere karşı gerçekleştirilen saldırı ve katllere son verilmesi gerekmektedir<sup>415</sup>.”* şeklinde son vermiştir.

---

<sup>414</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

<sup>415</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

Mrs. Anderson'un anket teklifi 79 oya karşı 346 oy ile reddedilmiştir. Esasında hem İrlanda Bakanı'nın adadaki şiddet politikasını savunan sözleri hem de oylama sonuçları İrlanda'nın İngiliz Parlamentosu'ndaki temsil gücünün zayıflığını da gözler önüne serer niteliktedir. Bu anket teklifinin İngiliz parlamentosunda reddedilmesi, İngiliz ve Avrupa kamuoyunda İrlanda lehine olumlu bir hava oluşturduğu da söylenebilir. Çünkü parlamentoda yaşanan bu tartışmadan bahseden bazı gazetelerde "*İngiltere, İrlanda'da uyguladığı siyaseti haklı buluyorsa anket teklifini kabul etmesi gerekirdi. Fakat hükümet İrlanda'da yaşananları göz ardı etmek niyetindeyse o zaman teklifi neden reddettiği anlaşılabilir.*" şeklinde yorumlar yapılmıştır<sup>416</sup>. Ayrıca şunu belirtmek gerekir ki, 1900'lü yılların başlarına kadar İngiltere'nin İrlanda'da uyguladığı politikaların İngiliz Parlamentosu'nda değil eleştirilmek, gündeme bile getirilmediği noktası göz önüne alındığında, 1920'lerde İngiliz İşçi Partisi ve Liberal Parti vekilleri arasında ortaya çıkan bu İrlanda yanlısı tutum, İrlanda için önemli bir adım niteliğindedir.

Bu doğrultuda XX. yüzyılın ilk yarısında İrlanda sorunu daha demokratik ve daha uzlaşmacı bir çerçevede ele alınmaya başlanmış bunun sonucunda ilk olarak adanın ikiye bölünmesi gündeme gelmiştir. Bunun temel nedeni yoğun olarak kuzeydeki Ülster bölgesinde yaşayan İngiliz kökenli Protestan İrlandalıların, hiçbir surette İngiltere'den ayrılmak istememeleridir. Diğer taraftan güneydeki Katolik İrlandalılar tam bağımsız bir İrlanda amacıyla hareket etmektedirler. İki tarafı uzlaştırmayı başaramayan İngiltere, çözümü adayı ikiye bölerek güneye bağımsızlık vermekte bulmuştur. Ancak Avrupa ve İngiliz kamuoyunun baskıları ve İngiliz ekonomisinin çatışmaları daha uzun süre sürdürmeye müsait bir yapıda olmaması gibi etkenlerle bu çözüme mecbur kalan İngiltere, geliştireceği bazı uygulamalar ile adanın tamamının kâğıt üzerinde olmasa da pratikte İngiltere'ye bağlılığının sürmesini hedeflemiştir. Bu anlamda atılan ilk adım iki bölge arasındaki sınırın belirlenmesidir. İngiltere bu sınırı belirlerken, çalışma içinde ayrıntılı olarak ifade edildiği gibi, adanın tüm ekonomik kaynaklarını Kuzey İrlanda sınırları içinde bırakmıştır. Bu durum Güney İrlanda'nın bağımsız hareket edebilecek ekonomik gücünü elinden almış ve Güney İrlanda, Kuzey İrlanda'ya ve dolayısıyla İngiltere'ye

---

<sup>416</sup> "İrlanda Meselesi", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

bağımlı kalmaya devam etmiştir. Bunun yanı sıra İngiltere, İrlanda'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra, adanın topraklarının eski sahiplerine iade edilebilmesi için 89 milyon sterlinlik bir ödeme talep etmiştir. Ancak Kuzey İrlanda, Güney İrlanda'nın yılda 3 bin sterlinlik taksitlerle ödediği bu borçtan muaf tutulmuştur<sup>417</sup>. Tüm bunlara rağmen İrlanda'nın özellikle 1940'lardan sonra attığı ekonomik adımlar, ülkelerarası ticari anlaşmalar ve sanayileşme adına gerçekleştirdiği atılımlar, adanın kısa sürede ekonomik bir kalkınma yaşamasını sağlamıştır<sup>418</sup>.

Sonuçta İrlanda, İngiltere'nin adaya verdiği 750 yıllık zararı 70 yıl gibi nispeten kısa bir süre içinde büyük oranda ortadan kaldırmayı başarmıştır<sup>419</sup>.

### III. DİĞER DEVLETLERİN İHTİLALE YAKLAŞIMLARI

Avrupalı devletlerin İrlanda ile ilişkileri, yukarıda da ifade edildiği üzere genellikle İngiltere ile olan ilişkileri çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak zaman içinde ülkeler arası ilişkiler ve dünyada değişen dengeler, bu ülkelerin İrlanda ile olan ilişkilerini de etkilemiştir.

Avrupa devletlerinin İrlanda İhtilali ile ilgilenmeye başlamaları daha önce de değinildiği gibi, İngiltere'nin Sanayi Devrimini gerçekleştirerek ekonomik anlamda güçlenmesiyle doğru orantılı olmuştur.

Avrupa ülkelerinin İrlanda'ya karşı aldıkları tavrı belirleyen bir başka ana unsur, dindir. Yerli halkı Katolik olan adaya, İngiltere hakimiyetine girildikten sonra pek çok Protestan aile göç ettirilmiş, bu durum adanın ileriki yıllarda artarak sürecek bir mezhep çatışması içine düşmesine neden olmuştur. İngiltere'nin bölgedeki Protestanları korurken Katolikleri yozlaştırmayı amaçlayan politikaları, Avrupa'daki Katolik ülkeleri İrlanda'ya yöneltmiştir.

<sup>417</sup> “İngiltere – İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3843, 26 Mart 1932, s. 1-2.

<sup>418</sup> “İrlanda – İngiltere”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3825, 18 Mart 1932, s. 1; “İrlanda'da İhracatın Himayesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.

<sup>419</sup> “İrlanda'da İhracatın Himayesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.



İrlanda'nın, mücadelesindeki ilk müttefiki İspanya'dır. İspanya hem Katolik bir ülke olması hem de özellikle 1700'lü yıllara kadar İngiltere'nin en önemli rakiplerinden biri olması nedeniyle İrlanda İhtilali ile yakından ilgilenen ülkeler arasında yer almıştır. İspanya, İrlanda'da mevcut olan ayaklanmaları maddi anlamda desteklediği gibi, İrlanda halkını özellikle İngiltere'nin Katolik kültürüne yaptığı baskıyı kullanarak, İngiltere'ye karşı kıskırtmıştır<sup>420</sup>.

İrlanda'da kraliçe Elizabeth'in tahta çıkmasıyla artan siyasi ve dinî baskı, bölgedeki köylülerin büyük toprak sahipleri öncülüğünde ayaklanmaya başlamasına neden olmuştur. Bu dönemde İspanya devreye girerek adadaki İrlandalı ve Anglo-İrlandalı toprak sahiplerine çeşitli politik ve dinî özgürlükler vaat etmiştir. Temel amacı adadaki ayaklanmanın şiddetini arttırarak, İngiltere'yi bu yolla yıpratmak olan İspanya, adadaki en güçlü toprak beylerinden Hugh O'Neill liderliğinde bir ordu oluşturulmasını sağlamış ve böylece bölgedeki İngiliz birlikleriyle çatışmalar başlamıştır<sup>421</sup>. İrlanda'da 1594 yılında başlayan Dokuz Yıl Savaşları her ne kadar İspanya'nın hedeflediği gibi İngiltere'yi bir ölçüde yıpratmayı başarmışsa da, koordinasyon eksikliği nedeniyle adanın yanlış tarafına çıkarma yapan İspanyol donanması İrlandalılara vaat ettiği askeri yardımı sağlayamamıştır<sup>422</sup>. Bu durum İngiltere'nin mücadeleden galip ayrılmasını sağlamış ve bu dönemden sonra İspanya'nın bölgedeki kıskırtma faaliyetleri zayıflamıştır.

Ancak İspanya'nın İrlanda İhtilaline olan ilgisi burada noktalanmamış, özellikle İrlanda'daki kıtlık döneminde bölgeden kaçarak İspanya'ya sığınan İrlandalılar, burada oluşturdukları çeşitli yapılanmalarla, İrlanda İhtilaline destek vermeye devam etmişlerdir<sup>423</sup>.

İspanya İrlanda İhtilaline yaptığı yardımın, İngiltere tarafından İrlanda Katolizmine uygulanan baskı nedeniyle olduğunu belirtmekteyse de, en temel neden aslında ekonomiktir. İngiltere'nin giderek güçlenmesi, Almanya ve Fransa gibi diğer Avrupa ülkelerini olduğu kadar İspanya'yı da rahatsız etmiş, bu nedenle İspanya

---

<sup>420</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 24-25.

<sup>421</sup> O'Brien, *a.g.e.*, s. 153 – 154.

<sup>422</sup> Morgan, *a.g.e.*, s. 88.

<sup>423</sup> Butler, *a.g.e.*, s. 117.

İngiltere'yi İrlanda'daki ayaklanmalar yoluyla yıpratarak Avrupa'daki güç dengesini korumaya çalışmıştır<sup>424</sup>.

İrlanda'nın ihtilal boyunca bir diğer önemli müttefiki Fransa'dır. Ancak 1900'lere kadar İngiltere'nin bölgedeki en güçlü rakiplerinden biri olan Fransa'nın İrlanda İhtilali'ne sağladığı destek iki yönlü olarak değerlendirilmeyi gerektirmektedir. 1789 Fransız İhtilaline kadarki dönemde yapılan yardımlar, İngiltere'yi yıpratarak ekonomik gücünü zayıflatmak ve bölgedeki Katoliklere destek vermek amacıyla gerçekleştirilmişken, ihtilale birlikte Fransa'nın bölgeye etkisi, İrlanda İhtilali'nin fikrî zeminini oluşturmak yönünde olmuştur.

Fransa, İrlanda'nın ilk müttefiklerinden biridir. 1900'lü yıllara kadar Fransa, İrlanda'daki ayaklanmaları maddi anlamda desteklediği gibi, bölgedeki huzursuzluğu İngiltere aleyhine geliştirmek konusunda da çaba göstermiştir. Diğer taraftan Fransa'nın desteği yalnızca maddi anlamda olmamış, İrlanda'dan kaçan pek çok aydın ve gazeteci de devlet tarafından himaye altına almıştır<sup>425</sup>. Aynı zamanda Fransız basını da İrlanda'daki olayları sürekli takip etmiş ve çoğunlukla İrlanda lehine yazılarla ihtilali desteklemiştir<sup>426</sup>. Bu durum Fransa ile İrlanda'nın iletişiminin sürekliliğini sağladığı gibi, bölgede yayın yapan İrlanda gazeteleri vasıtasıyla da Fransa'da İrlanda İhtilali'ni destekleyen bir kamuoyunun oluşturulmasını sağlamıştır<sup>427</sup>. Diğer taraftan yukarıda da ifade edildiği gibi Fransa'nın İrlanda İhtilali'ne için asıl önemi yaptığı maddi yardımlardan çok, Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı fikirler yoluyla İrlanda İhtilali'nin ideolojik temelini güçlendirmesi olmuştur.

1789 yılında Fransa'da yaşanan ihtilal, hem yönetime bir başkaldırı niteliğinde olması hem de sonrasında ortaya çıkardığı fikir akımları ile pek çok bağımsızlık mücadelesine olduğu gibi İrlanda İhtilali'ne de fikrî bir altyapı kazandırmıştır. Ancak Fransız İhtilali'nin İrlanda'ya gerçek anlamda desteği, çıkardığı bu fikirlerle İrlanda'yı etkilemiş ve cesaretlendirmiş olması bir yana, tüm

<sup>424</sup> O'Brien, *a.g.e.*, s. 154-155; Özçağatay, *a.g.e.*, s. 34-35.

<sup>425</sup> Butler, *a.g.e.*, s. 117.

<sup>426</sup> "İrlanda Vaziyeti", *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4336, 15 Ağustos 1933, s. 2.

<sup>427</sup> "İrlanda Ahvali", *Hâkimiyet-i Milliye* No. 75, 13 Kasım 1920, s. 2

dünyayı etkisi altına alan bu fikirlerin yeni bir dünya düzeni oluşmasını sağlamış olmasıdır. Yani İrlanda, yıllardır sürdürdüğü mücadelesinin başarıyla sonuçlanmasını, oluşan bu yenedünya düzeni neticesinde dünya kamuoyunun ve dolayısıyla İngiltere'nin yaşanan bağımsızlık mücadelelerine bakış açısını değiştirmiş olmasına borçludur. Bu nokta dikkate alındığında Fransa'nın İrlanda İhtilali'nin başarısında ne denli önemli bir rol oynadığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki her ne kadar I. Dünya Savaşı sırasında Fransa İngiltere ile müttefik olduğu için İrlanda'dan uzaklaşmışsa da, savaşın sona ermesiyle Fransa – İrlanda ilişkileri yeniden sıklaşmaya başlamıştır. Hatta elde edilen bilgilere göre İrlanda'da da açılan ilk elçilik bir Fransız elçiliğidir (1930)<sup>428</sup>.

Almanya'nın İrlanda İhtilali'ne ilgisi ise oldukça geç dönemlerde başlamıştır. Bunun en temel nedeni siyasi birliğini geç tamamlaması ve sömürgeci politikaya diğer devletlerden daha geç başlamış olmasıdır. Aslında yalnızca bu durum bile, bu Avrupa ülkelerini İrlanda'ya yönelten ana etkenin, İngiltere'nin İrlanda halkına karşı uyguladığı baskı ve şiddetten duyulan rahatsızlık değil, ülkelerin kendi ekonomik ve siyasi çıkarlarını gözetmek amaçlı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Kaldı ki Almanya'nın ada ikiye bölündükten sonraki dönemde hem Güney İrlanda'ya hem de Kuzey İrlanda'ya destek vermesi, bu görüşü kanıtlar niteliktedir. Gerçekten İngiltere'nin 1912 yılında İrlanda'ya özerklik verilmesini öngören bir yasayı meclisten geçirmesi üzerine, İngiltere'den kopmak fikrini kabul etmeyen Protestan İrlandalılar buna tepki göstermiş ve bu konuda İngiltere'ye baskı yapabilmek amacıyla kendilerine müttefik aramaya başlamışlardır. Bu dönemde Protestanların yöneldiği ilk ülke Almanya olmuştur. Çünkü Almanya kısa sürede yaptığı ekonomik atılımlar sayesinde Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. Diğer taraftan Almanya'nın İngiltere'yi ekonomik anlamda yıpratmak amacıyla olduğunu bilmesi, Protestan İrlandalıları bu ülkeye yönlendirmiş, Almanya da bu yardım talebini çıkarları ile örtüşüyor olması dolayısıyla kabul etmiştir<sup>429</sup>. Ancak İngiltere'nin Protestanları yatıştırıcı önlemler alması ve kısa süre sonra başlayan Dünya Savaşı, bu yardımın hayata geçirilmesini önlemiştir. Katolik Almanya'nın,

---

<sup>428</sup> “İrlanda'da”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3240, 21 Temmuz 1930, s. 3.

<sup>429</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 72-73.

İrlanda'daki Katolikleri hedef alacak bir ayaklanma girişiminde Protestan İrlandalıları desteklemeyi kabul etmesi, hemen her dönemde ülkelerarası ilişkilerde belirleyici bir etken olan din unsurunun bu dönemde yerini tamamen ekonomik ve siyasi çıkarlara bıraktığını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Öyle ki, 1689 yılında İngiltere'de Katolik kral James ile Protestan William arasında yaşanan taht mücadelelerinde, Katolikliğin lideri olan Papa, Protestan William'ı desteklemiştir. Bunun temel nedeni ise, o dönemde Papalık ile aralarında çıkar çatışmaları bulunan Fransa'nın Katolik James'i destekliyor olmasıdır. Yani bu siyasi ve ekonomik çıkar çatışması, Katolikliğin liderini daha sonra pek çok Katolik ülkeden tepki almasına neden olacak şekilde Protestan William'ı desteklemeye yöneltmiştir<sup>430</sup>.

Almanya, birkaç yıl sonra bu kez İrlanda'daki Katoliklerin yardım talebiyle karşılaşmıştır. İngiltere meclisinde kabul edilen özerklik yasasının uygulanmasını sağlamak amacıyla ayaklanma girişiminde bulunan Katolik İrlandalıları, bu dönemde İngiltere ile savaş halinde olan Almanya ile ittifak kurmak istemişler ve Almanya bu yardım talebini de olumlu karşılamıştır<sup>431</sup>. Bu noktada dikkat çeken noktalardan biri Almanya'nın birkaç yıl önce özerkliğin uygulanmasını istemeyen kesime verdiği desteği bu kez anlaşmanın yürürlüğe girmesini talep eden kesime vermiş olmasıdır. Diğer taraftan Katolik İrlandalıların, sömürgesi halinde oldukları İngiltere'ye karşı giriştikleri bu başkaldırının Almanya tarafından desteklenmesi ilginçtir. Çünkü aslında Almanya da kendi sömürgelerinde gerçekleşen bu tür ayaklanmalara karşı İngiltere ile aynı politikaları uygulamaktadır<sup>432</sup>.

Tüm bu noktalar dikkate alınarak incelendiğinde, Almanya'nın İrlanda İhtilali'ne karşı yaklaşımı ve bölgedeki politikalarının tamamen faydacı bir yaklaşım üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır.

Amerika'nın İrlanda İhtilali'ne yaklaşımı bu anlamda düşünüldüğünde diğer devletlerin yardımlarından farklı bir nitelik taşımaktadır. Amerika, İrlanda İhtilali ile ancak 1800'lerde kendi bağımsızlık mücadelesini tamamladıktan sonra ilgilenmeye başlamıştır. Ancak Amerika her ne kadar bu bağımsızlık savaşını İngiltere'ye karşı

---

<sup>430</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 28.

<sup>431</sup> *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 76.

<sup>432</sup> Özçağatay, *a.g.e.*, s. 58.

gerçekleştirmiş olsa da, ne bu mücadeleler sırasında ne de sonrasında İngiltere ile Amerika ilişkileri kopma noktasına gelmiştir. Bu durum Amerika'nın İrlanda İhtilali'ni destekleme nedeninin hiçbir dönemde İngiltere'yi yıpratmak gibi bir amaç taşımadığını göstermesi açısından önemlidir. Kaldı ki yeni kurulan bu ülke İngiltere'ye rakip olacak bir ekonomik altyapıya da sahip değildir.

Amerika'nın İrlanda İhtilali'ne verdiği desteğin temel nedenlerinden biri kurulduğu tarihten itibaren II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıktığı döneme kadar uygulamayı sürdürdüğü barış politikasıdır. Amerikan başkanının “Amerikan halkının İrlanda'da yaşanan olayları görmezden gelmek gibi bir lüksü yoktur” şeklindeki sözleri bu politikayı bir ölçüde yansıtır niteliktedir<sup>433</sup>. Bu doğrultuda Amerika, İrlanda'yı Fransa, Almanya ve İspanya gibi mühimmat ve askeri içerikli yardımlardan çok ideolojik anlamda desteklemiştir<sup>434</sup>. Bunun yanı sıra İrlanda'da baskı altında olan pek çok gazeteci, yazar ve aydın, Amerika'ya sığınmış ve İrlanda İhtilali'nin haklılığını dünya kamuoyuna duyurmak adına yaptıkları çalışmalarını Amerika'nın koruması altında sürdürmüşlerdir<sup>435</sup>. Ayrıca bu dönemde İrlanda'da yaşanmakta olan baskı ve sansür nedeniyle seslerini duyuramayan pek çok İrlanda gazetesi, Amerika'da yayımlanmaya başlamış, bu durum hem İrlanda halkının hem de dünya kamuoyunun İrlanda'da yaşanan olayları fark etmesini kolaylaştırmıştır<sup>436</sup>. Kaldı ki Amerika'daki İrlandalıların bu anlamdaki çalışmaları bir yana, Amerika da uluslararası platformlarda sıkça İrlanda sorununu gündeme getirmiş ve Avrupa kamuoyunun İrlanda lehine bir tutum sergilemesini sağlamaya çalışmıştır<sup>437</sup>.

İhtilalin ilerleyen safhalarında Amerika'nın bölgeye desteği, İngiltere ile aralarında kurulan dostane ilişkilerin de etkisiyle, İrlanda'yı İngiltere kamuoyu karşısında korumak noktasına kadar yükselmiştir<sup>438</sup>. 1920'lerde yaşanan iç savaşta, İrlanda'nın herhangi bir talebi olmaksızın, Amerika bir heyet oluşturmuş ve

<sup>433</sup> “Amerikalılar ve İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 1.

<sup>434</sup> Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1; “Amerikalılar ve İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 1.

<sup>435</sup> “İrlanda Meselesi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1; “İrlandalıları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 710, 11 Ocak 1923, s. 3; “İrlanda Faciası”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 760, 20 Nisan 1923, s. 2. Metnin tamamı için bkz. Ek 16.

<sup>436</sup> Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1;

<sup>437</sup> “İrlanda Reis-i Cumhuriyetle Bir Mülakat”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Mart 1921, No. 130, s. 1.

<sup>438</sup> “Amerikalılar ve İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 1.

bölgedeki olayları incelemiştir<sup>439</sup>. Bu incelemeden İngiltere aleyhine çıkan rapor bu dönemde dünyanın İrlanda’da yaşanan olaylara bakışını etkilemiş ve bu etki Avrupalı pek çok devletin barış sağlanması yolunda İngiltere’ye baskı yapmalarını sağlamıştır. Aynı şekilde 1921 yılı sonlarında İngiltere – Güney İrlanda – Kuzey İrlanda arasında gerçekleştirilen görüşmeler sırasında Amerikan başkanının, Güney İrlanda lehine bir çözüme ulaşılması noktasında hem İngiltere hem de Kuzey İrlanda ile sıkça görüşmelerde bulunduğu bilinmektedir<sup>440</sup>. Bu anlamda İrlanda İhtilaline en tutarlı, en etkili ve en samimi yardımların Amerika’dan sağlandığını ve bunun bilincinde olan İrlanda’nın hemen her dönemde Amerika ile ilişkileri sıkı tutma gayretinden olduğunu söylemek mümkündür<sup>441</sup>.

Bunların yanı sıra İrlanda İhtilali’nin yaşandığı dönemlerde gerek İngiltere ile gerekse başka devletlerle benzer sorunlar yaşayan Hindistan, Suriye, Mısır ve Irak gibi ülkelerin de ihtilali destekleyici bir politika güttükleri söylenebilir<sup>442</sup>. Ancak o dönemde kendi kaderlerini dahi tayinden yoksun olan bu devletlerin İrlanda ile maddi bir yardımlaşma içinde olduklarını söylemek olanaksızdır. Fakat 1947’de Hindistan ve başka bazı İngiliz sömürgelerinin bağımsızlıklarını kazanmaları, Kuzey İrlanda’da yaklaşık 1923’ten beri suskun kalan IRA’nın yeniden ortaya çıkmasına ve Kuzey İrlandalı Katoliklerin hakları için bir kez daha çatışma dönemine girmesine neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında küçük devletlerin de başka devletlerin kaderleri üzerinde az ya da çok etkileri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

---

<sup>439</sup> “İrlanda-İngiltere İtilafı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 241, 21 Temmuz 1921, s. 2.

<sup>440</sup> “İrlanda Ayrılmak Hususunda Musır”, *Hâkimiyet-i Milliye*, , 11 Eylül 1921, No. 289, s. 2.

<sup>441</sup> “İrlanda”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4337, 16 Ağustos 1933, s. 2.

<sup>442</sup> Müfide Ferit, “İrlanda Kahramanları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1921, No. 106, s.1; “İrlanda İhtilali”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

## SONUÇ

İrlanda'da yaklaşık 1200 – 1934 yılları arasında yaşanan ihtilal, dünyanın en uzun bağımsızlık mücadelesidir.

İrlanda'nın İngiltere hakimiyetine girmesiyle birlikte, adadaki Katolik – Protestan anlaşmazlıkları, ekonomik sorunlar ve İngiltere'nin özellikle toprak üzerinde uyguladığı adaletsiz politikalar nedeniyle başlayan ayaklanmalar, 1800'lü yıllarda sistemli bir hal almış ve zaman içinde dünyada yaşanan pek çok siyasi ve fikrî değişimin de etkisiyle bir bağımsızlık mücadelesine dönüşmüştür.

İngiltere'ye karşı yaklaşık yedi asır boyunca süren bu mücadele pek çok farklı açıdan değerlendirmeyi gerektirmektedir. Örneğin adada kuşaklar boyunca süren savaşlar, şüphesiz en temelde İrlanda halkının karakteristik yapısını etkilemiştir. İrlanda İhtilali, İrlanda halkı açısından oldukça üzücü olaylara sahne olmuş, yıllarca süren çatışmalarda pek çok İrlandalı yaşamını kaybetmiştir. Ayrıca 1847 – 1848 yıllarında yaşanan büyük kıtlık, halkın neredeyse yarısının ölümüne ve büyük çoğunluğunun da ülkelerini terk etmelerine neden olmuştur. İrlanda'da bu kıtlığa neden olan salgının 1844 – 1845 yıllarında Amerika'da da yaşandığı, ancak uygulanan etkili ekonomi politikaları sayesinde bu sorunun kısa sürede aşıldığı dikkate alındığında, İrlanda'da bu büyük kayba neden olan etkenin salgından çok İngiltere'nin bu duruma karşı sergilediği politika olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum İrlanda halkının İngiltere'ye ve İngiliz hakimiyeti altında kalmak fikrine duyduğu öfkeyi arttırmıştır.

İrlanda İhtilali'nin İrlandalılar açısından en sancılı dönemi ise, şüphesiz 1920 – 1922 yılları arasında yaşanan iç savaş dönemidir. Çünkü o döneme kadar İrlanda'daki mücadeleler İrlanda ile İngiltere ve Katolik İrlandalılar ile Protestan göçmenler arasında yaşanmışken, iç savaş döneminde bu tablo değişmiş ve İrlanda'nın yerli halkı olan Katolikler birbirileri ile mücadele etmeye başlamışlardır. İngiltere'nin adaya verdiği özerkliği yeterli bulanlar ile bunu kabul etmeyerek tam bağımsız bir İrlanda talep edenler arasında yaşanan ve adada ailelerin bile kendi içinde bölünmeler yaşanmasına neden olan iç savaş, her ne kadar manevi anlamda

İrlanda halkına büyük bir zarar vermişse de, sonuçta İrlanda'ya bağımsızlığını da kazandırmıştır.

İrlanda, sömürgeci politikanın küçük ülkeler üzerindeki etki ve zararlarının da en önemli örneklerinden biri olmuştur. Ülkede üç yüzyıl boyunca hiçbir ekonomik gelişmeye ve sanayileşmeye izin verilmemiş, tüm kaynakları ile İngiltere'nin sömürgesi durumunda olan ülke, bu nedenle ekonomik anlamda, çağdaşı olan pek çok ülkeden geri kalmıştır. Bu durum İrlanda'nın siyasi bağımsızlığını kazansa dahi, ekonomik anlamda özellikle İngiltere'ye olmak üzere dışa bağımlı bir hale gelmesine neden olmuştur. Fakat İrlanda, İngiltere tarafından yaratılan bu büyük dezavantajı, bağımsızlığını kazanır kazanmaz gerçekleştirmeye başladığı ekonomik atılımlarla yetmiş yıl gibi nispeten kısa bir sürede ortadan kaldırmayı başarmıştır.

İrlanda aynı zamanda özellikle Fransız İhtilali ile yayılan fikirlerin en üst seviyede etkilendiği ülkelerden biridir. Özellikle XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren hızla yayılmaya başlayan insan hakları, demokratik ve laik anayasal rejimler, ekonomi ve siyasette liberalizm ve milliyetçilik gibi fikirler bu dönemde pek çok sömürge devleti etkilemiştir. Bu durum imparatorluk rejiminin giderek çözülmesine neden olurken, bu imparatorluklar bünyesinde yaşayan etnik gruplar ayaklanarak kendi ulusal devletlerini kurmuşlardır. İrlanda İhtilali'nin 1900'lü yıllardan sonraki seyri de bu bağımsızlık hareketleri ile hemen hemen aynı nitelikte olmuştur. Aslında bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, İrlanda'ya bağımsızlığını kazandıran, yüzyıllar boyu adada sürdürülen silahlı mücadelelerden çok bu fikirler doğrultusunda değişen dünya düzenidir. Yenedünya düzenini şekillendiren siyasi ve fikrî gelişmeler, İngiltere'yi İrlanda İhtilali'ne karşı o döneme kadar uyguladığı şiddet siyasetini değiştirmek mecburiyetinde bırakmış ve İrlanda bu sayede yedi yüz yıl sürdürdüğü mücadelesini başarıyla sonuçlandırabilmiştir.

Bu çerçeveden bakıldığında her ülkenin kendi içinde yaşadığı mücadelelerin, olumlu ya da olumsuz anlamda, benzer durumdaki tüm ülkelerin de kaderlerine etki ettiği gerçeği bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu durum Türkiye – İrlanda ilişkileri çerçevesinde düşünüldüğünde, bu iki ülkenin aynı devlete karşı gerçekleştirdikleri



bağımsızlık mücadelelerinin birbirini etkilediğini hatta mücadelelerin başarısında az ya da çok katkıları bulunduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye, İrlanda İhtilali'ni özellikle Hâkimiyet-i Milliye gazetesi üzerinden dikkatle takip etmiş. Gazetede 1920 – 1934 yılları arasında İrlanda ihtilali ile ilgili 100'ün üzerinde haber ve makaleye yer verilmiştir. Büyük imkânsızlıklar ve işgal kuvvetleri ile İstanbul Hükümeti'nin ciddi sansür ve baskıları altında çıkarılmaya çalışılan bu gazetenin İrlanda İhtilali'ne gösterdiği yakın ilgi dikkat çekicidir. Gazete bilindiği gibi Atatürk başta olmak üzere Kurtuluş Savaşı liderlerince çıkarılan ve denetlenen bir yayındır. Dolayısıyla ihtilale gösterilen ilginin siyasi bir gayeye hizmet ettiği ortaya çıkmaktadır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan makale ve haberler Türkiye'de İrlanda İhtilali'ni destekleyen bir kamuoyu oluşmasını sağlamıştır. Türk halkının İrlanda'ya duyduğu sempati ve ihtilale verdiği destek şüphesiz, ülke içinde İngilizlere karşı yürütülen mücadeleyi de olumlu anlamda etkilemiştir. Diğer taraftan bu durum İrlanda'da da aynı şekilde karşılık bulmuştur. Üstelik daha önce de değinildiği gibi İrlanda gazetelerinin neredeyse tamamının Amerika'da yayımlanıyor olması, Türk – Amerikan ilişkilerine katkı sağladığı gibi Amerikan halkının Türkiye'de sürdürülen bağımsızlık mücadelesini tanımasını ve sempatiyle yaklaşmasını da sağlamıştır. Basın yoluyla ülkeler arasında kurulan bu gayri resmi ittifaklar, XX. yüzyıl ile birlikte basının kamuoyu oluşturmak noktasında nasıl bir önem kazandığı daha açık şekilde ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, yayımladığı makalelerle Türk – İrlanda ilişkilerinin şekillenmesinde önemli bir yapıtaş haline gelmiş, hatta gazete bu iki ülkenin günümüze kadar süren dostane ilişkilerinin ilk mimarı olmuştur. Kaldı ki gazete o dönemde ülkenin resmi yayın organı niteliğindedir. Dolayısıyla gazetenin içeriği Atatürk başta olmak üzere devletin yönetim kadrosunun kontrolünde hazırlanmaktadır. Yalnızca bu durum bile, Hâkimiyet-i Milliye gazetesi'nin İrlanda İhtilali'ne olan ilgisinin habercilik anlayışından ziyade, siyasi bir amaç taşıdığını gösterir niteliktedir. Türk delegelerin Paris Barış Konferansı'nda İrlanda İhtilalini gündeme getirmeleri ve desteklemeleri, iki ülke arasında basın yoluyla oluşan siyasi ittifakın en açık delilidir.

Gazetenin İrlanda İhtilali ile bu derece yakından ilgilenmesinin en temel nedenlerinden biri bu ülkenin İngiltere ile mücadele ediyor olmasıdır. Yani İrlanda İhtilali, bir yandan ortak düşmana karşı sürdürülüyor olması, diğer yandan da o dönemde dünyada yaşanan pek çok bağımsızlık mücadelesi gibi ortak hukuki ve insani amacı taşıdığı için, Türkiye'nin ilgi ve desteğini kazanmıştır. Türkiye Hâkimiyet-i Milliye gazetesi aracılığıyla hem ideolojik olarak bu devrimi desteklemiş hem de ülkesindeki İngiliz yanlılarını İngiltere'den uzaklaştırmayı amaçlamıştır. Gerçekten de İngiltere'nin hakimiyeti altındaki İrlanda'ya karşı sergilediği tavır, ülke içinde İngiliz mandası olmak fikrini savunanları bu düşünceden uzaklaştırmak amacıyla kullanılan en temel argümandır. Bu çabalar ülke içinde olumlu bir sonuç doğurduğu gibi, bir Türk – İrlanda dostluğunu da beraberinde getirmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi aracılığıyla iki ülke arasında kurulan bu bağ, Türkiye ile İrlanda'nın daha sonra katılacakları tüm uluslararası platformlarda birbirlerini desteklemelerini sağlamıştır. Ülkeler özellikle 1922'den sonra katıldıkları tüm uluslararası platformlarda birbirlerini taleplerini desteklemiş ve sorunlarını gündeme getirmeye çalışmışlardır. Bu durum kısa süre sonra ülkeler arasındaki manevi yardımlaşmaya siyasi bir boyut kazandırmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye – İrlanda arasındaki bu dostluğun her iki ülkeye de farklı çevrelerden müttefikler kazandırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin mücadelede Türkiye'nin hak ve taleplerini destekleyen bir ülke benzer durumdaki İrlanda'yı da bilinçli ya da bilinçsiz desteklemek durumundadır. Esasında bu durum yalnızca İrlanda – Türkiye ilişkileri için geçerli değildir. Uluslararası platformlarda alınan kararlar benzer durumdaki tüm ülkeleri kapsamakta ya da emsal teşkil etmektedir. Dolayısıyla Türkiye ve İrlanda'nın bu mücadeleleri birbirlerinin savaşını meşrulaştıracak bir niteliktedir. Türkiye'nin kendisiyle benzer mücadeleleri veren ülkeleri takip etmesi ve desteklemesinin en temel nedeni de esasında budur.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Türkiye ile İrlanda'nın günümüze dek sürecek dostane ilişkilerinin kurucusu olduğu gibi, İrlanda İhtilali ile ilgili yayımladığı makaleler ile de ihtilalin özellikle 1920 – 1934 tarihleri arasındaki seyri hakkında bilgi alınabilecek en önemli kaynaklardan biri olmuştur.

## KAYNAKLAR

### I. Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Milli Evraktan Devralınan Belgeler, No. 12.

### II. Gazeteler

#### Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi

İrlanda'da İhtilal, No. 7, 6 Şubat 1920, s. 2.

İrlanda İhtilali, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

İrlanda'ya Dair, No. 13, 3 Mart 1920, s. 3.

İrlanda Vekayii, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.

İrlanda İhtilalcileri, No. 37, 10 Haziran 1920, s. 4.

İngiltere Emperyalizmine Karşı, No. 45, 12 Temmuz 1920, s. 2.

İrlanda'da Bir Hadise, No. 58, 23 Ağustos 1920, s. 4.

İrlanda Ahvâli, No. 75, 13 Kasım 1920, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

İrlanda'da Bomba, No. 86, 15 Aralık 1920, s. 2.

İrlanda Ne Halde, No. 86, 15 Aralık 1920, s. 2.

İrlanda İhtilali, No. 88, 20 Aralık 1920, s. 2.

İrlanda Ne Halde?, No. 89, 25 Aralık 1920, s. 1.

İngilizler İrlanda'yı Harap Ediyor?, No. 90, 28 Aralık 1920, s. 1.

FERİT, Müfide, İrlanda Kahramanları, No. 106, 11 Şubat 1921, s. 1.

İrlanda İhtilali Yeniden Canlandı, No. 119, 27 Şubat 1921, s. 2.

İrlanda Reis-i Cumhuriyla Bir Mülakat, No. 130, 11 Mart 1921, s. 1.

İrlanda İhtilali Büyüyor, No. 131, 13 Mart 1921, s. 1.

İrlanda İhtilali Şiddetleniyor, No. 135, 17 Mart 1921, s. 1.

İrlanda'da Yeniden Katller Ve Müsademalar, No. 136, 18 Mart 1921, s. 1.

İrlanda İçin, No. 140, 23 Mart 1921, s. 1.

Amerikalılar ve İrlanda, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 2.

Home Rule Kanunu, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 2.

İrlandalıların Beyannamesi, No. 164, 20 Nisan 1921, s. 1.

İrlanda'da İhtilal, No. 214, 20 Haziran 1921, s. 1.

İrlanda'ya Asker Sevki, No. 233, 12 Temmuz 1921, s. 2.

İrlanda, No. 237, 17 Temmuz 1921, s. 2.

İrlanda – İngiltere İtilafi, No. 241, 21 Temmuz 1921, s. 2.

İrlanda, No. 258, 8 Ağustos 1921, s. 2.

İrlanda'da, No. 266, 19 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 270, 23 Ağustos 1921, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 270, 23 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda Mücadelesi, No. 273, 26 Ağustos 1921, s. 1.

İngiltere İrlanda İtilafi, No. 275, 28 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda'da Tekrar İdare-İ Örfiye, No. 276, 29 Ağustos 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 278, 31 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda'da, No. 279, 1 Eylül 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 282, 4 Eylül 1921, s. 2.

İrlanda'da, No. 285, 7 Eylül 1921, s. 1.

İrlanda'da, No. 286, 8 Eylül 1921, s. 1.

İrlanda Ayrılmak Hususunda Hazır, No. 289, 11 Eylül 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 314, 6 Ekim 1921, s. 2.

İrlanda – İngiltere, No. 321, 13 Ekim 1921, s. 2.

İngiltere – İrlanda, No. 326, 18 Ekim 1921, s. 2.

Müstakil İrlanda, No. 337, 29 Ekim 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 344, 5 Kasım 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi Müşkül Bir Safhaya Girdi, No. 347, 8 Kasım 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi Ve İngiltere'nin Endişesi, No. 355, 17 Kasım 1921, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 360, 23 Kasım 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 363, 27 Kasım 1921, s. 2.

İrlanda İşleri, No. 364, 28 Kasım 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 367, 1 Aralık 1921, s. 1.

İrlanda Hürriyetini Elde Etmeğe Muvaffak Oldu, No. 376, 12 Aralık  
1921,

s. 1.

EMİN, Ahmed, Hür İrlanda, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1. (Başyazı)

İrlanda İngiltere Arasında İlk Adım, No. 378, 14 Aralık 1921, s. 1.

İrlanda'da, No. 382, 19 Aralık 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi Avam Kamarasında, No. 383, 20 Aralık 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 384, 21 Aralık 1921, s. 1.

İrlanda Amelesi, No. 409, 19 Ocak 1922, s. 2.

İrlanda Reisi Cumhuriyet ve Kabine, No. 409, 19 Ocak 1922, s. 1.

İrlanda'da Grev, No. 410, 20 Ocak 1922, s. 1.

İrlanda Mücrimin Siyaseti, No. 410, 20 Ocak 1922, s. 1.

İrlanda'da, No. 435, 19 Şubat 1922, s. 2.

İrlanda'da İhtilal Yeniden Başladı, No. 455, 14 Mart 1922, s. 1.

İrlanda'da Harp, No. 490, 24 Nisan 1922, s. 2.

İrlanda İhtilali, No. 491, 25 Nisan 1922, s. 1.

Bütün İrlanda Ateş İçinde Yanıyor, No. 552, 9 Temmuz 1922, s. 2.

İrlanda Faciası, No. 552, 9 Temmuz 1922, s. 2.

İrlanda Faciasının İç Yüzü, No. 556, 13 Temmuz 1922, s. 2.

İrlandalılar, No. 710, 11 Ocak 1923, s. 3.

İngiltere'de Vaziyet, No. 720, 11 Mart 1923, s. 2.

İngiltere'de, No. 724, 14 Mart 1923, s. 2.

İrlanda Faciası, No. 760, 20 Nisan 1923, s. 2.

Son İrlanda Mücahitleri, No. 763, 23 Nisan 1923, s. 1.

İrlanda'da Tatil-İ Harekât, No. 770, 30 Nisan 1923, s. 2.

İrlanda'da Yeni Baştan Kıyam, No. 781, 10 Mayıs 1923, s. 2.

İrlanda Ahvali, No. 802, 31 Mayıs 1923, s. 2.

İrlanda Reis-i İhtilali, No. 882, 19 Ağustos 1923, s. 3.

Yeni İrlanda, No. 1929, 30 Aralık 1926, s. 3.

İrlanda Parlamentosunda Fırka Münakaşaları, No. 2158, 17 Ağustos 1927, s. 2.

İrlanda Meclisinde, No. 2162, 21 Ağustos 1927, s. 4.

İrlanda Meclisi İcra Komitesi, No. 3135, 4 Nisan 1930, s. 3.

İrlanda'da, No. 3240, 21 Temmuz 1930, s. 3.

İrlanda Bütçesi, No. 3524, 10 Mayıs 1931, s. 2.

İrlanda'da Tahrikâtçılara Karşı Tedabir, No. 3688, 20 Eylül 1931, s. 3.

İrlanda Parlamentosu, No. 3827, 10 Mart 1932, s. 3.

İrlanda – İngiltere, No. 3835, 18 Mart 1932, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 3837, 20 Mart 1932, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 3840, 23 Mart 1932, s. 3.

İngiltere – İrlanda, No. 3841, 24 Mart 1932, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 3843, 26 Mart 1932, s. 1-2.

İrlanda – İngiltere, No. 3849, 31 Mart 1932, s. 3.

İrlanda Müvaredatına Fevkalade Gümrük Resmi Kanunu, No. 3944, 9 Temmuz 1932, s. 4.

İngiltere – İrlanda, No. 3951, 16 Temmuz 1932, s. 3.

İngiltere – İrlanda İhtilafi, No. 3952, 17 Temmuz 1932, s. 3.

İngiltere – İrlanda, No. 3953, 18 Temmuz 1932, s. 3.

İrlanda ile İngiltere Arasında, No. 3973, 7 Ağustos 1932, s. 1.

İngiltere’de, No. 3897, 31 Ağustos 1932, s. 3.

İrlanda’da İngilizlere Karşı Tedbirler, No. 4014, 17 Eylül 1932, s. 5.

İrlanda Valisi Geri Çağrıldı, No. 4032, 5 Ekim 1932, s. 5.

İngiltere – İrlanda, No. 4034, 7 Ekim 1932, s. 3.

İrlanda’da İhracatın Himayesi, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.

İngiltere ile İrlanda Arasında, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.

Belfast İşçileri Ayaklandı, No. 4040, 13 Ekim 1932, s. 1-3.

Belfast’ta Karışıklıklar, No. 4041, 14 Ekim 1932, s. 3.

İngiltere’de, No. 4045, 18 Ekim 1932, s. 3.

İrlanda’da Siyasi Mücadeleler, No. 4063, 8 Kasım 1932, s. 2.

İngiltere – İrlanda, No. 4064, 9 Kasım 1932, s. 2.

İngiltere – İrlanda, No. 4067, 12 Kasım 1932, s. 2.

İrlanda’da Hadiseler, No. 4067, 12 Kasım 1932, s. 2.

İrlanda’da Yeni Gümrük Emirnamesi, No. 4110, 25 Aralık 1932, s. 2.

İrlanda, No. 4216, 17 Nisan 1933, s. 2.

İrlanda’da Siyasi Gerginlik, No. 4329, 8 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda Vaziyeti, No. 4336, 15 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda, No. 4337, 16 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda, No. 4344, 23 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda’da Kanunlar, No. 4363, 11 Eylül 1933, s. 2.

İrlanda’da Çetin Bir Halk Nümayişi, No. 4378, 26 Eylül 1933, s. 2.



İrlanda'da Mevkuflar Lehinde Bir Toplantı, No. 4381, 29 Eylül 1933, s. 2.

### **Takvim Gazetesi**

ERANDAÇ, Bülent, IRA'nın Kuruluşu ve Türkler, 11 Mart 2012, S. 6245, s. 11.

### **III. Araştırma Eserler**

ABALIOĞLU, Yunus Nadi, *Ankara'nın İlk Günleri*, Sel Yayınlar, İstanbul, 1955.

ADIVAR, Halide Edip, *Türk'ün Ateşle İmtihanı II (İstiklal Savaşı Hatıraları)*, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1998.

ALTINAL, Şengül, "Basının Kamuoyu Oluşturma İşlevine Örnek Olarak: Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 1920-1934", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992 (Yayınlanmamış doktora tezi).

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2009.

BELLESFORD ELLIS, Peter, *Eyewitness to Irish History*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2004.

BESEN, Haluk, *Türkiye'de Gazetecilik, Gazeteler ve Gazeteciler*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997.

BIYIK, Mustafa, *Presbiteryenlik ve Türk Presbiteryenlei*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006.

BUTLER, F.T. William, *Confiscation In Irish History*, The Fisher Unwin Ltd., London, 1918.

CONNOLLY, James, *Labour in Irish History*, Mounsel and Co. Limited, Dublin, 1914.

ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.

ÇIVGIN, İzzet ve Remzi Yardımcı, *Çağdaş Dünya Tarihi*, Maya Akademi Yayınları, Ankara, 2008.

- DE PAOR, Liam, *Divided Ulster*, Penguin, London, 1977.
- DOĞAN, Orhan, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I-II*, FA Ajans, Kahramanmaraş, 2008.
- ENGELS, Friedrich, *Briefe aus London*, MEW Bd. 1, Berlin, 1970.
- FITZGERALD, Patrick and Brian Lambkin, *Migration in Irish History 1607-2007*, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
- Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak*, Ed. Cevat Ekici, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2006.
- HADDEN, Peter, *Beyond the Troubles*, London, 1994.
- İNÜĞÜR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul, 2002.
- \_\_\_\_\_, *Türk Basınında İz Bırakanlar*, Der Yayınları, İstanbul, 1999.
- JACKSON, T. A., *Ireland Her Own*, Lawrence & Wishart, London, 1971.
- JOHNSON, Poul, *Ireland A Concise History from the Twelfth Century to the Present Day*, Blackstone Inc., London, 1981.
- KANSU, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. II, Ankara, 1968.
- KOLOĞLU, Orhan, *Türk Basını Kuvayi Milliye'den Günümüze (70. Yılında Cumhuriyet Basını)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- KRAMER, Georg, *İrlanda Sorunu*, Çev. Mustafa Yavuz, Yöntem Yayınları, İstanbul, 1973.
- KURAT, Akdes Nimet, *Türk – İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553 – 1610)*, TTK Basımevi, Ankara, 1953.
- LEE, Stephen J., *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789 – 1980*, Dost Yayınları, Ankara, 2010.

- LYSAGHT, D.R. O'Connor, *The Making of Northern Ireland*, Citizens Committee Publisher, Dublin, 1972.
- MAC NEVİN, Thomas, *The Confiscation of Ulster, In The Reign Of James The First, Commonly Called The Ulster Plantation*, Published By James Duffy, Dublin, 1846.
- MACNEİLL, Eoin, *Phases of Irish History*, M.H. Gill & Son Ltd., Dublin, 1920.
- MODDY, T.W., F.X. Martin, *The Course Of Irish History*, Mercier Pres, Cork, 1994.
- MORGAN, Hiram, *Tyrone's Rebellion*, The Boydell Press, London, 1993.
- NUR, Rıza, *Hayat ve Hatıralarım*, C. 3, Altındağ Yayınevi, İstanbul, 1968.
- O'BRIEN, R. Barry, *Irish Memories*, T. Fisher Unwin Paternoster Sqyare, London, 1904.
- ORAL, Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi II*, Oral Yayınları, Ankara, 1970.
- ÖZÇAĞATAY, Levent, *Kuzey İrlanda ve İra Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüm*e, Papirüs Yayınları, İstanbul, 1998.
- ÖZÇELİK, İsmail, *Millî Mücadele'de Anadolu Basınında Güney Cephesi : (Adana, Antep, Maraş, Urfa) 1919-1921*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005.
- ÖZKAYA, Yücel, *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın 1912-1921*, TTK Yayınları, Ankara, 1989.
- PONTİNG, Clive, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2011.
- RANELAGH, John, *A Short History Of Ireland*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

SMİTH, Goldwin, *Irish History And The Irish Question*, McClure, Philips Co., New York, 1905.

SOMERSET FRY, Peter and Fiona, *A History of Ireland*, Routledge Inc., New York, 1993.

STOPFORD GREEN, Alice, *Irish Nationality*, The University Pres, Cambridge, 1911.

TABAKOĞLU, Hüseyin Serdar, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı – İspanya İlişkileri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.

TAYLOR, Peter, *Provos: The IRA & Sinn Féin*, Bloomsbury Publishing Plc, London, 1997.

*The Declaration of Independence*, Oxford University Press, Oxford, 1947.

TURAN, Refik vd., *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Okutman Yayıncılık, Ankara, 2009.

*Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Ed. Baskın Oran, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

TWİST, Clint, *Dünya Tarihi İnsanlar, Tarihler, Olaylar*, Çev. Furkan Akderin, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

YALÇIN, Durmuş vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt I, AAM, Ankara, 2009.

Yazarı (?), *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, C. 2, Çev. ve Der. Sabiha Bozdağlı, Yirminci Yüzyıl Yayınları, İstanbul, 1966.

ZINN, Howard, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, Çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.

#### IV. Makaleler

AKŞİN, Sina, “Fransız İhtilali’nin II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri Üzerine Bazı Görüşler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 49, S. 3, (1987), s. 23-29.

BİLHAN, Saffet, “Büyük Fransız İhtilali ve Türk Devrim Hareketleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 1, (1981), s. 213 – 230.

EMECEN, Feridun, “Osmanlı Devleti’nin Batı Politikası (14. ve 16. Yüzyıllar)”, *Türk Dış Politikası Osmanlı Dönemi*, C. 2, Ed. Mustafa Bıyıklı, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul, 2008, s. 1 – 30.

JONES, A., “Ireland: Background to 1916”, *International*, Vol. 1, No. 5, s. 5 – 30.

ÖNDER, Mehmet, “Milli Mücadele’nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VII, S. 20, AAM, (1991), s. 285- 302.

SWEARİNGEN, M., “Amerikan İhtilaline Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 1, (1957), s. 69 - 82.

TOPRAK, Zafer, “Bolşevik İttihatçılar ve İslam Komiterni İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı (İttihad-ı Selamet-i İslam)”, *Toplumsal Tarih*, S. 48, (Temmuz 1997), s. 6 – 13.

#### V. İnternet Kaynakları

<http://www.ozgunresimler.com/r-harita-resimleri-938-irlanda-haritasi-2894-irlanda-haritasi-35502.htm> (25.04.2013)

<http://cdn1.turkishny.com/stories223/entertainment/230112-ma-ireland123.jpg>  
(11 Temmuz 2012)

<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/03/23/irlanda.takiminda.neden.ay.yildiz.var.is-te.cevap/568938.0/index.html> (11. 05. 2012).

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irlanda-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (11. 05. 2012).

[www.aa.com.tr/tarihce/](http://www.aa.com.tr/tarihce/) (24.11.2011).



## EKLER

Ek 1. İrlanda haritası. <http://www.ozgunresimler.com/r-harita-resimleri-938-irlanda-haritasi-2894-irlanda-haritasi-35502.htm> (25.04.2013)









**Ek 4.** Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 10 Ocak 1920 tarihli ilk sayısında çıkan Heyet-i Tahririye imzalı, Hâkimiyet-i Milliye başlıklı ilk başyazı. Heyet-i Tahririye, “Hâkimiyet-i Milliye”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 1, 10 Ocak 1920, s. 1.

## HÂKİMİYET-İ MİLLİYE

Bugünden itibaren basılmaya başlayan ve sütunlarında bütün Anadolu ile onu alakadar eden muhitlerin ahval ve hadisatını ihtiva edecek olan gazetemize bu ismi tesadüfî olarak vermedik. Gazetemizin ismi, aynı zamanda takip edeceği siyasetin de göstergesidir. Şu halde diyebiliriz ki, Hâkimiyet-i Milliye'nin mesleği, milletin müdafaa-i hakimiyeti olacaktır.

Cihanın her tarafında, en müfrit ve en yüksek demokrasilere müteveccih inkılâplar vücuda getirildiği, milletler terakkiyat-ı medeniyenin istinat ettiği manevi hâkimiyetlerden bile müşteki bulunduğu, servetler ve maişetler hususunda bile müsavata doğru önüne geçilmez cereyanlar peyda olduğu bir zamanda, bahusus meşrutiyeti getiren inkılâptan on iki sene sonra, tekrar hâkimiyet-i milliye için mücahedeye ihtiyaç görülmesi biraz garip telakki olunabilir. Böyle düşünecek zevata şimdiden kısaca cevap verelim ki “hâkimiyet-i milliye” hiçbir zaman meşrutiyet demek değildir. Meşrutiyet ancak onun vasıtası olabilir.

Her millet inkılabını hakimiyetinin istirdadı için yaptığı gibi, bizde de inkılabın hedefi hakimiyet-i milliye idi. İlan-ı meşrutiyeti irtica korkusunun tazyike başladığı hürriyetler, diğer taraftan mukadderat-ı millete bila-rekabet vaz'-ı yed etmek ihtiras-ı garibinin bulandırdığı müşevveş dimağlarla birleşerek ricî hareketlere sebep oldu; ve millet istemeyerek bir lahza elde tuttuğunu zannettiği hakimiyeti başından geçen velveledar fırtınalara kaptırılmış bulundu. Bir gün geldi ki hürriyetten bahsedilip dururken hiç kimse istediği gibi hareket, en meşru işlerinde dahi nefsinde mezuniyet göremez oldu ve hâkimiyet-i milliye namına geçmiş zamanların belirsiz bir hatırasından başka bir şeye malik olmadığını hissetti.

Buna tahammül edilemezdi. Çünkü o hâkimiyeti ele geçirincede kadar ne fedakârlıklar yapılmış, ne kurbanlar verilmiş, otuzüç senelik bir saltanat-ı mezalimin ne kara günleri, ne acıları, ne felaketleri çekilmişti. Fakat daima hududun bir köşesinden, mütecessis ve hain, bir fırsat-ı tecavüz bekleyen düşman gözler, hiçbir

gün parlamaktan hali kalmadı; ve millet hakimiyetini yine ona istinaden gasbedenler, daima ufkun o iki yuvarlak ateşle parlayan noktasını göstererek tehditkar bir ittisa ile taşmak istidadını gösteren sabır ve tahammülü teskin ettiler. Muvaffak oldular. Çünkü bu millet, hayat ve mevcudiyeti namına her fedakarlığı bilatereddüt kabulden hiçbir gün çekinmemişti. “Endişe-i vatan” karşısında onun unutmadığı kin ve intikam, terk ve feda etmediği emel ve menfaat, göze aldırmadığı vak’a ve tehlike yoktu. Mevcudiyetini koyduğu bir muharebede, kendisine, zafer vaad edenlerin hâkimiyetine tecavüz etmelerini hoş gördü. Fakat zafer yerine hezimet gelince, bu millet dünyanın hiçbir milletinde bulunmayan büyük ve metin bir ulüvv-ü cenab ile hâkimiyetine sahip olduğunu gösterdi. Başında bulunanları kırdı, devirdi.

Mütarekeyi müteakip, intizar olunuyordu ki, hâkimiyet-i milliye, artık onu iptale haris olan pençelerden tahlis edildiği için millete telafi-i mafat yolunda yüksek ve müessir bir amil olacak sulhü ve onun istikbale raci olan şeraitini temin hususunda her şeyden ziyade kuvvetli olan mevcudiyet-i milliyeyi izhar ve ispat edecek, hezimetin dağıttığı muhtelif kuvayı milliyeyi tevhid ve telif ederek hedefe sevkeyleyecek... Evet, böyle zannolunuyordu. Meğer bu memleketin harabe-i hâkimiyeti üzerinde kirlili ve çamurlu yuvalar kurmak isteyen baykuşlar daha eksilmemiş... Meğer maziye karıştığını zannettiğimiz devr-i mezalimin rüya-yı avdetiyle dem-güzar olanlar, müstakbel saraylarının altın temellerini bu zavallı milletin kafatası üzerinde kırmak isteyen hülagü ahfadı daha varmış... Mütarekenin hemen ferdasında iğrenç bir manevra ile mevki-i iktidara öyle hükümetler çıktı ve ilk darbe ile yıktıkları hâkimiyet-i milliyenin aks-i tesiratından korkarak öyle hıyanetler irtikab ettiler, memleketi düşmanların taksim masasına kolları bağlı sürüklemek, milleti mezbaha-i tarihe gözleri kapalı sevk etmek için düşman kuvvetlerine istinat ederek öyle şenatler vücuda getirdiler ki, millet bu defa bütün kuvvet ve azameti ile mevcudiyetini ve hâkimiyetini fiilen izhar etmek ıztırarında kaldı. İşte kuvayı milliye, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı bu ıztırarın mevludu ve ahval ve hadisatın netice-i tabiiyesidir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi de bu hadisattan doğuyor.

Bundan sonra Hâkimiyet-i Milliye ihlal edilemez; buna şüphe yok. Millet bu en sonuncu tecrübesinden o kadar büyük bir intibah ile çıktı ki, artık hakimiyet onun

dimağında on iki sene evvelki hatırasından daha çok derin, daha pek çok nüfuz etmiş bir iz teşkil ediyor. Melekat-ı dimağiyesi bu iz üzerine tevakkuf etmedikçe işleyemez. Fakat memleketimizde Hâkimiyet-i Milliyenin düşmanları o kadar alçak ve o kadar zelil mahiyettedir ki düşman himayelerine sığınarak, ecnebi kuvvetlerinden imdat umarak milletin sada-yı hak ve hâkimiyetini boğmak teşebbüsünden kolay kolay vazgeçeceklerini zannetmiyoruz. Vaktiyle büyük inkılâplar sırasında sarayları düşman askerlerine muhafaza ettiren, milletlerine düşmanlarının süngülerini davet eyleyen hükümdarlar bile görülmüştü. Fakat unutulmamalıdır ki bu hükümdarlar siyaset meydanlarında can verdiler ve daha fenası, bütün beşeriyetin hafıza-ı tel'ininde yaşıyorlar. Hükümdarları affetmeyen hâkimiyet-i milliyenin birkaç türediyi ne dereceye kadar hazmedebileceği meydandadır. İşte gazetemiz, milletin hâkimiyetine musallat olmak isteyecek eşhasa karşı mücahede ve mücadele için intişar ediyor.

Hâkimiyet-i Milliyenin mücahedatına daha çok zaman ihtiyaç görüyoruz. Meşrutiyetin, meclislerin, oralarda herhangi birkaç manevra ile ihraz-ı ekseriyet edecek fırkaların, siyasi zümrelerin arkasında, Anadolu'nun saf, dür-endîş, mütevekkil ve âlicenap, fakat daima azim ve iradesine malik vicdanını kendine rehber edinerek hâkimiyet-i milliye yaşayacaktır.

Hâkimiyet-i milliye üç büyük istinatgaha dayanır: Zekâ, irfan, hamiyet... Bunlar haricinde hiçbir şeye istinat edemez. Millet hâkimiyeti ne sermayelerin, ne içi boş siyasetlerin, ne kinlere, menfaatlere, ikbal ve istikballerine müteveccih, geçici heveslerin bazicesi olamaz. Millet yaşamağa hür ve müstakil yaşamağa, yaşadıkça da mesut ve mütekâmil bir unsur-u terakki olmağa muhtaçtır. Hâkimiyetini bunun için istimal edecektir. Gazetemizin de gayesi milletin bu ihtiyacıdır.

Heyet-i Tahririye

**Ek 5.** Ahmed Emin, , “Hür İrlanda”, *Hâkimiyeti Milliye*, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1.

## **HÜR İRLANDA**

Pek gayri müsavi silahlarla İngiltere’ye karşı bir istiklal mücadelesi açan İrlanda, bu kahramanca mücadelede galip gelmiştir. İki taraf arasında akd edildiği bildirilen sulhün şeraiti hakkında henüz elimizde vazih malumat yoktur. Fakat İngiliz matbualarından gelen haberlerde bile (hür İrlanda hükümeti) tabirinin kullanılmasına, İrlandalıların misak-ı millilerinden en küçük bir fedakârlık yapmalarına imkân olmamasına ve İrlanda’nın arkasında muzaffer bir kuvvet halinde duran Amerika İrlandalıların vaziyete göre İngiltere ile Amerika arasında bir ittifak zemini bulunması, İrlandalıların maksatlarına tamamıyla nail olduklarından başka hiçbir manaya gelemez.

İrlanda misak-ı millisinin husulüne soyunmamak elimizde değildir. Bizimle İrlanda arasında hiçbir münasebet ve temas bulunmamakla beraber arada aynı gayeler için çarpışmaktan mütevellit bir silah arkadaşlığı bulunduğunu her iki taraf uzaktan uzağa hissediyordu. Biz nasıl İrlanda meselesine ehemmiyet veriyorsak İrlandalılar da bizim mevcudiyet ve istiklal namına açtığımız büyük mücadeleyi derin bir alaka ile takip ediyorlardı. Hakiki alakanın hususi ve şahsi şekiller aldığı da vaki idi. Amerika’da çıkan İrlanda gazetelerinden en mühimi olan (Gallik Amerikan)ın baş muharriri mister (Frayman), ezeli bir Türk dostudur. 1293 muharebesinde gönüllü sıfatıyla Türk saflarında dövüştür. (Gallik Amerikan)ın bir tek nüshası yoktur ki içinde (Türk) nokta-i nazarının müdafaasına dair hararetle bir makale bulunmasın. Bizimle İrlanda arasında gaye itibariyle mevcut silah arkadaşlığını, mister Frayman pek çok defalar canlı kelimeler ile izah ve isbat etmiştir.

İrlandalıların istiklal mücadelesinde bu gösterdikleri büyüklüklerin, Türkler gibi asker bir milletin kalbinde hassas bir ma’kes bulacağı pek tabi’idir. İrlandalılar, kırık silahlarla Büyük Britanya İmparatorluğu’na karşı mücadele açtıkları zaman hiçbir muvaffakiyet ümidi beslemiyorlardı. Bütün gayeleri, istiklal namına kahramanca ölmekten ibaretti. Malta’da tanıştığım bir İrlanda vatanperveri ile mübahase ederken kendileri için muvaffakiyet ümidinin ne kadar az olduğunu izaha

çalıştım, İrlandalı dedi ki: “İngilizler bize sanki ne yapabilirler? En fazla yapacakları şey, bizi son nefesimize kadar öldürmekten ibarettir. Bizi zaten nesillerden beri tedrici surette öldürüyorlar. Biz başka hiçbir gaye elde etmesek bile hiç olmazsa bu milli ölümün son perdesini kahramanca bir şekilde tertip etmiş oluruz ve ölürken İngilizlerin şan ve itibarının bir parçasını da beraberce toprağa gömeriz.” Cork belediye reisi gibi bir kahraman yetiştiren bir millete mensup bir ferdin bu yolda bir lisan kullanması hiç de gayrı tabi değildir. Hürmetle elini sıktım.

İngiltere diğer birçok hususlarda olduğu gibi İrlanda meselesinde de müftehirane bir siyaset kullanmıştır. İrlandalıları tedhiş etmeye imkân olmadığı ve zulüm ve tedhiş siyasetinin makus neticeler vereceği hesaba sığar bir şey olduğu halde İngiltere uzun müddet bu siyasette ısrar etmiş ve kendini son dereceye kadar küçük düşürmüştür. İrlanda’da evler, şehirler yakılırken, askeri kuvvetler tarafından halka zulümler, işkenceler yapılırken medeniyet âlemi şöyle dursun bizzat İngiliz efkâr-ı umumiyesinin bir kısmı da şiddetli bir infî’al duymuş ayaklanmıştı.

Bir risalede “Lozan şehrini yaktıkları için Almanlara karşı harp ilan etmiştik. Şimdi Lozan mezaliminden daha feci şeyleri kendimiz yapıyoruz. Bunu nasıl te’vil edeceğiz?” diyordu. (Manchester Gardiyan) şu mütalaada bulunuyordu: “Amerika ayanı İrlanda meselesi hakkında tahkikat yapmak üzere bir encümen teşkil etmiştir. İrlanda’ya tahkik memurları gönderildiği gibi Washington’da da şahitler isticvap edilmekte, vesâ’ik (belgeler) toplanmaktadır. Bir vakit yalnız Türkiye’ye karşı böyle muameleler yapılırdı. Şimdi bize yapılıyor. Ne raddelere kadar sükûta uğradık!”

Bu sıralarda İngiltere hükümeti ve İngiliz parlamentosu, ortalığı görmek kabiliyetini tamamıyla kayıp etmişlerdi. Hakikati daima mertçe müdafaa eden bir avuç mebustan biri olan sabık bahriye zabitinin ağzı açtırılmamıştı. Mister (Askuit “Herbert Henry Asquith<sup>1</sup>”)in İngiliz mezalimini takbih yolunda verdiği takrir, İrlandalılar tarafından öldürülen İngiliz zabitleri lehinde bol bol rüşvet-i kelamiyye ihtiva etmesine rağmen infî’alle red olunmuştu.

---

<sup>1</sup> Herbert Henry Asquith (1852-1928) İngiliz Liberal Partisine mensup vekillerden biridir.



İrlanda nazırı birkaç sözle parlamentonun gözünü boyayabiliyor, bütün tenkid imkânlarını söndürüyordu. İngiltere'nin gözünü açmak için sabık harp kahramanı ceneral (Simutes)in ta cenubu Afrika'dan Londra'ya gelmesi lazım geldi. Başvekiller konferansı münasebetiyle Londra'ya gelen ceneral Afrika baş vekili İrlanda hakkına bir itilaf ve sulh siyaseti takip edilmesinin temelini kurdu.

Mister Loyd Corc mes'ud bir adamdır. Çünkü hafıza denilen zaid şeyden tamamıyla mahrumdur. Loyd Corc şiddet siyasetinin en şiddetli müdafii görünürken, ceneral Simunes'in itilaf siyasetini zahmetsizce benimsedi. Hafızasızlık İngiliz efkâr-ı umumiyesine de sirayet etmiş olmalı ki kimse bunu garip bulmadı. Başvekilin eski taraftarları muhalifi oldu, eski muhalifleri taraftar kesildi. Bu yeni vezayitte İrlanda ile müzakerata başlandı. İngiliz nokta-i nazarından her ricat hareketi, itilafın husülü için muvaffakiyetli bir hatve diye göstermeğe muvaffak olan Loyd Corc'un sihirbaz olduğuna hüküm etmek lazımdır. İngiltere, beş on sene evvel en münferit İrlanda ihtilalcilerinin hayalinden geçmeyen bir şekli tesviyeyi kabul ettiği halde Loyd Corc bugün büyük bir muvaffakiyet kazanmış bir adam vaziyetindedir. Gazeteler İrlanda itilafının başvekilin mevkiini tahkim ettiğini yazıyorlar. Politika hayatında pek tuhaf şeyler olabiliyor. Fakat bu derecede tuhaf bir vaziyet tasviri güçtür.

İngiliz efkâr-ı umumiyesinin, itilafı bir muvaffakiyet add etmesi ve dün İrlanda'ya karşı bi-rahmane bir şiddet siyaseti takip eden adamdan hesap isteyecek yerde İngiltere'yi küçük düşürecek müsadaatta bulunmasına rağmen aynı adama müteşekkirene bir vaziyet alması, ancak bir suretle izah kabul eder. O da İngiliz efkâr-ı umumiyesinin, mütevellî muvaffakiyetsizlikler, acı tecrübeler, fassadî buhranlar, malî müşkülât karşısında mutlak suretle sulh taraftarı kesilmiş olmasıdır. İngiliz – İrlanda sulh müzakeratının son safhalarında Londra halkının itilafın husülü için sokaklarda diz çöküp dualar etmesi, parlamentoda inhilal eden mebuslukları doldurmak için son zamanlarda yapılan bütün intihaplarda ortaya çıkan bütün namzetlerin yeni bir tavır takınarak emperyalist entrika siyasetine karşı vaziyet alması, İngiltere'de genç bir intiba başladığını gösterir.

İrlanda sulhünün akdini, İngilizlerin başındaki bir gailenin kalkacağını, bu cihetle diğer gailelerle uğraşmaya daha fazla vakit bulacakları şeklinde telakki

etmek doğru değildir. İrlanda sulhü, Şimdiye kadar takip edilen müşevveş, mübhem entrika siyasetinin tasfiyesine doğru mühim bir adımdır. Her halde ufkun temizlenmesine hizmet edecektir. İngiltere'nin İrlanda misak-ı millisini uzun tereddütlerden sonra kabul etmesi, başkalarının prensibine müstenid haklarını dayamasına ve dünya sulhü yönünde yegâne ha'il diye durmaktan vazgeçmesine mukaddeme teşkil edebilir.

Ahmed Emin



**Ek 6.** Müfide Ferit, “İrlanda Kahramanları”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1921, No. 106, s.1.

## **İRLANDA KAHRAMANLARI**

Şimalin sisleri içinden, valkiri (*valkyrie*) efsanelerine benzeyen azar-dide bir cidal anud ve kanlı bir harp.

Bir tarafta arazinin dörtte üçü üstüne uzanmış, dünyanın bütün servetini, bütün kudretini bütün silahlarını pençesine geçirmiş korkunç bir imparatorluk, dokuz başlı bir ejder.

Karşısında ona esaret zinciri ile merbut, onun gölgesinde ezilmiş küçük bir müstemleke, kahraman bir ata.

Altı asırdır bu kavga sürüyor. İngiltere hâkimiyetinin yılan boğumları içine aldığı İrlanda'nın bütün kanını ve canını emiyor.

Erk davası diyor sıkıyor. Protestan Katolik kavgası diyor, biraz daha boğuyor: İrlanda'yı baştanbaşa işgal edenler malikânelerinde esir gibi kırbaçla çalıştırıyor. Elleriyle yetiştirdikleri mahsuller ortasında aç bırakıyor, sefil bırakıyor. Ve sonra isyan ediyorsunuz diyerek boyunlarındaki düğümü biraz daha daraltıyor, biraz daha boğuyor. Altı asırdır İrlanda işte bu cehennemde yaşıyor.

Yaşıyor, fakat daima galeyana içinde, daima isyan içinde, hiçbir gün boyun eğmeden!

İşte bu gün, İrlanda ve İngiltere'yi ateşe veren kıyamda bu azar-dide isyanın nihayet kemale ermiş, en şuurlu ve en medeni bir şeklidir?

Günün birinde İngiltere İrlanda'yı kavrayan ejder pençesi altında çok mühlik ve çok yeni bir silah buldu: Bir ihtilal teşkilatı!

Öyle bir teşkilat ki, İngiliz'in gözü önünde kendini sezdirmeden, hiç gözükmeden, sesini duyurmadan, bütün İrlandalıları birbirine bağlayan bir hükümet oluyor. Meclisi ile zabıtası ile mahkemeleri ile askeri ile hâl-i faaliyette bir devlet ve onun kulaktan kulağa fısıldanan kanunları, kararları, emirleri bütün İrlanda'da muta' bir devlet oluyor. Onun mahkemelerinden maada hiçbir hüküm tanınmıyor.

İrlandalılar, bu emsalsiz kabiliyetle, bütün dünyaya, kemale ermiş resd siyasiyelerini, ve davalarının salabetini ilan etmiş oluyorlar. Bunu hisseden İngiltere, elinden şıkarı çalınacak bir yılan azgınlığı ile, İrlanda'nın üstüne saldırdı.

Ezmek, ne olursa olsun ezmek, susturmak, hakkını isteyen bu sesi kesmek, nasıl olursa olsun ... dedi.

Ve sefil cihanın, günahkâr cürüm sükûtu içinde, akli titreten bir hunharlık başladı.

Her zulmü her kahrı, her cinayeti irtikab etti. Kırk elli asırdır, bunca valilerin, mütefekkirlerin dünyaya koydukları bütün insaniyet kaideleri çiğnendi. Hak, iyilik, merhamet, vicdan, vazife denilen bütün şeyler fırlatılıp atıldı. İngiliz bir elinde tabanca, diğerinde kundak, İrlanda'yı bir baştan öbür başa gezdi, önüne kim çıktı ise, masum kadın, çocuk, hasta, ölü, hepsini devirdi. Karşısına ne geldi ise, ev, dükkân, şehir, mabed, hepsini yaktı. Böylece, pençesini yapıştırdığı mümbit ve zengin İrlanda'yı tutacağını zannetti. Ne kadar yanıldı...

İngiltere şiddetini ne kadar arttırdı ise karşısında o kadar kuvvetli bir iman buldu. Mücazlatları ne kadar vahşi oldu ise, karşısındaki şevk ve fedâkarlık o nisbette arttı. Bir "Sin Fayner" öldürdü ise yerine yüzü birden çıktı. İşe yararsa hayatlar ile yaramazsa ölümler ile kendilerini müdafaa ettiler. Ana evladını, kardeş kardeşini aklıktan intihara teşvik etti. Gülerek siyaset meydanına gittiler. Bütün millet orada, gayeden maada her şeyi unuttu. Rahat, saadet-i hayat, aile muhabbeti, hiçbir şey kalmadı. Yalnız istiklal! Ne olursa olsun istiklal! Nasıl olursa olsun istiklal! Ve o zaman tarihin en yüksek bir şeyi oldu.

Küçük İrlanda her yumruk yedikçe biraz daha büyüdü. Cellâdının her galebesinden sonra o biraz daha galip geldi. Nihayet İngiltere'nin bütün kudretine, bütün haşmetine, bütün zulmüne rağmen İrlanda zafer yoluna girdi.

Gözleri hülya ile dolu, yumuşak, zayıf ve silahsız bir halk, dokuz başlı ejderi yeniyor!

Çünkü ne kadar zayıf ve küçük olsa da kahraman bir milletin istiklalini ve hakkını hiçbir kuvvet çalamaz.

Ve onun için değil mi ki, bu hakikati, bu imanı ruhunda onlar gibi taşıyan Türkler, memleketimizi müdafaa için dağlarımızın inine çekilen bizler, şimal denizlerinde geçen bu haileyi bu kadar heyecanla takip ediyoruz.

Zaten bu meselede bütün şark, aynı zulmün, hâl-i kıyamdaki bütün kurbanları bedbaht İrlanda'nın bütün bedbaht yoldaşları, Mısırlılar, Iraklılar, Hindliler, hepsi bu mukaddes cidalde kendilerini İrlanda'nın tabii bir müttefiki görüyorlar.

Fakat bilhassa biz Türkler, Sin Faynerlerin hakiki silah arkadaşları, İrlanda'nın fevkalbeşer yiğitleri ile kendimizi kardeş duyuyoruz. Ve onların muvaffakiyetini biz bir ordumuzun muvaffakiyeti gibi temenni ediyoruz. Hayır, temenni ediyoruz değil, imanla, itminanla bekliyoruz.

Çünkü İngiltere'nin bugünkü korkunç kuvveti ne olursa olsun, hak karşısında, bu kadar kahramanlıklar ve fedakârlıklar karşısında, bilhassa yaptığı bu kadar zulümler karşısında elbet ezilecektir.

Ve şüphesiz bir gün gelecek, Türkiye gibi İrlanda da bugünkü vukuatı tarih sahifelerinde okurken, İrlandalılar, kahramanlık numunesi olarak, çocuklarına, Anadolu'da al bayraklarının pembe gölgesinde İngiliz istilasına yalnız kollarıyla set çeken Osmanoğullarını gösterecekler.

Biz de uzun gecelerde, birbirimize şimalin beyaz sisleri içindeki sarı adamların baş döndürücü cesaretlerini, efsanevi fedakârlıklarını anlatacağız!

Müfide Ferit



Ek 8. Sultan Abdülmecid'in İrlanda'ya gönderdiği yardım üzerine, İrlanda ileri gelenleri tarafından 1847 yılında sultana gönderilen teşekkür mektubu. BOA, Milli Evraktan Devralınan Belgeler, No. 12.





**Ek 9.** İrlanda ileri gelenleri tarafından Sultan Abdülmecid'e gönderilen teşekkür mektubunun tercümesi. *Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak*, Ed. Cevat Ekici, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2006, s. 321.

“Majesteleri Osmanlı Padişahı Sultan Abdülmecid Han'a,

Allah Majestelerinden razı olsun.

Biz aşağıda imzası bulunan İrlandalı asilzâdeler, ileri gelenler ve tüm halk olarak majesteleri tarafından çilekeş ve ıstıraplı İrlanda halkına gösterilmiş olan ihsan ve teveccühün cömertliğine en derin teşekkür ve minnetimizi ifade etmek ve halkımız adına İrlandalılar'ın sıkıntılarını hafifletmek ve acılarını dindirmek için gönderilen bin paundluk cömert yardıma teşekkür için müsaadenizle hürmetlerimizi sunuyoruz.

Eşine az rastlanır türde, ülkemizde ansızın ortaya çıkan kıtlık ve fakir halkın karşı karşıya kaldığı çaresizlik Allah'ın hikmetiyle takdir olunmuştur. İrlanda halkının bu durumda kendilerini ve ailelerini açlık ve ölümden korumak adına diğer ülkelerin şefkat ve cömertliğine başvurmaktan başka seçeneği kalmamıştır. Majestelerinin bu zor durumdaki insanların yardım talebine verdiği mertçe cevap büyük Avrupa devletlerine kıymetli bir örnek olmuştur.

Bu vaktinde yapılmış hayırlı davranış, pek çok kişiyi ferahlatmış ve ölümden kurtarmıştır. Onlar adına tekrar majestelerine minnettarlığımızı sunmak, idareniz altında bulunan ve ihsanınızda payı olan halkınızın ve ülkenizin, katlanmak zorunda kaldığımız sıkıntılardan muhafaza buyrulması dileğimizi izninizle ifade ediyoruz.”

**Ek 10.** “İrlanda Hürriyetini Elde Etmeye Muvaffak Oldu”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 376, 12 Aralık 1921, s. 1

### **İRLANDA HÜRRİYETİNİ ELDE ETMEYE MUVAFFAK OLDU**

İngiltere ve İrlanda murahhasları arasında akd edilen itilaf tevfikân İrlanda Kanada şekli idaresini alacak ve maliyesine hâkim olacaktır. İngiltere’de itilafnamenin imzası pek büyük bir memnuniyet tevliid eylemiştir.

(T. H. R.) Londra’dan bildiriyor: Akd olunan itilafname ile İrlanda, müstemlekattaki usul-i idareye tabi olacak ve “hür İrlanda hükümeti” diye tevsim edilecektir. (A. A.)

(T. H. R.) Ajansının Londra’dan istihsal ettiği malumata göre İrlanda-Britanya müzakeratında İngiliz murahhası itilafname hakkında Birmingham’da beyanat-ı resmîyede bulunarak demiştir ki: “ Bir ay devam eden müzakeretten sonra Britanya ve Sin Fein mümessilleri salim ve makul bir suret-i tesviyeyi imza etmişlerdir. Büyük Britanya’nın tarihi yeni bir safhaya girmiş bulunuyor.”

İngiliz murahhası İrlanda’nın Kanada vaziyetine is’ad edileceğini ve hür İrlanda hükümetinin tanınacağını beyan ile bervech ati izahatine devam eylemiştir:

“Sin Fein murahhasları hür bir İrlanda hükümeti teşekkülü için parlanmentoya tavsiyede bulunacaklardır. Her iki tarafın emniyeti temin edilmiştir. İtilafname İngiltere hükümetini ve bahriye nezaretini memnun etmiştir. İrlanda kendi maliyesine hâkim olacaksa da İngiltere’nin mâli borcundan hissesini tediye masarifat-ı harbiyyeye iştirakı muvafık bulmaktadır. Şimal İrlanda ise itilafnamenin tasdikinden itibaren bir ay zarfında hâli hazırdaki salahiyetini muhafaza etmek istediği takdirde serbesttir. (Ülster) bütün İrlanda’yı temsil edecek olan müşterek meclise mümessillerini göndermeye hazır bulunmadığı halde bu suretle hareket hakkına malik olacaktır. Cenubi İrlanda’nın hududunu tayine ihtiyaç vardır. Sin Fein ruesası cenubi parlanmentoyu derhal içtimaya davetle itilafnameyi tasdik için vesayada bulunacaktır. İtilafname avam, lordlar kamarasına tevdi edilecek ve mezkûr kamaralar tarafından tasdik edilmezse kısa bir müddet zarfında yeni bir karar verilecektir.” (A. A.)

Loyd Corc, Britanya-İrlanda İtilafnamesi'nin imza edildiğini krala bildirmiş, kral cevaben: “Bu parlak tebşirden, memnun oldum. Uzun süren müzakeratın mesut bir neticeye iktiranından dolayı sizi bütün kalbimle tebrik ederim. Bu netice fikri itilafperverane şekilde Belfast'ta irad ettiğim nutukla bu azmi muvaffakiyete bir nebze iştirak etmiş olmakla mütefahhirim” demiştir.

İngiltere kralı bu nutku Belfast'ta İrlanda mebusanına hitaben irad ile sulh ve müsalemet için İrlandalıların ittihadini tavsiye etmiş ve nutku müteakip Loyd Corc, Sin Fein ruesasına ve şimali İrlanda mebusanına Londra'da görüşmek için teklifatta bulunmuştu. (A. A.)

İngiltere – İrlanda İtilafı'ndan bahs eden (Tan) gazetesi diyor ki:

“Her gün zuhur eden müşkülata mukaveleyi akd edilerek maruz kalacakları tenkit ve müzakerede azim ve sebat göstererek musalahayı imza edenleri tebrik etmek lazımdır. Loyd Corc rical-i hükümetten beklenen en büyük vazifeyi yapmıştır.”

Diğer Paris gazeteleri İngiltere kralının itilafın tasviyesine azim mikyasta iştirakını kayd ile beyan-ı memnuniyet etmektedirler. Jurnal: “Loyd Corc müzakeratta maharet-i fevkaladeyi haiz bulunduğunu isbat etmiştir.” diyor.

Bir gazete itilafnamenin İrlanda ve İngiliz milletlerinin hürriyetperverliği itibariyle muzaaf bir muvaffakiyet olduğunu yazıyor.

Gazete dö Paris diyor ki : “Bu hadise Loyd Corc'un mevkiini tahkim etmiştir. İtilafname İngiltere tarihinde mühim bir hadisedir. Büyük Britanya'nın vaziyeti tamamen tebdil etmiştir.” (A. A.)



**Ek 11.** “İrlanda İle İngiltere Arasında”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 3973, 7 Ağustos 1932, s. 1.

## **İRLANDA İLE İNGİLTERE ARASINDA**

İrlanda İngiltere’ye karşı iktisadi mücadelede bulunuyor.

Dublin, 6 (A.A.) – İrlanda meclisi, İngiltere’ye karşı iktisadi mücadelede bulunmak için iki milyon İngiliz liralık husui bir tahsisat itasını derpiş eden hükümet teklifini 43 reye karşı 58 rey ile kabul etmiştir. Müzakerat esnasında De Valera’nın İngiliz aleyhtarı siyaseti tenkid edilmiştir. Sabık ziraat nazırı Hogan, De Valera tarzı hareketini terk etmiş olsaydı İngiltere ile bazı tarzı hal elde edilebileceğinin aşikar olduğunu söylemiştir.

De Valera cevap vererek talep edilen tahsisatın ne suretle sarfedileceğini beyana imkan olmadığını bildirmiş ve demiştir ki:

“Hali hazırda İngiliz piyasalarının yerine ikame edilecek mahreçler ihdası ihtimali pek az mevcuttur. Fakat gayeyi temin için azami çalışmak zahmete değer bir iştir. Eğer yarın umumi intihabat olaydı, bazı menfaatlere mukabil o kadar da mazarratları olan bir birliğe dahil olmaktansa Danimarka ve İsviçre gibi tam bir istiklal lehinde talihimi denerdim.”

Londra, 6 (A.A.) – İrlanda’nın Limerick belediyesi İngiliz – İrlanda iktisadi mücadelesi müddeti zarfında bilcümle İngiliz eşyasına boykot yapılmasına karar vermiştir.

**Ek 12.** “Belfast İşçileri Ayaklandı”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 4040, 13 Ekim 1932, s. 1-3.

### **BELFAST İŞÇİLERİ AYAKLANDI**

Ayaklananlar Polisle Çarpıştılar, Mağazaları Talan Etiler.

Belfast, 12 (A.A.) – Polis hükümet yasağına rağmen nümayiş alayı yapmak isteyen işsiz kümeleri dağıtmak için hücum etmiştir. Zabıta kuvvetleri başka yerlerden getirilen kuvvetlerle arttırılmıştır. Sokaklarda zırhlı otomobiller devriye dolaşmaktadır. Bir çok tevkifat yapılmaktadır.

Belfast, 12 (A.A.) – Kargaşalıklar öğleden sonra tekrar başlamıştır. Nümayişçiler münakalata mani olmaya teşebbüs etmişler ve taş atarak mağazaların, tramvayların ve otomobillerin camlarını kırmışlardır. Polis nümayişçileri dağıtmışsa da bunlar tekrar toplanarak taş ve saire atmak suretiyle polise taarruzda bulunmuşlardır. Birkaç el silah atılmış ve polis mukabele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Nihayet asayiş temin edilmiştir. Şehrin nümayiş yapılan kısmındaki mağazalar kapalı bulunmakta ve polisler mağazaların civarında nöbet beklemektedir. Gece sokağa çıkmak yasak edilmiştir. Çarpışmalar esnasında bir kişi ölmüş, 15 kişi de yaralanmıştır. Yaralılardan iki kişinin yarası ağırdır. Yaralananlar meyânında üç de polis bulunmaktadır.

Belfast, 12 (A.A.) – Şehirde zırhlı otomoniller ve iki bin polis kol gezmektedir. Şehre hiç kimsenin girmemesi için şehir sabahleyin erkenden kordon altına alınmıştır. Tramvay ve otobüs seferleri durdurulmuştur. Nümayişçiler şehrin bazı yerlerinde siperler kazmışlardır. Polis içlerinde kadınlar da bulunan nümayişçileri dağıtmak için birçok defalar hücum etmek mecburiyetinde kalmıştır. Kadınlar polisleri taş yağmuruna tutmuşlardır. Dün atılan silahlardan bir kişi ölmüş 12 kişi de yaralanmıştır. Sair surette yaralanan da birçok kişi vardır.

Belfast, 12 (A.A.) – Gece üç yangın çıkmıştır. Yangınların kasten çıkarılmış olduğu zannolunmaktadır. Sokaklardaki lambalar kırılmış olduğundan polis el projektörleri kullanmaktadır. Mağazalar yağmaya uğramıştır.

Karışıklıklar Sürüyor

Belfast, 12 (A.A.) – Bugün şehrin pek çok mahallerinde kargaşalıklar tekrar başlamıştır. Dünkü çarpışmalarda tersaneler civarındaki sokaklar taş ve cam parçaları ile dolmuştur. Polis buradan geçmeyi yasak etmiştir. Bir kargaşalık teşebbüsü üzerine şehri muhafazaya memur polis kuvvetleri üç bine çıkarılmıştır. Kargaşalık korkusu olan mahallerde polis devriyesi dolaşmaktadır. Yeniden yetmiş kişi yakalanmıştır. Şehrin bir çok noktalarında yeni tezahürat yapılmak üzeredir. İşsizler çocuklarının aç olduğunu söylemektedir. Her ne kadar halk yoksulluk ve ıstırap çekmekte ise de polis bu kargaşalıkların asıl sebebinin komünist propagandası olduğunu zannetmektedir. Bu havalideki işsizlerin adedi yüz bin tahmin olunmaktadır.

Belfast, 12 (A.A.) – Nümayişçiler ekmek taşıyan bir kamyonu yağma etmeye başlayınca silah sesleri duyulmuştur. Polis sopalar ile hücum etmiş ise de mücadele o kadar şiddetli olmuştur ki imdada yetişen polis kuvvetleri ahaliyi dağıtmak için silah kullanmak mecburiyetinde kalmıştır. Hiçbir ağır yaralı yoktur. Bir çok mahallerde nümayişçiler yeni siperler yapmaktadır. Yeniden kargaşalıkların çıkmasından korkulmaktadır.

**Ek 13.** Kıtık döneminde Sultan Abdülmecit tarafından İrlanda'ya gönderilen yardıma teşekkür mahiyetinde, 2 Mayıs 1995 yılında, Drogheda kentinin kuruluşun 800, büyük açlığın ise 150. yıldönümü nedeniyle düzenlenen törenle, Drogheda kentine asılan Şükran plaketi.

Plaketin üzerinde “1847’deki büyük İrlanda kıtlığı açlık döneminde Türk halkının İrlanda halkına karşı yaptığı cömertliğin hatırlanması ve onurlandırılması hatırasına.” ifadesi yer almaktadır.

<http://cdn1.turkishny.com/stories223/entertainment/230112-ma-ireland123.jpg>

(11 Temmuz 2012)



**Ek 14.** Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde 1920 – 1934 yılları arasında İrlanda İhtilali ile ilgili olarak çıkan haber ve makalelerin tam listesi.

### **1920 Yılı**

İrlanda’da İhtilal, No. 7, 6 Şubat 1920, s. 2.

İrlanda İhtilali, No. 10, 21 Şubat 1920, s. 4.

İrlanda’ya Dair, No. 13, 3 Mart 1920, s. 3.

İrlanda Vekayii, No. 35, 3 Haziran 1920, s. 3.

İrlanda İhtilalcileri, No. 37, 10 Haziran 1920, s. 4.

İngiltere Emperyalizmine Karşı, No. 45, 12 Temmuz 1920, s. 2.

İrlanda’da Bir Hadise, No. 58, 23 Ağustos 1920, s. 4.

İrlanda Ahvâli, No. 75, 13 Kasım 1920, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 79, 23 Kasım 1920, s. 1.

İrlanda’da Bomba, No. 86, 15 Aralık 1920, s. 2.

İrlanda Ne Halde, No. 86, 15 Aralık 1920, s. 2.

İrlanda İhtilali, No. 88, 20 Aralık 1920, s. 2.

İrlanda Ne Halde?, No. 89, 25 Aralık 1920, s. 1.

İngilizler İrlanda’yı Harap Ediyor?, No. 90, 28 Aralık 1920, s. 1.

### **1921 Yılı**

FERİT, Müfide, İrlanda Kahramanları, No. 106, 11 Şubat 1921, s. 1.

İrlanda İhtilali Yeniden Canlandı, No. 119, 27 Şubat 1921, s. 2.

İrlanda Reis-i Cumhuriyla Bir Mülakat, No. 130, 11 Mart 1921, s. 1.

İrlanda İhtilali Büyüyor, No. 131, 13 Mart 1921, s. 1.

İrlanda İhtilali Şiddetleniyor, No. 135, 17 Mart 1921, s. 1.

İrlanda'da Yeniden Katller Ve Müsademalar, No. 136, 18 Mart 1921, s. 1.

İrlanda İçin, No. 140, 23 Mart 1921, s. 1.

Amerikalılar ve İrlanda, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 2.

Home Rule Kanunu, No. 161, 17 Nisan 1921, s. 2.

İrlandalıların Beyanamesi, No. 164, 20 Nisan 1921, s. 1.

İrlanda'da İhtilal, No. 214, 20 Haziran 1921, s. 1.

İrlanda'ya Asker Sevki, No. 233, 12 Temmuz 1921, s. 2.

İrlanda, No. 237, 17 Temmuz 1921, s. 2.

İrlanda – İngiltere İtilafi, No. 241, 21 Temmuz 1921, s. 2.

İrlanda, No. 258, 8 Ağustos 1921, s. 2.

İrlanda'da, No. 266, 19 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 270, 23 Ağustos 1921, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 270, 23 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda Mücadelesi, No. 273, 26 Ağustos 1921, s. 1.

İngiltere İrlanda İtilafi, No. 275, 28 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda'da Tekrar İdare-İ Örfiye, No. 276, 29 Ağustos 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 278, 31 Ağustos 1921, s. 1.

İrlanda'da, No. 279, 1 Eylül 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 282, 4 Eylül 1921, s. 2.

İrlanda'da, No. 285, 7 Eylül 1921, s. 1.

İrlanda'da, No. 286, 8 Eylül 1921, s. 1.

İrlanda Ayrılmak Hususunda Hazır, No. 289, 11 Eylül 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 314, 6 Ekim 1921, s. 2.

İrlanda – İngiltere, No. 321, 13 Ekim 1921, s. 2.

İngiltere – İrlanda, No. 326, 18 Ekim 1921, s. 2.

Müstakil İrlanda, No. 337, 29 Ekim 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 344, 5 Kasım 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi Müşkül Bir Safhaya Girdi, No. 347, 8 Kasım 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi Ve İngiltere'nin Endişesi, No. 355, 17 Kasım 1921, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 360, 23 Kasım 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi, No. 363, 27 Kasım 1921, s. 2.

İrlanda İşleri, No. 364, 28 Kasım 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 367, 1 Aralık 1921, s. 1.

İrlanda Hürriyetini Elde Etmeğe Muvaffak Oldu, No. 376, 12 Aralık  
1921,

s. 1.

EMİN, Ahmed, Hür İrlanda, No. 377, 13 Aralık 1921, s. 1. (Başyazı)

İrlanda İngiltere Arasında İlk Adım, No. 378, 14 Aralık 1921, s. 1.

İrlanda'da, No. 382, 19 Aralık 1921, s. 2.

İrlanda Meselesi Avam Kamarasında, No. 383, 20 Aralık 1921, s. 1.

İrlanda Meselesi, No. 384, 21 Aralık 1921, s. 1.

### **1922 Yılı**

İrlanda Amelesi, No. 409, 19 Ocak 1922, s. 2.

İrlanda Reisi Cumhuriyet ve Kabine, No. 409, 19 Ocak 1922, s. 1.

İrlanda'da Grev, No. 410, 20 Ocak 1922, s. 1.

İrlanda Mücrimin Siyaseti, No. 410, 20 Ocak 1922, s. 1.

İrlanda'da, No. 435, 19 Şubat 1922, s. 2.

İrlanda'da İhtilal Yeniden Başladı, No. 455, 14 Mart 1922, s. 1.

İrlanda'da Harp, No. 490, 24 Nisan 1922, s. 2.

İrlanda İhtilali, No. 491, 25 Nisan 1922, s. 1.

Bütün İrlanda Ateş İçinde Yanıyor, No. 552, 9 Temmuz 1922, s. 2.

İrlanda Faciası, No. 552, 9 Temmuz 1922, s. 2.

İrlanda Faciasının İç Yüzü, No. 556, 13 Temmuz 1922, s. 2.

### **1923 Yılı**

İrlandalılar, No. 710, 11 Ocak 1923, s. 3.

İngiltere'de Vaziyet, No. 720, 11 Mart 1923, s. 2.

İngiltere'de, No. 724, 14 Mart 1923, s. 2.

İrlanda Faciası, No. 760, 20 Nisan 1923, s. 2.

Son İrlanda Mücahitleri, No. 763, 23 Nisan 1923, s. 1.

İrlanda'da Tatil-İ Harekât, No. 770, 30 Nisan 1923, s. 2.

İrlanda'da Yeni Baştan Kıyam, No. 781, 10 Mayıs 1923, s. 2.



İrlanda Ahvali, No. 802, 31 Mayıs 1923, s. 2.

İrlanda Reisi İhtilali, No. 882, 19 Ağustos 1923, s. 3.

### **1926 Yılı**

Yeni İrlanda, No. 1929, 30 Aralık 1926, s. 3.

### **1927 Yılı**

İrlanda Parlamentosunda Fırka Münakaşaları, No. 2158, 17 Ağustos 1927, s. 2.

İrlanda Meclisinde, No. 2162, 21 Ağustos 1927, s. 4.

### **1930 Yılı**

İrlanda Meclisi İcra Komitesi, No. 3135, 4 Nisan 1930, s. 3.

İrlanda'da, No. 3240, 21 Temmuz 1930, s. 3.

### **1931 Yılı**

İrlanda Bütçesi, No. 3524, 10 Mayıs 1931, s. 2.

İrlanda'da Tahrikâtçılara Karşı Tedabir, No. 3688, 20 Eylül 1931, s. 3.

### **1932 Yılı**

İrlanda Parlamentosu, No. 3827, 10 Mart 1932, s. 3.

İrlanda – İngiltere, No. 3835, 18 Mart 1932, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 3837, 20 Mart 1932, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 3840, 23 Mart 1932, s. 3.

İngiltere – İrlanda, No. 3841, 24 Mart 1932, s. 1.

İngiltere – İrlanda, No. 3843, 26 Mart 1932, s. 1-2.

İrlanda – İngiltere, No. 3849, 31 Mart 1932, s. 3.

İrlanda Müvaredatına Fevkalade Gümrük Resmi Kanunu, No. 3944, 9 Temmuz 1932, s. 4.

İngiltere – İrlanda, No. 3951, 16 Temmuz 1932, s. 3.

İngiltere – İrlanda İhtilafi, No. 3952, 17 Temmuz 1932, s. 3.

İngiltere – İrlanda, No. 3953, 18 Temmuz 1932, s. 3.

İrlanda ile İngiltere Arasında, No. 3973, 7 Ağustos 1932, s. 1.

İngiltere’de, No. 3897, 31 Ağustos 1932, s. 3.

İrlanda’da İngilizlere Karşı Tedbirler, No. 4014, 17 Eylül 1932, s. 5.

İrlanda Valisi Geri Çağrıldı, No. 4032, 5 Ekim 1932, s. 5.

İngiltere – İrlanda, No. 4034, 7 Ekim 1932, s. 3.

İrlanda’da İhracatın Himayesi, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.

İngiltere ile İrlanda Arasında, No. 4036, 9 Ekim 1932, s. 3.

Belfast İşçileri Ayaklandı, No. 4040, 13 Ekim 1932, s. 1-3.

Belfast’ta Karışıklıklar, No. 4041, 14 Ekim 1932, s. 3.

İngiltere’de, No. 4045, 18 Ekim 1932, s. 3.

İrlanda’da Siyasi Mücadeleler, No. 4063, 8 Kasım 1932, s. 2.

İngiltere – İrlanda, No. 4064, 9 Kasım 1932, s. 2.

İngiltere – İrlanda, No. 4067, 12 Kasım 1932, s. 2.

İrlanda’da Hadiseler, No. 4067, 12 Kasım 1932, s. 2.

İrlanda’da Yeni Gümrük Emirnamesi, No. 4110, 25 Aralık 1932, s. 2.

## 1933 Yılı

İrlanda, No. 4216, 17 Nisan 1933, s. 2.

İrlanda'da Siyasi Gerginlik, No. 4329, 8 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda Vaziyeti, No. 4336, 15 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda, No. 4337, 16 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda, No. 4344, 23 Ağustos 1933, s. 2.

İrlanda'da Kanunlar, No. 4363, 11 Eylül 1933, s. 2.

İrlanda'da Çetin Bir Halk Nümayişi, No. 4378, 26 Eylül 1933, s. 2.

İrlanda'da Mevkuflar Lehinde Bir Toplantı, No. 4381, 29 Eylül 1933, s. 2.

Ek 15. “İrlandalılar”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 710, 11 Ocak 1923, s. 3.

## İRLANDALILAR

Gazi Paşa kumandanımıza getirdikleri bir istirham namede “Bizi Hıristiyan İngiltere’nin vahşetinden kurtarınız“ diyorlar.

Amerika’da İrlanda Cumhuriyeti taraftarı bir cemiyet Türkiye Büyük Millet Meclisi reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine hitaben 31 Kanunevvel 1922 tarihiyle bir mektup göndermiştir. Gerek bu mektubun ve gerek mektuba lef edilmiş olan (Deyli News) maktu’asının suret-i tercemeleri bervech-i atidir:

Türkiye Büyük Millet Meclisi reisi Mustafa Kemal Paşa hazretlerie

Muhterem reis hazretleri:

Hükümet müttehide Amerika’nın Providance şehrinde yevm-i intisar eden “deyli nevs” gazetesinin 11 Kanunevvel 1922 tarihli nüshasında münteşir fıkranın maktu’asını leffen takdim ediyorum. Lozan’da akd edilecek konferansta Ankara’dan gönderilecek murahhasların İrlanda Cumhuriyeti’nde muhavenette bulunması istirhamına dair zatı alilerine müracaat için Amerika’daki bu cemiyeti tarafından verilen karar mezkur maktu’ada münderiçtir. Yaptığınız milli mücadele ile yeni dünyanın da hürmetini kazanan Türkiye’nin aynı mücadeleyi yapan İrlanda’ya yardım etmeyi esirgemeyeceğine eminim. Tükiye’nin halas-karı olan zat-ı alilerinin de muavenetini istirham ile arz-ı hürmet eylerim efendim.

26 Kanunevvel 1922

Amerika da İrlanda Cumhuriyeti Cemiyeti İçtimaiyesi

Wilyam Dari

Amerika’nın Providence şehrinde Mönşeşar Daily News gazetesinin 11 Kanunevvel 1922 tarihli nüshasında münderiç fıkranın suret-i mütercemesi bervech-i atidir:

“Amerika’daki İrlanda Cumhuriyeti Cemiyeti her hafta muntazaman akd ettiği içtimaların son haftadaki içtimaında atideki telgraf-namenin İstanbul da Mustafa kemal paşaya keşide edilmesine müttefikten karar vermiştir:

“İrlanda Cumhuriyeti ve İrlanda halkını Hristiyan (!) İngiltere’nin vahşetinden ve İngiltere’ye satılan serbest hükümetin İrlandalı mürted katillerinden kurtarmanızı istirham ederiz.”

“Providance de İrlanda Cumhuriyeti Cemiyeti”.

**Ek 16.** “İrlanda Faciası”, *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 765, 20 Nisan 1923, s. 2.

## İRLANDA FACİASI

İngiliz silahının açtığı yaralardan akıtılan bu al kanlar...

Telgraflar son zamanlarda İrlanda ihitilal-i ruelasının çoklarının tevkif edildiğini ve artık İrlanda faciasının bu al kanlara gömüldüğünü bildiriyorlardı. Le Jurnal gazetesi bu hususta şu malumatı veriyor:

“İrlanda sükûnet kesb etmektedir. Ba’z gece müsademata ve kimseyi öldürmeksizin tahribatı muaddi olan üç bomba işitili istisna edildiği takdirde sekiz gündün beri hemen hiçbir şey payitahtın rahatını ihlal etmemiştir. Bu yarım sükûn herkesi mütehayyir bırakmaktadır. Herkes top ve tüfenk tarrakalarına o kadar alışmıştı ki bunların mefkudiyeti elest peyda olunan bir manzarada bir ağaç kümesinin gaybiyeti gibi insanı mütehayyir etmektedir.

Bu hâl istisna edilirse serbest devletin tesisinden beri Dublin değişmemiştir. Şehirde işgal zamanında olduğu kadar ve hatta daha fazla askere tesadüf edilmektedir. Fakat bunlar şimdi İrlanda’nın evladıdır ve yeşil gök rengi haki yerine kaim olmuştur. Dizlerinde dolu tüfenk bulunan askerlerle memlu olan zırhlı otomobiller gece ve gündüz sokaklarda cevelana devam etmektedirler. Arada sırada-şimdi pek nadir olarak- bir ocağın arkasından bir kurşun atılmakta ve serbest devlet müdafileri bunun failini bulamamaksızın tesadüfen oraya buraya biraz ateş etmektedirler. Bilhassa bidayette silah isti’maliyle ekseriyet peyda etmemiş olan İrlanda efrad-ı cedidesi ihtilalciden ziyade gelen geçene kurşun atmakta idiler. Fakat sonraları silah isti’maline alıştılar. Kazalarda gitgide nedret kesib etti. Diğer taraftan gelen geçenlerden çevikliklerini ve birmelce’ bulmak sanatını şayan-ı hayret bir surette inkişaf ettirmişlerdir. Bir yağmura veya romatizmaya nasıl alışılmış ise müsademata da o suretle alışılmıştır. Mesela cumartesi akşamı bir telgraf yazarken yakından bir kurşun atıldı. İhtiyar hizmetçi odaya girdi ve yalnız gayet tabi bir seda ile cam-ı feyatı çok terfi’ ettiğinden ihtiyatta kusur edilmemesi mülahazasını serdederek kepenkleri çekti ve kemal-i ihtimam ile kapadı.

Filhakika memleketin teskinî hususunda hakiki bir terakki meşhurdur. Mukaddema hemen her gün zuhur eden vakayı gittikçe azalmaktadır. Cumhuriyetperverlerin cebr ve şiddetlerine silah bedest hücumlarına tahrib usullerine hükümet uzun bir sabırdan sonra tedabir-i istisnaiye ve merhametimizce tenkil ile mukabele eyledi. Matbuat şiddetli bir sansüre tabidir. Siyasi içtimalar hadd-i asgariye tenzil edilmiştir. On beş binden fazla şahıs tevkif edilmiş ve altı aydan beri idamların miktarı yetmiş baliğ olmuştur.

Bu şiddetli tazyik mamül olan neticeyi tevlid eylemiştir. Açıktan açığa ihtilal eden cumhuriyetperverlerin miktarı günden güne azalmaktadır. Bunların numuneleri ekseriye elde edilen muharebatı, nakitlerinin tükenmekte olduğunu ve fırkanın dâhilî ihtilaflardan dolayı inkisama uğradığını göstermektedir. Mesela başlıca ruesadan birinin mektubuna nazaran Kork mıntikasında bin iki yüz tüfek, bunları isti'mal edecek adamın fikdanından dolayı gizli yerlerde saklanmıştır. Garb kontluğunun asi ruesasından birisi tarafından diğer bir mektupta da Kork'taki refikanın kıskançlık saikasıyla cenubda isti'mal edilemeyen ve fakat kendisinin kullanabileceği silahları kendisine göndermekten imtina eylediğinden acı bir surette şikâyet edilmektedir. Hükümet-i müttehide Amerika'da aynı adem-i imtizac. Orada da para toplamakla memur murahhaslar birbirini iktidarsızlık, cumhuriyete karşı rehavet ve hatta namussuzluk ile itham etmektedirler.

Bununla beraber karışıklık yeni devletin inkişafını tevkife kâfi gelmektedir. Bana kalırsa bu hâlin uzun seneler devam edeceğinden korkuyorum. Bir millet asırlarca müddet bağlı kaldı. Zincirlerinden kurtulmak için birçok asırlar zarfında mezalim vasıtalar ile mücadeleye mecbur olunca bundan ba'z fena netice husul bulmaması mümkün değildir. Aslında çalışkan, sabur ve şen bir milletin ruhu tagyir edilmek için birçok nesiller geçmiştir. Zulmün yetiştirmiş olduğu muzır otları imha için birçok nesiller geçmesi lazım gelecektir.

Biraz evvel mevzu'-ı bahs ettiğim tedabir-i müessireye rağmen cumhuriyetperverler mücadeleye devam etmektedirler. Esaslardan bir şey feda etmektense ölmeyi tercih eden temyizlere her memlekette tesadüf olunan sergüzeştci laflardan başka bir şey tahayyül etmeyen ve kendi meziyetlerine layık gördükleri mevkileri kendilerine i'ta etmekten istinkâf eden yeni idareden gayrı memnun eşhas

ve ihtilaller ile karışıklıklar ve igtışaşlar sayesinde ceplerini dolduranlar da iltihak etmişlerdir. Bütün bu asiler ne kadardır? Hiç kimse bunu tamamen bilemez bunların arasında cemiyetin her sınıfına mensup olanlar vardır. Hükümetin merkezi olan Dublin’de bile cumhuriyet taraftarını gayri mümkün ad edilecek tezahüratta bulunmuşlardır. Mesela darülfünunun veya belediye dairesinin gece ve gündüz polis memurları tarafından muhafaza edilen duvara mechul bir el gece gayet cism-i harflerle ihtilalciyane ibareler yazmaktadır. İşte bu yazıların iyice kazıldığı halde zail olmayan sonuncusu: 70 idam ve cumhuriyet yine yaşıyor. Bir mezkure tüfenk zorbalarıyla öldürülemez. Cumhuriyet taraftarlarının bilfiil icra eyledikleri propagandanın yanında bu protestoların hiçbir ehemmiyeti kalmaz. İrlanda’nın en güzel ikametgâhları, tarihi şatolar mevadd-i müşteale ile ya ihrak veya tahrip edilmiş ve hutut-ı haddiye yüz yerde bozulmuştur. Ba’z eşhas birden bire kaybolmakta ve bir daha gözükmemektedir. İ’ta edilen emirlere karşı muhalefet er, geç tecziye edilmekte ve şimdiden umumi mahallerin seddi hakkında cumhuriyet taraftarlarının i’ta eyledikleri emirlere rağmen mücadele reisi kendisinin idama mahkûm edildiğini ve hanesinin de ihrak edileceğini mübin bir nev’ karar ahz eylemiştir. Bir mefkûre namına icra edilen ve ilk netice olarak İrlanda’yı cihan nazarında ümitsiz bir memleket halinde gösteren bu tahribata karşı hükümet milletin hemen hepsinin icab-ı ihtimale nazaran hakikaten kendisiyle beraber olduğunu hissettikçe daha büyük bir gayretle mücadele etmekte ise de maalesef bu bahs faalane değildir ve sonra zaman geçtikçe ruhlarda bir şüphe husule geliyor. Mösyö De Valera’nın temin ettiği gibi muahedeyi imza eden vatanperverlerin İngilizler tarafından bir kere daha aldatılmış olup olmadıklarını ve muahedenin bir tuzak olup olmadığını herkes kendi kendine soruyor, nazarlar hakkında şarkılar ilşad edilmekte ve ba’z kelimeler sarf edilmektedir.



## KİŞİSEL BİLGİLER

**Adı Soyadı** : Meryem ASİLAZMAZ  
**Doğum Yeri** : Antakya (HATAY)  
**Doğum Yılı** : 1983  
**Medeni Hali** : Bekâr

## EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

**Lise** 1997 - 2000 : Ramazan Atıl Lisesi (ADANA)  
**Lisans** 2004 - 2008 : Mustafa Kemal Üniversitesi (HATAY)  
**Yabancı Dil** : İngilizce

## MESLEKİ BİLGİLER

**2010 - 2012** : Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,  
Araştırma Görevlisi  
**2012 - ..** : Kulp Lisesi, Diyarbakır, Tarih Öğretmeni